

ترکوره

رخدای (ج)

(د حج یونیک)

Ketabton.com

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۴ لمریز کال

د خدای ﷺ تر کوره

(د حج یونلیک)

لیکوال

محمد اسمعیل یون

۱۳۹۴ ل کال

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

کتاب پښتانه

کتابنوم:	د خدای ﷺ تر کوره
لیکوال:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	د ملي تحریک فرهنگي خانګه
د خپرونو لړ:	۹۲
د لیکوال د خپرونو لړ:	۳۸
وېبپاڼه:	www.meltahrik.com
چاپکال:	۱۳۹۴ ال کال
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
کمپوز:	ضیاء الرحمن ضیاء
پښتني دیزاین:	فیاض حمید

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلابېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كال د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملې كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور ودانى ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي څانگه

بناغلی استاد یې غوښتی و...

زه لاکوچنی وم چې په زړه کې مې د بیت الله شریف او مدینې منورې د زیارت مینه راتوکېدلې وه، هغه مهال مې د بیت الله شریف او د اسلام د ستر لارښود د روضې د انځورونو په لیدلو سره خپله مینه ماتوله او دا مینه مې هغه وخت لاپسې زیاته شوله، کله چې مې پلار پر (۱۳۶۲ل) کال بیت الله شریف ته لاړ او د بېرته راتګ پر مهال یې له ځان سره یو ډول سرې کمرې راوړې، چې په هغو کې به مو د همغو ځایونو عکسونه لیدل او زړه به مو درزا کوله چې خدایه کله به وي چې دا ځایونه له نږدې وګورو. یو وخت داسې راغی چې د (ارواښاد استاد الفت نثري کلیات) چې د استاد یون په زیار راتول شوي وو، هغه مې ولوستل او له یو شمېر په اصطلاح روښن فکره دوستانو سره مې ناسته ولاړه شوه، نو بیا به مې داسې انگېرله چې حج خو له شک پرته فرض دی، خو د غریبو او بېوزلو لاسنیوی هم یوه وجیبه ده، هغه خلک چې حج ته ځي یو شمېر یې هغه ډول خلک دي چې په تکراري ډول حج ته ځي، باید له بېچاره وو او نادارو خلکو سره مرسته وکړي. د الله تعالی کارونه داسې وو چې پر (۱۳۸۵ل) کال مې مورجانه ناروغه وه، نو زړه مې وغوښتل چې باید حج ته یې بوځم خو لاس مې تش و، بیا مې هم خپل او د مورجاني نومونه ثبت کړل، د الله تعالی پېرزوینه داسې وه چې زموږ نومونه راووتل، دا مهال نو اوس پیسې نه شته، زړه نا زړه کېدم، خو (ساجد صیب) چې دغه مهال د ننگرهار د حج او اوقافو رئیس و، هر وخت به چې راسره مخ شو، ویل به یې چې څنګه شو، بالاخره یوه ورځ یې راته وویل، لکه چې زړه دې نه کېږي که څنګه؟

بس د مولوي صيب دې خبرې په حرکت راوستم او له دوستانو مې مرسته وغوښته او له امکاناتو پرته حج ته لاړو، نو هغه خبره راته په زبات ورسېده چې حاجيانو صاحبانو به ويل: هغه څوک چې الله تعالی غوښتی وي، حتماً حج ته ځي، زما يقين په دې خبره پوره پوخ شو چې دا يو واقعيت دی، خبره مې ولې تر دې ځايه راوړسوله، دا ځکه چې زموږ استاد بناغلی (يون صيب) هم يو له هغو اشخاصو څخه و چې د بېوزلو او غريبو د لاسنيوی لپاره يې همپشه خپلو هېوادوالو ته توصيه کوله او ويل به يې چې د غريبو او بېوزلو لاسنيوی کېدی شي زيات ثواب ولري، نسبت دې ته چې د تظاهر او نوم پيدا کولو په خاطر يو څوک حج ته لاړ شي، خو کله چې د الله تعالی اراده وشوه، نو له بناغلي استاد څخه يې دا ټولې خبرې له ياده وکښلې، سيده يې د بيت الله شريف په زيارت مشرف کړ او حاجي شو، الله تعالی دې د بناغلي استاد حج قبول کړي.

رابه شم اصلي موضوع ته؛ د بناغلي استاد يون د حج سفر (يونليک) مې له سره ترپايه ولوست، داسې څه مې په کې پيدا نه کړل، چې هغه دې زه اصلاح کړم، ځينې ځای کې که کمپيوټري تېروتنه شوې وي يا هم کومه کوچنۍ باريکي چې هغه هم د نشت برابره وه، دا ځکه چې بناغلی استاد يون خود هېواد نه، بلکې د سيمې په کچه يو ستر استاد، ليکوال او ستر مبارز شخصيت دی، د هغه په ليکنه کې تېروتنې پيدا کول اسانه کار نه دی.

موږ گورو چې هر څوک حج ته ځي، خو له حج څخه چې راوگرځي، يوازې د حاجي نوم له ځانه سره راوړي، هغه بيا يوازې يو شمېر محدودو دوستانو ته د حج ځينې خاطرې وايي چې هغه هم

سمې ورته يادې نه وي، نو ځکه خو د خاطر و ليکل په کار وي او زموږ ډېری هېوادوال خو يا بېسواده دي او يا هم د ليکلو له فن سره اشنا نه دي، له نېکه مرغه چې استاد يون دغه تشه ډکه کړه، په دې مانا چې د حج د سپېڅلي سفر يو بشپړ يونليک يې وليکه. زموږ په هېواد کې په ټوليز ډول ممکن د حج د روحاني سفر يو يا دوه يونليکونه ليکل شوي وي، چې هغه هم په دې کچه نه دي. په دې برخه کې موږ ډېرو اثارو ته اړتيا لرو.

ښاغلي استاد يون دغه يونليک په ډېره ښکلې طريقه ليکلی؛ نه يوازې دا چې د خپل سفر خاطرې يې ليکلي، بلکې د حاجيانو صاحبانو لپاره يې د حج د سپېڅلي سفر يو ډېر په زړه پورې لارښود کتاب هم گڼلی شو. ده خپلې خاطرې په ساده، کليواله ژبه او کيسه ييز ډول ليکلي او هم يې خپلو هېوادوالو ته په خپله خوږه ژبه د حج د مناسکو او ارکانو د ادا کولو لارې چارې ورنښودلي دي. په دغه يونليک کې د حج همغه اصلي تصوير او پيغام وړاندې شوی دی. دا يونليک هم د حج عادي بهير ترسيموي، هم د حج ديني فلسفه بيانوي او هم د حج مدني او ټولنيزه فلسفه ټول په کې بيان شوي دي. زه په ډاډ سره ويلی شم که څوک دا يونليک ولولي، نو يو خو به يې له حج سره بې کچه مينه پيدا شي او بل به د حج مراسمو د ادا کولو په برخه کې هر څه ورته په ډېره اسانه توگه مخې مخې ته راشي، دا د ښاغلي استاد لپاره د زيات ثواب موجب کېدی شي. زه په دې باوري يم چې که څوک دا يونليک يو څو مخه ولولي، نو راکښون يې دومره زيات دی چې بيا يې نه پرېږدي؛ ضرور به يې ترپايه لولي، د حج د سفر يوه مهمه موخه داده چې هلته يو څوک له

خپلو مسلمانو وروڼو سره له نږدې گوري او په لويه كې د يو بل له ټولنيزو، اقتصادي او سياسي مسايلو څخه خبرېږي. استاد يون هم په دې اثر كې دا پيغام په ډېر ښه ډول عملي كړی او ځای كړی دی.

دا د ښاغلي استاد لومړنی يونليک يا كتاب نه دی، بلکې تر دې وړاندې يې په لسگونو سياسي، فرهنگي، ټولنيز او ادبي کتابونه ليكلي چې د هېواد او سيمې په کچه يې خپلو خلکو او نورو ته نوی فکر، نوې روحیه او بالاخره د هېواد مينه او د انسانانو ترمنځ د متقابل احترام پر اساس د ژوند تېرولو لارې چارې وپه گوته كړي دي. استاد تل د محرومو او بېوزلو خلکو غږ پورته كړی دی، د ظالم پر وړاندې، لكه د غره په شان ودرېدلی او د بشریت د ستر لارښود حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم دا لارښوونه چې: «غوره جهاد د ظالم چارواكي پر وړاندې د حق كلمه ويل دي.» نه يوازې په خپله عملي كړې ده، بلکې نورو ته يې هم دا جرئت ورکړی چې د خپلو انساني او ملي حقوقو ننگه او ملاتړ وكړي او د زورور پر وړاندې ودرېږي، ظالم چارواكي او د هغوی عملونه د عدالت منگولو او د تاريخ پاڼو ته وسپاري.

ددې يونليک په لوستلو راته دا جوتنه شوه چې استاد يون د خپل سفر پرمهال د نړۍ له مسلمانانو او په ځانگړي ډول له خپلو هېوادوالو سره چې يا له دې ځايه د حج په نيت تللي وو او يا هم په سعودي كې مسافر دي، د روزگار گرميو ته ناست دي، له هغوی سره کتلي، هم يې د هغوی ستونزې يې اورېدلي، هم يې هغوی سره د خپل هېواد د پرمختگ او له خپل هېواد سره د مينې ملي او اسلامي درسونه او جذبات شريك كړي او هم يې د حج ددې

سپېڅلي سفر پرمهال د هغه ځای مېشت افغانان يو له بل سره د غونډو په واسطه يووالي او وروړگلوی ته رابللي دي. خبره ډېره نه اوږدوم يوازې دومره وایم چې د استاد يون په برکتې گوتو ليکل شوی دا يونليک به نه يوازې دا چې د هېوادوالو لپاره ډېر گټور ثابت شي، بلکې خپله د استاد لپاره به د دنيا او اخرت د نېکمرغۍ لامل هم وگرځي.

په پای کې د الله تعالی دربار ته د دعا لپاره خپل لاسونه لپه کوم چې زموږ د هېواد هر وگړی، هر شخص او هر افغان که هغه کوچنی دی که لوی، د بناغلي استاد په څېر پر خپله خاوره او پر خپلو خلکو مين وگرځوي. خپله ليکنه د استاد الفت په دې بيت پای ته رسوم:

ډېر تفاوت شته په انسان کې د مانا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

په درنښت

پوهنمل سيد قياس سعیدی

درېيم مکروريان، کابل - افغانستان

د خدای (ج) تر کوره او

یو خو نورې خبرې

د خدای (ج) تر کوره زما اووم یونلیک دی. دا یونلیک د حج د فریضې د ادا کولو ټول هغه جریان رانغاړي چې زه ورته تللی یم او د حج مناسک او مراسم مې ادا کړي دي. کله چې مې د حج د فریضې د ادا کولو نیت وکړ او دوستان مې هم خبر شول، نو د فکر او نظر ټولو دوستانو راته سپارښتنه وکړه چې ددې ستر روحاني سفر یادښتونه راټول او یو بشپړ یونلیک پرې ولیکم. زما هم په زړه کې ټینګ هوډ و، نو ځکه خو دې ایماني سفر ته زیات متوجه وم، کله چې د سفر وخت پیل شو، نو د غاړې بکس کې مې کتابچه او قلمونه ځای پرځای کړل. کله چې مې له خپل کوره سفر پیل کړ، نو ساعت پر ساعت او ګام پر ګام مې د سفر د ټول جریان پر لیکلو پیل وکړ. د سفر په لړ کې چې د کومو شیانو د لیکلو امکان نه و، نو کله چې به په کوم ځای کې ساکن او دمه شوم، نو تېر یادښتونه به مې ژر پسې پوره کړل چې له یاده مې ونه وځي. نو ځکه خو پر دې بریالی شوم چې ددې سفر ډېر واړه خو مهم جزئیات هم ثبت کړم. البته کېدی شي ایمان، عقیده، پوخ هوډ او تکل ټول په دې کار کې سره شریک وي. په یونلیکنه کې زما پخوانۍ تجربه هم ددې سبب شوه چې دا یونلیک په دې څرنگوالي سره ولیکم. ددې ترڅنګ ستر ارمان مې دا و چې خپلو هېوادوالو ته هم ګټه ورسوم. څرنگه چې د خدای (ج) کور ته تلونکي افغانان اکثره په ژوند کې یوځل ددې

مجال پیدا کوي چې د حج فريضة اداکړي، نو طبيعي خبره ده چې ددې فريضي د ټول جريان تعقيب کې له ستونزو او تېروتنو سره مخامخېږي. په پښتو کې د حج د فريضي لپاره لارښود کتابونه هم د گوتو په شمار دي، يوازې دوه درې عنوانه او هغه هم حج ته تلونکو ټولو افغانانو ته نه رسېږي او بله خبره لاپه کې داده چې دا لارښود کتابونه اکثره يې تصويري بڼه نه لري. نورو هېوادونو کې اوس د حج ويډيې لارښوونې هم شته چې لوستي او نالوستي کسان ټول ورڅخه گټه اخيستلای شي. لارښوونکي يا ناظمان يې هم ډېره تجربه لري. د افغان حاجيانو ناظمان يا معلمان هم ايله يو ځل يا دوه ځله ددې چانس پيدا کوي چې حج ته لاړ شي، هغوی خپله هم لارښوونې ته اړتيا لري، ځينې يې کتابي مطالعه لري، خو عملي تجربه يې يوازې لومړی ځل وي، د ډېرو کمو دويم ځل وي. په دغسې يو تشيال کې د هر ډول نوی اثر ليکل طبيعي خبره ده زموږ هغو هېوادوالو ته گټه رسوي، چې غواړي راتلونکي کې بيت الله شريف ته لاړ شي. ما خپلو هېوادوالو ته د همدې نيت لپاره دا يونليک ليکلی دی. ددې خبرې توضيح هم په کار ده چې زه نه طالب یم، نه ملا یم، نه عالم، نه مولوي او نه هم د حج د چارو ناظم. يو معتقد افغان یم او د خپل اعتقاد له مخې مې دغه يونليک ليکلی دی. طبيعي خبره ده چې ډېرې نيمگړتياوې به ولري، هر انساني گام او کار کې تېروتنې کېږي، خو که دا اثر زما د هېوادوالو د گټې وړ گرځي او د حج په ستر ايماني سفر کې هغوی ته د ډېرو کمو اسانتياوو او روښانتياوو د برابرې سبب شي، نو دا به زما د زحمت پوره اجوره وگڼل شي او ځان ته به يې د ثواب او اجر بڼه اسباب وگڼم.

د اثر تر چاپ وروسته مې له لوستونکو څخه هيله ده چې د تېروتنو په باب راته خپل ليكلي وړاندیزونه راولېږي چې د کتاب د بيا چاپ او همدارنگه د برېښنايي بڼې په سمون کې ورڅخه کار واخيستل شي.

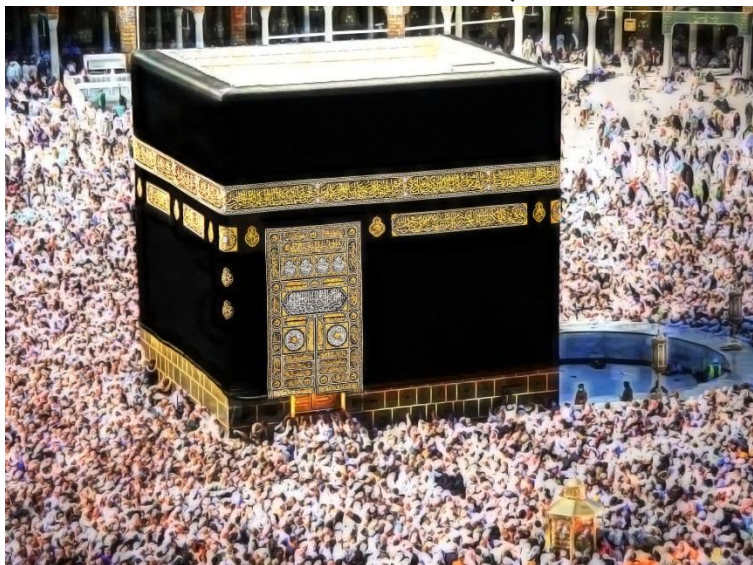
دا يونليک به په چاپي ډول هم د هېوادوالو لاس ته ورسې، په برېښنايي ډول به هم د ويبپاڼو له لارې او هم د (CD) له لارې هېوادوالو ته وړاندې شي، کونښن به وکړم چې په ويډيويي ډول هم له دې څخه لنډ ويډيويي يونليک جوړ کړم چې لوستي او نالوستي ټول افغانان ورڅخه گټه پورته کړي. خدای (ج) دې ټول افغانان او د نړۍ نور مسلمانان د خپل کور پر زيارت مشرف کړي او د همدې شرف په برکت دې زموږ په غمخېلي هېواد کې سوله، امن او سوکالي راولي او زموږ دا او هغه نړۍ دواړه دې په خپل نور او رحمت منورې او سوکاله کړي.

د الله (ج) د مهربانۍ په هيله

ستاسو د لارې يو يون

د حج هیله

له هغې ورځې چې یو مسلمان انسان نبی او کین لاس وپېژني او بیا د مور او پلار، یا د ملا امام او یا هم د کوم بل چا له خوا پر لمانځه ودرول شي، نو د حج هیله یې په زړه کې وغورځېږي. ان پر لمانځه باندې تر ودرېدو دمخه د اسلام پنځه بنسټونه یا ستنې (کلمه، لمونځ، روژه، زکات او حج) د هر مسلمان ماشوم ضرور زده دي، خو په ترتیب سره د هر یوه د تطبیق پر اوونه خپل خپل زمان او مکان غواړي. کله چې یو مسلمان له ماشومتوبه د بلوغ پر لوري

ګامونه اخلي او د اسلام نورې بناوې ورباندې فرض او لازمېږي، نو حج ته یې تلوسه نوره هم پسې زیاتېږي. تر دې دمه چې حج د هر مسلمان په ذهن کې د یوه خیال په څېر غځونې کوي، ډېری مسلمانان یې په خوب کې ګوري او ډېر یې د لیدو په ارمان وي.

بختور همغه خوك گنل كېږي چې دا خوب او خيال يې پر واقعيت بدل شي. ډېر بيا داسې دي چې دا ارمان له ځان سره گور ته يوسي، خو په ژوندوني يې د خداى (ج) د كور د نور په ليدلو سترگې منورې نه شي.

يوزيات شمېر عوام يوازې تر دې پورې پوهېږي چې (حج) د اسلام پنځمه بنا ده او پر هر بالغ مسلمان چې وس او ځواك يې ولري، فرض دى. نور نو د حج پر لغوي، اصطلاحي مانا او فضيلتونو يې ډېر سر نه خلاصېږي، خو له عقیده يې پلوه پرې پوره ايمان لري.

ددې لپاره چې عامو لوستونكو ته لږ لنډ معلومات وړاندې كړو. دلته به په لنډيز سره حج تعريف كړو:

حج په لغت كې قصد او ارادې كولو ته وايي او په شرعي اصطلاح پر ټاكل شوي وخت (د حج په مياشت) او ځاى (بيت الله الحرام) كې د ټاكل شويو عبادتونو اداكولو ته وايي. د حج عبادتونه هم لكه نور عبادتونه پر فرض، واجب، سنت، مستحب او مكروه وېشل شوي دي، اما د يوه صحيح حديث مطابق چې له رسول الله (ص) څخه روايت شوى دى، فرمايي: (الحج عرفه) يانې حج عرفه ده.

حاجي هغه خوك دى چې د الله (ج) د كور (كعبې) زيارت يې كړى وي او د حج مناسك يې ادا كړي وي. څنگه چې د حج مرام له كعبې شريفې څخه طواف دى، نو كعبه هم دوه ډوله ده، يوه صوري او بله معنوي. هغه خوك چې يوازې د كعبې په صورت پسې وي، هغه د حج له منځ او باطن څخه ناخبره دى. يانې دې ته يو افقي حج

ویلاي شو. اما که د حج مقصد معنوي، واقعي او حقيقي بيت وي، نو دا حقيقي حج دی. د حاجي حج باید د صوري او معنوي دواړو ترکیب وي. ترڅو هغه تعبیرونه چې الله (ج) د حاجي لپاره اختیار کړي دي، د هغوی ریښتیني مصداق شي. حاجي ته الله پاک (ضیف الله)، د الله مېلمه؛ (وفدا لله)، د الله هییت؛ او (ضمان الله)، د الله په ضمانت او ساتنه کې، ویل شوی دی. حج ډېرې ګټې لري او قران کریم دغه حقیقت ته اشاره کړې ده، لکه چې فرمایي: (وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ) ژباړه: ((او اعلان وکړه په خلکو کې د حج، نور اڅي به تاته پیاده او سواره په هره تېز رفتار سره، چې راڅي به له هرې

لرې لارې نه ددې لپاره چې حاضر شي خپلو ګټو ته او د الله تعالی نوم په معلومو ورځو کې یاد کړي په هغه څاروو یې یاد کړي چې الله تعالی دوی ته ورکړي دي))

زما په زړه کې هم د بل هر مسلمان په شان دا هيله له کوچنيتوبه همداسې ژوندۍ وه، کله چې مې پر ځوانۍ پښه کېښوده، نو بيا به مې دا هيله د خيال د يوې څپې په شان په ذهن کې تېره وپېره شوه.

عمر په ډېرې چټکۍ سره گامونه اخيستل، له لوړو ژورو تېرېده، واده مې وکړ، د ماشومانو څښتن شوم. د کور او اور خاوند شوم، پر (۱۳۷۴ل) کال مې واده وکړ، نو زړه کې مې و چې له خپلې مېرمنې سره يوځای حج ته لاړ شم، خو په هېواد کې روانو بحرانونو ددې مجالل رانه کړ، پر (۱۳۸۱ل) کال په هېواد کې سياسي پاڼه واوښته. زه او مېرمن مې دواړه هم په ټولنيزو او فرهنگي کارونو کې داسې مصروف شولو چې هم دا کارونه وو او هم مو څلور اولادونه دومره ماشومان وو چې مور ته يې داسې مجالل نه راکاوه، چې دواړه پر يو مهال په سفر ووځو. له اقتصادي پلوه مو کوم مشکل نه درلود او نه حج ته د تگ په لاره کې کوم مشکل و. زما مېرمن چې له (۱۳۸۴ل) کال راهيسې د ولسي جرگې وکيله ده، هر کال يې حج ته خپله سهميه مستحقينو ته ورکوله. (۱۳۹۱ل) کال مې مېرمن راته وويل چې نور نو ځان تيار کړه چې يوځای حج ته ځو. خو هغه وخت بيا هم د ماشومانو له خاطرې چې دلته يې ښوونځي وو، د دواړو يوځايي تگ ممکن نه شو، هغې ته مې وويل چې له خپل پلار سره لاړه شه. هغې پلار سره د حج د سفر نيت وکړ. تېر کال مې دوه خویندې او د هغوی خاوندان او مور مې ټول حج ته ولېږل. تر هغه وروسته مې نو بيا حج ته پوخ نيت وکړ.

د حج پوخ نیت او تیاری

کله چې د (۱۳۹۳ل) کال په بهیر کې د ولسي جرگې وکیلانو ته د حج درې درې تنه سهمیه ورکول کېدله، نو ما مې مېرمن ته وویل چې ماته یوه سهمیه وساته چې سر کال مې له خیره سره حج ته نیت کړی او که د ماشومانو د مکتب غم نه وي او یا یې (نیا) کره لېرې، نو چې ته هم راسره لاره شې بڼه به وي. هغې وویل، تاته به سهمیه وساتم خو د خپل تگ په باب یې وویل چې کله وخت نږدې شو، مشوره به وکړو.

کله چې د حج د تگ وخت رانږدې شو، نو ماته یې له ولسي جرگې څخه د حج او اوقافو پر وزارت مکتوب واخیست، دا مکتوب زما امنیتي مسول بناغلي (فریدون شېرزي) د حج او اوقافو وزارت ته یووړ، له هغه ځایه یې په دوه درې ورځو کې کار خلاص کړ او بیا یې د بانک تعرفه واخیسته. فریدون شېرزي د اداري کارونو په خلاصولو کې هم ډېره تجربه لري او هم پېژندگلوي، دی کارونه په ډېر سرعت سره خلاصوي که هر څومره مشکل کار هم وي، دی ورته حل لاره راباسي، کله کله د مشکل کار په حالت کې له خپل امنیتي کارت څخه هم گټه پورته کوي، خو مقصد کار ترې نه پاتې کېږي. د حج او اوقافو له وزارت څخه یې تر مکتوب اخیستو وروسته راته وویل (۲۷۲۵) امریکایي ډالره کېږي. هغه مې ورته پوره کړل. په ملي بانک کې یې تحویل کړل، تعرفه یې بېرته د حج او اوقافو وزارت ته یووړه، له هغه ځایه یې راسره اړوند مسول (صدیقي صیب) په تېلفون وغږاوه، هغه ډاډ راکړ چې کار خلاص دی. په عیدگاه جومات کې دې په لست کې

نوم ته منتظر شه! فریدون راته وویل کله چې ته غواړې په همغه الوتکه کې دې ټکټ تنظیموو. خو یو ځل عیدگاه جومات ته څو هلته د وینې چک، واکسین کولو او کارت اخیستلو لپاره اړتیا ده او همدارنگه دوه درې ورځې، عملي او نظري درس ته، ما ویل درس خو به له کتابونو څخه زده کړو، خو د واکسین او وینې ټسټ لپاره به لاړ شم، ورځ تاسو مشخصه کړئ.

د سفر تر نېټې دمخه زه (یون)، حاجي محمد زمان او فریدون شېرزی درې واړه عیدگاه جومات ته لاړو. هلته مو وینه ټسټ کړه، واکسین مو وکړ او یو کارت یې هم راکړ، خو پاسپورت او ټکټ یې

ځکه رانه کړل، چې ویل یې هغه د الوتنې پر وخت هلته درکوو. د واکسین پر مهال چې اکثره حج ته تلونکو افغانانو زه ولیدم، نو ډېر زیات خوشاله شول او د بیا لیدو په هیله مې ورڅخه خدای پاماني واخیسته او بېرته کور ته راغلم.

له کوره تیاری

کله چې د حج سفر نېټه راورسېده، نو پر هماغه ورځ ماسپښین په ژوندون ټلوېزيون کې گڼ شمېر ملگري راټول شوي وو، مازيگر مهال فريدون شېرزي راته له عيدگاه جومات څخه د سفر اړتيا وړ څيزونه، لکه دوه جوړې احرامونه، چوټي، کمربند، مسواک، وړوکی ملاتړی بکس او ځينې نور څيزونه راوړل. (وفالرحمن وفا) چې د احرام د تړلو په چل پوهېده، هغه او نورو ملگرو راته تمريني احرام وټړه، چل موښه زده کړه، ماښام چې کور ته راغلم، اولادونو مې ويل: تر هغه چې ته نه وې تللی نن موږ خوب نه کوو، ډوډۍ مې

وخوړه، مېرمن مې چې لادمخه له خپل پلار سره حج ته تللي وه، د حج د سفر ټول ضروري شيان يې راته په بيک کې منظم کېښودل، ملاتړی يا کمربند چې پيسې په کې ايښودل کېږي، هغه يې هم راته وښود چې تر احرام لاندې به يې تړم، دا يې هم وويل چې پيسې به په پلاستيک کې تاوې کړې او بيا به يې په کمربند کې خوندي کړې، ځکه چې ملاتړی هم خولې کېږي او امکان لري چې پيسې هم په کې خرابې شي. ما نو څلور پنځه زره ريال له تيار برابر کړي وو، په

کمر بند کې مې خوندي کړل، پنځه زره ډالر مې نور په کتابچه کې کېښودل او په بيک کې مې خوندي کړل. مېرمن مې راته وويل پيسې څو ځايه خوندي کړه، که يو ځای ورکې او يا لادرکه شي، نو

بل ځای خو به خوندي پاتې شي، زما خپله هم عادت دی چې په سفر کې تر اړتیا وړ زیاتې پیسې وړم او څو ځايه يې تقسیموم، که یوځای مې له یاده وځي، یا ورکې شي، نو بل ځای خو به خوندي وي. په کور کې د سفر د ټولو اړتیاوو تر برابرولو وروسته مې اولادونو سره یادگاري عکسونه واخیستل، اوس خود ډیجیټل زمانه ده، په کور کې تر ټولو کوچنی، تر ټولو زیات په ټلېفون، کمپیوټر، انټرنېټ او کمرې پوهېږي. (ودان) او (سولې) څو یادگاري عکسونه واخیستل، ډوډۍ مو وخوړه، د احرام ټول سنتونه مې پرځای کړل، لکه د نوکانو اخیستل، د سننو پرځای کول، غسل کول او دغه راز داسې نرمه خوشبویي مې هم وکاروله، چې نورو ته يې بوی ور نه شي، بیا مې احرام وتره او منتظر وم چې نور ملگري راشي او هغوی سره یوځای عیدگاه جومات ته لاړ شو.

دوه ساعته په کور کې

د (۱۳۹۳ل) کال د سنبلې يا وږي (۲۸) مه نېټه او د سپټمبر (۱۹) مه د جمعې ورځ د ماسخوتن لس نيمې بجې وې چې د تحريك ملگري هر يو: وفا الرحمن وفا، ضياء الرحمن ضياء، فياض حميد، مطيع الله ساپي، شريف الله ناصري، قدرت الله بدلون او شفيع الله زهير په مکروريانو کې زموږ د کور د بلاک مخې ته منتظر وو. هغوی ته مې احوال ورکړ چې راځئ کور ته، بيا به لږ وروسته لږ

شو. ټاکل شوې وه يوولس بجې په کابل کې عيدگاه جومات ته لږ شو او له هغه ځايه هوايي ډگر ته او د شپې پر يوه نيمه بجه به الوتکه الوتنه کوي. خو دقيقي يوولسو ته پاتې وې چې زما امنيتي مسول (فريدون شېرزي) زنگ ووايه چې الوتنه وځنډېدلې، موږ او تاسې به يوه بجه عيدگاه ته ځو، بيا هوايي ډگر ته. کېدی شي الوتنه درې بجې وي. دا خبر که څه هم بڼه نه و، خو ډېر خواشينوونکی هم نه و. موږ وويل څه خیر لږ نور انتظار به هم وکړو. ملگرو خپلمنځي گپ شپ هم پيل کړ او چای مو د معمول په

شان څښه. جای، غیبت او سیاست اوس د افغانانو د ورځني ژوند د ساعتپری او وخت ضایعه کولو وسیلې دي. دلته غیبت ډېر ونه شو، خو پر دې خبرې ټینګار وشو چې لیکوال باید د خبرو او یو بل

سره د کینې پرځای کار او فعالیت ته زیاته پاملرنه وکړي. خو پر سیاسي مسایلو د معمول په څېر گرم بحث وشو، انتخاباتي لټجه چې له تېر یوه کال راهیسې یې د خلکو زړه شین کړې و، یو ځل بیا دلته تاوه راتاوه شو، خو څرنگه چې دلته ټول د یوه فکر او نظر خاوندان وو، بحث دومره خوندور، جذاب او احساساتي نه و، هسې پیکه تېر شو. نږدې دوه ساعته مو په کور کې پر همدې خبرو او یو څه وخت مو د حج پر مراسمو، تګ راتګ او هلته د فرایضو، مناسکو او وجایبو پر څرنگوالي بحث وکړ. کله چې پنځه لس کم یوه بجه شوه، نو انډیوالانو وویل څو به، دوی تر ما دمخه له کوره ووتل، ما مې خپلې مېرمنې سره خدای پاماني وکړه او څلور واړه ماشومان مې، چې دا مهال یې درې وینن او یوازې (ودان) ویده وو، ټول بڼکل کړل، خدای پاماني مو ورڅخه واخیسته او په کابل کې د عیدګاه مسجد پر لوري رهي شو.

يو ساعت په عيدگاه کې

درې څلور دقيقې يوې ته پاتې وې چې عيدگاه ته ورسېدو د مسجد د دروازې ساتونکي وويل چې يوازې حاجي صيب ته اجازه شته او له نورو پايوازانو څخه بنسټه غواړو، بيا فريدون شېرزي ورسره خبرې وکړې او زما نوم يې ورياد کړ، هغوی هم احترام وکړ او هم يې ټولو ته اجازه ورکړه. فريدون شېرزي مور ټول په عيدگاه جومات کې د حاجيانو د يوه تن منتظم بناغلي (الحاج خواجه فضل الرحمن صدیقي) دفتر ته بوتلو. هغه دفتر کې نه وو، مور ټول دفتر کې کېناستو، دا مهال يو بل حاجي صيب (عبداللہ) چې په خوشال

خان لېسه کې زما همدوره و، زما ليدو ته راغی، خوشالي يې څرگنده کړه چې په دې ستر سفر کې ملگري يو. خپل لاسي بکس يې هم ماسره بدل کړ، ځکه چې دده لوی او زما وړوکی و او ما لوی ته اړتيا لرله، ما ورڅخه مننه وکړه. فريدون، شريف الله او

وفالرحمن ٲول زما كار ٲسي لازل، ٲوره يو ساعت وخت يي ونيو چي زما اسناد يي خلاص كرل او بيا مو د هوايي ډگر ٲر لوري حركت وكړ. هوايي ډگر ته تر تگ دمخه (خواجه فضل الرحمن صديقي) راته د احرام د تر لويه باب وويل چي د عمرې تر نيت

دمخه بايد اوږه لوڅه نه وي، اوس كولاى شي احرام له ځانه تاو كړي، كله چي دې د عمرې نيت وكړ، بيا بايد اوږه لوڅه ٲر ٲردي. نورو ملگرو همدلته خداى ٲاماني وكړه يوازې فريدون شٲېزى راسره هوايي ډگر ته لازل. لسو دقيقو كې هوايي ډگر ته ورسېدو، موږ ٲه خپل شخصي گاډي كې خو نور حاجي صاحبان ٲه دوو لويو گاډو كې راپسي راروان وو، بنار كې ارامه ارامي وه، كله چي هوايي ډگر ته ورسېدو، امنيتي ځواكونو زموږ موټر ودراره، خو فريدون چي ورسره خپله امنيتي ٲېژندنه وكړه، نو موږ يي د هوايي ډگر زاړه ترمينل ته ٲرېښودو.

درې ساعته په هوایي ډگر کې

په هوایي ډگر کې تر امنیتي چک، د وېزې او پاسپورت تر کنټرول وروسته ترمینل ته داخل شو، گڼ شمېر حاجیان دلته منتظر وو، چا احرامونه تړلي وو او چا لانه وو تړلي، دې ترمینل کې یو نوی اتاق د جامو د بدلولو او احرامونو د تړلو لپاره ځانگړی شوی و، دوه خونې وړاندې ترې وړوکی جومات هم و.

دا یو مهال یو تن زما څنگ ته راغی، ځان یې معرفي کړ، زه عزت الله یم، تاسو یون صیب نه یاست؟ ما ویل یم، ده ویل ستا لیدل مې ډېر ارمان و، خدای بڼه سفر کې سره ملگري کړو، نو که

بل څوک درسره نه وي، سره یوځای به ملگري یو. ما ویل یوازې یم، که ته هم یوازې یې نو یوځای به سره سفر کوو. عزت الله ډېر خوشاله شو. دلته ترمینل کې ناست وو.

ټول حاجیان نه یو شان د احرامونو په تړلو پوهېدل او نه د حج د سفر په ټولو مناسکو، دا مهال رسمي معلم، مبلغ او یا ناظم معلوم

نه و، چې خلکو ته يې لارښوونه کړې وای. مخامخ پر دېوال يو ټلوېزيوني سکرين لگېدلی و، چې په مکه مکرمه کې يې د حج مراسم تشریح کول، هغه هم ټولو نه د پوهېدو وړ نه برېښېده، يو نيم چې تر نورو لږ پوه و، يا يې کتابونه لوستي وو، يا يوځل دوه حج ته تللي وو، هغوی له نورو سره مرسته کوله، هغه چا چې احرامونه ترلي وو، يوه تن پر ټولو غږ وکړ، ځی لږ شی جومات ته دوه رکعته نفل لمونځ وکړی، مور ټول لږو، هر چا دوه دوه رکعته نفل لمونځ وکړ، بېرته راغلو، پر خپلو خپلو څوکیو کېناستو، دا مهال له يوه حاجي څخه خپل پاسپورت وړک شوی و، خورا خواشینی و، د ځينو حاجيانو ورته کڅوړې يې ولټولې، خو لکه چې پيدا يې نه کړ، نږدې پنځه بجې وې چې د سهار د لمانځه اذان يې وکړ. (۱۵) دقيقې زياتو کم تر پنځه وو تېرې وې چې جومات ته د سهار لمانځه لپاره لږو. هلته د حاجيانو ترمنځ د نظر اختلاف و، ځينو ويل احرامونه مو ترلي، د خولۍ پر سرولو او سرپټولو ته اړتيا نه شته، دا مهال يو مولوي په ډېر جهر سره غږ کړ! ورونو که چا احرام ترلی وي او د احرام نيت يې کړی وي، نو خولۍ او سر پټولو ته يې اړتيا نه شته او که چا احرام نه وي ترلی، نو خولۍ دې په سر کړي، خپله مولوي صيب دمخه شو، جمعه وشوه، کله چې مې د مولوي غږ واورېد او څېرې ته يې ځير شوم، نو گورم چې زما خپل کليوال او خپل عزيز (مولوي عبیدالله نيازی) دی. نيازی صيب ډېر باتدبيره ملا دی، کله کله د کليوالي ملايانو مخالفت هم کوي، ان کله کله ځينې بريدونه هم ماتوي، ما سره يې نږدې څو کاله وړاندې څه ځوابدي راغلې وه، ده څو ځله هڅه وکړه چې ماسره ځان پخلا کړي، خو ما ورته نه ضرر رسوه او نه مې هم غوښتل ځان ورسره پخلا کړم، خو اوس چې د حج په سفر روان وم، غوښتل مې ډېره وړه کينه هم له هېچا سره په زړه کې ونه ساتم، نو ځکه لومړی ستړي مشي ما ورسره وکړل، ده چې کله زه وليدم نو خلاصه غږېره

بي راکره، او هو! سترگي مي رويانه چي خپل عزيز مي وليد، اول بي مبارکي راکره، بيا بي وويل چي سخت دي خوښ کړم، اوس به نو عزيزه ما نه پرېږدي، چېرته چي زه وم، هلته به راسره خي، زه دي ډېر په درد لگېږم، نو څنگ په څنگ راسره راروان شو، د بورډينگ کارتونو د چک وخت و، دواړه له ترمينله راووتو، تر لږ ځنډ وروسته

الوتکي ته پورته شوم. هغه مهال چي ما ټکټ اخيسته، نو ټکټ والا راسره ډېر گرم روغېر وکړ، کار يې زما ژر خلاص کړ، راته يې وويل چي يون صيب ټکټ دي بزنس کلاس دي. کله چي مي ټکټ ته وکتل نو (A1) څوکی. وه او بيا چي الوتکي ته پورته شوم، نو لارښود پر همدې لومړي څوکی کېنولم. په لاره کې زما عزيز مولوي عبيدالله نيازي صيب راته وويل چي زه مبلغ يا ناظم يم، کله کله به يې دي ته مرشد، معلم او رهنما هم ويل، خو سر کال ورته ناظم وايي. زما د عزيز څوکی لري وه، خو د خپل تقرير په مت يې ځان زما څنگ ته راورساوه.

په الوتکه کې د عمرې نیت

مولوي عبیدالله نیازی چې کله الوتکې ته پورته شو، نو ټولو ته یې وویل چې د عمرې نیت وکړئ، هغه نیت په پښتو ژبه وتری: ((نیت کوم چې د عمرې حج ادا کوم، خاصه خدایه تالره، یا الله ته یې پر موږ اسانه کړې او له موږه یې قبول کړې)) همدا نیت یې خو ځله پر حاجیانو تکرار کړ، ده وایه او حاجیانو پسې غبرگاو. مولوي صیب وویل: ((موږ له دې ځایه (جدې) ته ځو او بیا (مکې معظمې) ته)). تر دې وروسته یې اوه ځله تلبیه وویل، ده وویل، تلبیه ویل یوځل فرض دي، خو افضلیت یې هم په همدې (۷) ځله ویلو کې دی. درې ځله هم ویل کېږي. ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ)) مولوي صیب وویل (میقات) کابل شو، (میقات) هغه ځای ته ویل کېږي چې حاجیان له هغه ځایه احرام تری او بیا مکې مکرمې ته ور داخلېږي. مولوي صیب تر څو ځله تلبیه ویلو وروسته وویل چې (میقات) کابل شو، تر کابل وروسته به جدې شریفې کې کوزېږو، زه د افغانستان بیرغ په لاس کې اخلم، نور ناظمان به هم دا کار کوي، هر موټر کې به یو ناظم وي، بیا له هغه ځایه مکې مکرمې ته ځو، په جده شریفه کې به یو ساعت پاتې کېږو. هلته به اودسونه تازه کوو، بیا به مکې مکرمې ته ځو، هلته به دمه کوو بیا به په ترتیب سره حرم شریف ته ځو، تر څو چې حرم شریف ته نه یو داخل شوي، تلبیه به وایم، تاسو به یې تکراروئ، په حرم شریف کې بیا خپل اصول دي، هغه به درته په نوبت سره بیانوم.

تر هغه وروسته نیازی صیب زما ترڅنگ کیناست راته یې وویل، ډېر خوشاله یم چې د مشر حاجي صیب (هدف یې زما پلار و) پر پل دې قدم کېښود، په حج کې دوه شیان ډېر مهم دي: یو علم

او بل ځوانی، د ځوانۍ حج ډېر ثواب لري، زموږ اصلي هدف او کړنلاره په مکه معظمه کې (طواف) کول دي، مکه مکرمه د طوافونو او د زمزم اوبو مرکز دی، مدینه منوره د (دورو) او خرما مرکز دی. کله چې هلته لاړو، گام پر گام به درسره یم. مولوي صیب نیازی دا خبره هم وکړه چې وزیر صاحب (د ارشاد، حج او اوقافو وزیر) ته دې یوه غونډه جوړه کړې وه، دی رښتیا هم په ستاینې او یادونې ارزې، ډېر نېک سړی دی، زه یې راوغوښتم، راته یې وویل چې مولوي صیب راشه حاجیانو سره لاړ شه، لارښوونه ورته وکړه، نو زه دده په بلنه راغلم، بیا یې ماته وویل: عزیزه! تا په هغه غونډه کې رښتیا ویلي وو چې زموږ افغانان په رښتیا هم ډېر زیات معتقد خلک دي، خو څومره چې دوی اعتقاد لري، هغومره د اسلام پر اساساتو او جزیاتو نه پوهېږي، نو دلته هم چې کله حج ته ځي سهوه

کېږي (دمونه) پرې اوږي. زموږ خپل درې ملايان وو خو ځله حج ته تللي، خو بيا هم پرې درې درې ځله دمونه اوښتي وو او هر يوه درې درې پسونه صدقه کړل.

دم: (وينه تويول) کله چې د حج په مناسکو کې (دم) ذکر شي، نو مراد ورڅخه په مکي حرم د گډي يا وزې ذبح کول وي، چې د کوم جنايت په مقابل کې ترسره کېږي.

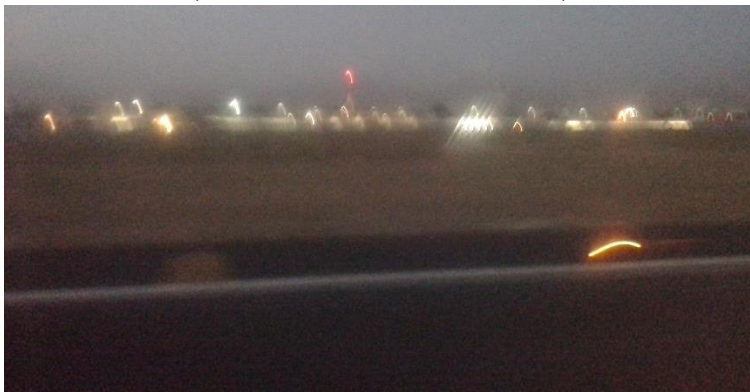
نيم ساعت به وتی و چې مولوي صيب نيازي بيا ميك واخيست بيا يې (۷) ځله تلبيه وويله: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَشَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَةَ لَكَ وَ الْمَلِكُ، لَشَرِيكَ لَكَ»

تر دې وروسته يې بيا وويل: درنو حجاجو! که چاته خوب ورځي، هغوی کولای شي خوب وکړي. دا مهال پر ما هم د خوب

خپه راغله، ما چې د تېرې شپې له سهاره خوب نه و کړی، د شنبې له ماښام څخه بيا تر دې دمه پورې وينم وم، نو د مولوي صيب دې

خبرې ډېر خوند راکړ، خوب ته مې ځان وسپاره، خو ډېر آرام خوب نه و، د حج یو تن تصویر مې په ذهن کې گرځېده، د شیطان خو رنگونه او خو ډولونه مې هم ذهن کې گرځېدل راگرځېدل، خو کوم مجسم تصویر مې ترې نه شو اخیستلای، فکر مې کاوه دا سفر نو

داسې سفر دی، چې د شیطان له ټولو رنګونو سره به څه ډول مقابله کوم، تر حج مخکې، د حج پرمهال او تر حج وروسته شیطان داسې یو شی دی چې د دښمنۍ تشخیص یې اسانه نه دی، نو ځکه خو یې هره بنځه، نر، ملا، امي، خاص او عام یو ځل له گړنگه غورځولي دي، نږدې دوه ساعته مې په همدې خوب، نیمه خوب، خیالي او تصوري حالت کې تېر کړل، خو د آرام خوب مجالل راته پیدا نه شو، کله چې مې سترگې وغړولې، نو مولوي صیب نیازی یو ځل بیا خپله غاړه تازه کړه. دې سره مې نور خوب والوت.

ساعت (۸) بجې او لس دقیقې وې چې مولوي صیب نیازی یو ځل بیا میک واخیست او بیا یې (۷) ځله تلبیه وویل: ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَشْرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكَ، لَشْرِيكَ لَكَ))

بیا زما ترڅنگ کېناست راته یې وویل: (۷) ځله تلبیه ویل
افضل مستحب ده، (۵) ځله اوسط ده، درې ځله ادنا ده او یو ځل
فرض یا واجب ده، ده زیاته کړه د یو ځل فرض او واجب په باب یې
د علماوو ترمنځ اختلاف موجود دی. اته بجې او (۱۸) دقیقې د
بحرین له خاورې ووتو او د سعودي خاورې ته داخل شو د الوتکې
کپتان وویل: یو ساعت او ۳۰ دقیقې وروسته جدې شریفې ته
رسېږو. د الوتکې سرعت (۸۰۰) کیلو متره په ساعت کې دی او
(۳۸۰۰۰) فوټه لوړوالی لري، کله چې د سعودي په خاوره کې څه
کم نیم ساعت مزل وشو، نو په تورو ورو غرونو او سپېرو دښتو مو
سترگې ولگېدې، شین بوټی او شنه ساحه په کې په سترگو نه
ښکارېده، د اروپایي هېوادونو معکوس حالت و. یوازې تورو لیکو
چې د پخو سرکونو تصویر یې کاره او د هغو ترڅنډو پرتو ودانیو د
نوي تمدن نښې ښکاره کولې، په داسې یوه سپېره دښته کې د

بشریت د ستر لارښود د نعمت ټوکېدل او بیا له دې ځایه ټولې نړۍ

ته د رڼا او علم خپرېدل د يوه لوی او بې ساري اعجاز بنسکارندويي کوي.

دا مهال مولوي صيب نيازی يو ځل بيا تلبیې ته پورته شو (اوه) ځله يې تلبیېه وويله: او موږ ټولو ورسره تکرار کړه.
(لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ))

مولوي صيب چې کله بېرته زما څنگ ته کېناست نو يې وويل: د حضرت پيغمبر(ص) حديث شريف دی چې له دوو غږونو څخه يو د حاجي له خولې تلبیېه ويل او بل د قربانۍ د مال د حالولو پر وخت د مال کړيکه، الله پاک ته رسېږي او ډېر مقبول دي.

د مولوي صيب نيازي له خولې تر تلبیېه ويلو څو دقيقې وروسته يو مبلغ مايک ته ورغی، د (بسم الله الرحمن الرحيم) په گډون يې (۷) ځله تلبیېه وويله: (لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ))

ده بيا يو بل مبلغ بناغلي (حسيب الله) ته بلنه ورکړه چې راشي او حاجيانو ته معلومات ورکړي. مخکې تر دې چې حسيب الله خپلې خبرې وکړي دا مهال مولوي صيب نيازی بيا مايک ته پورته شو او تصيح يې وکړه چې (بسم الله الرحمن الرحيم) په تلبیېه کې نه شته. بيا حسيب الله تر لنډې خطبې وروسته وويل: دې مقدسو اماکنو ته ستاسو د راتگ له امله هرکلی وایم او د لوی خدای(ج) له درباره تاسو ته برياليتوب غواړم چې له دې مقدس ځای څخه بڼه گټه پورته کړئ. تاسې دلته (۲۴) ساعته د خدای(ج) يادونه په خوله راوړئ، د بيت الله شريف تر څنگ، د حضرت محمد(ص) د روضې تر څنگ او هر چېرته چې ياستئ له الله(ج) څخه بڼه وغواړئ، بيا

يې وويل: اوس بيا تلبيه تکراروو: ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ))
خو دقيقي وروسته د الوتکې د کپتان له خوا اعلان وشو چې نيم ساعت وروسته به انشا الله د جدې شريفې په هوايي ډگر کې کښته

شو. تر دې اعلان وروسته مولوي صيب نيازی يوځل بيا د تلبيه ويلو لپاره مايک ته لاړ. مولوي صيب وويل: دا تلبيه ډېر ثواب لري، زه يې وایم بيا يې ما سره تکرار کړی، بيا يې اوه ځله تلبيه وويله: ((لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمَلِكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ))

تر دې تلبیې وروسته يې خو ځله نوره هم تلبیه وويله، وخت (۷) بجې او (۲۶) دقيقې وې چې الوتکه د جدې پر هوايي ډگر کوزه شوه او هغه سفر مو چې له کابل هوايي ډگر څخه پر سيمه ييز وخت د سهار پر شاوخوا (پنځه نيمو) بجو پيل کړی و، په جدې هوايي ډگر کې پر سيمه ييز وخت پر (۷) بجو او (۲۶) دقيقو پای ته ورسېد.

د جدې هوايي ډگر

کله چې ترمینل ته داخل شو، نو لومړی یې د ټولو حاجیانو په خوله کې یو څاڅکی واکسین وڅخاوه، واکسین که څه هم یو څاڅکی و، خو ډېر تریخ او بې خونده و. وروسته بیا دوه درې تنه صحي مسولین راغلل، ویې ویل، یو بل واکسین هم باید وکړئ، هغه د یوه تابلیت په شان و، چې ټولو ته یې یوه یوه گولۍ ورکړه، تر نیم ساعت زیات وخت یې کېنولي یو، خو تر دې دمه لادرک

معلوم نه دی. دلته بېلابېلو پاکستانی، بنګالی او د جنوبي اسیا د نورو هېوادونو اتباع لیدل کېږي، چې اکثره د خادمانو په توګه کار کوي. سیم کارتونه هم خرڅوي، پیسې هم بدلوي، هر څوک چې په هره بیه ورسره جوړ شو. اکثره افغان حاجیانو همدلته خپل ټېلفونه راوکاږل، سیم کارتونه یې بدل کړل او خپلو خپلوانو ته یې د خیرت احوال ورکړ، ما ځکه وانه خیست چې بناغلي وحیدالله مومند راته

ويلي وو، سيم کارت مې تيار درته اخیستی او بناغلی (مصور) درته منتظر دی، کله چې له هوایي ډگره راووتلې، نو هغه به درسره ملگری شي، تر استوگنځي به دې راورسوي او سيم کارت به هم درکړي. تر نیم ساعت انتظار وروسته یو تن منتظم غږ کړ، افغانان

دې راځي، ټول شيان منظم وو، څه خاص تکلیف پېښ نه شو. کله چې زما پر پاسپورت دخولي وېزه ولگول شوه، نو همدلته د ترمینل په همدې برخه کې استاد (محمد شریف رباطي دوراني) (د ارشاد، حج او اوقافو وزارت لوی سلاکار او د جدې د بعثې رئیس) ماته منتظر و، تر هرکلي وروسته یې راته وویل، مومند صیب او نورو دوستانو راته ډېر ټېلفونونه کړي او ویلي یې وو چې یون صیب په تکلیف نه شي، ماورته وویل زه په خپل تکلیف نه خفه کېږم، خو چې تاسې تکلیف شئ په دې خفه کېږم. رباطي صیب ډېر ژر زما بیک پیدا کړ. بیا یې دوو تنو نورو دوستانو ته معرفي کړم، ما سره بل ملگری (عزت الله) دواړه یې بدرگه کړو.

د افغانانو انتظام

افغانان په بې نظمۍ مشهور دي، خو دلته خبره برعکس وه، له ترمینل څخه تر دې دمه ځای پورې د افغانستان لوجي او بیرغونه په مسلسل ډول لگېدلي وو که کوم لارښود هم درسره نه وای، نو راساً یې د افغاني حاجیانو د راټولېدو هغه ځای ته بیولې چې د واره کمپ بڼه یې درلوده او بیا له هماغه ځایه یې په موټرو کې د مکې مکرمې پر لوري حرکت کاوه. هلته خو شېبې کېناستو، بیا یو

تن افغان ملگری چې موږ یې پېژندلو او همدلته یې د حج او اوقافو وزارت د مامورینو په ډله کې کار کاوه، موږ ځان سره لږ وړاندې کافتريا ته بوتلو چې موږ ته یو څه غرمۍ برابره کړي، خو هوتلونو لاتر دې دمه کار نه و پیل کړی. سملاسي یې موږ ته لیمو، جوس او کیک راوړل، بیا بېرته دمه ځای ته لاړو، هلته ټول افغان حاجیان راټول شوي وو، په منظم ډول پر څوکیو ناست وو. کله چې د ټولو بیگونه راورسېدل او ټول بڼه خاطر جمع شول، نو بیا یې په منظمه توگه لیکه کړو، لومړی زه او بیا زما بل ملگری (عزت الله) یې په لین کې ودرولو، موټر ته تر ختلو وړاندې یې ټول پاسپورتنه ټول کړل، زه لومړی او زما ملگری دویم کس وو چې موټر ته پورته

شولو. دا مهال بيا د (رباطي) صيب په ټينگار همغه شخص چې موږ يې کافتريا ته بيولي وو، پيپسي، اوبه او سورکړی چرگ راوړل، پلاستيک کې تاو وو، موږ ته يې راکړل، ويې ويل چې دا به غرمه په لاره کې خورئ، موږ که هر څومره ټينگار وکړ خو هغه ژر

بېرته کښته شو. ما خپل ملگري (عزت الله) ته وويل چې زه نه غواړم له نورو حاجيانو سره مې توپير وشي، خو تر دې دمه چې مو هرځای کې قدم ايښی د خدای په فضل دومره دوستان راټول شوي او دومره مينه يې کړې چې سپری يې عوض نه شي ورکولای. اوس ساعت (۱۸) کم يوولس بجې دي، ټاکل شوې څو شېبې وروسته (۳۰۲) ته ورته گړندی گاډی چې په ايرکنډ پشن سمبال دی، له جدې څخه د مکې مکرمې پر لوري حرکت وکړي. همدا شېبه د موټر دروازي بندې شوې، ټايرونه چک شول، کېدی شي لږ وروسته حرکت وکړي.

له جدې څخه د مکې مکرمې پر لوري

لس کم يوولس بجې وې چې له جدې شريفې څخه مو د مکې مکرمې پر لوري حرکت وکړ، دوه دقيقې مزل به مونه وکړی، چې مولوي صيب نيازي بيا تلبیه پيل کړه او ه ځله يې بيا وويله او ويې ويل چې مکه مکرمه د حضرت نبي کریم(ص) پلرنی وطن دی او تر هغه پورې چې موږ او تاسې د خدای(ج) د کور طواف نه وي کړی، زموږ او ستاسې شعار همدا (لبیک دی (لبیک) دا مهال يو حاجي پرې غږ کړ زموږ نوبل کار څه دی وايو به يې نو....

سرکونه لکه څنگه چې موږ فکر کاوه بڼه نه وو، د پرمختللي نړۍ له سرکونو سره يې سيالي نه شوه کولای، موټر هم ډېر مستريح نه و، عيناً لکه هند او پاکستان کې اوږده گاډي چې ډېر چمپونه خوري، خصوصاً څوک چې پر لومړيو څوکيو ناست وي. په موټر کې د قران کریم بنکلی تلاوت چالان و چې د سړي يې ذهن بلې نړۍ ته وړه، له جدې څخه پر غزېدلې لويې لازې بڼې لاس سرکې د مکې مکرمې او کين لاس يې د مدينې منورې پر لوري تللی دی.

تر (۱۵) کیلو متره مزله وروسته یوځل بیا د لیبیک غرونه پورته شول. (۱۲) بجې او (۷) دقیقې وې چې (حدیبی) سیمې ته ورسېدو، دا هغه سیمه ده چې پیغمبر(ص) له قریشو سره د (حدیبی) د سولې

تړون) لاسلیک کړی و. تر دې دمخه په ټوله لار کې نیازی صیب د (لیبیک لیبیک) غرونه پورته کول او تر (۵۰) څلو زیاته به یې تلیبه ویلې وي او موږ ټولو ورسره بدرگه کوله، (۱۲) بجې او (۸) دقیقې وې چې د حجاجو تمځي ته ورسېدو. دلته یې لږ خوراکی څیزونه حجاجو ته وړیا ورکړل او همدارنگه د حج لارښود یو بروشر یې ټولو حجاجو ته وړیا وروباښه. دا ځای په حقیقت کې د چک کولو یوه نقطه هم وه. د حج لارښود یې په ډېر ښه ډول ترتیب کړی و او په اسانۍ سره سړي مفهوم ترې اخیستلای شو. لارښود په عربي او انگلیسي ژبه و. دادی دلته کټ مټ د هغه عربي متن وړاندې کوو:

الدليل الميسر لمرشد الحج

المبقيات

« يسُنُّ الاجتهاد والتطيب في البدن .
 « لبس ملابس الاجرام (الازار والبرداء للرجال) .
 « اختيار أحد الأستاك الثلاثة (الإبر-القران-التمتع) .
 « ويتوبى بطقه السخول في المسك .
 « وسُنُّ التلبية بالنية .

أركان الحج

- 1 الإحرام
- 2 الطواف
- 3 السعي
- 4 الوقوف بعرفة
- 5 واجبات الحج
- 6 الإحرام من الميقات
- 7 الوقوف بعرفة إلى غروب الشمس
- 8 المبيت بمزدلفة أكثر الليل
- 9 المبيت بمنى أيام التشريق
- 10 الحلق أو التقصير
- 11 رمي الجمرات أيام التشريق
- 12 طواف الوداع غير المندرج

من المهم : الإخلاص .. الاجتهاد .. شغل الأوقات بالهايات .. كدف الأذى عن المسلمين ..

المسجد الحرام

إذا وصل إلى الحرم
 المتعجب : يطوف ويسعى للعمرة ، ثم يقصر
 شعوه ، ويترك يتحلى من العمرة .
 القارن : يستحب أن يطوف طواف القدوم ،
 وأن يسعى سعي الحج والعمرة .
 المفرد : يستحب أن يطوف طواف القدوم
 وأن يسعى سعي الحج .
 يأتي : القارن والمفرد محرمان إلى أن يتحلا
 في اليوم العاشر .

وأخيراً

يسعى سعي الحج إن كان متعمداً ، أو كان
 قارناً أو مفرداً ولم يسع عند القدوم .
 يعوف إلى منى ويبعث فيها ليلة ١١ ، ١٢ ،
 ١٣ ، ويلبثه ١٣ إن لم يتعجل .
 يزعم الجمرات الثلاث مرتبة يوم ١٢ ، ١١ ،
 ويوم ١٣ إن لم يتعجل .
 بعد الفراغ من أعمال الحج وزيارة العروة
 إلى بلده ، يطوف طواف الوداع ، ولا يمكنك
 بعده في مكة .

إذا ترك ركناً : لم يتم حجه ..
 إذا ترك واجباً : عليه دم ..

منى

يسُنُّ أن يحرم المتعجب بالبح
 ضحي اليوم الثامن .
 يسُنُّ أن يتوجه الحاج إلى منى
 ضحي قبيلتها الطهري والعصر
 والعرب والعماء والنجر ، يقصر
 الرابعية بلا جمع .

يتوجه إلى منى يوم النحر

يزعم الجمره الكبرى حمرة العقبة (بسبع حصيات) .
 يساع العصى إن كان متعمداً ، وإرثاً .
 يخطو أو يقصر .
 يطوف طواف الحج .

عرفات

يتوجه إلى عرفات ضحي اليوم التاسع
 يصلي فيها الظهر والعصر ، تسبراً
 جمعاً (جمع تقديم) .
 بعد الصلاة يتفرغ للتذكر والدعاء
 والاستغفار والتضرع إلى غروب
 الشمس .

مزدلفة

يتطلق إلى مزدلفة بعد غروب الشمس .
 يصلي فيها المغرب والعشاء ، أول ما يصل
 جمعاً ، تسبراً ، يذبان واحد قائمتين .
 يسُنُّ أن يثني بها حتى يصلي الحجر . ثم
 يتكلم الله تعالى بالتعظيم والتكبير والدعاء .
 يتطلق إلى منى قبل أن طلوع الشمس ،
 وبعد أن يسفر النهار جداً .

تعليم الشامل .. تزكية النفس بالأعمال الصالحة .. اختيار الرقعة الطيبة

تر چک وروسته یو تن مسول کس هم په موټر کې پورته شو. تر دې وروسته د مکې معظمې ښار ته داخل شو، لومړی یې درې تنه حاجیان، چې سیاسي پاسپورتونه یې لرل، خو موږ سره په سفر کې ملګري وو او عماره یې بل ځای کې وه، له موږه بېل کړل، دا مهال په موټر کې ناست لارښود کس څخه ادرس لارکڼه و، درې ځله یې پر همغې کوڅې تاو راتاو کړو، خو په پای کې یې ځای پیدا کړ. نږدې (۴۵) دقیقې د ادرس په پیدا کولو تېرې شوې، دې حالت کې موټر کې ناست حجاج سخت ستړي کړل. کله چې یې ځای پیدا کړ، هغوی یې پر خپل ځای کښته کړل، بیا موټر حرکت وکړ، لومړی یې موږ ته خپل اړوند مکتب (دفتر) له لرې وښود او بیا پنځه لسو دقیقو کې خپلې عمارې یا استوګنځي ته ورسېدو.

عمارہ یا استوګنځی

دا عماره یا ودانۍ (ابراج البو) نومېږي او د (تسیر) په سیمه کې واقع ده چې د بیت الله شریف په غرب کې هغه ته نږدې موقعیت لري. تکړه سپری په پلي تګ تر (۱۵-۲۰) دقیقې مزله وروسته له دې ځایه حرم شریف ته ورسېدی شي. دلته (۱-۲-۳-۴) نمبر عماره وه. کله چې له موټره کښته شو، نو ګڼه ګوڼه ډېره زیاته وه، منتظر وو چې څه وکړو. دا مهال مې (عزت الله خان) ته، چې له کابله راسره ملګری شو، وویل چې لږ صبر کوه، زما انډیوال (مومند صیب) به پیدا شي، موږ ته یې د اتاق غم خوړلی دی، لس

دولس دقیقې انتظار به مو کړی وي، چې مومند صیب را پیدا شو، هغه او موږ سخت خوشاله شوو، کیلي یې په لاس کې وه، ماته یې ویل څوک دي نور درسره؟ ما ویل دغه ملګری مې دی، ده ویل ولې وکیله صیب (هدف یې زما مېرمن ارین یون وه) دې رانه وسته، ما ویل کور کې څوک نه وو، ماشومان یوازې پاتې کېدل، هغوی او ماشومانو سره به بیا یوځای عمرې ته راځو. (۱۲) منزل کې یې (۳)

اتاق چې درې چپرکټه په کې پراته وو، خو د دوو تنو لپاره وو، مور ته راکړ. اتاقونه چندان لوکس نه وو، عیناً لکه د محصلینو د لیلې په شان، په یوه پوړ کې څو دهلېزونه وو، هر دهلېز کې بیا درې اتاقونه وو، تشنابونه تر اتاقونو بهر وو، دوه تشنابه پر دريو یا څلورو اتاقونو، تشنابونه هم عادي وو. ددې ودانۍ منزلونه تقریباً اتلسو پوړونو ته رسېدل، لوړوالی یې زیات، خو خدمات یې کم وو. نږدې څلورنیم زره افغان حاجیان په همدې یوې ودانۍ کې، چې څلور برخې یې لرلې، ځای شوي وو. کله چې اتاق ته داخل شو، نو ښه ستړي وو، لومړی مو خوب ته ځان وروسپاره، خوب لږ خو ګټه یې زیاته وه، کله چې له خوبه پاڅېدو، نو مومند صیب راغی هغه

ته مو وویل چې مور خو د ماسپښین لمونځ نه دی کړی، هغه وویل دوه رکعته مسافرانه لمونځ وکړی، ستاسې که څه هم ځای معلوم دی، خو تراوسه لاپوره مقیم شوي نه یاست، دوه رکعته مسافرانه لمونځ مو وکړ، بیا مومند صیب د عمرې او د حج د مراسمو په باب

معلومات راکړل، که څه هم ما سره تیار د حج لارښود کتابونه وو، او هغه مې یوځل لوستي هم وو، خو د عملي او نظري حج او سفر ترمخ د پرتفاوت وي. ښاغلی وحیدالله مومند چې په ژوندون تلوېزیون کې یو وخت د اسلامي خپرونو مسول و او اوس هم همکاري لري، دا یې اولسم حج دی، د حج په ټولو مناسکو پوره اگاه دی، هم له نظري پلوه او اوس هم له عملي پلوه، نو هغه ته مې وویل چې ملا صیب دادې وخت دی، زه پوره (حج) ته راغلی یم، ((سیاسي)) حج نه کوم، هېڅ شی باید راڅخه پاتې نه شي، نه باید کوم فرض راڅخه پاتې شي، نه سنت، نه واجب او نه هم مستحب، که پاتې شوه گناه یې ستا پر غاړه ده. (دم) باید راباندې وانه وږي. دم نو په حج کې هغه حالت ته وايي چې د حج په مناسکو کې قصداً یا سهواً کومه واجب برخه پاتې شي، نو بیا دم پرې لارمېږي. مومند صیب ته مې وویل گوره که چېرې دم راباندې واوښت نو ټول مسولیت یې پر تا دی، هغه وویل څه بېغمه اوسه، زه درسره یم.

د لومړۍ عمرې لپاره تیاری

د (۱۳۹۳ل) د وږي یا سنبلې (۲۹) مه چې د (۲۰۱۴ میلادي) کال د (سپتمبر) میاشتې له (۲۰) نېټې سره سمون خوري، د شنبې ورځ ده. دا زما لومړی ځل و چې حج ته راغلی يم، د حج د لارښود کتاب له مخې مې ځینې شیان په زړه او ذهن کې وو. په دې اثارو کې یې د مکې مکرمې په بېلابېلو برخو کې، مکرم، معظم او سپېڅلي ځایونه معرفي کړي چې د حج ادا کول او بشپړتیا هم په همدې مکرمو ځایونو پورې تړلې ده. څرنگه چې هر حاجي په ترتیب سره د همدې ځایونو لیدو ته ورځي، نو بنه به وي چې دلته په پیل کې دا ځایونه په لنډیز سره وپېژنو او بیا به په هرځای کې د عبادت پرمهال د عبادت څرنگوالی وښیو.

د مکې مکرمې مکرم ځایونه:

۱- مسجد الحرام:

ابوذر رضی الله عنه وایي: ((عرض مې وکړ ای د خدای (ج)

رسوله! د دوو مسجدونو له جملې د کوم بنسټ دمخه ایښودل شوی؟ ویې فرماییل: ((مسجد الحرام))، عرض مې وکړ تر هغه وروسته کوم یو؟ ویې فرماییل: ((مسجد الاقصی)) عرض مې وکړ: د دواړو ترمنځ زماني واټن څومره و؟ ویې فرماییل: ((خلوېښت کاله)).

جابر رضی الله عنه روایت کوي چې د خدای (ج) رسول صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((زما په مسجد کې لمونځ کول له نورو مسجدونو زر ځله بهتر دی، یوازې پرته له مسجد الحرام څخه او په مسجد الحرام کې لمونځ کول د نورو مسجدونو په انډول سل زره ځله بهتر دي))، علما په دې نظر دي چې نه یوازې په مسجد الحرام کې لمونځ کول د زیات اجر سبب ګرځي، بلکې د ټول حرم شریف ساحه په دې اجر کې شامله ده.

۲- کعبه:

کعبه د ځمکې په سر تر ټولو پاک ځای او له محترمو اماکنو څخه ګڼل کېږي. الله پاک خپل کور ته یو ځانګړی پام لري. الله تعالی له هر شي څخه

یو بهترین انتخابوي او له بهترینو ځمکو څخه یې کعبه انتخاب کړه. د ځمکې پر سر هېڅ یو کور الله (ج) ته تر کعبې محبوب نه دی، نو له همدې کبله ددې بې حرمتي په هېڅ حالت کې روا نه ده، هر څوک چې دلته پناه یوسي، هغه به په امن کې وي. کعبه د دین له ستونو څخه ده او د اسلامي شریعت د بقا بنسټ دی.

د کعبې د جوړولو په اړه گڼ حدیثونه راغلي دي. محمد صلی الله علیه وسلم فرمایي: الله جل جلاله ادم او حوا ته جبرائیل واستاوه او هغوی دواړو ته یې وفرمایل: زما لپاره کور جوړ کړئ. جبرائیل دوی ته نقشه جوړه کړه. ادم علیه السلام کیندل کول او حوا خاورې وروړلې، تر څو چې اوبه راووتلې. بیا دغه اواز وشو؛ بس دی ای ادم علیه السلام! کله یې چې کور جوړ کړ، الله (ج) ورته وحې وکړه چې ددې شاوخوا طواف وکړه او هغه ته وویل شول: ته لومړی پیغمبر یې او دا لومړی کور دی. وروسته پېړۍ تېرې شوې تر هغې چې نوح علیه السلام هغه ولیده. بیا پېړۍ تېرې شوې تر هغې چې ابراهیم علیه السلام ددې ستنې ودرولې. دا کور د هغه کور معادل دی چې په عرش کې ملایکو جوړ کړی او بیت المعمور نومېږي.

ځینې علما وايي چې کعبه ابراهیم علیه السلام جوړه کړه او مخکې تر ده څخه د کعبې په نوم کوم کور موجود نه و، ځینې بیا په دې باور دي چې د الله (ج) کور تر ابراهیم علیه السلام څخه دمخه جوړ شوی او لومړی جوړوونکی یې ادم علیه السلام دی. کولای شو دغه دواړه قولونه سره یوځای کړو. چې کعبه په لومړي ځل ادم علیه السلام د الله (ج) په امر جوړه کړه او بیا د یوې حادثې په نتیجه کې له منځه ولاړه. تر هغې وروسته ابراهیم علیه السلام د الله (ج) په امر ددې بنسټ له سره کېښود. نو ابراهیم علیه السلام د کعبې، د حج مناسکو، طریقو او ادابو په جوړولو کې ستر نقش لوبولی دی. قران کریم هم په دې اړه فرمایي: ژباړه: ((یاني د ابراهیم علیه السلام لپاره مو د کور ځای ښکاره کړ.))

تر جوړېدو وروسته کعبې د تاريخ په گڼو پړاوونو کې گڼ تحولات او پرمختگونه ليدلي دي. کعبې د مخکينيو پيغمبرانو په وخت کې، د جاهليت په زمانه کې، د رسول الله صلى الله عليه وسلم او راشده خلفاوو او همدارنگه په نورو دورو کې تر دې دمه گڼ تحولات ليدلي دي، چې په دې اړه د تاريخ کتابونو تفصيلي بحثونه کړي دي.

د کعبې د نومونو حکمت: د کعبې گڼ نومونه په قران او سپېڅلو احاديثو کې ذکر شوي دي. په قران کريم کې د الله (ج) کور په (۱۶) ايتونو کې (۲۰) ځله ذکر شوی دی. د (کعبه) کلمه (۲) ځلې، (البیت) (۷) ځلې، (بیت) يو ځلې، (بیت الحرام) (۲) ځلې، (بیت العتيق) (۲) ځلې، (بيتك المحرم) يو ځلې، (بیتى) دوه ځلې، (بکه) يو ځلې، (مسجد الحرام) يو ځلې، (بیت المعمور) يو ځلې او (البلد الامين) هم يو ځل ذکر شوي دي. د يادونې وړ ده چې په حديثو او تفاسيرو کې د دغو نومونو حکمت ته هم اشارې شوي دي.

کعبه: د کعبې کلمه دوه ځايه په قران کريم کې ذکر شوې ده. (جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ) او بل ځای فرمايي: (هدياً بالغ الكعبة). د کعبې په نومولو کې څو علتونه موجود دي:

لومړی: د کعبې مقطع سطح تقريباً د مربع په بڼه ده او په عربي ژبه کې معمولاً څلور کونجه او مربع کورونو ته کعبه وايي.

دويم: په عربي ژبه کې د هر شي منح ته هم کعبه وايي. څنگه چې د الله (ج) کور او بيت الله الحرام د دنيا په منح کې واقع دی، نو

حُكّه ورته كعبه وايي. د يهودو يوه ډله رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغله او د ځينو مسايلو په اړه يې ورنه پوښتنه وكړه او يوه پوښتنه يې دا وكړه چې كعبې ته ولې كعبه وايي. رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: (لايها وسط الدنيا) حُكّه چې دا د دنيا منځ دى. پر همدې اساس كعبه د حُكمې مركزيت دى، نو تر څو چې كعبه وي، حُكمه به هم وي. يانې د حُكمې پيداينبت هم له كعبې څخه دى او بقا يې هم په كعبه پورې تړلې ده.

درېيم: د كعبې بله مانا د حُكمې له سطحې څخه لوړوالى او اوچتوالى دى. كعبه دوه ډوله لوړوالى لري، ظاهري او معنوي. له ظاهري پلوه هم كعبه د حُكمې له سطحې څخه لوړوالى لري او هم د هغه شرافت، حرمت او عظمت له پلوه، چې د الله پر وړاندې يې لري.

عتيق: په قران كريم كې دوه ځايه ذكر شوى دى. يو د الله له كور څخه د طواف په اړه (...وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ) او بل د قربانى د ځايونو په مورد كې (ثُمَّ مَجَلَّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ).

ددې نوم د اېښودلو څو علتونه بيان شوي دي:

لومړى، له ملكيت څخه ازادى: په حديثو كې د كعبې د ازادى په اړه گڼې يادونې شوې دي. يانې د خلكو له ملكيت څخه ازاد. هر كور چې په حُكمه كې جوړېږي يو مالك او څښتن لري، مگر د الله د كور مالك يوازې الله (ج) دى. يوازې كعبه ده چې هېڅوك پرې ددې دعوه نه شي كولای چې دا د دوى ملكيت دى.

دويم، د نوح(ع) له تويان او غرق کېدو څخه ازادي: الله(ج) د نوح عليه السلام د وخت په تويان کې ټولې ځمکې ډوبې کړې، يوازې د الله کور ډوب نه شو، نو دا له ډوبېدو ازاد دی.

درېيم: له دوزخ څخه ازادي: په ځينو تفسيرونو کې دې ټکي ته اشاره شوې ده چې څوک د الله د کور زيارت وکړي او د بيت الله الحرام زيارت کوونکی وي، الله(ج) هغه ته له دوزخ څخه خلاصون ورکوي او له جهنم څخه خلاصون د الله له اړخه ډالی ده. نو کعبه د دوزخ له اور څخه برات دی، نو ځکه ورته بيت العتيق وايي.

څلورم، زور او قديم: د عتيق له معناوو څخه يوه زور او قديمي هم ده. چې دلته د کعبې قدامت ته هم اشاره ده. څومره چې يو عمل او کار قديمي وي، په هماغه اندازه يې ارزښت هم زيات وي.

بکه: دغه کليمه او نوم له قران کریم څخه اخیستل شوی دی. الله(ج) فرمايي: (إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا) لومړی کور چې د خلکو لپاره جوړ شو، هماغه دی چې په مکه کې دی. گڼ احتمالات د بکه لپاره ذکر شوي دي او يو يې دا دی چې بکه کعبې ته وايي.

۳- حجرالاسود:

په مسجدالحرام کې له ډېرو روښانه نښو څخه يوه هم حجرالاسود دی. زيات احاديث راغلي چې دا ډبره له جنت څخه ده او تر شيدو سپينه وه، خو د ادم د زامنو گناهونو هغه توره کړې ده. له هغې جملې څخه د ابن عباس(رض) له قوله روايت شوی، حديث شريف دی چې په هغه کې راغلي دي: ((حجرالاسود له جنت څخه

نازل شوي ده او تر شيدو سپينه وه، خود ادم د زامنو گناهونو توره کړې ده)) پيغمبر صلی الله عليه والسلام په حجرالاسود باندې د

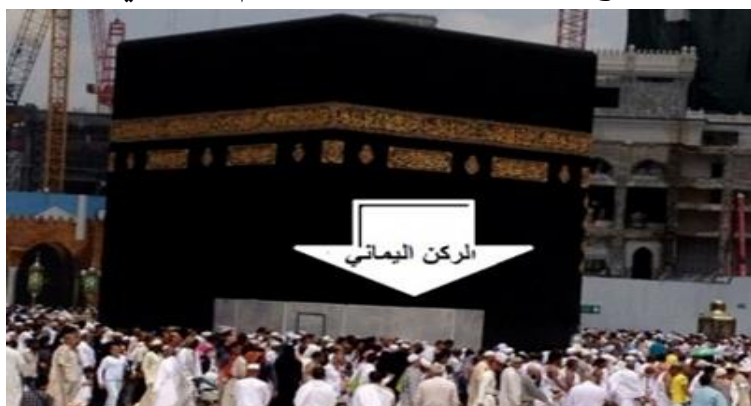
لاسونو د موبنلو ثواب بيان کړې دی. يو څوک عبداللہ بن عمر ته راغی او ورته يې وويل: ای د عبدالرحمن پلاره! زه تا گورم چې يواې دغو دوو رکتونو ته لاس وروړې؟ هغه وويل: ما له پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه واورېدل چې ويې فرمايل: ((له گومان پرته چې دغو دوو رکتونو ته لاس وروړل گناوې له منځه وړي. رسول الله صلی الله عليه وسلم څرگنده کړې ده چې حجرالاسود پر هغه کس چې دا يې لمس کړې وي، پر هغه شاهدي ورکوي))

ابن عباس وايي: د خدای رسول صلی الله عليه وسلم د حجرالاسود په باب ويلي: ((پر خدای (ج) سوگند چې د قيامت پر ورځ خدای هغه راپيدا کوي، په داسې حال کې چې هغه دوه سترگې لري چې په هغو ليدل کوي او ژبه لري چې په هغې وينا کوي او پر هغو کسانو شاهدي ورکوي چې په حقه يې پر هغې لاسونه موبنلي دي))

هر طواف کونکي ته دا سنت ده چې د هر طواف په پیل کې پر حجرالاسود تکبیر وایي او که چېرې ممکنه وي هغه ښکل کړي او یا دې په لاسونو لمس کړي او بیا دې خپل لاسونه ښکل کړي، یا دې هم په خپلې امسا لمس کړي او بیا دې هغه ښکل کړي، پرته له هغې دې ورته په لاس اشاره وکړي او که چېرې یې ورته لاس ونه رسېد او یا د چا له ازار او اذیته وډار شو، اشاره دې وکړي او تکبیر دې ووايي او په دې ټولو کې دې د خدای د پیغمبر صلی الله علیه وسلم لاره تعقیب کړي او باید باور ولري چې دا ډبره نه زیان رسوي او نه گټه، په همدې خاطر کله چې حضرت عمر فاروق (رض) حجرالاسود ډبره ښکلوله ویې فرمایل: «زه پوره باور لرم چې ته یوه ډبره یې نه گټه رسوي او نه زیان که چېرې مې پیغمبر صلی الله علیه وسلم نه وای لیدلی چې ته یې ښکلولې نو ما به هېڅکله نه وای ښکل کړې.»

۴- یمانې رکن:

د خدای (ج) پیغمبر صلی الله علیه وسلم پر یمانې رکن لاس

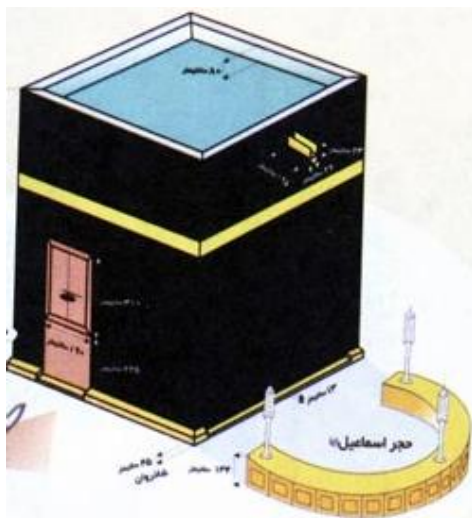
راکاره، لکه څنگه چې د ابن عمر په حدیث کې یادونه وشوه او پر

يماني ركن او حجرالاسود لاس موبنول گناھونه له منځه وړي، فقها په دې متفق دي چې پر هغو باندي لاس موبنل مستحب او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د لارې تعقيبول دي. خو د بنكلولو پرځاى يې نامتو عالمان نه بنكلولو ته ترجيح وركوي.

امام ابن القيم د حجرالاسود او يماني ركن د فضيلت په باب وايي: ((د ځمكې پر مخ هېڅ داسې ځاى نه شته چې بنكلول او لاس راکاډل پرې مشروع وي او د گناھونو د له منځه تلو سبب شي، پرته له حجرالاسود او يماني ركن څخه.))

۵- حجر:

د يوې نيمه دايريې ساحې نوم دى چې د كعبې په شمال كې له كعبې سره متصله واقع ده. د شامي او عربي ركن ترمنځ موقعيت

لري، له كعبې څخه دى، كله چې قريشو كعبه بيا رغوله، نو پانگه يې كمه راوړې وه، نو ځكه يې د ابراهيم(ع) له قوانينو سره سمه جوړه نه كړه، بلكې كعبه يې وړوكې جوړه كړه او هغه مقدار (حجر) يې

پرېبنودل، پيغمبر صلى الله عليه وسلم د (حجر) يا ډبرو هغه اندازه او مقدار بيان كړى دى.

او په بېلابېلو روایتونو کې راغلي چې حضرت محمد (ص) بي بي عايشې (رض) ته وفرمايل: ((که چېرې قوم دې وغوښتل تر ما وروسته يې جوړ کړي، راشه چې هغه اندازه تاته وښييم)) هغه وخت يې اوه گزه هغې ته وښودل. ځکه نو که چېرې کوم څوک په حجر (حطيم) کې لمونځ وکړي، لکه چې په کعبه کې يې لمونځ کړی وي. وروسته له دې ساحې څخه احاطه راتاوه شوه، دا ساحه د حطيم شريف په نامه هم يادېږي.

٦- الملتزم:

د کعبې شريفې د دروازې او حجرالاسود ترمنځ واقع دی، لکه

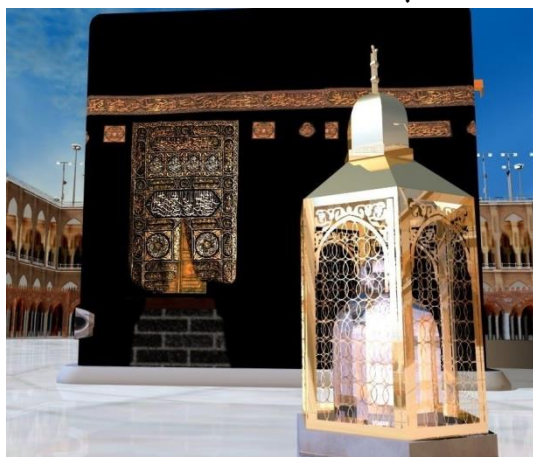
څنگه چې يې ابن عباس حدونه ټاکلي دي او فرمايلي يې دي: ((د رکن او د کعبې د دروازې ترمنځ ملتزم دی)) دې ځای ته پناه ځای (مقوذ) او دعا ځای (مدعا) هم ويل کېږي.

امام نوري رحمه الله وايي: ((په يو روايت کې راغلي دي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د رکن او کعبې دروازې ترمنځ له خدايه د پناه غوښتنه کړې او خپله مبارکه سينه، څېره او سپېڅلي لاسونه يې پر هغو ايښي دي. دا حديث شريف له دوو ضعيفو

سرچینو څخه روایت شوی، لومړی له ابن عباس څخه ثابته شوه چې ویلي یې، داسې یې کړي دي. بل روایت له ابن تیمیه رحمه الله څخه دی چې هغه وایي: ((که چېرې غواړې ملتزم ته راشې کومه ستونزه نه شته او هغه د حجرالاسود او د کعبې د دروازې ترمنځ دی. نو بیا دې سینه او صورت او خپل دواړه لاسونه پر هغه کېږده، دعا وکړه او حاجت دې له خدایه وغواړه او دا کار کېدی شي تر طواف مخکې، تر طواف وروسته او یا د طواف په بهیر کې ترسره شي. قدر من صحابه چې به کله هم مکې ته راتلل دا کار یې کاوه.))

۷- د ابراهیم مقام:

هماغه ډبره یا تیره ده چې حضرت ابراهیم علیه السلام به د کعبې د جوړېدو پرمهال پر هغې ودرېده او حضرت اسماعیل علیه

السلام به ورته تېرې راوړلې او دا مقام همغه تیره ده چې حضرت ابراهیم علیه السلام د حج د غږ یا بلنې لپاره پر هغې ودرېدلی او غږ

یې کړی دی. خدای (ج) په قران کریم کې فرمایي: ((فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا)) ال عمران: ۹۷.

امام طبري ددې ايت شريف په تفسير كې وايي: په هغه كې د خدای (ج) د قدرت او د خپل خليل ابراهيم د اثارو نښې دي، له هغې جملې څخه پر هغې تيرې د حضرت ابراهيم عليه السلام د پښې نښې دي چې پر هغې ودرېدلې دي. هغه څوك چې د كعبې طواف پرځای كوي، خدای (ج) دا مشروع كړې چې دلته لمونځ وكړي. د بېلابېلو روايتونو له مخې پيغمبر صلى الله عليه وسلم په ابراهيم مقام كې لمونځ ادا كړی دی. نو ځكه خو تر طواف وروسته د ابراهيم مقام شاته د لمونځ كول، تر طواف وروسته مستحب او سنت دي. خو لاس موبنل او ښكلول يې منع دي.

۸- زمزم:

دا مباركه او مشهوره شاه په مسجد الحرام كې ده چې د حجرالاسود په ختيزه او د ابراهيم مقام په سويلي برخه كې واقع ده.

له دې شاه څخه د اوبو راوتلو كيسه مشهوره ده او فضایل يې واضح او څرگند دي. حضرت ابراهيم ع د الله ج په امر خپله يوه مېرمن هاجره چې دمصر اوسېدونكې وه، له خپل زوی حضرت

اسماعيل ع سره له فلسطين څخه مکې معظمې ته راوستله او دلته يې په بې اوبو اوبې وبنوځمکه کې پرېښودله، تاريخ ليکي چې حضرت ابراهيم ع له دوی سره په خورجين کې راوړې لږه خرما او اوبه هم پرېښودلې دامهال حضرت اسماعيل تى خوره کوچنی و، کله چې حضرت ابراهيم ع بېرته لاړ او دهاجرې اوبه ختمې شوې نو وارخطاشوه چې تنده هغه اودهغې تنکي زوی له منځه يونسې، نو دصفا لوړې غونډۍ ته په دې هيله وختله چې که کوم انسان وگوري او اوبه ترې وغواړي خو هلته څوک نه و وروسته يې په شپله (خور) کې منډه کړه او دمروې لوړې ته وختله چې که څوک ومومي او مرسته ترې وغواړي خو هلته هم څوک نه و، دې تلولى بې بي اوه ځله دصفا اومروه ترمنځ منډه وکړه، او زوی يې هلته لرې داوسنى کعبې په څومتری کې چې هغه مهال دکعبې نښه هم نه وه، پروت و په اوم ځل چې دمروې په لور ولاړه نويوغږ يې ترغوږ شو راغلله گوري چې يوه پرېښته خپل وزر پرځمکه وهي چې له همدې ځايه اوبه راوځي لومړی يې له دې الهي ډالۍ څخه دحضرت اسماعيل تنده خړوبه کړه اوييايې پخپله وڅښلې.

لوی خداى (ج) هغو ته داسې ځانگړتياوې او فضيلتونه ورکړي چې نورې اوبه يې نه لري. له هغې جملې څخه مخکې تر دې چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم اسرا او معراج ته وخېږي په دې اوبو يې مبارکه سينه ومينځل شوه، له شرعي او طبي پلوه د ځمکې پرمخ تر ټولو ښې اوبه دي. څښل يې د ډوډۍ په څېر سپړى مړوي.

دوروستيو معلوماتو له مخې، دزمزم کوهی اوس په يوساعت کې (۳۹۶۰۰) ليتره اوبه ورکوي دا کوهی ترځمکې لاندې څو سترگې لري تر مطاف لاندې دکوهي خوله (۵۶، ۱) متره، ژوروالی يې (۳۰) متره، په کوهي کې دولارو اوبو حجم (۴) متره

او په بيخ کې دکوهي قطر (۱۳) متره دی ترې دې چې يوه سترگه يې د اذان دځای لاندې ده.

دکوهي قطر له (۴۶، ۱) تر (۶۶، ۲) متره دی.

دزمزم کوهی له کعبې څخه (۲۱) متره لېرې دمقام ابراهيم خواته دی، اوس پر دې کوهي د (۸، ۸۸) متره مربع په مساحت يوه ودانۍ جوړه شوې چې دمطاف لاندې ده اوله مسعی څخه ورته تر ځمکې لاندې لاز ورغلي ده.

دزمزم لپاره له حرم څخه څو کیلومتره لېرې د کدۍ په نوم سیمه کې په (۱۴۱۵هـ ق) د (۱۵۰۰۰۰) یوسل اوپنځوس زره لیتره په ظرفیت ذخیره جوړه شوې ده، له همدې ځایه دمدينې منورې په شمول نورو سیموته په بوشکو اوتانکرو کې زمزم وړل کېږي.

۹- صفا و مروه:

صفا او مروه هغه دوه غونډۍ دي چې د حضرت ابراهيم عليه السلام مېرمن (بي بي هاجر) پر خپل زوی حضرت اسمعيل عليه

السلام ډېره ترې شوه او د اوبو د پیدا کولو په لټه کې شوه له صفا څخه راکښته شوه، لږه لږه، بیا يې لږ منډه کړه، بیا لږه

لږه، تر هغه پورې چې د مروه غونډۍ ته ورسېده او ځله دې د دوو غنډيو ترمنځ منډه رامنډه کړه، تر څو څوک پیدا کړي چې هم دې او

هم يې زوی ته لږې اوبه راوړي همدا مهال و چې څښتن تعالی پر ځمکه باندې د اسمعیل علیه السلام د پښو له موبښلو څخه اوبه راوخوتولې چې مخکې مو ورته لنډیز بیان کړ.

ددې لپاره چې د کعبې شریفې اړوندې برخې او شاوخوا ځایونه په ښه ډول مشخص شي، لاندې تصویر وگورئ.

۱۰- منی، عرفات او مزدلفه:

دا درې واړه ځایونه معظم او مقدس مشاعر دي، چې حاجیان د

حج د فريضي د اداكولو لپاره هلته ځي. منی ته د راتولېدو دمې او

ذبح په خاطر ځي، په دې خاطر ورته منی وايي چې د قربانۍ وینه هلته توبېږي. عرفات د حج درېیم فرض دی چې ټاکل شوی وخت

لري. که له ټاکل شوي وخت څخه تاخیر شي، نو حج له سره نه صحیح کېږي او راتلونکي کال کې به د حج قضایي راولي. تر عرفات وروسته د مبيت او ذکر و

دعا په خاطر مشعرالحرام ته راځي. مشعرالحرام د مزدلفې په منځ کې یو وړوکی غردی چې اوس د پراختیا په مقصد له منځه وړل شوی او پرځای یې مسجد جوړ شوی. مزدلفه د محسرد ناوې په منځ کې واقع ده، د عرفې تر دوه غاښي پورې، پیل او پای یې په مزدلفه کې شامل نه دی او هغه ټول حرم گنبل کېږي.

عمره، احرام او طواف:

په کتابونو کې یې راوړي چې کله حاجیان مکې مکرمې ته داخل شي، د سامان تر ځای پرځای کولو وروسته دې غسل یا اودس وکړي.

په لارښودو کتابونو کې یې د عمرې د احرام د تړلو په باب ویلي: د عمرې مانا ده د اباد کور اراده کول، زیارت کول او په شرعي اصطلاح له عمرې څخه مراد کوچنی حج دی، چې هر وخت کېدی شي، هېڅ کوم ټاکلی وخت نه لري، عمره له حج سره هم کېدی شي او له حجه جلا هم، عمره په ژوند کې یو ځل موکد سنت ده، عمره

یوازې د احرام تړل، د کعبې شریفې طواف کول، د صفا او مروه ترمخ سعي او حلق یا تقصیر کول دي. په رمضان المبارک کې عمره کول مستحب ده، د رسول الله صلی الله علیه وسلم ارشاد دی، د رمضان په میاشت کې عمره کول داسې دي لکه زما په ملگرتیا حج کول (ابو داود). د عمرې په فضیلت کې ډېر احادیث ذکر شوي چې یو حدیث په لاندې ډول دی: رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((خوځ چې له کوره د حج او عمرې په نیت روان شي او په لاره کې وفات شي، نو دغه سړی به بې حسابو جنت ته داخل شي.))

کله چې حاجیان وغواړي د عمرې احرام وتړي په کار دي چې تر هر څه لومړی غسل یا اودس وکړي، خو غسل ډېر ښه دی. بیا دې د احرام جامه چې له یوه لنگ او څادر څخه عبارت ده، په دې شرط چې نوي وي او یا مینځل شوي وي، واغوندي، که خوشبویي یې درلوده، نو ودې لگوي او بیا دې دوه رکعتو نفل لمونځ وکړي او دارنگه نیت دې وکړي ((اللهم اني أريد العمرة، فيسرها لي وتقبلها مني)) ژباړه: ای الله! ما د عمرې د ادا کولو اراده کړې ده، ماته یې اسانه کړې او له ما څخه یې قبوله کړې. تر نیت وروسته دې تلبیه ووايي: ((لبیک اللهم لبیک، لبیک لا شریک لک لبیک ان الحمد و النعمة لک والملك لا شریک لک)) په دې توگه نوموړی کس محرم ګرځي. په کتابونو کې د نارینه او ښځینه حاجیانو لپاره د څو نورو ټکو یادول هم ضروري ګڼل شوي دي:

۱- که حاجي نرینه وي، تلبیه دې په جهر وایي او که ښځینه وي، تلبیه دې په خفیه (پټه توگه) ووايي.

۲- نر دې سر او مخ نه پټوي او بنځه دې سر پټ کړي او مخ دې نه پټوي.

۳- نرينه حاجي د گنډل شويو جامو له اغوستلو څخه منع دی، خو د بنځو جامې چې هر ډول وي، ممانعت نه لري.

۴- نرينه بايد داسې خپلۍ په پښو کړي چې ښنگري يې لوڅ وي، مگر بنځې هر ډول خپلۍ په پښو کولای شي.

۵- د احرام په حالت کې بايد نر او ښځه دواړه د جگړو، پوځو ويناوو او له بدو اعمالو ځان وساتي.

۶- د احرام په حالت کې د نوکانو پر پکول، د سرد وېښتانو خريل او کمول، غوړول او ږمنځول، لاسونو او پښو باندې نکريزې لگول، خوشبويي او صابون کارول جايز نه دي.

۷- د احرام په حالت کې د بنځې او مېړه يوځای ملاسته او جماع کول حرام دي.

۸- محرم د ښکار کولو او بل چاته د ښکار له ښودلو څخه منع دی.

نر او ښځه کولای شي له هرې دروازې څخه حرم شريف او طواف ته دننه شي.

طواف د خدای له کوره گرد چاپېره گرځېدو ته وايي.

طواف په لغت کې له يو شي څخه چاپېره گرځېدلو يا تريو شي جارېدلو ته وايي او په اصطلاح کې له کعبې شريفې څخه په اخلاقو سره چاپېره گرځېدلو ته طواف وايي. طواف د حج دويم رکن دی او

په درې ډوله دی؛ ۱- سنت، ۲- فرض، ۳- واجب. درې واړه په لاندې ډول تشریح کېږي:

۱- قدوم طواف: د قدوم، تحیه او یا سلام کولو طواف سنت دی او مسجد الحرام ته له رسېدلو سره سم ادا کېږي. په مفرد او قران حج کې دومره توپیر دی چې قارن به مخکې د عمرې طواف کوي بیا د قدوم طواف کول مستحب دي او مفرد به صرف قدوم طواف کوي او په متمتع دا طواف نه شته. دا د ښه راغلاست او حرم شریف ته د سلام کولو طواف دی.

۲- د زیارت طواف: دا طواف فرض دی. د حج دویم رکن دی، که پاتې شي حج نه صحیح کېږي. غوره وخت یې د ذوالحجې لسم (د اختر لومړۍ ورځ) ده، خو که په څه وجه پاتې شي، نود ذوالحجې پر یوولسم او دولسم هم ادا کېدی شي.

۳- وداع طواف یا د صدر طواف: کله چې حاجي له حج څخه فارغ شي له مکې مکرمې څخه د رخصتېدو پر وخت به دا طواف

کوي دا د وداع یا خدای پامانۍ طواف دی چې حکم یې واجب دی.

له دې طوافونو څخه موږ دا نتيجه ترلاسه کوو، چې په خپل ټولنيز ژوند کې هم د مراتبو تسلسل او همدارنگه تر خپل اصلي کار دمخه هم مقدمه ولرو او د هغه تر پای ته رسولو وروسته هم بايد يو څه غوره عمل وکړو. له مقدمې او تياري پرته بايد يو کار پيل نه کړو او د نتيجو تر لاسته راوړلو وروسته يې دفعتاً پرېږدو.

د طواف کولو مسنونه طريقه:

کله چې حاجي مکې مکرمې ته ورسېږي، په ادب او عاجزۍ سره به مسجدالحرام ته داخل شي او کله يې چې پر کعبې شريفې سترگې ولگېدې، نو تکبير، تهليل او درود به ووايي، وروسته به دا دعا وکړي: (اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَأَفْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ) اي خدايه! زما گناهونه معاف کړې او زما لپاره رحمت دروازې خلاصې کړې. له مسجدالحرام څخه د وتلو پر وخت به دا دعا وايي: (اللَّهُمَّ أَفْتَحْ لِي أَبْوَابَ فَضْلِكَ وَسَهِّلْ لِي أَبْوَابَ رِزْقِكَ) اي خدايه! زما لپاره دې د خپل فضل او کرم دروازې خلاصې کړه او زما لپاره د رزق ذريعي اسانه کړه.

تر طواف مخکې دې حاجي د احرام څادر بندي تخرگ لاندې وباسي او پر کينه اوږه به يې واچوي، دېته په شريعت کې (اضطباع) وايي، تر دې وروسته به د کعبې طرف ته مخ کړي د (حجرالاسود) او (يماني رکن) تر منځ به ودرېږي د طواف نيت به وکړي. (الهم اني اريد طواف بيتك المحرم فيسره لي وتقبله مني). اي خدايه! زه ستا د محترم کور طواف کول غواړم، نو زما لپاره يې اداکول اسانه کړې او زما له طرفه يې قبول کړې.

تر دې وروسته به (استلام) وکړي. استلام په لغت کې لاس وروړلو ته وايي او په اصطلاح کې له استلام نه مقصد د حجرالاسود بڼکلولو يا مسحه کول او يمانې رکن ته لاس وروړل دي. د طواف د هر دور شروع له حجرالاسود نه کېږي چې کله بېرته حجرالاسود ته راوړسېږي، نو يو دور يا گردش به پوره شي. اوه گردش په يو طواف گڼل کېږي.

بيا به د بيت الله شريف او حطيم (حطيم هغه خای دی چې په بيت الله پورې اړه لري) په چاپېر له بني خوه نه طواف شروع کړي او اوه گردش به پوره کړي. په داسې ډول چې په دريو لومړيو گردشونو کې به په پهلواني تگ کوي او په نورو څلورو گردشونو کې به په عادي حال گرځي. که وسه يې کېدله نو د هر گردش او طواف په پای کې به حجرالاسود ته په رسېدو سره هغه بڼکل او مسحه کړي او که زياته گڼه گڼه وه، وسه يې نه وه او د حجرالاسود په بڼکلولو سره خلکو ته د تکليف رسېدلو وېره وه، نو مخامخ به ورته ودرېږي او د هغې پر لوري به د امسا يا لاس په ورغځولو سره د مسح کولو په څېر اشاره وکړي.

د طواف واجبات:

طواف لاندې واجبات لري: ۱- طهارت که غسل وشي ډېره بڼه ده که نه اودس هم کفايت کوي، ۲- عورت ستر پټول، ۳- له بڼي طرف نه د طواف شروع کول او کين لوري ته د کعبې ساتل، ۴- که څه عذر نه وي، نو پياده طواف کول، ۵- په ولاړه طواف کول، ۶- د حطيم له بهر نه طواف کول، ۷- اوه گردش پوره کول.

که له واجبو څه پاتې شي دویم ځل به یې ادا کوي که دویم ځل یې ونه کړي، نو یوه قرباني ورباندې لارمېږي.

په طواف کې حرام شيان:

۱- د جنابت او بې اودسۍ په حالت کې طواف کول، ۲- د عورت بنسکاره کېدل، ۳- خپل کینې اړخ ته د کعبې نه ساتل یانې په چپ دور طواف کول، ۴- په ناستې سره طواف کول، په حطیم کې دننه طواف کول، ۶- پرته له څه مجبوري نه په سورلی سره طواف کول، ۷- تر اوو گردشو کم طواف کول.

که د بې اودسۍ په حالت کې طواف وشي کفار یې پسه یا سپرلی دی او که د جنابت په حالت کې طواف وشي، نو کفار یې د غوا یا اوبن قرباني ده، ځکه چې دا لوی جرم دی. سربېره پر دې نور که پاتې شي دوباره به یې ادا کوي او که ادا نه شي یوه قرباني به ادا کوي.

د طواف مکروهات:

۱- د طواف په حالت کې پر بدن یا جامه د خفیف نجاست لگېدل، ۲- د ذکر او دعا پر ځای فضول او عبس خبرې کول، ۳- د څه شي خوړل، ۴- اخیستل او خرڅول، ۵- تر یو یا دوه دورې گردش نه پس هسې کېناستل، ۶- د طواف تر پوره کولو وروسته په ابراهیم مقام کې د لمانځه تر ادا کولو مخکې بیا بل طواف شروع کول، ۷- اضطباع نه کول، ۸- د حجرالاسود استلام پرېښودل، ۹- په ډېر شور د ذکر او دعا لوستل، که نور څوک داسې کار کوي هغه ته بدرد ویل نه دي پکار، بلکې خپله ورڅخه پرهېز وکړي.

د طواف په پیل کې باید حاجي حجرالاسود ته مخامخ ودرېږي او خپل لاسونه دې حجر الاسود ته مخامخ پورته کړي او الله اکبر دې ووايي، بیا دې خپل لاسونه په حجر الاسود کېږدي او هغه دې بنکل کړي او یا دې خپله حجرالاسود بنکل کړي، خو که چېرې حجرالاسود ته رسېدل گران وو او یا د نورو د اذیت سبب گرځېده نو یوازې له لرې واټن څخه دې ورته اشاره یا سلام وکړي او تلبیه دې قطع کړي او د عمرې د طواف په نیت دې طواف شروع کړي، تکبیر دې ووايي او لاسونه دې پورته کړي، وروسته دې له خپلې ښي خوا څخه چې هلته د بیت الله شریف دروازه هم ده، په طواف کولو پیل وکړي. او حطیم دې د طواف کولو په دایره کې راگیر کړي، تر څو چې بیا حجرالاسود ته ورسېږي، بیا دې حجر الاسود ته مخ راواړوي، تکبیر دې ووايي او په همدې ترتیب سره دې ټول اوه چکرونه یا دورې پوره کړي، د احرام د څادر یو طرف دې پر کینه

اوپه واچوي او بل طرف دې تر ښي تخرگ لاندې تېر کړي او پر کینه اوپه دې واچوي او ښي اوپه دې لوڅه پرېږدي، چې دې حالت ته (اظطباع) ویل کېږي. درې اول چکرونه دې په چابکۍ او پهلوانۍ

او د اوږو په بنورولو سره ترسره کړي چې ورته (رمل) ویل کېږي او خلور پاتې گردشونه دې په عادي ډول سرته ورسوي، بنځه دې بې د (رمل) یانې (بې له چابکۍ او پهلوانۍ او د اوږو له بنورولو پرته) طواف وکړي. کله چې له طوافه خلاص شي، د امکان په صورت کې دې ابراهیم مقام ته نږدې دوه رکعتنه لمونځ ادا کړي، دغه لمونځ واجب دی، د ازدحام په صورت کې کولای شي د مسجد الحرام په هر ځای کې یې ادا کړي، بیا به د زمزم اوبه وڅښي.

تر دې وروسته به د سعی د ادا کولو لپاره د صفا غونډۍ ته ورشي. مخ دې کعبې شریفې ته ورواړوي او ددغه ایت په لوستلو دې دعا وکړي: «ان الصفا والمروه من شعائرالله» او د مروه

غونډۍ په طرف دې حرکت وکړي. د دوو شونو نښو (میلین احضرین) ترمنځ دې نارینه په چالاکۍ تېر شي او بنځینه دې په عادي ډول تلل کوي، کله چې د مروه غونډۍ ته ورسېده، هلته دې هم د صفا په شان عمل او دعاگانې وکړي، بیا دې د صفا پر لوري حرکت وکړي، په همدغه نیت دې د صفا او مروه ترمنځ اوه واړه

چکرونه پوره کړي. تر سعې وروسته دې نرينه د سر وینتانو حلق يا

قصر وکړي، خو بنځینه دې د کوڅیو له څوکو څخه د یو بند په اندازه واخلي او لنډې دې کړي او په همدې کار سره دې د عمرې له احرام څخه ځان وباسي. خپلې جامې دې واغوندي او په عادي ډول دې خپل عبادت وکړي.

د لومړۍ عمرې پر لوري

ما او زما بل ملگري (عزت الله خان) چې دواړو له کابله احرامونه تړلي وو او د ماسپنښين لمونځ مو په همدې احرام کې وکړ، يوځل بيا مو غسل وکړ؛ اودس مو تازه کړ. مومند صيب راته وويل: مازيگر لمانځه ته به ځان رسوو او بيا به عمره کوو، ما وويل

بېخي سمه ده، مازيگر لمانځه ته د مروا او صفا دروازې له لارې داخل شو، سخته گڼه گڼه وه دا د حرم شريف يوه دخولي دروازه گڼل کېږي او د ډېر زيات ثواب ځای دی، د صفا غونډۍ پر

سر چې هره دعا وکړي، خدای (ج) يې قبلوي، لمونځ مو وکړ او په گڼه گڼه کې تر زيات فشار وروسته مو د خدای پر کور سترگې ولگېدې. کله چې دې د خدای پر کور سترگې ولگېدې، نو هره دعا چې کوې قبلېږي، ما د صفا غونډۍ پر سر او بيا دلته د خدای پر کور د سترگو په لگېدو سره لومړۍ دعا افغانستان ته وکړه، خپل ځان مې له ياده ووته، ما ويل خدايه ماته لوی افغانستان جوړ کړې، داسې افغانستان چې وچې، بحر او هوا ته خپله لاره ولري، نه ظالم وي، نه مظلوم، نه د چا پوروی وي او نه يې څوک پوروي، ټول افغانان د نړۍ د نورو انسانانو په شان آرام او سالم ژوند وکړي، خدايه د جگړو او بدمرغيو ټغر نور زموږ له خونې ټول کړه، خدايه

ددې وطن خلك چې ستا په نامه تر هر چا زيات قربانۍ ته تيار دي،
خدايه ته يې په خپل رحمت او كرم ارام او سوکاله كړې، خدايه ته
غيرتي يې او غيرتي خلك خوښوي، نو دا ولس هم ډېر غيرتي دی،

ستا په نامه او ستا په دين يې ننگه او غيرت كړې دی، خدايه ته يې
له افتونو او توپانونو وژغورې. خدايه زما ولس يوازې تا لري، نور
يې ټوله دنيا مخالفه ده، خدايه ستا تر كور او حرمينو وروسته ماته
زما د وطن خاوره ډېره پاكه برېښي، خدايه ته يې همداسې پاكه
لرې. كله چې دې د خداي (ج) پر كور د لومړي ځل لپاره سترگې
ولگي، نو د اوښكو سپلاب دې له سترگو راځي، ثانيه په ثانيه كې
مې زرگونه دعاگانې په ذهن كې تېرې شوې، د دعاگانو ذهني
سرعت دومره زيات وي، چې په خوله د هغو د ټولو يادول ممكن نه
دي. زه (يون) مومند صيب او عزت الله خان درې واړه د طواف
ساحې ته داخل شو.

د حجرالاسود تیرې ترڅنگ د بیت الله شریف دروازه ده، همدې دروازې او حجرالاسود ته مخامخ یو شنه نښه یا خراغ لگېدلی، طواف له همدې ځایه پیلېږي. کله چې دې نښې ته ورسېدو، نو مخ مو د حجرالاسود پر لوري کړې، لاس مو ورته جگ کړې، بسم الله، الله اکبر مو څو څو ځله وویل، څو گامه وړاندې د کعبې شریفې دروازې ته تقریباً مخامخ ابراهیم مقام دی، دلته د ابراهیم خلیل الله د پښو

خاپونه په ډبره کې ښکاري یوه ښکلې اوسپنیزه محوطه ورڅخه راچاپېره ده، خلك د همدې پنجرې له سوريو د ابراهیم خلیل الله د پښو خاپونه لیدلای شي، همدلته څېرمه خلك تر طواف وروسته دوه رکعته لمونځ هم کوي، دلته لمونځ ډېر ثواب لري، خو د حج په مراسمو کې د خلکو د زیاتې گڼې گونې له امله دلته چاته د لمانځه چانس په اسانۍ نه میسرېږي. د طواف د پیل په همدې لومړي دور کې زه (یون)، مومند صیب او عزت الله خان د ابراهیم مقام او د بیت الله شریف ترمنځ ساحې څخه تېر شو، په لومړي پړاو کې موږ غوښتل حجرالاسود ته ځان ورسوو، خو د خلکو گڼې گونې له امله پر دې بریالی نه شو. دویم پړاو مو پیل کړ، په دویم پړاو کې کله چې

د حطيم له چارپېره دېوال څخه تېر شو نو د كعبې شريفې دېوال ته مو ځان ورساوه. كله چې مې د خدای پر كور لاسونه ولگېدل، نور نو پر ځان نه يم پوه شوی، چې څومره خلك مې تر شا ولاړ دي، څومره راڅخه دمخه دي او څومره مې شاته دي، تندى مې پر دېوال كېښود په زوره زوره مې وژړل، دا هغه ځاى دى چې هېڅ انسان ورته ځان نه شي تينگولای، كه د كانيي زړه يې هم وي، نو دلته د موم په شان شي د سړي خپله ټوله تېره ماضي د سترگو په رپ كې تېره شي. تر

دې پورته نو نور د عبادت ځاى نه شته، د انسان ټول ارمانونه په همدې ځاى پورې تړلي دي، د گناهونو توييدو او د ځان د پاكېدو ځاى همدا دى. دلته نو خپل ټول ژوند له پيله بيا تر دې دمه درياد شي، ماته خپل ټول لوى او واړه گناهونه يو په بل پسې لكه د برېښنا په شان راياد شول. دې گناهونو باندې يوازې زه او خدای پاك پوهېږو. ان اوس يې هم په دې قلم نه شم ليكلی، خدای ته مې زاري وكړه چې ته څومره لوى يې، ته خو زما پر ټولو گناهونو

پوهېرې، خو پر ټولو دې پرده اچولې، ته خو کولای شې ما هرچېرته رسوا او افشا کړې، خو تا پر ما هر وخت پېرزوینه کړې، زه دې خلکو ته نه يم خجل کړې، يا خدايه پر ما ولورېرې، ما څخه ستا مخلوقات ازار شوي که واړه دي که زاړه، که الوتونکي دي که نا الوتونکي، هر ژوندی موجود چې راڅخه ازار شوی خدايه ټول راوبښې، کله چې مې تندى د خداى (ج) د کور پر دېوال ولگېد نو د خپل وړکتوب شپې رايادې شوې چې يوه ورځ مې له نورو همزولو سره پښنگوري، يخو اوبو ته واچول، مور يې ډېرې چغې وکړې ډېر پياو مياو يې وکړ، ډېرې ساندې يې ووهلې خو زموږ له ډاره نږدې نه شوه راتللای، پښنگورو چې به هره خوا ځان د اوبو څنډې ته کښول موږ به نه پرېښودل، ان تر هغه چې خولې ته يې زگونه راغلل، کله چې مو له اوبو څخه راوکښل نوره په کې دمه نه وه، ساه يې ورکړه، مور يې ډېره وچغېده، خو هېڅ يې نه شول کولای او پلار يې هم ډېر وچغېده خو هېڅ څه شى يې نه شول کولای. اوس چې زه خپله پلار يم او خداى (ج) څلور اولادونه رالورولي، هغه لحظه مې ذهن ته راځي، که زما ماشومان څوک داسې په يخو اوبو کې ډوب کړي او همدا ټوله يخني پرې تېره شي او زه ورته په خپلو سترگو وگورم، نو پرما به څه تېر شي؟ پر مور به يې څه تېر شي؟ هغوى خو اوس موږ هېڅ سرو تودو ته نه پرېږدو، نو که دومره سخته پرې راشي پر موږ به څه تېر شي؟ له هغې ورځې څخه دا دى نن نږدې (۴۳-۴۴) کاله تېرېږي، خو بيا مې هم هغه صحنه سترگو ته رايادېږي، لږ چې نور غټ شوم نو بيا د کانونو د ويشتو شوم، غولکه مې غاړې ته کړه، مرغۍ به مې ويشتلې، هغه صحنه مې اوس هم په ياد ده، چې زموږ تر کلي لاندې د سيند پر غاړه لويه ډېره وه،

دنگ چنارونه په کې ولاړ وو، مرغیو په کې خالي جوړې کړې وې، زمور له ډلې به یو چنار ته وخوت، د مرغی خالي ته به نږدې شو، کله چې به نږدې شو، نو مرغیو (چنچنیو) به پرې برید وکړ، خو چیرته چنچنې او چیرته انسان (اشرف المخلوقات) د چنچنیو بچي به سرې مینو کې چغېدل، مور او پلار به یې بیا پر اشرف المخلوقات برید وکړ، خو زور به یې نه رسېده، دا مهال به نو پاسبني کس پر مور غږ وکړ چې ولې یې همدا مو وخت دی، مور به په غولکه کې گاتې کېښودل، چنچنې به مو وویشتې، کله به یې مور او کله به یې پلار وویشتل شول او کله به دواړه، د چنچنیو بچي به همدا سې پاتې شول. کله چې به (مار) د چنچنیو بچو پسې وخوت نو هغوی به د برې چغې ووهلې او کله چې به (اشرف المخلوقات) وخوت نو هم

د برې چغې به یې ووهلې، اوس چې زه لوی شوم، نو پوی شوم چې اشرف المخلوقات څه مانا؟ اوس چې زه د ماشومانو پلار یم او که بل ظالم له ماسره داسې چلند وکړي، نو زه به ورته څومره سزا ورکړم، له پشنګورو او چنچنیو څخه چې راتېر شم، لږ چې راغټ شوم نو بیا به مو چرګان جنګول، د هغوی مینو کې او کاکوله به په

وینو سره وو، خو موږ به ترې خوند اخیسته، بیا چې لږ نور غټ شوم، نو بیا د کلي له هلکانو سره د سپیانو جنگولو وخت راغی، هغوی به په سرو وینو ککړ وو، خو موږ به ترې خوند اخیسته، بیا نو د نورو لویو گناهونو وخت راغی، د چا مال ته سترگې نیول چې کاشکې زما وای، بل ټیټول ځان پورته کول، لویې او وړې گناوې چې هېڅ انسان ورڅخه خالي نه دی، په دې ټولو د یوه ککړ انسان په توگه د خدای حضور ته ولاړ یم، پرځان نه پوهېږم، خو پر ټولو گناهونو سربېره په دې کار له خدایه ډېر خوشاله یم چې ډېر کوچنی وم، هغه وخت چې بنې او چپ لاس مې وپېژنده، نو خدای ته مې لاسونه پورته کړل چې خدایه! هېڅ انسان زما له لاسه قتل نه کړې، خدایه! ددې وس مه راکوه چې زما له لاسه څوک ووژل شي، هغه دعا مې خدای قبوله کړې او تر دې دمه مې څوک له لاسه نه دي وژل شوي. بیا چې د ځوانۍ موسم راغی، نو شیطان خو غاږه پرغاږه

راسره روان و، له ډېرو گړنگونو یې غورځولی یم بیا مې ځان پورته کړی او بیا یې غورځولی یم. د خدای د کور پر دېوالو چې دې تندی ولگي، نو خپلې ټولې گناه گانې به در په زړه شي، یوه په یوه به دې

له نظره تېره شي، غير له دې چې وژاړې نور نو خه کولای شي؟
خدای (ج) ډېر مهربانه دی. همدلته مې زړه ښه تش کړ! تر هغه پورې
مې وژړل چې زړه مې یخ شو. ټولو خلکو یو قسم ژړل، هېچا خپل
ځان نه شو ټینګولای، هر چاته خپل عیب په خپله ښه معلوم دی،
انسان څومره مغرور دی، انسان څومره معذور دی. د دنیا هر
زورور چې دلته راشي، سر به یې په تېره لگي، الله (ج) ته به زاري
کوي، ژاړي به، په همدې ژړا ژړا کې د دېوال په ښکلولو سره تر
(یماني) رکن پورې رسېدلی يم او تر هغه وروسته همداسې په سینه
او دېوال ښکلولو مې ځان تر حجرالاسوده ورساوه، هلته سخته گڼه

گڼه وه، په ښي لاس مې دېوال ونيو او چپ لاس مې حجرالاسود ته
داخل کړ، پر تېره مې لاس وموښود، بیا مې ښکل کړ او د خلکو له
ټپلې مې ځان وکاره. مومند صیب سره یوځل د بلې دورې په لټه
کې شوم، دا ځل بیا په سخته گڼه گڼه کې تر حجرالاسود پورې
ورسېدم دا ځل مې نو سر وردننه کړ، د خلکو له گڼې گڼې سره

سره مې په ارامۍ رابنځل کړې، نور مې ځان بېرته د خلکو منځته کړې، مومند صیب مې له وېښتو راکش کړ چې راځه، بل دور ته ځو، خو هغه د خلکو گڼې گونې راڅخه داسې ورك کړ چې بیا مې د ورځې تر پایه ونه لیده، ما خپلې اووه دورې یا پراوونه په دې ډول پوره ادا کړل. تر دې درېیمې دورې دمخه د لومړۍ او دویمې دورې ترمنځ مومند صیب د (حطیم) ساحې ته داخل کړم، راته یې وویل چې دلته لمونځ دومره ثواب لري لکه د کعبې شریفې په داخل کې چې دې کړی وي.

حطیم شریف اصلاً د کعبې شریفې یوه برخه ده، چې د کعبې د جوړولو پرمهال د پانگې د کموالي له امله دا برخه له کعبې څخه بهر پاتې شوې ده.

دوه رکعت له لمونځ مو همدلته وکړ، خو په درېیم دور کې مومند صیب راڅخه لادرکه شو او زه یوازې پاتې شوم. کله چې مې اووه پراوونه پوره کړل، نو بیا مې دوه رکعت د طواف د شکرانې لمونځ ادا کړ، تر هغه وروسته د ماښام جمع تیاره شوه، د ماښام لمونځ مې هم د طواف په ساحه کې ادا کړ، بیا ډېر وگرځېدم چې مومند صیب او عزت الله خان پیدا کړم، عزت الله خان خوله مور څخه په همغه لومړي دور کې لادرکه شو. دا مهال نو ماسره تېلېفون هم نه و چې مومند صیب ته زنگ ووهم، خورا سخت پرېشانه شوم. پوره نابنده وم، ما ویل کوم بلدي څوک پیدا شي چې د پاتې مراسمو ځای راوښيي، یو افغان منتظم مې پیدا کړ، هغه ته مې وویل طواف مې وکړ، نورو پاتې مراسمو ته چېرته لاړ شم، هغه راته وویل صفا او مروا غونډیو ته لاړ شه، اووه ځله به سعې وکړې، بیا به لاړ

شي سر به کل کړې، دا مهال راته صفا او مروا غونډۍ پيدا کول هم اسان نه وو. خو د طواف له ساحې څخه په همدې نيت رهي شوم. په لاره کې يو حاجي راسره گرمه ستړي مشي وکړه، راته يې وويل زه (ميرويس) نومېږم، د کابل د تره خپلو يم او تا ښه پېژنم، ټلوېزيون ته هم درغلی يم، هغه ته مې ويل د صفا او مروا غونډۍ ته ځم، ادرس راکړه، هغه وويل زه خپله درسره ځم. هغه راسره لږ، تر پنځه

دقيقو پلي مزله وروسته هلته ورسېدو، (حاجي ميرويس) يوه عمره کړې وه. نو هر څه ورته معلوم وو. يو چکر ده خپله راکړ او په طريقه يې ښه پوه کړم، نور شپږ پړاوونه ما خپله پوره کړل. حاجي ميرويس راته د وېښتانو د خريلو د ځای ادرس هم راکړ. کله چې مې د صفا او مروا غونډۍ کې اووه چکرونه پوره کړل، افغانستان ته مې دعا مې وکړه او ځان ته مې دعا وکړه. بيا د صفا غونډۍ ته ورڅېرمه دروازي باندې ووتم. خپلۍ مې هم له عزت الله سره په کڅوړه کې پاتې شوې وې، خو تر مسجد الحرام باندې محوطه چې دا هم د مسجد برخه ده، هم ډېره پاکه وي، خپلو سره گرځېدل هم په کې جواز لري، خو بيلې بڼې هم خلک په کې گرځي، تر لس دقيقو

گرځېدو وروسته مې د وېنستانو خريلو ځای پيدا کړ، هلته يو پاکستانی ولاړ و، په لاس يې اشاره وکړه وېنستان جوړوي؟ ما ويل هو! هغه وويل راځه راپسې! هلته چې ورسېدم، ډېره گڼه گڼه وه، لومړی مې مخې ته د خپلکو دوکان راغی، ژر مې په شل ريالو يوه جوړه خپلکۍ واخيستې، بيا د سلماڼي دکان ته داخل شوم، سلماڼي راته وويل چې کل يې کړم او که صفر ماشين يې کړم، ما

وويل ماشين يې کړه، ده وويل لس ريالو کېږي، ما ويل تيك ده. کله چې يې ماشين کړ، نو کنډو کېږ و، ما ويل نه چاره پرې تېره کړه، ده ويل لس ريالو نور کېږي، ما ويل درکوم يې، بيا يې راته سر کل کړ. شل ريالو مې ورکړل او بېرته د مسجدالحرام پر لوري وخوځېدم، داخل ته لاړم، ما ويل که مومند صيب او يا عزت الله خان پيدا کړم، هغوی مې پيدا نه کړای شول، ماسخوتن جمعې ته منتظر شوم، لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ او بيا د موټرو د تمځي پر لوري ورغلم، کله چې عمارې ته راوړسېدم، نو ښه د مزې ستړی وم، دولسم پور کې اتاق ته لاړم، دروازه بنده وه، کيلي سهار عزت الله خان سره پاتې وه. بېرته لاندې کښته شوم، پر اوسپنيزي

خوکی کیناستم، یو دوه حاجیان راغلل، بیا پسې نور راغلل ستړي مشي یې وکړل، ویل یې څه ته ناست یې؟ ما وویل د کوټې ملگرو ته منتظر یم. یو تن مومند پېژنده تېلفون یې ورته وکړ، هغه وویل: زه شلو دقیقو کې درځم، شل دقیقې په یوساعت بدلې شوې، نه دی راغی، نه عزت الله خان. ساعت تقریباً (۱۲) بجې دي. هلته

مې پر خوکی سر کېښود، لږ پرېشاني راباندې راغله او لږه دمه هم راغله، خوشبې وروسته مې کتل چې مومند صیب په دهلیز کې پاس وخت، زه هم ورپسې وختم، دی دروازه کې منتظر و، کیلي نه وه، تر ستړي مشي وروسته یې وویل: ډېره بنسټه غواړم هلته یوه حاجي ته معضله پیدا شوې وه، ځکه زه لږ ټال شوم، دی بیا ورکېښته شو، که بله کیلي پیدا کړي، خو پیدا یې نه کړه، دا وخت مو کتل چې عزت الله خان هم راپیدا شو، زنگېده زنگېده، بنه ستړي شوی و، اتاق ته دننه شو، مومند تیاره ډوډۍ راوړې وه. راته یې وویل اوس تاسې کولای شئ، ځان له احرامه خلاص کړئ، بیا به احرام د فرضي حج پر وخت تړئ، اوس تاسو کولای شئ په خپلو عادي جامو کې طواف او نور عبادتونه وکړئ. ډوډۍ مو خوږه او بیا د خوب پر لوري چپرکت ته پورته شوم او مومند راڅخه رخصت واخیست.

د طوافونو پیل

د (۱۳۹۳ل) کال د سنبلې (۳۰) مه، د سپتمبر (۲۱) مه نېټه د یکشنبې ورځ وه. د طوافونو د پیل اراده مو وکړه. کله چې حاجیان مکې مکرمې ته راوړسي او فرضي حج ته وخت پاتې وي، نو لومړی هر حاجي عمره ترسره کوي، تر عمرې او د عمرې تر طواف وروسته نو چې تر فرضي حج پورې هر څومره وخت پاتې وي، هر حاجي په دې زماني بهیر کې طوافونه ترسره کوي. د سنبلې دېرشمه د یکشنبې ورځ وه، زه او عزت الله سهار وختي پاڅېدو، اودسونه مو وکړل او بیا د حرم شریف پر لوري وخوځېدو، د سهار لمونځ مو حرم شریف کې د صفا او مروه غونډیو ترمنځ ادا کړ، تر لمانځه وروسته ګڼه ګڼه ډېره زیاته وه، زه بېرته اتاق ته راغلم، لږه دمه مې وکړه،

خو عزت الله خان هملته په حرم شریف کې پاتې شو. بیا د ماسپښین لمانځه لپاره بېرته حرم شریف ته لاړم، په لاره کې کله چې

هم له موټره کښته او پلى شوم، نو يو حاجي ستري مشي راکړل، يون صيب نه يې؟ ما ويل يم، بيا يې ستري مشي وکړل، ويې ويل ته خو ما نه پېژنې خو زه دې پېژنم، زما نوم (حاجي محمدزمان محمدي) دى، ما ورته وويل څه وخت راغلى يې؟ ده ويل زمور ډېر وخت کبري اول مدينې منورې ته لاړو، هلته مو څلوېښت لمونځونه پوره کړل او بيا بېرته راغلو، ما ويل ته نو ښه بلد شوى يې، ده وويل خو عمرې مې کړي دي، بيا ده وويل تاسره څوک دي؟ ما ويل زه يوازې يم، ده وويل راځه نو گډ به گرځو، ما ويل سمه ده. د ماسپښين لمونځ مو وکړ، ده وويل دلته ما ښه د خوب ځاى ليدلى، هلته به لږ خوب وکړو، ما ويل تر لمانځه وروسته به لاړ شو، زه يو

ساعت اخلم او ټلېفون ته سيم کارت، بيا به خوب وکړو، ده وويل سمه ده. تر لمانځه وروسته نږدې مارکېټ ته لاړو، لومړى مې په (۲۲۰) ريالو يو ساعت واخيست، حاجي زمان ډېر ټينگ شو چې پيسې زه ورکوم، خو ما پرې نښود بيا پورته منزل ته لاړو، هلته پورته شو، ترکي غذا چې برگر ته ورته وه هغه مو وخوړه. خو سيم کارت يې په پاسپورت ورکاوه، پاسپورت موږ سره نه و. بيا راغلو

د حرم شریف په یوه برخه کې ویده شو. ځای ډېر یخ و، ژر راباندې خوب راغی، له درېو بجو پنځه لس دقیقې تېرې وې، لاړو او د سونه مو تازه کړل، د اوداسه لپاره بڼه بندوېست نیول شوی و، خو بیا هم د گڼې گونې له امله هغه خلك چې معذرت لري او استنجا وهي هغوی ته وخت او نوبت په کار دی او څوك چې څلور اندامه (چهار اندام) وینځي، هغوی ته دوامه ستونزه نه شته، هر وخت ورته نوبت رسېږي، تر اوداسه وروسته مو دوه رکعته لمونځ وکړ او بیا جماعت تیار شو، تر لمانځه وروسته د جنازې لمونځ و او بیا د طواف پر لوري و خوځېدو، گڼه گڼه زیاته وه، خو موږ په بڼه ډول طواف ترسره کړ، حاجي زمان سره تیارې د شمارنې تسبیح په لاس کې وې، د طواف د دورو تر پوره کېدو وروسته مو دوه رکعته طواف لمونځ ادا کړ او بېرته د طواف له ساحې بهر شو، بڼه د مزې خولې

شوي وو. د طواف پر مهال د سړي د گناه خیري لکه د خولو په شان له بدنه وځي، کله چې طواف خلاص شي، نو د سړي ولي سپک شي

او خان ډپر راحت احساسوي. د ماښام لمونځ موبیت الله شریف ته نږدې ادا کړ او د ماسخوتن لمانځه لپاره صفا غونډۍ ته راغلو، د ماسخوتن تر لمانځه وروسته بېرته د عمارې پر لوري وخوځېدو، کله چې د موټر تمځي ته ورسېدو، نو سخته گڼه گڼه وه، حاجي زمان راته وویل، خلك ناحقه دومره گڼه گڼه کوي، ټوله پنځه لس دقیقې پلې لاره ده، زه او ته چې په کوم ځای کې د لمانځه له ساحې

راووتو له هماغه ځایه پنځه لس دقیقې پلې لاره ده، زه هر وخت پلی ځم خو نن د تا لپاره راغلم، ما ویل سبا به له هماغې لارې پلي ځو. کله چې اتاق ته راغلم نو خپل ملگري عزت الله ته منتظر شوم، هغه ته طوافونو خوند ورکړی و، هغه تېره شپه ټوله په حرم شریف کې تېره کړه او ما دلته ټوله شپه هغه ته انتظار وویست، د کوټې ور مې خلاص پرې ایښی و چې خړپ به شو ما ویل چې راغی، خو په دهلېز کې به د بل چا د پښو تړپ و. لنډه دا چې ټوله شپه راباندې په بې خوبۍ سره تېره شوه.

لمونخونه او طوافونه

د (۱۳۹۳ل) کال د سنبلې (۳۱) مه، چې د (۲۰۱۴م) کال د سپتمبر له (۲۲) مې نېټې سره سمون خوري، د دوشنبې ورځ وه. سهار وختي پاڅېدم، حرم شريف ته لارم، د سهار لمونځ مې د صفا او مروا غونډۍ ترمنځ ادا کړ، تر هغه وروسته مې حاجي زمان پيدا کړ، هغه سره څو شېبې ناست وم، بيا مې ورته وويل چې ماته

مومند صيب تېره شپه موبایل سيم کارت راکړی، دوه کړېډېټ کارتونه مې واخيستل، خو کارتونه په کې انستېال نه شول، هغه وويل راځه چې لار شو تر (ساعت برج) لاندې هوټل کې د موبایل دوکان ته، هلته لارو، په ډېرې سختۍ مو د موبایل دکان پيدا کړ، دا مهال د حاجي زمان يو بل خپلوان هم موږ سره

ملگری شو. د موبایل دوکان ته لارو، هغه ته مو وويل د لسو يا شلو ريالو يو کارت راته راکړه، هغه کارت راکړ موږ ورته وويل، انستېال يې کړی، هدف مو دا و چې په چل يې پوه شو، هغه وويل دا سيم

کارت کود غواړي، تاسې باید کود راولېږئ، بیا مو د حاجي زمان په تېلفون مومند صیب ته زنگ وواځه، هغه یو کود راولېږه، هغه مو بیا ورکړ، بیا یې ډایل کړ، بیا ونه شو، ډېر خفه شوم، هغه بیرته خپل کارت واخیست، دا مهال د حاجي زمان خپلوان وویل، دا سیم کارت دې چېرته اخیستی، ما وویل ملگري مې؛ مومند صیب راکړی، هغه وویل، ته لږ صبر وکړه ما سره د (موبایلي) کود شته، ټولو افغانانو ته همدا یو کود ورکړل شوی، که هغه کار وکړي، نو بڼه به شي که نه بیا به بله چاره کوو. هغه چې هغه کود راوويست او د کرېډېټ کارت نمبر یې ورپسې ډایل کړ، نو د مبارکۍ پیغام راغی، ډېر زیات خوشاله شو، نو بیا مې ورته وویل چې اوس به څو په ارامه به ډوډۍ وخورو، بیا لاړو ډوډۍ مو راواخیسته، وریجې او څه غوښه مو راواخیستی، ډوډۍ مو چې وخوره نو حاجي زمان

وویل پیسې یې زه ورکوم، ما ویل نه نن پر ما ځکه دي چې تېلفون مې فعال شو، حاجي زمان وویل دی په کابل کې د موبایل دکان لري، نو ځکه په دې کار کې ډېر ماهر دی. هغه بیاماته هغه کود نمبر هم راکړ، راته یې وویل چې بل وخت به درته په کار شي. دې

سره نو د سفر پر درېیمه ورځ زما تېلېفون فعال شو، له خپلې کورنۍ او دوستانو سره مې اړیکې ټینګ شول. تر ډوډۍ وروسته بېرته مسجد ته لاړو، هلته مو ارام وکړ، بیا مو د ماسپینین لمانځه لپاره اودس وکړ، تر مازیگره هلته پاتې شو. د مازیگر تر لمانځه وروسته مې د طواف نیت وکړ، حاجي زمان راته دا مهال وویل چې زه لږ ناروغ یم طواف ته نه ځم د شمارني لپاره یې خپلې تسبی ماته راکړې، ما خپل طواف پوره کړ او بیا مې په (حطیم شریف) کې دوه

رکعته لمونځ ادا کړ، تر طواف وروسته بېرته په حرم شریف کې پاتې شوم، د ما بنام لمونځ مې هلته په جماعت سره ادا کړ او بیا د جنازې لمونځ، د یادونې وړ ده هغه کسان چې د حج د مراسمو پرمهال مري، نو د اکثر و جنازه همدلته ادا کېږي، تر هر لمانځه وروسته ضرور د جنازې لمونځ وي، یا ډله ییزې او یا هم انفرادي جنازې وي. تر هغه وروسته د ماسخوتن لمانځه ته هم معطل شوم او تر لمانځه وروسته پلې پلې د عمارې پر لوري وخوځېدم.

سعودي مېشتي افغانان

په سعودي کې مېشت افغانان ډېر مينه ناک خلک دي، هر کله چې به په هېواد کې کومه پېښه وشوه، نو سعودي مېشتو افغانانو تر ټولو دمخه زنگ واهه او د احوال پوښتنه به يې کوله، که څه هم ما نه غوښتل چې سعودي مېشتي افغانان حج ته زما پر راتگ خبر شي. هدف مې دا و چې دوی له کار و روزگاره ونه باسم او زه هم يوازې د خدای (ج) عبادت ته خپل ټول وخت وقف کړم. خو بيا هم د اوسنيو عصري او برېښنايي رسنيو له لارې يې زما ټلېفون نمبر او ادرس پيدا کړی و. لومړی شخص چې ډېره تلوسه يې وه، زمور انډيوال او د ملي تحريک غړی (حاجي رضا خان) و، چې له خبرېدو سره سم يې ادرس پيدا کړی او ځان يې عمارې ته راوړساره. کله چې زه او حاجي عزت الله خان د ماسخوتن له لمانځه څخه راغلو نو

ښه ډېر ستړي شوي وو، چې عمارې او اتاق ته راغلو، نو حاجي رضا خان او ورسره ملگری يې حاجي سردار موږ ته منتظر او زمور د دروازې مخې ته ولاړ وو. تر ستړي مشي او هرکلي وروسته په اتاق کې کېناستو، حاجي رضا خان ډېر کلونه کېږي چې همدلته کار کوي، کله چې پاکستان ته مهاجر شو، بيا د ډاکټر نجيب الله

تر حکومت پورې هلته پاکستان کې و او بیا له هغه ځایه دلته (سعودي) ته راغی، مانا دا چې شل پنځه ویش کاله کېږي همدلته اوسي او کار کوي، اوس د ملي تحریک غړی هم دی، هر کله چې په افغانستان کې کومه بده پېښه وشي، دی له سعودي څخه زنگ وهي. دلته کار کوي، په ډېرې سختۍ یې گټي خو هلته تر خپله وسه پورې د مظلومانو لاسنیوی کوي، څو ځله یې د خپلو لاسونو د تناکو محصول هلته رالېږلی دی. حاجي سردار هم دلته په حرم شریف کې یوه شرکت سره د کاریگر په توگه کار کوي. دواړه زموږ ستړي مشي ته راغلي وو. دوی وویل، څه شی په کار دي؟ کالي مو خیرن وي؟ چای، چایبر، اب گرمي او نور هرڅه موږ راوړي، چې تاسې مصرف ونه کړئ او اوس موږ سره لاړ شئ ډوډۍ ته او که نه وي چې دلته یې راوړو، ټولو وویل ستړي یو، چېرته نه څو، دا مهال نو مومند صیب بیا څه ډوډۍ ځان سره راوړه، همغه مو وخوړه، دوی خو ډوډۍ خوړلې وه، بیا حاجي رضاخان وویل چې ماسره کله مېلمانه کېږئ، موږ وویل په فرصت کې به درسره وگورو، دا مهال څو نور حاجیان هم راغلل او حاجي صیب روزي خان یو ملگری رالېږلی و، ډاکتر صیب حاجي اسدالله هم حاضر و، لږه شېبه وروسته د بغلان څو تنه با استعداده ځوانان هم راغلل، نور نو په اتاق کې د پښې ایښودلو ځای نه و، د حاجي روزي خان ملگرو اجازه واخیسته، هغوی سره مو د پنجشنبې ورځ د ماسخوتن تر لمانځه وروسته وعده کېښوده، حاجي رضا خان ته مو وویل چې موږ او تاسې به بیا سره گورو او که تاسو هم د حاجي روزي خان ځای ته راشئ، ځکه هغوی وویل چې هلته گڼ شمېر افغانان په انتظار دي نو ښه به شي، هغه وویل سمه ده، خو دا یې هم وویل چې ماسره به هم یوه ورځ ټاکئ. دوی ټولو اجازه واخیسته، یوازې د بغلان ځوانان پاتې شول. هغوی وویل موږ ډېر د استاد د دیدن تړي یو، موږ به لږ پاتې شو، تاسې سره له دې چې ډېر ستړي یاست، خو

موږ ته دا چانس بيا کله مساعد پري، چې استاد سره کېنو، موږ لکه چې خوب او خيال گورو، داسې يو حالت کې يو!! د بغلان ځوانانو وويل: نور مشران چې هر وخت هر ډول غونډه نيسي، هغه د هغوی خپل کار دی خو موږ سره به ضرور زموږ په غونډه کې

گډون کوی، هغوی چې د حاجي روزي خان په ځای کې د پنجشنبې ماښام د غونډې نېټه وليده، نو ويې ويل چې موږ به يې يوه ورځ وروسته کړو، موږ وويل، سمه ده. ځوانان د شپې تر ناوخته ناست وو، بناغلی، نورالله خان، خيال محمد او نور په دې ځوانانو کې شامل وو. پر ډېرو مسایلو مو بحث وکړ، هر بحث د دوی د هېوادنۍ مينې څرگندونه کوله، همدا يې ويل کله به وي چې موږ خپل وطن ته لاړ شو او نور د پرديو له دې سرې گرمۍ او غريبۍ څخه خلاص شو، د وطن شنو ونو او بهانده ويالو پسې خفه شوي يو. د شپې نږدې يوه بجه وه، چې دوی هم له موږه اجازه واخيسته او موږ د خوب غېږې ته لاړو.

عرفات ته لومړی سفر

د (۱۳۹۳ل) کال د تلې يا میزان لومړۍ او د سپتمبر (۲۳) مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، عرفات ته مو د تگ تکل و. کله چې حاجيان مکې مکرمې ته ورسېږي او فرضي حج ته لاوخت پاتې وي، نو په دې خاطر چې حاجيان د فرضي حج په مناسکو کې له ضروري ځايونو سره اشنا شي، يوځل يې مهمو ځايونو ته بيايي، هغه ورته نبيي او د حج د مراسمو د اداکولو طريقې هم ورنبيي. د تلې يا میزان لومړۍ نېټه د سې شنبې ورځ يې زموږ لپاره ځانگړې کړې وه، چې د مهمو ځايونو ليدو ته به ورځو او د هغو په باب به حاجيانو ته معلومات هم ورکول کېږي، د عرفات غونډۍ او نور مهم ځايونه په دې سفر کې شامل وو.

د میزان يا تلې پر لومړۍ نېټه د سه شنبې پر ورځ سهار وختي څلور بجې لمانځه ته لاړو، څلور بجې او (۱۵) دقيقې وې چې د لمانځه ځای ته ورسېدو، په سهار لمانځه کې ډېره گڼه گڼه وي، اکثره حاجيان هڅه کوي چې د بيت الله شريف څنډو ته ځان ورسوي، خو ټولو ته دا چانس ممکن نه دی. موږ هڅه وکړه چې ځان ورسوو، خو په ډېر کوبښن مو ايله د (مروه) غونډۍ لاندینۍ برخې ته ځان ورساوه، ما او عزت الله هملته لمونځ په جماعت سره ادا کړ د معمول په څېر مو يو ځل بيا د جنازې دوه رکعته لمونځ هم وکړ، شپږ بجې وې چې بېرته اتاق ته راغلو، ښه ستړي وو، د راتگ پر مهال په موټر کې هم راباندې د پرېشانۍ يوه خپه راغله، خو

دقیقې په اتاق کې پاتې شو، عزت الله خان هم راورسېد او محترم استاد (حسیب الله) هم زموږ اتاق ته راغی، راته یې وویل که سترې نه یې څو عرفات شریف ته، ما ویل زه به اودس تازه کړم څو، تر اوداسه وروسته په لفت کې کښته شو، لفت څو ځله چنگهار وکړ چې وزن زیات دی. افغانان هم عجیب خلک دي، یو به ووت چې کله به اواز غلی شو، بېرته به راننوت، لفت به بیا حرکت وکړ، په دې چل یې تر اخره راکښته کړو. لس کم اوه بجې وې چې موټر کې کښاستو، دا یادښت په موټر کې لیکم او د عرفات پر لوري مو حرکت وکړ، عرفات داسې ځای دی چې د حج مهم رکن یانې ودرېدل په عرفات کې ادا کېږي، دغه ودرېدل د یو ځانگړي عبادت لپاره دي، چې له خپل خالق سره ډېرې دعاگانې او راز و

نیاز په کې کېږي. په دې ورځ چې حاجیان د عرفات په دښته کې ولاړ وي، نه بنایي چې بې ځایه خبرې وکړي او په کار دي چې له دې مبارکې ورځې څخه ډېره گټه واخلي، له چا څخه چې په عرفات کې ودرېدل پاتې شول، نو حج یې ونه شو، باید فدیة ورکړي او

راتلونکي کال کې د حج قضايي راوړي. په لاره کې له څو تونلونو څخه تېر شو.

دې وخت کې په موټر کې لارښود وويل زمور او تاسو لومړی سفر (جبل ثور) ته دی چې (ثور) غار په کې واقع دی او پیغمبر (ص) او ابوبکر صدیق (رض) په کې د مشرکینو له خطر څخه ځانونه خوندي کړي وو او غنې يې په خوله کې په خپلو لارو يو جامل تاو راتاو کړي و چې څوک پوه نه شي څوک په کې ناست دي (۷) بجې او لس دقيقې هلته ورسېدو. که څه هم اجازه نه وه چې مور هلته د غار خولې ته ورشو، خو مولوي صيب ټوله کيسه وکړه، ويې ويل چې حضرت ابوبکر صدیق (رض) خپل زنگون کېښود او پیغمبر (ص) پرې سر ايښی و، په غار کې سوري وو.

حضرت ابوبکر صدیق (رض) په دې خاطر چې له کوم سوري څخه مار يا لړم رانه شي او پیغمبر صيب ونه چيچي، نو په سوريو يې خپل لاسونه کېښودل، دې وخت کې يو لړم له سوري راووت او حضرت ابوبکر صدیق (رض) يې په لاس وچيچه، حضرت ابوبکر صدیق (رض) د درد په مقابل کې دومره مقاومت وکړ چې له سترگو يې اوښکه تويه شوه، خو زگېروى او فرياد يې ونه کړ چې د خداى (ج) پیغمبر (ص) له خوبه وينن نه شي، ارام وکړي....

لارښود وويل دويم سفر مو عرفات غونډۍ ته دی، تر لس پنځه لس دقيقو مزله وروسته عرفات غونډۍ ته ورسېدو، عرفات غونډۍ او د عرفې ورځ د محشر د ورځې يوه نمونه ده. په حج کې په عرفات کې وقوف (درېدل) حتمي دی. د ذوالحجې پر (۹) مه ورځ عرفات ته ورځو، دلته نه تگ په هېڅ شي نه راگرځي يانې حج يې

نه کېږي. البته د غره يا غونډۍ سر ته ختل حتمي نه دي، اصلي خبره په کې پر معين وخت او ټاکلي ځای کې ودرېدل او هلته دعا

کول دي. که چا څخه عرفه پاتې شوه، بل کال ته به حج کوي. د تیږو بنکلول او موبنل د پیغمبر سنت نه دي.

په لاره کې (نمیره جومات) مخې ته راغی، ورپسې عرفات ته داخل شو. د عرفات مخې ته لومړی کوچنی غرد (جبل رحمة) (رحمت غر) په نوم یادېږي، عرفات له (عرف) څخه نیول شوی، یانې پېژندل شوی. عرفات یو لوی میدان دی، جبل رحمت یې جگه غونډۍ ده چې د عرفې پر ورځ به همدې غونډۍ ته حاجیان خپري، خو په شریعت کې حتمي نه ده چې حاجیان دې دې غونډۍ ته پورته شي، دلته ددې غونډۍ گرد چاپېره لوی میدان دی چې همدلته حاجیان ودرېږي او د خدای (ج) دربار ته د دعا لاسونه پورته کوي او خپل مراد غواړي.

موږ هم دې غونډۍ ته پورته شو، یوه نیمه زینه ورته پورته شوې ده، خو له نورو لارو هم خلك ورپورته کېدی شي، وړې ډبرې او

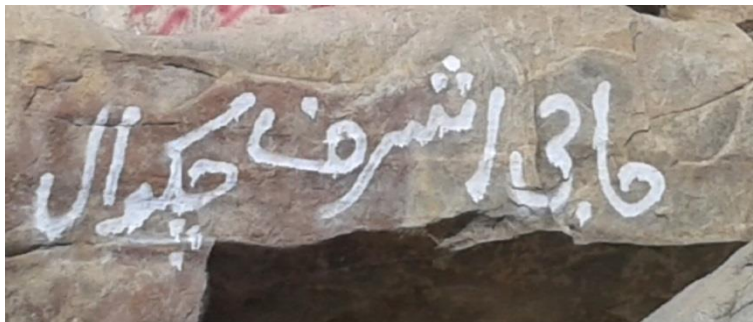
کاني په کې نه شته، کېدی شي خلکو د تبرک لپاره ځان سره وړي وي، سره له دې چې په شريعت کې ددې غوندې کاني د تبرک لپاره

نه دي، نه د بڼکولو لپاره او نه هم د مسح کولو لپاره خو اوس په کې يوازې داسې ډبرې پاتې دي چې په جيب او لاس کې د وړلو نه دي. تر فرضي حج دمخه د هر ځای حاجيان دلته راځي چې دې ځای سره اشنا شي او د عرفې پر ورځ له ستونزې سره مخ نه شي، د زينو په هر پور کې خلك ناست وو، بېلابېل شيان؛ گوتمی، عطر، نکريزې، تسبيح، مری، غمي، دسمالونه او نور ډول ډول شيان خرڅوي، اکثره پلورونکي تورپوستي او په تور پوستو کې بڼځينه تورپوستي وو. معيوبين وو، خو ځيني معيوبين په کې مصنوعي غوندي بڼکار بدل، لکه په لوی لاس يې چې چا لاسونه او پښې قطع کړي وي، ځکه د يو څو کسانو لاسونه په يوه اندازه قطع شوي بڼکار بدل. پر ډبرو يادگارونه هم ليکل شوي وو، عيناً لکه په هند،

پاکستان او افغانستان کې چې ځینې خلک پر نویو رنگ شویو د بوالونو او د چنار پر ډډونو خپل یادگارونه لیکي.

د پښتنو حاجیانو یادگارونه هم په کې له ورايه محسوس وو. چکوال صیب هم خپل یادگار په سپین رنگ په خو ډبرو لیکلی و. ما د عرفات غونډۍ پر سر افغانستان او خپل ولس ته دعا وکړه او

بیا مې د عرفات د میدان د چاپېره ساحې عکسونه واخیستل. تر نږدې (۴۵) دقیقو گڼېدو وروسته بېرته خپل موټر ته راغلو او دغه یادښت مې ولیکه، وخت اته نیمې بجې دی او بېرته مو د (مزدلفې) پر لوري حرکت وکړ. تر (۱۰) دقیقې مزله وروسته مشعرالحرام ته ورسېدو، خو د کښته کېدو اجازه یې رانه کړه. لارښود ملا وویل په (مزدلفه شریفه) کې (۴۹) تیرې راتولوو، (۲۱) یې احتیاطي دي چې ټول اويا کاني کېږي. تر یو څو دقیقو وروسته له مزدلفې څخه ووتو او (منی) ته داخل شو، په (منی) کې یې هغه ځای راوبښود چې خدای (ج) له جنته پسه راکښته کړ او اسمعیل علیه السلام چې همدلته ذبح کېده، د هغه پرځای پسه ذبح شو. تر هغه وروسته جمرات (د شیطانونو ځای) ته لاړو، چپ لاس ته یې (خيف جومات) دی. دلته درې شیطانون چې صغرا، منځنی او غټ شیطانون دي،

هغه يې له لري په گوته کړل. تر هغه وروسته مو د (جبل النور) خواته حرکت وکړ. (۹) بجې او (۵) دقيقې جبل النور ته ورسېدو، د (حرا غار) هم همدلته دی. د نبوت لومړني آيتونه همدلته پر محمد (ص) نازل شوي دي.

تر دې وروسته بيا بېرته خپلې عمارې ته راغلو، تقريباً لس بجې

وې چې خپل اتاق ته پورته شو، يو څه دمه مو وکړه، پرځان مو اوبه تېرې کړې، اودس مو بيا تازه کړ او د حرم شريف پر لوري وخوځېدو.

د طوافونو دوام

(۱۱) بجې وې چې حرم شریف ته ورسېدو، زه او حاجي عزت الله وو، حاجي محمدزمان هم راسره و، د ماسپینین لمونځ مو د (ملك عبدالعزيز) دروازې ته ورڅېرمه د مسجد الحرام په داخل کې ادا کړ، دا ځای خورا یخ و، د ملك عبدالعزيز او ملك فهد له بابونو یا دروازو چې وړ داخل شې، نو دې ساحو کې هوا ډېره یخه وي، د ماسپینین لمانځه تر ادا کولو وروسته مو د جنازې لمونځ هم ادا کړ، خو نور زیات په مسجد کې پاتې نه شو. حاجي زمان محمدي او حاجي عزت الله ته مې وویل چې راځئ، لاړ شو، (ساعت برج) ته، هلته به ډوډۍ وخورو، ترکی ډوډۍ، هغوی وویل بېخي سمه ده. ساعت برج د سعودي د شاهي کورنۍ ملکیت دی، هوټلونه، رستورانټونه، مغازې او دکانونه په کې شامل دي، خو دې کورنۍ د دې بې شانه ودانۍ ټوله گټه د حرم شریف خدمت ته

وقف کړې، ټولې پیسې چې له دې لارې گټل کېږي، ټولې د حرم شریف د ټولو خدماتي چارو لپاره لگول کېږي، هملته لاړو، دویم

پور ته پورته شو، درې ډوله خوراک مو چې کباب او چرګ کړایي په کې شامل وو، راوغوښتل، ډوډۍ مو وخوړه، دا داسې ځای دی چې ډوډۍ په کې پرېمانه، خو د ناستې ځای په کې کم دی. ډوډۍ به دې په لاس کې وي او ځای ته به منتظر وي چې څوک جگ شي او ته پر څوکی کېږي، تر ډوډۍ وروسته د ملک فهد له دروازې څخه مسجدالحرام ته داخل شو، هلته مو یوه سترګه خوب وکړ، تر درې بجو دمخه له خوبه پاڅېدو او دسونه مو تازه کړل او بېرته مسجد ته لاړو، په ډېر تدبیر سره مو ځان د طواف ساحې ته ورساوه. طواف ته چې داخل شو، حاجي محمدزمان راته وویل زما اوږې نیسه، هغه مخکې او زه ورپسې، هغه سره تیارې تسیح هم وې، د طواف د دورونو شمېر ورڅخه نه غلطېده، عزت الله خان هم راسره ملګری

و، خو بیا راڅخه په ګڼه ګونډه کې لادرکه شو. موږ خپل اوه گردشونه پوره کړل، بڼه خولې او بڼه سترې شوي وو، تر طواف وروسته مو په (حطیم شریف) کې د طواف دوه رکعتنه د شکرانې لمونځ ادا کړ او

بېرته مسجد ته داخل شو، کله چې مسجد ته داخل شو، نو ښه د مزې سترې او ستومانه وو، دلته مو لږه دمه وکړه. د مازيگر لمانځه ته لالې وخت پاتې و، دې وقفې موږ ته ښه پوره دمه راوسته. کله چې د مازيگر د لمانځه وخت شو، نو حاجي محمدزمان ته مې وويل چې څنگه يې د مازيگر تر لمانځه وروسته بل طواف ته تيار يې؟ هغه وويل زه خو ښه يم، ته څنگه يې، ما ويل زه خو بېخي تيك يم، هغه وويل چې لمونځ مو وکړ بيا پرې ورځو، ما ويل بېخي سمه ده.

د مازيگر تر لمانځه وروسته مو بيا د طواف ساحې ته ځان ورساوه، حاجي زمان وويل زما ولي ونيسه، تسبيح هم ورسره وې، هغه وويل لنډې دورې به ووهو، چې طواف ژر خلاص شي، دی مخکې او زه ورپسې وم، ښه گڼه گڼه وه، کله کله به په تېل ماتېل

کې راڅخه لږ لږې شو، خو ژر به مو يو بل سره پيدا کړل، دومره خولې شولو چې نوره نو خوله راکې پاتې نه وه. حاجي محمدزمان وويل تر طواف وروسته به هم همدلته په يوه څنډه کې کېنو، د

مانبام لمونخ هم دلته کوو او بیا به خو، ما وویل بیخي سمه ده. کله چې مو طواف پوره کړ، نو د ډېر راحت احساس مې وکړ، د طواف درې دورې لږې سختې وې، نورې څلور دورې ډېرې ژر خلاصېږي، سړی پرې نه پوهېږي، کله چې اوومه دوره هم خلاصه شي، نو سړی وایي کاشکې یو بل پړاو هم ووهم، تر طواف وروسته مو ځان څنډې ته کړ، د خدای کور ته مخامخ په لمانځه ودرېدو، دوه رکعته لمونخ مو ادا کړ او بیا همدلته ځای پرځای کېناستو، د مانبام لمانځه ته مو انتظار وویست، دلته هوا نه ډېره یخه وه او نه ډېره گرمه وه، ځکه دې ساحه کې ایرکنډېشن نه شته، خو د باد پکو هوا راځي، خلاصه فضا ده، اصلاً چې څوک طواف وکړي او بیا دلته کېني، خولې یې وچې شي، نو صحت ته یې زیان نه رسي، خو که راساً لږ شي او ایرکنډېشن ځای کېني، نو وجود به یې یخ او گرم شي، ضرور یې صحت ته زیان رسي، مانبام لمونخ مو همدلته په جماعت سره ادا کړ.

د مانبام تر لمانځه وروسته مو لږه دمه وکړه، بیا زه او حاجي زمان محمدي لږ وگرځېدو، زمزم اوبه مو څو ځله وڅښلې، د زمزم اوبه هم غذا ده، هم شفا، هم ستړیا باسي، هم تونده ماتوي، د هر مرض دوا ده. یو روایت داسې دی چې (ابو ذر غفاري) یو وخت د پیغمبر(ص) لیدو ته راغلی و، یوه میاشت یې په کعبه شریفه کې د کعبې د پوښ تر شا ځان پټ کړی و. کله چې د خدای(ج) پر پیغمبر(ص) یې سترگې ولگېدې، نو له پردې څخه راووت او د حضرت محمد(ص) پر لوري یې منډه کړه، هغه مبارک ورته وویل: ته دلته څه کوي؟ هغه ویل ستا لیدو لپاره راغلی وم، هغه ویل

چېرته اوسېدې او له کله، هغه ورته ویل د کعبې شریفې د پردې شاته له یوې میاشتې راهیسې، د خدای رسول(ص) ورته وویل: نو څه دې خوړل؟ هغه وویل د زمزم اوبه، نه یوازې دا چې هغه د یوې میاشتې په ترڅ کې خوار شوی نه و، بلکې لاپسې چاغ شوی و. نو د

خدای(ج) رسول(ص) ته یې وویل: زه د زمزم اوبو داسې چاغ کړی يم. بیا حضرت پیغمبر(ص) وویل: د زمزم اوبه چې د هر نیت لپاره وڅښې د همغه لپاره دوا دي. اوس چې ساینسپوهانو څېړنه کړې، نورښتیا هم د زمزم اوبه د نړۍ تر ټولو اوبو صحت ته ډېره ګټه لري. ما او حاجي محمد زمان د ماسخوتن لمونځ د صفا او مروا غونډیو ترمنځ په جماعت سره ادا کړ، د جنازې لمونځ مو هم وکړ او بیا د عمارې پر لوري رهي شو.

د افغانانو مېلمستيا

کله چې له حرم شريف څخه خپلې عمارې او خپل اتاق ته راوړسېدو، نو حاجي رضاخان د هغه خوربې او وړاره يې، درې واره د اتاق مخې ته منتظر وو، دا مهال نو په رسپشن (هرکليوال) کې ما د کيلې پوښتنه وکړه، هغه وويل چې کيلې يې وړې ده. کله چې اتاق ته راغلم، عزت الله خان نه و او دروازه هم تړلې وه، حاجي رضاخان کيلې پسې لاړ، لږ ځنډ شو، هغه ته هرکليوال کيلې نه ورکوله. کله چې زه ورکښته شوم، ما ويل خدای دې خوار کړه که سپرې نه وای له خوارۍ، ماته دې خو دې ويل چې کيلې يې وړې، چېرته يې وړې؟ چا وړې؟ هلته کيلې ځوړنده وه راوامې خيسته،

حاجي رضاخان ورته سخت په قهر شو، اتاق ته راغلو، حاجي رضاخان تازه او وچه مېوه، گيلاسونه، چاير، چرگ کباب د اوبو جوشولو چايجوش او نور ډېر شيان راوړي وو، دوه تنه (خوربې) او (وراره) يې هم ورسره وو، ماته يې وويل چې دا ستا ډېر مينوال دي، نو ځکه مې ځان سره راوستل، دوی وويل چې يون صيب ضرور گورو، ما وويل، مولادې راولي، لږه شېبه چې کښاستو، عزت الله

خان هم راغی، مومند صیب هم، مولوي صیب عییدالله نیازی او مولوي صیب حسیب الله هم راغلل، ټولو ډوډۍ په گډه وخوره، یوازې رضاخان دوی وویل مور ډوډۍ خوړلې ده. د ډوډۍ پرمهال یو څو تنه نور حاجیان هم زموږ د لیدو لپاره راغلل، حاجي رضاخان وویل چې ډېر افغانان ستا لیدو ته په طمع دي، مور ته ورغ وښیه چې کومه ورغ ستا خوښه وي، هغوی ټول به سره راټول کړو، دلته وایې، زموږ کور کې وایې یا کوم بل ځای کې، ما ویل خلك به له کاره نه باسو، دلته ټول خلك د شپې او ورځې مصروف وي، ما حاجي رضاخان ته وویل دلته د سعودي حکومت سخت حکومت دی، هسې نه چې تاسې ته څه مشکل پیدا نه کړي، بل زه یوازې د حج مراسمو ته راغلی يم، که خلکو سره مې مېلمستیاوې او میتینگونه پیل کړل، هسې نه چې حج راڅخه سیاسي نه شي، دا مهال حاجي روزي خان یو څو تنه ملگري راولېږل، تر روغې وروسته یو ځل بیا د راتلونکې ناستې په باب بحث وشو، د حاجي صیب روزي خان اندېوالانو وویل، مور په همدې خاطر راغلو چې مور ته وخت وښیې، ډاکتر اسدالله او نورو ملگرو راته وویل د پنجشنبې ماښام چې سبا یې جمعه وي، یو ځای کې به راټول شو، ما وویل هر څه به د ماسخوتن تر لمانځه وروسته کوو، تر ماسخوتن پورې نو هلته په حرم شریف کې یو خبره په همدې غوټه شوې چې له سعودي مېشتو افغانانو سره به د پنجشنبې ورځې ماسخوتن او د جمعې پر شپه کېنو او مجلس به کوو، ټولو په دې اتفاق وکړ، خو ما په کې دا خبره هم زیاته کړه چې د ډوډۍ او مصارفو خبره به په کې نه وي، یوازې خبرې به کوو او کوم گیلان چای به څښو، که چا لگښت وکړ، مور په دې خبره سخت خفه کېږو، دې وخت کې د

بغلان ولایت یوه ډله تکړه ځوانان اتاق ته راغل، پنځه تنه وو، نور نو اتاق کې ځای نه و، نور مېلمانه رخصت شول او دا ځوانان چې

نورالله، ناصرخان او خال محمد په کې شامل وو، موږ سره د شپې ترناوخته کېناستل او د زړه خواله مو سره وکړل. د خبرو په ترڅ کې د جبل الثور او جبل النور خبره مطرح شوه، دا ځوانان چې دلته بڼه بلد دي موږ ته وویل چې که زموږ منی نو اول جبل النور ته لاړ شئ، جبل الثور ډېر سخت دی، په دې پیل کې ځانونه ډېر مه ستړي کوی، بیا به د حرکت نه یاست او ټول مناسک به درڅخه پاتې وي، جبل النور ته ختل دومره سخت نه دي، موږ هملته اوسېږو، موږ به درسره لاړ شو، موږ څو ځله هلته ختلي یو، سخت دی، خو دومره سخت نه دی لکه جبل الثور، هغوی وویل د سهار تر لمانځه وروسته به ټکسي کې کېنئ، نو موږ به درته هملته د غره بېخ کې منتظر یو، بیا به نو خپل سفر کوو، کله چې راکښته شو چای به هملته له موږ سره وڅښئ او ماسپښین لمانځه ته به بېرته راشئ، پر همدې مو سره سلا وکړه او دوی له موږه رخصت واخیست او موږ د خوب غېږې ته لاړو.

جبل النور ته د تگ هوډ

د (۱۳۹۳ل) د میزان (۲) مه او د سپتمبر (۲۴) مه نېټه د چهارشنبې ورځ وه، سهار څلور بجې له خوبه پاڅېدم، اودس مې وکړ حاجي عزت الله مې له خوبه پاڅوه، هغه هم اودس وکړ، دواړه په موټر کې د حرم شريف پر لوري وخوځېدو، د سهار لمونځ مو د مروا غونډۍ پر سر په جماعت سره ادا کړ، ورپسې مو د جنازې لمونځ وکړ، د يادونې وړ ده چې د صفا او مروا غونډيو پر سر مو ځکه تر دې مهاله ډېر لمونځونه وکړل، دا هغه لار وه چې موږ ته هم معلومه وه، هم د ډېر ثواب ځای و او هم زموږ عمارې ته نږدې وه، په حرم شريف کې تر نورو ځايونو دا ځای ډېر مشهور دی. کله چې مو لمونځ ادا کړ، نو د موټرو تمځي ته لاړو، له دې ځايه نږدې لس دقيقې پلې لاره وه، نږدې شپږ بجې وې چې په تمځي کې ودرېدو

بيا په ټکسي کې کېناستو کله چې ټکسي کې کېناستو نو نورالله ته مو زنگ ووايه، هغه سره مو مخکې تر مخکې همداسې خبره کړې وه، هغه ټکسيوان سره په عربي ژبه خبرې وکړې او دقيق ادرس يې ورکړ او ټينگار يې پرې وکړ چې د غره تر بېخه به يې

رسوي. ټكسيوان سره كېناستو، جبل النور د بيت الحرام په شمال كې پروت دی او تر بعثت وړاندې د رسول اکرم(ص) د خلوت ځای و، هلته به ورته او له خپل رب سره به يې راز او نیاز كاوه او په همدې ځای كې لومړنۍ الهي وحې او د كلام الله المجيد لومړني ايتونه د جبرائيل امين په وسيله پر حضرت محمد(ص) باندې نازل

شول. تر شل دقيقو مزله وروسته هدف ته ورسېدو، د تگ پر مهال لارېنا نه وه خوره شوې، په لاره كې د برېښنا گروپونو او ارامۍ د لارې او ښار ښكلا زياته كړې وه، كله چې هلته ورسېدو، نو نورالله زنگ وواهه، چېرته ياستۍ، موږ وويل د غره بېخ كې. ده وويل بېځايه خو به يې نه ياست كېنسته كړي؟ موږ وويل نه سم ځای دی، ده وويل فقط پنځه دقيقې وروسته موږ دررسېږو، دی او خال محمد هم راوړسېدل، لږه دمه يې جوړه كړه، نورالله وويل زما تشويش و چې بل ځای يې نه ياست كېنسته كړي، دلته دا ټكسيوانان داسې خصلت لري چې څوك نابنده وي او په ژبه نه پوهېږي دوی چې هر چېرته كېنسته كړل، كېنسته كوي يې، يو نيم بيا په كې ښه سړی وي، خپل مطلوب ځای ته يې رسوي. تر لږې دمې وروسته مو غره ته د ختلو پرېكړه وكړه.

جبل النور ته د ختلو تکل

نورالله او خال محمد وويل تيار ياست، موږ وويل هو! ما نو تر دې دمخه له دوکان څخه څلور بوتله اوبه راخيستي وې، فکر مې کاوه چې لاره کې ضرور په کارېږي. نورالله وويل، د غره تر سره اوه اته ځايه د دمې لپاره جوړ شوي، هر ځای کې چې سترې شوی، دمه کولای شئ، ما ويل زه خو د غره سرې يم، خو دا زما ملگری عزت الله خان کابلی دی، ماته تشویش مه کوئ، هغه وويل ماته هم تشویش مه کوئ، ځان درېسې در رسوم، رښتيا هم دې غره ختل ډېر گران دي. په لاره کې چې تر يو ځايه وختو نو عزت الله خان لږ سترې او پښه نيولی شو، دا مهال ما ورته په لغمان کې زموږ د يوه کليوال کيسه وکړه: زموږ کلي کې يو څوک و، لږ نازولی و، ښار کې ډېر او کلي کې کم اوسېدلی و. غره ته کله نه وتللی. د کلي هلکان به د ژمي په موسم کې ورځ دوه وروسته غره ته تلل او د سون لرگي به يې راوړل. د غره لرگي خورا وچ وي او ډېر ښه اور کوي. کله چې به غرنی کليوال له غره راستانه شول او بيا به يې د کلي په مازيگرنی وستل کې د غره، د هغه د ځنگلونو، بېلابېلو ونو او د وچو او لمدو لرگيو صفتونه کول، نو د هر چا به زړه کېده چې غره ته لاړ شي، زه هم همدې صفتونو وهڅولم چې غره ته لاړ شم، په لومړي ځل ماته هم سخته وه، خو ورو ورو عادي او بلد شوم، زه خو تر دې مهاله په کلي کې پاتې شوی وم، زيات کليوالي خصوصيات مې درلودل، نو غره ته له تگ سره هم ډېر روږدی شوی وم او بيا مې په شا له غره څخه لرگي هم راوړل او د خپل کور سون اړتيا مې پوره کوله. دا مهال نو د شپږم اووم ټولگي زده کوونکی وم،

بنوونځي هم دا مهال وسوځېدل او ټول زده کوونکي پر کور کېناستل نو دا مهال به زه غر ته ډېر تللم، بيا چې مې کابل کې بېرته بنوونځي پيل کړې، نو غر هم راڅخه پاتې شو او کلی هم، نو زموږ بل کليوال (شېر) چې مخکې مې ورته يادونه وکړه، هم يوه ورځ د غره نيت وکړ، که څه هم د کلي هلکانو ورته وويل چې غر ډېر سخت دی شوق يې مه کوه، خو هغه ورته وويل چې زه له تاسو څخه په څه شي کې کم يم؟ تاسې تللای شئ او زه نه شم تللای؟ شېر د غره شوق پوره کړ له کليوالو هلکانو سره غر ته لاړ، هلته يې ډېر

وچ لرگي وليدل، ډېر خوند يې وکړ، غټ گېډی يې وټړه، نورو ملگرو يې ورته وويل، گېډی دې ډېر غټ دی دا دې اول ځل دی، لومړی ځل څوک دومره غټ گېډی نه تړي، هغه ورته وويل، زه تاسو

ته خپل زور بنیم، د هلکانو له ټینګار سره سره شپږ غټ ګېډی وټپه، له غره څخه تر کلي نږدې شل دمې لاره وه، هرې دمې نږدې شپږ اوه سوه متره واټن درلود. شپږ چې کله ګېډی وټپه نو درې څلور دمې یې په خوند مزل وواځه، ورو ورو پرې د ستړیا څپه راتله، هره دمه کې تر وخت زیاته دمه، څو دمې چې راغی، فکر یې وکړ چې د کلیوالو هلکانو خبره رښتیا وه، ګېډی مې لکه چې غټ تړلی دی. فکر ورته ودرېده چې راځه لږ کم کړه، دوه دمې وروسته یې لرګي لږ کم کړل، ګېډی یې هم لږ کوږ وپوشو، دوه درې دمې وروسته یې فکر وکړ دا مې لومړی ځل دی که تر نورو مې ګېډی لږ څه وړوکی وي، هم څه شرم نه دی. نو لږ یې نور هم کم کړل، یو درې

دمې وروسته یو من دوه منه ورسره پاتې وو، نور نو سپری د حرکت نه و، ساز یې له لرګیو څخه رسی راګاږله، دا نو د شرم لومړی څپه وه چې (شپږ) یې زغملو ته اوږه ورکړه، ده پسې راروانو هلکانو به چوپه موسکا کوله، خو دی یې نه خفه کاوه، یو یو ترې مخې ته کېده، د شپږ اسره نو دا مهال یوازې رسی وه، ډېر ورو ورو یې خپل مزل ته دوام ورکاوه، شاته راروان هلکان چې پر دې پوه شول چې سپری پښې اچولي او نور د حرکت نه دی، نو یو تن خپله کجاوه

کېښوده، لرگي يې ترې گوزار کړل، نو (شېر) يې په کې کېناوه، شېر يې کلي ته په کجاوه کې راوړ، دا مهال نو ټول کلی د شېر په حالت خبر شول، (شېر) نو له غره څخه کلي ته له رارسېدو سره سم راساً په خپله دروازه ورننوت، يو اوونۍ په کور کې و، هم د شرم او هم د پښو اچولو له امله له کوره راونوت، نو عزت الله خان ته مې وويل چې تاباندي هم هغه زموږ د کليوال (شېر) کانه ونه شي؟

عزت الله خان او نورالله خان سخت وخنډل، يو څه لاره خو مې په دې خبرو هم لنډه کړه، بيا مې عزت الله خان ته وويل، له اخوا به څنگه کوي، په تکليف نه شي؟ هغه وخنډل له اخوا نه هم تکليف دی؟ ما ورته وويل له يوه (پېچ چاقو) څخه چا پوښتنه کړې وه چې

دغه سخت لرگي سره څنگه يې؟ مانا پرې به يې کړې که نه؟ هغه وويل، ياره دې کې به مې مزه نه وي، بيا يې ورته وويل تنکي بادرنګ سره څنگه يې؟ نو هغه ورته موسک شو ويې ويل: بادرنګ کې نو واه واه! نو له اخوا به ټول واه واه وي، هغه بيا سخت وخنډل، بيا يې وويل ياره استاده دا کيسه دې ډېره جالبه وه. ما ويل دعا

کوه چې هغه حالت ته ونه رسېږو. په لاره کې گڼې بيزوگانې او بچيان يې مخې ته راغلل، کله چې يو څوک دمه وکړي، نو که لاس کې يې د اوبو بوتل او يا جوس وي، دوی په ډېر مهارت ورته رانږدې شي او هغه ترې وتبستوي او ويې څښي، بسکت يا بل څه که ورسره وي، په همدې گوزاره کوي، کله کله خلکو څخه د لاس بکسونه هم تختوي، نورالله وويل له يوه هلک څخه يې تېلفون او د لاس بکسه تبستولي وو، لرې هلته د غره په بله څنډه کې ناسته وه، هېڅوک ورته نه شو ورتلای، همداسې ورسره پاتې شوه، نو دلته له شاديانو څخه ډار په کار دی او احتياط. البته دا بيزوگانې کېدی شي له هغه وخته دلته پيدا شوي وي چې خلک د تبرک لپاره دلته راځي ځان سره د څښاک او خوراک شيان راوړي که نه په دې غره کې د هېڅ ژوندي موجود د پاتې کېدو امکان نه شته. کله چې څوک دې غره ته خپرې، نو بيا (۱۴۰۰) کاله مخکې دې غره ته د حضرت

بيغمبر(ص) ورتگ او بيا وخت پر وخت ختلو ته حيرانېږي، دې غره ته (جبل النور) ځکه وايي چې د خدای نور پرې اورېدلی، د قران عظيم الشان لومړنی مبارک ايتونه همدلته پر رسول اکرم(ص) نازل شوي دي. د همدې غره په سر کې بيا تر څوکې يو څومتره کښته د

(حرا غر) دی. پیغمبر(ص) به همدلته د عبادت لپاره راته او د الله تعالی ذکر به یې کاوه. درې څلور دمې چې نور پورته شو نو تقریباً دوه پر درېمه برخه منزل به مو کړی وي، دلته یو دمه ځای دی، یوه چوتره غوندي وه، جاینمازونه هم په کې اوار وو، خلکو به لمونځ هم په کې کاوه، البته موږ دمه وکړه، بیا یوه دمه نور هم پورته شو، زینه یې له خبنتو او تیرو څخه جوړه کړې، نه ډېره سخته ده او نه ډېره اسانه، خو هر چاته اسانه نه ده، د سړي له سره چې خولې شروع شي له نوکه یې وځي، یوه دمه چې نور هم پورته لاړو نو یو سپین ریري هم په چټکۍ سره راوخوت، ما ورته ست وکړ، پښتون راته ښکاره شو، ما ویل بابا راشه دمه وکړه، بیا مې وویل د کوم ځای

یې؟ ویې ویل د پغمان، ما ویل بېشکه چې تکره یې، په شونډو کې موسک شو، دیني جذبه یې د تندي په خولو کې له ورايه محسوسېدلې، لږې اوبه مو ورکړې، بیا د غره سرته پورته شو، هلته پر یوه ډبره (غار حرا) لیکل شوي او د قران کریم هغه پینځه مبارک

ایتونه (اقرأ باسم ربك الذي خلق * خلق الإنسان من علق * اقرأ وربك الاكرم * الذي علم بالقلم * علم الإنسان ما لم يعلم*) ليكل شوي، خو غار لاپه هغه بله ځنډه کې لږ لاندې يانې تقريباً (۱۰-۱۲) متره ټيټ دی، د جبل النور نورې هوارې سيمې له دې ځايه داسې ښکاري لکه په بام چې ورته ولاړ وي، غار ته تگ اسانه نه دی، موږ سره له دې چې سهار وختي ورغلو، خو بيا هم سخته گڼه گوڼه وه، د تېرو تر درزونو تېرېدل هم اسانه کار نه دی، خو زه چې يو غرنی سړی يم او په لسگونو ځله غره ته تللی او راغلی يم، ماته ددې تېرو منع کې تېرېدل ډېر سخت نه وو، خو چاغ او غټ سړي

خلک له دې ځايه نه شي تېرېدلای. هلته راته ډېر چاغ خلک رايا د شول چې ددې ځای د ليدو له نعمته بهې برخې دي. زما ملگرو (نورالله) او (خال محمد) کونښن کاوه، چې موږ ته لازه خلاصه کړي، له دواړو خولې خڅېدلې، د غار خولې کې ډېره گڼه گوڼه وه، د افغانانو غږونه هم اورېدل کېدل، چا ويل (ټېل مه کوئ، چا ويل از

برای خدا تیله نه کنید)، د گڼو هېوادونو لیسگونه خلك بښکاره کېدل. نورالله پر یوه څنډه او خال محمد پر بله ولاړ وو، ماته یې لاره خلاصه کړه چا ویل غار ته سر وربښکاره کړی بیا دوه رکعت له مونځ د باندې وکړی، چا ویل چې نه دننه لمونځ وکړی، چا ویل بهر ډ پر ثواب لري چا ویل دننه، وخت باید هر چاته ورکړل شي چې ټول ثواب کې شامل شي. ما ویل چې یوځل ورننوځم، ضرور په کې لمونځ کوم، ما غوندې هر چا دا فکر کاوه.

دوه رکعت له مونځ: په ډ پر تکلیف غار ته ورننوتم، هلته په ولاړه په کې ټول شپږ یا اوه کسان ځایېږي، خو په ناسته په کې په ډېره تنگسپا پر یو وخت یو تن لمونځ کولای شي، د سجده د

ایښودلو زمینه چې راته برابره شوه، نو ژر مې نیت وکړ، دوه رکعت له مونځ مې په ډېرې چټکۍ ادا کړ، پر ځان پوه شوی نه یم، له هرې خوا فشارونه وو، د بېرته راگرځېدو کار هم اسان نه و، خو په ډ پر

زور مې سر له غاره راويست، دلته نو خال محمد تيار د گټ پر سر راته دروازه کې ولاړ و، لاس يې راکړ جوخت يې جگ کړم او په اصطلاح له خروجي لارې بېرته د غره سر ته وختلو. دلته مې ځان ډېر راحت احساس کړ، هغه ارمان چې په خيال کې مې گرځېده او په کتابونو کې مو لوستی و، هغه پوره شو، د غره پر سر يوه چوتره ده، هلته کېناستو، هوکې تر دې دمخه لايو بل ځوان چې د غار په خوله کې ولاړ و او زه لا حرا غار ته نه وم ورننوتی چې له پاس ځايه

يې غږ کړ او يون صيب په خیر په خیر، ما ويل سلامت اوسې، د راوتو پر وخت هغه هم لاس راکړ. په دې چوتره کې راسره يوځای شو، ويل يې يون صيب څومره مې ارمان و چې تا وگورم، په څومره مبارک ځای کې مې وليدې، سم لاسي يې پېښوری چای راوړ، هغه مې وڅښه دمه مې راسته شوه، راسره کېناست ډېر خوشاله شو. څو دقيقې دلته ناست وو چې نورالله او عزت الله هم راغلل، ښه ستړي وو ما وويل دمه وکړی، بيا به ځو.

د بغلان ځوانان او سهار چای

کله چې مو د جبل النور د غره په سر دمه راسته کړه، نو ورو ورو مو حرکت وکړ، طبعاً کوزېدل خو تر پورته کېدلو سل ځله اسانه دي، خو دې کې هم احتیاط په کار دی، د چا بریکونه کار نه کوي، که راولوېده، بیا نو تر ختلو راکښته کېدل ډېر خطرناک دي. په دوه درېو دمو کې بېرته راکښته شو، کله چې د غره بېخ ته راکښته شو، نو ښه خولې شوي وو، عزت الله خان راته وویل والله چې پښې مې رېږدي، لکه چې ستاسو د کلیوال (شېر) کانه راباندې وشوه که څنگه؟ ما ویل زما هم، خو ښه کېږو، دا وخت نورالله اوبه راواخیستې، ټکسي يې راوغوښته، په ټکسي کې کېناستو، تر لس دقیقو مزله وروسته د نورالله خان دوی اتاق ته ورسېدو، هلته مخکې تر مخکې نورو ملگرو د ډوډۍ بندوبست کړی و، غوښه يې سره کړې وه، په اصطلاح کړايي يې تياره کړې وه، ترکاري، وطني ډوډۍ او ستړيا چې سره ملگري شي، نو عجیب خوند کوي، ډوډۍ مې تر اندازې زیاته وخوړه، یخ ایرکنډېشن او زموډ ستړیا د خوب لپاره پوره اسباب برابر ول، زما خو داسې یو عادت دی چې کله هم ډوډۍ وخورم، نو خوب راته تیار په کمین کې ناست وي، انډیوالانو ته مې وویل چې ډوډۍ خو مو راباندې ډېره وخوړه، اوس به د خوب غم کوو، هغوی وویل تاسې همدلته ویده شئ، موږ بل اتاق ته ځو. د ډوډۍ پر مهال پر نورالله او خال محمد سربېره د دوی د اتاق نور ملگري هم ټول حاضر وو، ډوډۍ هم همدوی تیاره کړې وه، نورالله خان او خال محمد خو موږ سره وو، دوی ټول بل اتاق ته لاړل، عزت الله خان هم په یوه گوت کې ډډه واچوله، د خوب څپه پرې راغله او پر ما هم، خو تر خوبه مخکې ما دوی ته وویل چې یوولس بجې او پنځه لس دقیقې به مو وینې کړئ! هغوی وویل بېخي سمه ده. کله چې دوی له اتاقه بل اتاق ته لاړل، نو پر ما د خوب څپه راغله، نږدې

يو ساعت خوب به مې کړی وي، ښه دمه راغله، خو بيا هم خوب کي مې تشويش درلود، هسې نه چې جماعت ته ونه رسېږو. يوولس بجې وې چې له خوبه وښو شوم، اول تشناب ته لارم، بيا مې ددې

نورو ملگرو دروازه ورتک ټک کړه، هغوی وويل، تراوسه لاستاسو پاڅېدو ته پنځه لس دقيقې پاتې دي، موږ ويل تاسې به ستړي ياست، موږ به مو پاڅوو، خو تاسې خپله پاڅېدلئ، عزت الله خان هم پاڅېد، اودس يې تازه کړ او نور مو نو د مسجد الحرام پر لوري د تگ نيت وکړ.

مسجد الحرام او د جماعت هيله

يوولس نيمې بجې مو د مسجدالحرام پر لوري د تگ نيت وکړ، خو مخکې تر دې چې مو تر ته لاړ شو، اوبه مو پر ځان تېرې کړې اودس مو وکړ، يو گيلاس چای مو هم وڅښه، دې کې لږ وخت نور هم تېر شو، موږ ويل څه دولس نيمې بجې جمع ودرېږي، لس پنځه لس دقيقې لاره ده وررسېږو. د بغلان ملگرو په خپل موټر کې تر عمومي سړک او چک پوسته پورې راوړسولو، ويل يې وړاندې مو نه پرېږدي، اجازه نه شته، جريمه کوي مو، ددې لارې په ترڅ کې زمونږ ملگرو درې تنه ځوانانو چې موږ يې تر موټره پورې ورسولو پر دوی باندي د ځايي عربو له خوا د ډول ډول جزيې د لگولو کيسه وکړه، خورا دردونکې وه، ويې ويل، ان وار په زامن يې چې بې خرڅه شي، موږ ته ځواب راولېږي، چې پيسې راکړئ او که نه بېرته مو خپل وطن ته لېږو، موږ ته (اجنبیان) وايي، د عمومي سړک پر سر ودرېدو، څو موټره تېر شول، تکسي هم تېرې شوې خو ونه درېدلې، يو کړولا ډوله موټر راغی يو ځوان عرب په کې ناست و، موټر يې ودراره دا مهال نو پوره دولس بجې دي زړه مو درب درب کاوه چې جمع راڅخه تېره نه شي. موټر کې کېناستو موږ څو جيب ته لاس کاوه، له ځوانانو څخه (ناصر) ورور پنځوس ريالو ورکړل، که موږ هر څومره هڅه وکړه، خو دوی زمونږ له خوا د پيسو د ورکړې مخه ونيوله، ډېر زيات خفه شو، هم زه او هم زما ملگري (عزت الله خان)، همدا چورت مو واهه، چې دوی به دا پيسې په څومره سختۍ گټلې وي، خو پښتانه ډېر سرزوري دي، زمونږ خبره يې هېڅ ونه منله، ان خبرې ته يې هم پرې نښودو. موټر حرکت وکړ، له هغو څخه

مو خدای پاماني واخيسته، درې دقيقې مزل يې نه وکړې چې موټر د تيلو ټانک ته وگرځېد، مور ورتنه وويل: (صلوة، صلوة) مانا لمانځه ته ناوخته کېږي، هغه ساعت ته وکتل په انگرېزي يې وويل:

((نو پرابلم، نو پرابلم)) مانا دا چې مشکل نه شته رسېږو، تېلو ټانک کې يو دوه دقيقې ودرېدو، څوک رامعلوم نه شول، ټانک تړلی و، يوه تن له لري اشاره وکړه، ما عزت الله ته وويل: دی لکه چې له همدې پيسو څخه تېل پوره کوي، هغه وويل اشاره يې سره نه ده (مانا دا چې لږ نور تېل لري)، وبه مور سوي انشاالله. لاره کې درې څلورو ټانکونو ته نور هم وگرځېد، خو ټول تړلي وو، اوه اته دقيقې خو په دې کې ضايع شوې، مور خوپه عربي نه پوهېدو، ما ورتنه وويل: (سريعه، سريعه، صلوة، صلوة)، دې وخت کې لږ تېز شو. په لاره کې درې څلورو ترافيکي اشارو هم يوه يوه دقيقه ټال کړو. کله چې د مسجد الحرام بېروني محوطې ته ورسېدو او له موټره کښته شو، نو امام سلام وگرځوه. ډېر زيات خفه شو، بيا نو د مسجد

الحرام هغې برخې ته رهي شو چې موږ زيات وخت هلته تلوو. موږ زيات لمونځونه د صفا او مروا د غونډيو پر سر د هغوی ترمنځ، د ملك عبدالعزيز باب، ملك فهد باب او ځينو دخولي دروازو له لارې

د مسجد الحرام په داخل کې کړي دي. په خپله د طواف په ساحه يا محوطه کې مو هم ډېر لمونځونه وکړل، دې ځای ته ځان رسول اسانه کار نه دی، خصوصاً د ماينام او مازينگر لمونځونه مو د طواف په محوطه کې د خداى (ج) د کور گرد چاپېره کړي دي. کله چې به مو طواف خلاص کړ او دوه رکعته طواف لمونځ به مو وکړ، نو همدلته په يوې څنډې کې به مو صف ته ځان برابر کړ.

لمونځ، خوب او طواف

د جماعت لمانځه په تېرېدو مو خواشيني څرگنده کړه، خود فهد دروازې له لازې مسجد الحرام ته راغلو، دلته زمور بل ملگري حاجي محمد زمان هم ناست و، مور خپل لمونځونه وکړل، بيا همدلته ویده شو، دا ځای نو تر لمانځه وروسته د خوب لپاره تر ټولو ښه ساحه ده، په زرگونو حاجيان دلته تر لمانځه وروسته ویده کېږي، څوک تلاوت کوي، څوک نفلي لمونځونه، څوک خپلمنځي

څېرې، داسې یخ ځای دی چې ته به وایې د جنت شمال په کې لگېږي، دا د مسجد الحرام یوه برخه ده چې اوس نوې جوړه شوې او د اسلامي معمارۍ یو شهکار ورته ویلی شو، له چته نیولې، د ځمکې تر متن او ستونو ټولو پورې په مرمر ډبرو پوښل شوې ده.

د (خو) گوته ورته نه شي نیول کېدای، هر معمار چې په دې کې کار کړی، د زړه له کومي دعاگانې دې ورته زړه غواړي، مور چې له جبل النور څخه راستانه شوي وو، نو داسې خپل شوي وو چې تا

ویل پر پینو په لرگیو ټکول شوي یو، هغه وخت مور پرځان نه پوهېدلو، خو وروسته وروسته پوه شولو چې دې غره ته ختل اسانه کار نه دی، کله چې له غره راکښته شو، نو عزت الله خان حاجي

راته وویل چې پښې مې رېږدي، اوس پوه شوم چې نور نو زور شوی یم، ما ویل زاړه نه یو، ښه ځوانان یو، خو دې غره ته ختل گران دي.

کله چې مو لمونځ خلاص کړ، نو د خوب یوه درنه خپه راباندې راغله، پوره (درې) بجې وې چې بېرته له خوبه راوینس شوم، دوه نور حاجیان (محمدزمان او عزت الله) مې وخوځول، راوینس مې کړل، لاړو اودسونه مو تازه کړل، بېرته راغلو، غوښتل مو د کعبې شریفې څنډو ته ځان ورسوو، ډېره گڼه گونډه وه، خو په ډېر مهارت مو هلته ځان ورساوه، د مازیگر لمونځ مو د طواف په ساحه کې ادا کړ، بیا مو حاجي صیب زمان ته وویل، څه چې څو طواف ته، هغه وویل، زه لږ مریض غوندي یم، هسې نه چې طواف راڅخه نیمگړې پاتې

شي، ته دا تسبيح واخله لږ شه، زه د ماښام تر لمانځه وروسته
طواف ته ځم، هغه تسبيح چې (۷) دانې په کې دي او د همدې لپاره

دي چې د طواف شمار له چا څخه غلط نه شي، هغه تسبيح يې
راکړې، حاجي زمان چې تر موره دمخه راغلی و، اوس نو ښه بلد
دی او تر (۳۰) زیات طوافونه يې کړي، په لومړيو ورځو کې يې هره
ورځ څو طوافونه کړي، خو اوس د ورځې يو طواف کوي.

د پلار لپاره طواف

دا زما شپږم طواف و، د اسلامي لارښوونو، له مخې هر مسلمان کولای شي چې د کورنۍ د کوم غړي، مور او پلار، خپلو خپلوانو او نورو مسلمانانو لپاره عمره حج ادا کړي او یا د هغوی لپاره طواف وکړي، له خدای (ج) څخه وغواړي چې ثواب یې هغوی ته ورسوي.

ملايان وايي که څوک د خپلوانو لپاره عمره کوي، نو باید له هغوی څخه اجازه واخلي او یا هغوی ورڅخه غوښتنه وکړي. که څوک خپلوانو ته عمره نه شي کولای، نو کولای شي هغوی ته طواف وکړي او د هغوی ارواوو ته دعا وکړي.

ما چې تر دې دمخه پنځه طوافونه کړي وو، نو تر دې وروسته مې پرېکړه وکړه چې خپلو خپلوانو ته د طوافونو لړۍ پیل کړم، نو شپږم طواف مې خپل پلار ته د دعا او ثواب په نیت پیل کړ. د

مازینگر تر لمانځه وروسته حاجي عزت الله او زه دواړه د طواف لوري ته لاړو، هغه وویل زما پر اوږو لاسونه کېږده. د واړه د طواف

ساحې ته لاړو. پلار مې پر ما ډېر گران و، له نن څخه (۳۵) كاله وړاندې يې له دې فاني نړۍ څخه سترگې پټې كړې. (انا لله وانا اليه راجعون) زه يې ډېر نازولۍ يم، كله چې ما بني او چپ لاس وپېژنده، نو د پلار له مينې او نعمت څخه بې برخې شوم، له هغې ورځې بيا تر دې دمه چې كله مې پلار رايا د پرې، نو لكه ماشوم ځان كم، كمزورى او نيمگړى احساسوم، ډېر كم وخت به داسې وي چې خپل پلار په خوب ونه وينم، ټولې هغه بڼېگنې يې زما سترگو ته ودرېږي چې زه يې پرې نازولۍ يم، كله چې مې په كعبه شريفه كې د خداى د كور دېوالونه ښكل كړل، نو تر ټولو لومړى مې خپل پلار سترگو ته ودرېد، پلار مې هم حج كړى و، بڼېگنې يې يوه يوه زما سترگو ته ودرېده. يو وخت زه مريض وم، تقريباً لس كيلو متره يې پر اوږو وړى يم، روغتون ته او بيا كور ته پلې، څه چې مې زړه غوښتل هغه يې راته اخيستي، هغه ورځ مې هم په ياد ده چې په ښوونځي كې يې شامل كړم، ۱۳۵۲ل كال، راساً يې په دويم ټولگي كې شامل كړم، ډېر كوچنى وم، كله چې يې د ښوونځي سر معلم ته كېنولم، پلار مې ورته وويل چې امتحان ورڅخه واخله، هغه امتحان واخيست ما يې ټولو پوښتنو ته ځوابونه وركړل، سر معلم زما د پلار ملگرى و، هغه ورته وويل كه ستا اجازه وي، زه به دا دويم ټولگي كې كېنوم، پلار مې ماته وويل څنگه دې خوښه ده؟ ما ويل نه اول كې، هغه په خدا شو، ويل يې بچوخانه تا اوس دويم كې كېنوي، ته وايې چې نه اول كې، د سر معلم خبره ومنه، همغه و چې سر معلم راسره لاړ د الينگار ولسوالۍ (سلينگار) په لومړني ښوونځي كې تر ونې لاندې ټولگى و، هلته يې په ټولگي كې كېنولم، پلار مې هم تر غرمې پورې راسره معطل شو، بيا يې تر كوره ورسولم. يوه ورځ

سخت مريض وم، هغه وخت له الينگار ولسوالۍ څخه د لغمان مرکز (مهترلام) ته ډېر کم موټر راتلل، اکثره گاډۍ گانې استعمالېدلې، پلار مې گاډۍ کې کېنولم، ترڅنگ مې دې کېناست، لاس يې زما تر څټ تاو او د گاډۍ د چټرۍ يا پټ لرگۍ يې ونيو، سرکونه خامه وو، يو وخت گاډۍ ډېر سخت ټکان وخوړ زما سر دده په لاس ولگېد، ډېر ټينگ ولگېد، دده لاس لږ ژوبل شو، کله چې گاډۍ لږ برابره شوه، راته يې وويل، هغه پاس مېخ ته وگوره، که پر هغه ما لاس نه وي ايښی، نو اوس به دې سر په هغه

لگېدلی و او سخت به زخمي شوی وې، زه پوهېدلم چې گاډۍ ټکان خوري، نو ځکه مې مخې تر مخکې هلته لاس کېښود. د پلار لاس مې ژوبل شو، خو زه يې له خطرې بچ کړم. يو وخت اختر و، ټول خلك مېلې ته تلل، پلار مې کور کې نه و، مور مې وويل پلار دې د اختر پر درېيمه ورځ راځي، مېله هم پر درېيمه ورځ وه، پلار مې (يو زرگين) افغانۍ نوټ راکړ، ويې ويل دا مات کړه د مېلې پيسې ترې

واخله نورې بېرته کور ته راوړه. هغه وخت (۱۳۵۵) ل کابل ما په ټوله مېله کې زرگيز نوټ وگرځوه، خو څوک پيدا نه شول چې مات يې کړي. بيا مې ماما (امين ماما) راته ماتې پيسې راکړې او ما په مېله کې خپل ځان ته شيان واخيستل.

اوس چې مې پلار پر هغې دنيا دى او ماته هم خداى پاک ډېر نعمتونه او ښه ژوند راکړى، پلار سره هېڅ نه شم کولای، غير له دې چې دعا ورته وکړم، دا مې د پلار برکت دى چې ماته به يې همېش ويل درسونه وايه درسونه، که به په سفر کې و که په کور کې پر ما يې د سبق ويلو ټينگار کړى دى، خداى پاک زه خپل کور ته راوبللم او د سفر ټول شرايط يې راته برابر کړل، نو د خپل پلار لپاره مې د خداى کور د رحمت دروازه تر ټولو غوره وبلله او يو طواف مې ځانگړى د هغه لپاره وکړ او د زړه له تله مې دعاگانې ورته وکړې، د خداى (ج) دربار ته يوځل بيا د دعا لاسونه پورته کوم چې په هغې دنيا کې مې ورسره ديدن نصيب کړي او هغه مينه چې پر ما يې لورولې خو تر نورې زياتې مينې يې په دې دنيا کې بې برخې شوم، نو په هغې دنيا کې مې دې خداى ورسره ديدن وکړي. د خداى (ج) خپل محبوب پيغمبر (ص) هم يتيم و، ما د يتيمۍ ډېرې سختې شپې تېرې کړي دي. خداى (ج) دې د ټولو مسلمانانو او انسانانو اولادونه د پلار د سيوري له دې خواږه نعمته نه بې برخې کوي. خپل پلار او ټولو مسلمانانو ته د دعا په هيله د طواف له ساحې څخه بهر شوم.

د ماښام او ماسخوتن لمونځونه او دروند خوب

د ماښام لمونځ مو په جماعت سره په مسجدالحرام کې ادا کړي، زه او عزت الله حاجي ښه د مزې ستړي شوي وو. د ماښام او ماسخوتن لمانځه ترمنځ نږدې يو ساعت واټن مو هم همدلته په مسجد کې تېر کړي، دا مهال به هم د خوب يوې درنې څپې پر ما يرغل وکړي، دا چې له مسجده بهر نه شو وتلای او که وتلو بېرته خپل دې ارام ځای ته نه شو راتللی، نو ځکه مو بهر ته د تگ هڅه نه کوله او دغه راز د خوب پر وړاندې مو سخت مقاومت وکړي. دا

مهال نو په مسجد کې ځکه گڼه گڼه زیاتېدله چې له بېلابېلو هېوادونو او سیمو څخه گڼ شمېر حاجیان رارسېدلې وو. د ماسخوتن لمونځ مو په جماعت سره ادا کړي او تر خپل استوگنځي پورې پلي لارو. چپرکت ته په تلو سره د خوب یوه درنه څپه راباندې راغله، د شپې تېلفون ته ډېر زنگونه راغلل، خو د ځواب وس مې ورته نه و، سهار گڼ مسکالونه په تېلفون کې ثبت شوي وو.

لمونځ، خپلې مور او خپلوانو لپاره طواف

د تلې يا ميزان (۳) مه او د سپتمبر (۲۵) مه نېټه د پنجشنبې ورځ وه، سهار وختي له خوبه پاڅېدم. سهار څلور بجې د مسجد الحرام پر لوري لاړو، تر يو څه سواره او نور پلي مزله وروسته د لمانځه ځای ته ورسېدو، گڼه گونډه ډېره زياته وه، موږ د مسجد په بهروني انگرې کې لمونځ وکړ، بيا بېرته اتاق ته راغلو، تر يو څه خوب وروسته پاڅېدو، عزت الله خان يو څه چای دم کړی و، چای سره يو څه کشمش هم وو، خو ده تېره شپه ماته له يوه پاکستاني هټل څخه چکن کړايي، چې زما ډېر خوښېږي، راوړې وه، د شپې يې پر ما دوه درې ځله غږ وکړ، خو زه د پاڅېدو نه وم، همغه کړايي يې سهار راته راواخيسته، د گرمېدو نه وه او نه د گرمېدو امکانات وو، يڅه مو وخوره او چای مې هم ورپسې تېر کړ، څرننگه چې له تېرې ورځې بڼه وږې شوی وم، نو سخت خوند يې وکړ، يوولس بجې د لمانځه لپاره مسجد الحرام ته لاړو، ماسپښين لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ، زړه کې مې وويل که خدای کول نو يو لک لمونځونه مو د ځان لپاره راخپل کړل. بيا مو د جنازې لمونځ وکړ او د يخو ايرکنډېشنونو ستنو ته مو ځان ورسوه، بڼه د مزې خوبه مو وکړ، دمه مو راسته شوه، بيا مو اودس تازه کړ، د مازيگر لمانځه لپاره مو د طواف نږدې ساحې ته ځان ورسوه، کله چې لمونځ خلاص شو، نو بيا مې طواف شروع کړ، دا مې اووم طواف و. دا طواف مې د خپلې مور، د ټولو مېرو او په تېره بيا د خپلو مېرو

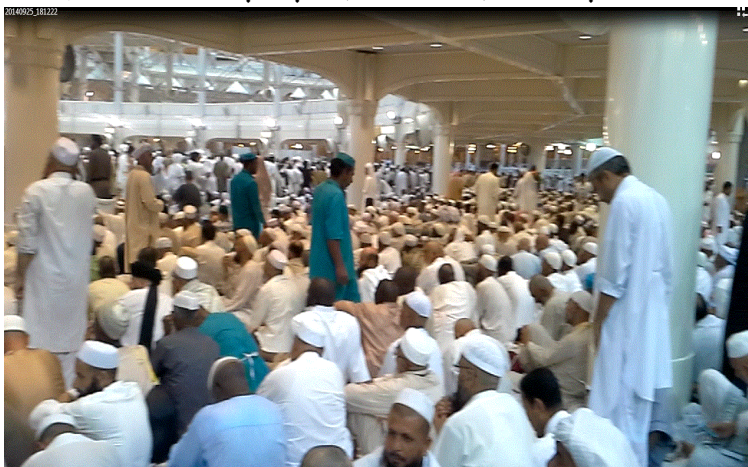
خپلوانو د ارواوو د خوشالی په خاطر وکړ. ټول خپل او خپلوان مې یو یو له ذهن څخه تېر شول، داسې لکه د ټلوېزیون په پرده کې چې په ډېرې چټکۍ سره تصویرونه تېرېږي، ډېر کم به داسې څوک پاتې وي چې دا مهال مې ذهن ته نه وي راغلي، مور مې ډېره راباندې گرانه ده، د مور دعا تر ټولو درملو ډېر قوت لري، یوه ورځ زه

سخت ناروغه وم، پوهنتون کې محصل وم، غاښ مې سخت درد کاوه، د پوهنتون له لیلې څخه د خپلې خور کور ته لازم، مور مې له لغمان څخه راغلي وه، له ډاکټر څخه مې د غاښ درد درمل واخیستل، خو هېڅ تاثیر یې ونه کړ، کله

چې کور ته ورسېدم، نو مور مې برغولی ښه گرم کړ، په یوه نرمه ټوټه کې یې تاو کړ، زما پر پرسېدلي غمبوري یې کېښود، غاښ درد مې ورو ورو غلی شو، د مور پر زنگانه مې سر کېښود، همداسې خوب وړی وم، زه بېرته ماشوم شوی وم، تر ډېره وخته ویده پاتې شوم، خو مور مې زما سر له خپل زنگانه نه ولرې کړی. خپله زړه نیا (انۍ) مې سترگو ته ودرېده، خپل ماشومتوب راپه یاد شو، انۍ (د پلار مور) زه ډېر نازولی وم، زه چې کوچنی وم نو خپلې

نيا (انى) سره به ځملاستم، هغې به په ژمي کې پرستن پر ما داسې تاوه کړې وه چې د يخ د لگېدو هېڅ امکان به نه و، نيا مې زه په روژه کې چربانگي ته هم جگولم، که څه هم د روژې نه وم او نه راباندې فرض وه، خو چربانگي به هسې خوند راکاوه، نيا مې ډېره مهربانه وه. په ورکتوب کې زه له شيشکو او نورو افسانوي ځناورو سخت وېرېدل، يوه شپه مې خوب وليده چې يوې شيشکې پسې واخيستم، سخت يې وځغولم، ډېر ستړی شوم چې گير يې کړم ما له وېبستانو ونيوه او چيغه مې کړه، دا مهال مې انى غېږ کې ونيولم، زويه زه يم انى دې، زه دې له وېبستانو نيولې يم. زه ډېر خولې شوی وم، انى مې پر سر لاس راتېر کړ، ويې ويل خوب دې وليده، وېرېدلې يې، مه وېرېږه، ويده شه، پر سر يې بيا لاس راتېر کړ، کلمه يې راباندې وويله، غېږ کې يې ټينگ ونيولم، بيا

همغسې پسې ويده شوم، کله چې هم ډوډۍ تيارېدله نو انى مې اوله مړې ماته راکوله، کله کله به يې د غوښې يوه ټوټه په ډوډۍ کې پټه کړې وه، هغه به يې پټه خوله کې راکړه، يوه نيمه روپۍ چې

به يې په بخشځۍ کې ساتلې وه، هغه به يې هم ماته پټه راكړه، نو دا مهال چې د خدای كور گورد چاپېره تاوېدم، خپلو ټولو مړو، نياگانو، ماماگانو، عمه گانو او نورو خپلوانو ته مې د زړه له تله دعا وكړه، هېڅوك مې پرې نښودل او نه هغوی زه پرېښودلم، چې ځان راته ياد نه كړي، كله چې طواف خلاص شو، نو دوه ركعته طواف لمونځ مې د رحمت تر ناوې لاندې په (حطيم شريف) كې ادا

كړ او ټولو مړو ته مې يوځايي دعا وكړه. له دې سره د طواف له ساحې رابهر او په مسجد الحرام كې د ملك فهد دروازي په امتداد په يوه ساحه كې كېناستم او خپله ستړيا مې پر دمې بدله كړه.

اتم طواف او خپلې مېرمنې ته

د روغتیا هیله

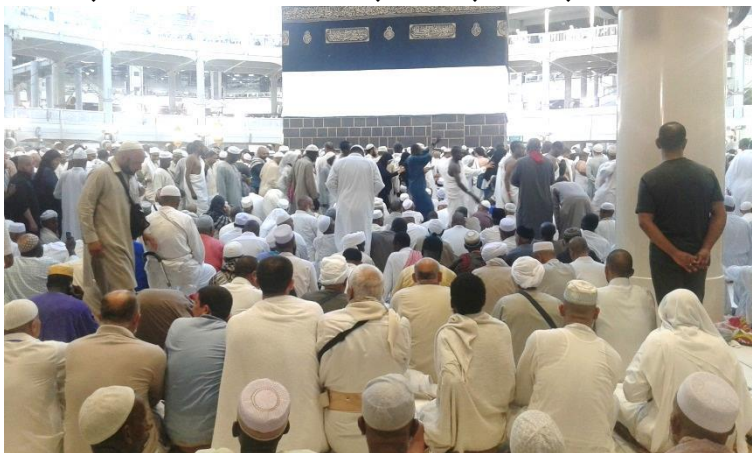
ما بنام لمانځه ته لالړ وخت پاتې و چې کور ته مې زنگ وواهه مېرمنې سره مې خبرې وکړې، هغې وویل، چېرته یې؟ ما ویل حرم شریف کې یم، هغې راته وویل، دعا راته وکړه، ډېره ناروغه یم، مېرمن مې څو ځله هند ته لاړه چې د معدې ناروغۍ علاج وکړي، یو څه دمه ورغله، خو پوره روغه نه شوه، د معدې تکلیف ډېره ځورولې، د ما بنام لمونځ مې ادا کړ، بیا طواف ته داخل شوم، او ه ځله د خدای له کوره تاو شوم، کله چې مې طواف بشپړ کړ نو په ابراهیم مقام کې مې دوه رکعته طواف لمونځ ادا کړ، خپلې

مېرمنې، ټولو خپلو خپلوانو، ناروغانو، رنځورانو، معیوبینو او معلولینو ته مې دعا وکړه، له خدای پاکه څخه مې وغوښتل چې

زما دا طواف د هغوی لپاره قبول او ثواب یې هغوی ته ورسوي، کله چې مې لمونځ خلاص کړ، نو یوځل بیا مې خپله ماضي راپه یاد شوه، د خپلې مېرمنې ښېگڼې او د خپلو خپلوانو ټولې ښکې.

مې سترگوته ودرېدې، دا مهال نو چاته خپلې ښېگڼې نه وریادېږي، خو که بل چا ډېره وړه ښېگڼه هم درسره کړې وي، نو هغه دې سترگوته ودرېږي. دا مهال نو د سړي له سترگو د اوبښکو سېلاب راروان وي. په ابراهیم مقام کې لمونځ ډېر سخت دی خو ډېر ثواب لري، ځکه چې دلته سخته گڼه گڼه وي، د خلکو گڼه گڼه دې لمانځه ته نه پرېږدي. خو مېرمن مې چې کله حج ته راغلي وه، نو په همدې ابراهیم مقام کې یې لمونځ کړی و، نو ما هم همدلته لمونځ وکړ، نه یوازې مېرمن ته مې، بلکې ټولو ناروغانو ته مې دعا وکړه، ښه زیات خولې شوی وم، تر طواف وروسته مې په مسجدالحرام کې د ماسخوتن لمونځ وکړ او بیا بېرته د عمارې پر لوري وځوځېدم.

د افغانانو مېلمستيا

کله چې عمارې ته ورسېدم، نو ښاغلي حاجي روزي خان خپل ملگري له وعدې سره سم تيار رالېږلي وو، زه (يون)، عزت الله او ډاکټر اسدالله په ټکسي موټر کې لاړو، تر شل دقيقې مزله وروسته هغه ځای ته ورسېدو، کله چې هلته لاړو، نو گڼ شمېر دوستان افغانان يې راټول کړي وو، د افغانستان بيرغ يې هم راوړی و، سرې غالی يې اوارې کړې وې، ټول زموږ هرکلي ته راپاڅېدل، يوه

يوه سره مو ستړي مشي وکړل، سم لکه کوم رسمي مېلمه ته چې څوک پروگرام کوي، سره له دې چې ما دوی ته ويلې وو، ماته به غټ پروگرام نه جوړوئ، خو دوی بيا هم دا کار کړی و.

په دې پروگرام کې د بېلابېلو ولايتونو افغانان حاضر وو، هغه افغانان چې دلته له کلونو کلونو راهيسې کار کوي، ددې پروگرام ځينې اشخاص په دې ډول وو: حاجي گل ولي، امير، حاجي صالح

خان، سردار، حاجي تحصيل شاه، عارف نور، گل احمد خان، غلام محمد، حاجي نواب، حاجي مومند، قاضي، ملا شپراغا، شهباز،

شاه وزير، سيدال، جمعه خان، شفيق، محمد اجان، داود جان، امان الله، خيال محمد، ناصر خان، حاجي احمد گل، نیاز محمد، ملا تاج محمد، حاجي عبدالغني، حاجي محمد گل، اغامحمد، صلاح الدين، شپراحمد خان، کلام خان او نور... ما دوی ته وویل: له وخته به گټه پورته کړو، تاسو ماته خپل خپل مشکلات هم ووايئ، که څه هم زه ددې مشکلاتو د حلولو جوگه نه يم، خو ستاسو غږ د رسنيو له لارې لوړو مقاماتو ته رسولاى شم. دوی خپل غټ مشکلات په دې ډول بيان کړل:

۱- د پاسپورتونو مسئله بايد حل شي؛ موږ دلته اکثره په پاکستانی پاسپورتونو راغلي يو، زموږ پاسپورتونه بايد پر افغاني پاسپورتونو بدل شي.

۲- د افغان پاسپورتونو وخت ډېر ژر ختمېږي، د افغانستان حکومت بايد دا وخت ډېر کړي.

۳- زمور یوزیات شمپر افغانان دلته بندیان دي، دوی برخلیک باید معلوم شي.

پاکستاني پاسپورتونو والا، نه افغانستان ته تللی شي، نه پاکستان ته! له هر درېو کسانو یو تن پاکستانی پاسپورت لري. افغان حکومت باید له سعودي حکومت سره خبرې وکړي، چې پاسپورتونه تغیر شي. دې غونډې ته راغلو افغانانو دلته په سعودي کې د خپلو گڼو مشکلاتو، ستړیاوو، تنگسیاوو او نورو ستونزو په باب هم رڼا واچوله، بیا تر هغه وروسته ډوډۍ تیاره شوه، حاجي روزي خان او ملگرو یې پسه یا پسونه حلال کړي وو، په لویو مجموعو کې یې وریجې راوړې، غوښه په کې د چا خبره انبار انبار ایښې وه، د ډوډۍ شکل یې عربي خو محتوا، لورپینه او مهرباني یې افغاني وه، ډوډۍ مو په خوند سره وخوړه، ما حاجي روزي خان او ملگرو ته وویل چې ما نه غوښتل تاسو داسې مصارف وکړئ او

موږ ته تشریفات وکړئ، مخکې مو هم همداسې فیصله کړې وه، هغوی وویل یون صیب دا چې ته دلته راغلی یې موږ دومره خوشاله یو چې په جامو کې نه ځایېږو، موږ فکر کوو چې دا به یو خوب او خیال وي. یو سپین ږيري راته وویل چې په تلوېزیون کې ډېر غټ

ښکاره کېږي، خو دلته هسې نه یې، ما ورته وویل: تلوېزیون کې خو د سړي عکس ښکاري او عکس خو وایي سرچپه ته، یانې وړوکی جسم لوی ښکاره کېږي، تر ډوډۍ وروسته یې مېوه او چای راوړل، ورو ورو یو یو زما څنگ ته رانږدې کېده، مجلس گرم شو، ډېرې اساسي خبرې پیل شوې، دوی میډیا او په تېره بیا ژوندون تلوېزیون دومره تعقیب کړی و چې ان زه له ځینې مسایلو ناخبره وم او یا مې له یاده وتلي وو، هغه یې ماته را په یاد کړل. د یو سپین ږيري خو زما مرکې، بحثونه او خبرې دومره په یاد وې چې که زه وغواړم خپلې خبرې او مرکې بېرته راټولې کړم، نو له ده څخه به مرسته غواړم: یاد دې دي چې هغه پلانکي وخت کې دې ورته

داسې وويل، ياره دا اشرف غني هم اخره كې داسې سست غوندي شو، دې تلوالې ته چې خوك سست شوي، هغه پرې نور هم زړور شوي، دوى ته سم سوک په کار دى، دا ډول خلك په خبره نه پوهېږي، د دوى له ډلې شېراحمد خان زما څنگ ته کېناست، حاجي روزي خان وويل چې دا دې له سرسختو پلويانو څخه دى، هغه وويل، يون صيب ډېر خوشاله يم چې نن دې په خپله مسافر

خانه کې گورم او خدمت دې کوم، داسې فکر کوم چې خوب وينم، يون صيب يوه كيسه به درته وکړم، يوه شپه مې خوب وليد چې مورډ گني ځوانان درڅخه راتاو وو چې دې کې يو انتحاري راغى، مورډ ټول روغ پاتې شو او ته له منځه لاړې، ما ټولو ملگرو ته وويل چې ولې مورډ له منځه لاړ نه شو، چې يون صيب شهيد شو، کاشکې مورډ له منځه تللي واى، دى ژوندى واى، ډېر زيات مې وژړل چې په همدې کې له خوبه رابيدار شوم، ډېر خولې شوى وم، بيا خونې په دې شوم چې دا خوب و، حقيقت نه و، بيا مې خوب نورو دوستانو

ته ووايه، هغوی وویل ټول خوبونه واقعیت نه پیدا کوي، نو یون صیب ډېره علاقه درسره لرم، نه یوازې زه، بلکې ټول ځوانان، دلته چې کوم کسان ناست دي، په سوونو به دلته راغلي وای، خو دلته سعودي حکومت اجازه نه ورکوي، دلته چې موږ اوسېږو ددې ځای مالک په حکومت کې غټ سړی دی، له هغه سره مو دا خبره مطرح کړه چې زموږ یو مشر راځي، هغه ویل تاسې ورته پروگرام وکړئ، د حکومت ځواب زه وایم، موږ دلته مزدوري کوو، که لږ هم د حکومت راته تبعه خرابه شوه، په هغه ورځ مو باسي، دغه ځوانان او مشران چې دلته دي دا له نږدې ځایونو راغلل او هغه څو تنه چې کندوزي دي هغه لږ له لرې ځایه راغلي دي، هغه بل ځوان چې گوري! (گوته یې ورته ونيوله) هغه د خپل پلار پر سر جنگ نه کوي، خو د تا په خاطر سر ماتوي، تراوسه یې ستا په سر څو جنگونه کړي دي، چا چې د تا نوم بد اخیستی، نو ده پرې وردانگلي دي. د شېراحمد ترڅنگ نور ځوانان او مشران هم یو په بل پسې راغلل، د زړه خواله یې راسره وکړل، راته یې وویل یون صیب موږ ته دغسې تا غوندي مشران په کار دي چې په هر ځای کې راسره کېني، موږ ورسره ازاد مجلس وکړو، موږ خو ورڅخه څه نه غواړو، د خپل زړه درد ورته بیانوو، بیا ټولو هیله وکړه چې په نوبت سره یادگاري عکسونه اخلو، هم مو ډله ییز عکسونه واخیستل او هم مو انفرادي. یو یو یا دوه دوه تنه راتلل، د افغانستان د بیرغ تر شا مو ورسره عکسونه اخیستل او دوی خپله خوښي څرگندوله، دوی دومره خوشاله وو، لکه چې د کومې کوژدې یا واده مراسم وي، ساعت ته مې وکتل د شپې درې بجې وي، رخصت مو ورڅخه واخیست، دوه تنه ملگري: شېراحمد او یو بل ملگري په خپل موټر

کې تر عمومي سرکه راورسولو، هلته يې راته ټکسي موټر ودر وه، په هغې کې يې کېنولو، کرایه يې ورکړه او له دوی څخه مو خدای

پاماني واخيسته. دا مهال يې دوه وړې غالی هم په زوره زموږ په موټر کې کېنودلې او ويې ويل دا زموږ له خوا سوغات دي.

د جمعي لمونځ او سور لمر

د تلي يا ميزان (۴) مه د سپتمبر (۲۶) مه نېټه د جمعي مبارکه ورځ وه، سهار څلور بجې لمانځه ته راغلو، د شپې بڼه بې خوبه شوي وو، که لږه دمه مو وهلي وای، نو د خوب څپه راباندې راتلله، ما ويل چې زه به زيات خوب رانيولی يم، خو چې خپل ملگري عزت الله خان ته مې وکتل، نو حالات يې تر ما هم خراب وو. د سهار لمونځ او بيا ورپسې د جنازې لمونځ تر ادا کولو وروسته بېرته د خپل استوگنځي پر لوري وخوځېدو، بڼه سترې وو، تر چپرکټه چې ورسېدو نو نور د خوب بڼاپېرې راغلې، مور ويل څه تر (۱۱) بجو به خوب وکړو، بيا به د جمعي لمانځه ته ځو او بيا به همداسې د مازيگر، ماښام او ماسخوتن لمونځونه کوو. درانه خوب وړي وو چې دروازه په ناترسه ډول وډبول شوه، مور ويل څه بيا به د چا څه په کار وي، ځان مو غلی کړ، لږه شېبه وروسته بيا وډبول شوه، تر عادي حالت څخه په پورته ډول، بيا مو ځان غلی کړ، درېيم ځل يې بيا داسې ووهله چې تا به ويل ضرور کومه خطرناکه پېښه شوې ده. عزت الله خان حاجي چې دروازه خلاصه کړه، گوري چې مولوي صيب عبیدالله نيازی دی، راننوت لېستونه يې په لاس کې وو، چېرته ويده ياستی؟ د جمعي مبارکه ورځ ده لاړ شئ جومات ته! مولوي صيب چې زمور له خوا سور چلند وليد، نو ده هم بريک ونيو، هغه فکر کاوه چې دوی درې ورځني ويده پراته دي، بيا يې وويل دغه جدول کې مو ستاسو نومونه او لاسليکونه په کار

دي، تاسې په لېست کې له ماسره ياست. خو شپې ناست و، بيا لار، مور بيا لار خوب وکړ، لس نيمې بجې زه پاڅېدم، پرځان مې اوبه تېرې کړې او اودس مې وکړ، بيا حاجي عزت الله اودس وکړ تر اوداسه وروسته د حرم شريف پر لوري وخوځېدو. تر پنځه لس شل دقيقې واټن وروسته د حرم شريف باندني انگرې ته ورسېدو. کله چې حرم شريف ته ورسېدو، نو د تونل له لارې د حرم شريف د نوې ودانۍ پر لوري وخوځېدو، مور ويل دې ځای کې فرصت وي،

څرنگه چې د جمعې مبارکې ورځ وه، نو د مسجد داخل کې خود پښې ايښودلو ځای نه و، تر مسجد بهر انگرې هم دومره له حاجيانو ډک و چې حد يې نه درلود، کوم ځای کې چې سيوری و، خلکو هملته صف جوړ کړې و، صفونه هم د سيوري تر اغېز لاندې وو، هر چېرته چې سيوری و، هلته صف و، د سيوري ليکه د صف ليکه وه، گرمي هم تر حده تېره وه، مور په ډېر تکليف د يوه دېوال سيوري ته ځای پيدا کړ، هغه هم ډېر تنگ و، خو بڼه و سيوری ورو زموږ له څنگه واوښته، خو چې څلور رکعتنه سنت ادا کېدل، نو

سيوری زموږ له سره تېر شوی و، دا لمر دومره توند و چې د سپرې
تندی يې سپزه، يوه بجه د جمعي ورځې لمونځ ادا شو، بيا د جنازې
لمونځ و. کله چې لمونځ ادا شو، نو گڼو خلکو له مسجد ه حرکت
و کړ، گڼه گڼه څه ناڅه لږ شوه، نو حاجي عزت الله ته مې وويل چې
لومړی به يو څه ډوډی وخورو، بيا به مسجد ته داخل شو، هغه
وويل سمه ده، لاړو همغه هوتل ته چې ډوډی به په کې ډېره او
څوکۍ په کې کمې وي، د ساعت برج په لويه ودانۍ کې هوتل و
هلته مو لږ وريجې او غوښه وخوره او بيا بېرته د ملك فهد دروازې
له لارې حرم شريف ته داخل شو. کله چې له سره لمر څخه يڅې هوا
ته داخل شو، نو د دوزخ او جنت يو وړوکی تصور مو ذهن کې
وگرځېد، د مسجد په داخل کې مو يوې ستنې ته ډډه ولگوله، د

ډېر زيات راحت احساس مو وکړ، دا داسې يو ځای دی چې څوک په
کې ویده وي، څوک خپل عبادت کوي، څوک تلاوت کوي او څوک
يو بل سره مجلس، کله چې خلك په جماعت سره لمونځ وکړي،

ځينې خو هسې هم په همدې ځای کې په جمع ودرېږي او تر جماعت وروسته همدلته ځای پرځای پاتې کېږي او ځينې نور تر طواف وروسته دلته راځي. د قران کریم لپاره اوسپنيزې الماری هر ځای ايښي وي، خلک قران شريف را اخلي تلاوت کوي يې او بېرته يې ږدي، ځينو ځايونو کې امامانو وړې حلقې جوړې کړې وي، ديني موعظې کوي او ځينې ځايونو کې قاريان نورو ته په وړو وړو حلقو کې د قران کریم تلاوت کوي. د بېلابېلو مذهبونو او بېلابېلو رنگونو خلک راټول وي، د لمانځه په شکلياتو کې هم يو بل سره

توپير لري، خو په اساساتو او محتوياتو کې هېڅ توپير نه ليدل کېږي. د گڼې گونې له امله که يو څوک لمونځ هم کوي، نو بل ته اجازه شته چې له مخې يې تېر شي، که څه هم ډېری حاجيان زړه نه ښه کوي چې د لمانځه پرمهال د چا له مخې تېر شي، خو چاره نه

وي، دلته څوك د چا پر مذهبي نظريې پسې سر نه خوږوي، د ټولو لاره د خدای كور ته وځي، د رحمان بابا د خبرې په مصداق: «دا څلور مذهب واره سره يو دي - ما او تا په كې پيدا كړ اختلاف.» هر څوك چې په هره بڼه لمونځ ادا كوي، خو د لمونځ محتوا يوه ده. «(منزل د ټولو يو دی، خو سفر جدا جدا)). دلته تر مازيگره كېناستو، د الله ﷻ ذكر مو وكړي، د خدای ﷻ له كوره لږ لږې وو. په ذهن كې مو په زرگونو ډولونه تصويرونه تېر وېبر شول، د ماضي، حال او راتلونكي لپاره، زما خو به چې كله هم د خدای ﷻ له حضور سره مستقيمه رابطه ټينگه شوه، نو دا شېبه به مې خپله ماضي، حال او اينده ټول په ذهن كې تېر شول، خو د دا ډول رابطې

ټينگول هم اسانه خبره نه ده، د مازيگر لمونځ نږدې شو، كله چې مې د مازيگر لمونځ په جماعت سره ادا كړ، نو د طواف په لټه كې شوم.

تحريكوالو او ټولو افغانانو لپاره طواف

د طواف لپاره مې تکل وکړ، دا مې نهم طواف و، هوډ مې وکړ چې دا طواف به تحريكوالو او ټولو هېوادپالو افغانانو ته وقفوم.

په ډېر تکليف مو د ملک فهد دروازي څخه طواف ځای ته ځان ورسوه، زه او حاجي عزت الله دواړه وو، هغه ويل زما ولي ونيسه،

ما وويل کونښن کوو، چې تر پايه يوځای لاړ شو، خو که کومه ستونزه پيدا شوه، د ملک فهد د همدې دروازي له لارې چې طواف ته داخل شو، بيا به د همدې لارې په سر کې يو بل ته ودرېږو، د طواف يوه دوره مو چې بشپړه کړه، نو د مازيگر د لمانځه وخت شو، لمونځ مو په ابراهيم مقام کې د کعبې شريفې دروازي ته مخامخ په ډېر ښه ځای کې ادا کړ، تر لمانځه وروسته مو بيا طواف پيل کړ، دوه دورې نور هم له حاجي عزت الله سره څنگ په څنگ لاړم، په ټپله او گڼه گڼه کې هغه بيا راڅخه لادړک شو، ما خپل طواف او د دورې بشپړې کړې (له کعبې شريفې څخه اوه ځلې تاوېدل، يو طواف حسابېږي)، ددې لپاره چې د طواف شمېر راڅخه غلط نه شي د خپلې غاړې د شمال کونجونو ته مې غوټې اچولې،

پنځه غوتې چې پوره شوې ما ويل نور نه غلطېږي، شپږم او اووم
پړاو مې چې بشپړ کړ، نو بيا حطيم شريف ته داخل شوم، د رحمت
تر ناوې لاندې مې د طواف دوه رکعته شکرانه لمونځ ادا کړ، ټولو
تحريکوالو او هېوادپالو افغانانو ته مې دعا وکړه او بيا مې ځان له
ملك فهد دروازې څخه غځېدلې لارې ته برابر کړ، لږ وروسته مې
يو گيلاس زمزم اوبه وڅښلې، دې وخت کې عزت الله خان هم طواف
خلاص کړی و، تلفيون يې راته وکړ چېرته يې؟ ما ويل همدلته د
زينې پر سر درته ولاړ يم، دواړه بېرته سره يوځای شو، د ملك فهد
دروازې ته مو ځان ورساوه، دې وخت کې عزت الله خان وويل،
نورالله خان زنگ وهلی و چې زه دريسې در روان يم. لکه څنگه چې
مې دمخه يادونه کړې، نورالله خان له بغلان ولايت څخه دی، ډېر
تکره او غښتلی ځوان دی. موږ يې تر دې دمخه حرا غار (جبل
النور) ته هم بيولي وو او بيا يې پر موږ د سهار چای هم هملته د
دوی په استوگنځي کې څښلی و. د هغه زنگ بيا راغی، موږ تيار
د ملك فهد دروازې څنگ ته ناست وو، بڼه ستړي وو، لږې اوبه مې
بيا وڅښلې، دا ځای ډېر يخ و، موږ چې تر دې دمخه په سره لمر
کې لمونځ کړی و، نو سخت يخ او گرم شولو. ستوني مې لږ لږ
خارښت هم پيل کړ او د زکام علايم هم ولگېدل، دا مهال مې چې
اوږې ته لاس کړ، نو دسمال نه و، دسمال راڅخه چېرته غورځېدلې
و، په دسمال ډېر خفه شوم، له کابله راسره و او درې ځله مې د
خدای د کور پر مبارک دېوال موبنلی و، څو شېبې وروسته له ملك
فهد دروازې څخه بهر شو، تر لږ ځنډ وروسته له نورالله خان سره
مخامخ شوو.

د بغلان ځوانان او د عزت پگړۍ

د ملك فهد دروازې مخې ته له نورالله خان سره مخامخ شو. تر روغېر وروسته هغه وويل ژر څو چې نور انډيوالان موږ ته منتظر دي. د موټرو تمځي ته ورسېدو، لوی موټر چې حاجيان انتقالوي او ټكسي موټر بې شمېره دي. نورالله خان يوه ټكسيوان ته وويل، خپل مطلوب ادرس يې ورکړ. حاجي عزت الله مخکې سيټ، زه او نورالله په وروستي سيټ کې کښاستو، تر نږدې شل دقيقې مزله

وروسته ټاکل شوي ځای ته ورسېدو، په لاره کې مو د سپک او د سپک ترغاړې د ابادۍ بې شمېره کارونه وليدل، غرونه توپل کېدل، په اصطلاح ويلې کېدل، لارې او بله نگونه جوړېدل، پر ټولې غځېدلې لارې کارونه روان وو، نورالله خان وويل، نه يوازې دلته، بلکې په ټوله مکه مکرمه او ټول سعودي کې په هر ځای کې همدا ساختماني کار روان دی. دوی پيسې ډېرې لري، ټيکدارانو ته دوی

وخت او کیفیت قیدوي او هغوی ورسره د پیسو قسط او پر خپل وخت د پوره پیسو ورکړه. دوی پر خپل وخت پیسې ورکوي او هغوی خپل کار خلاصوي، نو ځکه د دوی په کار کې څه مشکل نه پیدا کېږي، اکثره کارونه په خپله د غټو شیخانو په لاس کې دي. ترکی کمپنی دلته د پر زیات فعالیت لري، خو کارگران یې اکثره بنگالي، هندي او پاکستانی دي.

تر شل دقیقې مزله وروسته اصلي هدف ځای ته ورسېدو، هلته دوی یوه لویه هوجره یا مېلمستون کرایي کړې و، (زر ریاله) یې د یوې شپې لپاره کرایه ورکړې وه، د ناستې لپاره ښه سالون وو چت یې د کېږدې په شان و، د نږدې (۱۵۰) کسانو د ځایونې ظرفیت

یې درلود. کله چې هامل ته داخل شو، نو گڼو ځوانانو او مشرانو زموږ هرکلی وکړ. بیا مشرانو ماته وار له واره د عزت پگړۍ را په سر کړه ما ترې مننه وکړه او ومې ویل چې ماته مو عزت راکړ،

خدای دې تاسې لاعزتمن لري. بيا نورالله خان ځينې دوستان رامعرفي کړل او ويې ويل چې دا ټول ستاسې علاقمندان دي، همدې شاوخوا کې اوسي. کله چې دوی خبر شول چې ته راځې، نو ټول راغلل. نورالله خان پر همغه ورځ چې موږ جبل النور ته تللي وو او سهار چای مو د دوی په دېره کې وڅښه راته يې وويل چې دده ورور (ناصر) د خوبنۍ لپاره يو پروگرام جوړوي، کال دمخه يې واده کړی او زوی يې پيدا شوی و.

دلته د مېشته افغانانو يو دود و چې کله هم کومه خوشالي وي نو ټولو ته يوه مېلمستيا کوي، يوه مېله جوړوي او مسافر په کې د

خو شېبو لپاره خپله ستړيا باسي، نو نننۍ غونډه مو په همدې نيت جوړه کړې ده.

هغه ورځ حاجي روزي خان او ملگرو يې ډوډۍ کړې وه، او موږ يې بللي وو، په مجلس کې ناستو ځوانانو او مشرانو دومره مينه

راکړه چې زه ځان سره غونج شوم، ما ویل یاربه! تا زما هېوادوال روزی، پسې څومره تبت کړي، خو دوی بیا هم خپل اصل نه هېروي، خپل وطن نه هېروي، دوی ژوندون ټلوېزیون شېبه په شېبه تعقیب کړی، د دوی په حافظه کې هغه خبرې ثبت وې چې زما له خولې وتې وې او اوس لان زما په حافظه کې هم نه دي پاتې. د دوی تاریخ وار په ذهن کې پاتې وې. د افغانیت او اسلامیت د داعیې سخت ملاتړي وو او د ملي تحریک کړنلاره یې سخته خوښه وه، ټولو وویل موږ ځانونه د تحریک غړي گڼو. بیا ډوډۍ تیاره شوه، ځوانانو خورا زیات مصرف کړی و. وریجې او د پسه غوښه، لکه د عربانو په دود په لویو مجموعو کې د هر چا مخې ته کېښودل شوه. زما په مجموعه کې د پسه سر ایښی و، یو ورور وویل: د عربو دود

داسې دی چې اصلي او گران مېلمه ته دا سر مخې ته ږدي، نو ځکه مې دا سر ستا په مجموعه کې کېښود، د پسه په سر کې غاښونه له ورايه ښکارېدل، ما ورته سم ونه شو کتلی، ما سره ناستو دوستانو ته مې وویل، حمید بابا دې ته یو شعر ویلی دی: «لکه سر د پسه په اور غاښونه سپین کا — هسې مالره له غمه خندا راغله.» هغوی هم

وخندل ویل یې عجیب شعر یې ویلی دی. ما مېلمه پالو ته وویل په دومره ډېر زحمت مو خورا خفه کړم. هغوی وویل، ته ټول افغانستان ته خدمت کوي، نو که موږ یوه ورځ ستاسو عزت وکړ څه خبره ده؟ زموږ مېلمه پالان اصلاً د بغلان ولایت ځوانان وو، چې ډېر په عقل پاڅه، پر سیاست او قومي نزاکتونو پوه وو، څو دقیقې وروسته یې تازه مېوه راوړه، د عربو د دود په شان یې کارتن کارتن پر لوی غځېدلي دسترخوان راتشه کړه، کېنو او یمني انار په کې وو، کېنو یې د مصر او انار یې د یمن وو، دواړه خورا اوبلن او خوندور وو، زښته ډېره مېوه مو وخوړه، بیا دوی د خپلې خوښې لپاره یو لنډ شان تفریحي پروگرام په پام کې نیولی و، موږ یو څو شپې نور هم د مېوې خوړلو ته دوام ورکړ، بیا مو دوی ته وویل که اجازه وي موږ به درڅخه لاړ شو. ټول راتول شول او له ما څخه یې د یادگاري عکسونو د اخیستلو غوښتنه وکړه، دومره عکسونه مو ورسره واخیستل لکه فلمي اداکاران یې چې اخلي، په ډېرې خوښۍ یې موږ په ټکسي کې کېنولو، ټکسيوان هم د کوزې پښتونخوا د مومند ایجنسی اوسېدونکی او ډېر شعوري پښتون و، زموږ ټول پروگرامونه یې تعقیب کړي وو، د یوه یوه کیسه یې وکړه، د پاکستان او پښتونخوا پر روانو حالاتو یې رڼا واچوله، نږدې (۱۲) بجې وې چې د عمارې مخې ته یې کښته کړو.

خپل استوگنځی او یادښتونه

د میزان یا تلې (۵) مه د سپتمبر (۲۷) مه او د ذوالحجې (۳) مه نېټه، د شنبې ورځ وه. سهار لمونځ مې په خپل اتاق کې وکړ.

کله چې د شپې ناوخته پر (دولسو بجو، د بغلان ځوانانو له مېلمستیا او عزت غونډې څخه راستانه شو، نو ښه ستړي وو، په کتابچه کې چې مې کوم یادښتونه یا عنوانونه ثبت کړي وو، هغه هم ورځ تر بلې زیاتېدل، د شپې مې کتابچه او قلم راواخیستل، خو کله چې مې دواړه تر بالښت لاندې کړل، نو خوب راباندې غلبه وکړه، د شپې مې حاجي عزت الله ته وویل، که سهار درسره زه جومات ته لاړ نه شوم، نو زه به همدلته لمونځ وکړم، خپل یادښتونه به یو څه بشپړ کړم، هغه راته ویل ښه ده، خو زه ضرور ځکه ځم چې زه کوبښ کوم د خپل شهید ورور لپاره یوه عمره وکړم، ما ویل سمه ده. ما همدلته لمونځ وکړ، هغه د سهار تر لمانځه وروسته یو ځل بیا راستون شو، د سهار چای مو تقریباً یوولس بجې یوځای وڅښه، بیا هغه د عمرې د ادا کولو په نیت لاړ او زه همدلته پاتې شوم. یو څه یادښتونه مې ولیکل، دا مهال له بېلابېلو ځایونو څخه څو تنه حاجي صاحبان زما لیدو ته راغلل، ددې فرصت مساعد نه شو چې زه په ترتیب سره خپل یادښتونه ولیکم، د ماسپښین لمونځ مې هم دلته وکړ، بیا مې قلم او کتابچه راواخیستل، دا مهال بیا حاجي صیب عبیدالله چې د کابل په شمال کې اوسېږي، زما لیدو ته راغی، هغه وویل هلته په لاندې منزل کې چا لیکلي وو چې یون

صیب د (۱۲) منزل په (۳) مه خونه کې اوسېږي، نو که څوک غواړي ورسره لیدلای شي، ما د همدغه ادرس له مخې دا ځای پیدا کړي، دا لیک زموږ یو بل ملگري چې د ملي تحریک غړی هم دی؛ ډاکتر اسدالله لیکلی دی. هغه اصلاً د لوگر دی، خو په کابل کې اوسي، ډېر فعال او ډېر مینه گرکی انسان دی. حاجي صیب عبیدالله یو څه سیاسي بحث پیل کړ، خو ما ورته غوږ نیولی و، چې دا مهال

څلور پنځه تنه نور حاجي صاحبان راننوتل، هغوی هم وویل موږ ستاسو لیدو ته راغلو، دا مهال نو تقریباً (۳) نیمې بجې دي، مازیگر لمانځه ته ډېر کم وخت پاتې دی، مولوي صیب عبیدالله نیازی او مولوي صیب حسیب الله هم دا مهال زموږ په اتاق کې وو. ما مولوي صیب عبیدالله نیازی ته وویل وخت ډېر کم دی، زه به اودس تازه کړم او جامې به بدلې کړم او بیا به څو حرم شریف ته، نورو حاجي صاحبانو وویل، اوس فقط ستا لیدو ته راغلو، بیا به راشو او تفصیلي به سره کېنو. له هغوی مو اجازه واخیسته، لاندې د موټرو تمځي ته راغلو.

طواف او یوخل بیا خپل هېواد ته دعا

زه (یون)، مولوي صیب عبیدالله نیازی او یو څو نور حاجیان یوځای په موټر کې کېناستو، کله چې موټر وروستی تمځي ته ورسېده، نو زړه کې مو وگرځېده هسې نه چې جماعت راڅخه تېر شي، مولوي صیب عبیدالله نیازی وویل: وخت لکه چې کم وي، بیا به هم کونښن وکړو. تر یو څو دقیقې پلي مزله وروسته د مسجدالحرام بهرني انگرې ته رانږدې شو، دا مهال مو د تکبیر اواز

واورېد، مولوي صیب وویل تکبیر و که اذان؟ ما ویل جماعت ته خولا وخت ښکاري، لږ چې نور وړاندې لاړو، خلکو په بهرني انگرې کې څادرونه او جاینمازونه اوار کړي او په صف کې ولاړ دي. ما هم ژر جاینماز له خپل شا بکس څخه راوست، په صف کې ودرېدم، یو رکعت لمونځ راڅخه تېر شوی و، خو نور درې رکعت له لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ.

تر لمانځه وروسته مې مولوي صيب عبیدالله نيازي ته وويل: عزیزه د ملك فهد دروازې له لارې چې داخل شو، نو دا دهلېز مستقيماً د بيت الله شريف د طواف ساحې ته ځي، طواف به وكړو، هغه وويل ياره عزیزه ډېره گڼه گڼه ده طواف به يا د ما بنام او ماسخوتن لمانځه ترمنځ وكړو، يا د ماسخوتن تر لمانځه وروسته، ما ويل د ما بنام او ماسخوتن لمانځه ترمنځ خو ډېره زياته گڼه گڼه وي، يو چانس دی كه ونه شي، بيا به څه كوو؟ او د ماسخوتن تر لمانځه وروسته هم گڼه گڼه وي او موږ هم ډېر ستړي يو، ده ويل راځه د شپې (۱۱) بجې به راشو، ما ويل د شپې يوولس بجې چې راشو، بيا ايله تر يوې نيمې دوه بجو پورې خلاص شو، بېرته چې ځو، دوه نيمې بجې به وي، بيا به خوب څه وخت كوو، سهار (۴) بجې به بيا لمانځه ته پاڅېږو او بيا به راځو، نو تر ټولو ښه وخت يې همدا اوس دی، هغه وويل ته چې وايې درسره ځم. د ملك فهد دخولي دروازه كې ډېره گڼه گڼه وه، له داخله يې خلك بهر ته پرېښودل او له بهره داخل ته نه، لږ وروسته يې دخولي دروازې ته هم اجازه وركړه، خو بيا هم گڼه گڼه زياته وه. موږ پوليسو ته څېرمه ولاړ وو او پوليسو يوه محاصره يې پلاستيكي كتاره تاوه كړې وه، دا مهال زما عزیز (مولوي عبیدالله نيازي) يو پوليس ته په عربي ژبه په نرمه لهجه وويل: طواف ته ځو، اجازه راکوې؟ هغه يوه كتاره لرې كړه، لږ موسك شو، موږ دواړو ته يې په اصطلاح امتيازي اجازه راکړه او د ملك فهد دروازې له لارې مسجد الحرام ته داخل شو. مستقيم خط يا دهلېز مو تعقيب كړ او له همدې لارې مو يو ځل پر بيت الله شريف سترگې ولگېدې، د طواف ساحې ته ورسېدو، زما عزیز تر طواف دمخه دومره اوږده دعا وكړه چې د

خدای (ج) له رسوله رانیولې، تر خپل مور او پلاره او موږه پورې یې خبره راورسوله. زموږ ترڅنګ چې کوم حاجیان ولاړ وو، هغوی هم د مولوي صیب دعا ته امین وایه او ما هم، مولوي صیب مخکې راته ویلي وو چې زه دعا د ټولو لپاره کوم، تاسې یوازې امین وایئ امین. تر دې وروسته طواف ته داخل شو کله چې د حجرالاسود ساحې ته ورسېدو نو ټولو په لوړ اواز بسم الله، الله اکبر الله اکبر وویل، له همدې ځایه طواف پیلېږي. ډېره ګڼه ګڼه وه، ما د مولوي صیب پر اوږو لاسونه ایښي وو، ده په خپل یوه بغل کې خپلې پلاستيکي څپلۍ ټینګې نیولې وې او بل لاس یې وخت پر وخت د کوم مخکیني خو قوي سړي پر اوږه ایښوده. افریقایان تر ټولو لوړ او قوي وو، مولوي صیب هم اکثره وخت د هغو پر اوږو لاس ایښوده، هغوی هم لاره خلاصوله، په ټولو دورو کې د (ملتزم) له ساحې څخه تېر شو. دې ځای کې طواف تر نورې ساحې ځکه سخت دی چې دلته دوره لنډه خو ګڼه ګڼه په کې زیاته وي او ه دورې طواف مو همدلته بشپړ کړ، بیا د طواف له ساحې څخه څنډې ته شو، خو مخامخ د کعبې شریفې دروازې ته ودرېدو، دلته مو د طواف دوه رکعته شکرانه لمونځ ادا کړ، دې طواف کې مې خپل خواږه هېواد (افغانستان) ته دعا وکړه، له خدای (ج) څخه مې هیله وکړه چې ددې طواف ثواب مې خپل محبوب وطن ته ورسوه، خدایه ته په کې امن راوله، خدایه د دښمنانو او مخالفینو د توطیو لاسونه یې لنډه کړه، خدایه موږ له تا پرته نور هېچا ته امید نه لرو، هر چاته چې مو هیله کړې، هغه نهیلی کړي یو، د نړۍ غټ طاقتونه دلته راغلل، هغه څه یې رانه یوړل چې زموږ په کار وو، هغه څه یې پر موږ راوټپل چې موږ نه غوښتل، نو ای لویه خدایه، د نړۍ

زبرځواکونه تاته هېڅ دي، ته په خپل لوی واک و ځواک د نړۍ د هر لوی زبرځواک او هر واړه خو چالاک د بنمن لاسونه زمور له سپېڅلي هېواده لنډ کړه، خدایه ته پوهېږې چې زما ملت څومره پر تا مین دی، ته خو یو غیبی غږ پرې وکړه چې زما ولس ستا د دین او ستا د کلیمې د لوړاوي لپاره څومره قربانۍ ته تیار دی، یا خدایه دا غیرتي قوم یوازې مه پرېږده، ډېر یوازې دی، د دنیا هېڅ اسباب یې په لاس کې نه شته، هغه چې تا ورکړي، پر هغو هم نورو خپته اچولې، یا لویه خدایه لوی بناماران، واړه ماران او لړمان نور زمور

له خاورې لرې کړه، یا خدایه خپله کلمه زمور پر هېوادوالو ولوروه او د هغې په رحمت زما پر ولس ورحمېږه، زما ولس سرزوری دی، سرتمبه دی، خو تاته یې هر وخت سر تیت کړی، پرته له تانه بل چاته سر تیتې نه مني، سر به یې مات شي خو د نړۍ کوم زبرځواک ته به تیت نه شي، ته خو پوهېږې چې: ((دا سر ربه مات شوی دی تیت شوی چاته نه دی — خو تاته یې پنځه وخته محراب کې راوالم)) پر

دې پوهېږم چې زما د ولس يوه زياته برخه به ستا د دين د ټولو ژورتياوو تل ته نه وي كېنسته شوې، خو پر دې هم ته ښه پوهېږې چې تاسره په مينه او اعتقاد كې يې په نړۍ كې ساري نه شته، يا خدايه زما قوم د خپل دين په وړانگو منور او د دنيا په نعمتونو معمور كړه، يا خدايه زما له ټوكر ټوكر ولس څخه يو وتلی، غښتلی او پرمختللی ولس جوړ كړه، چې هم ستا د دين د خدمت جوگه شي او هم ستا د مخلوق لاسنيوی وكړي. يا خدايه زما ولس د گاونډيو له شومو نيتونو څخه چې ستا د دين لباس يې اغوستی، وژغوره، يا خدايه زما د وطن دښمن دومره ماهر دی چې ستا له نامه گټه پورته كوي، ستا د كليمې په عنوان مې توره پر ستوني تېروي، يا خدايه ته خو پوهېږې چې هغوی څوك دي، څه كوي او څه غواړي؟ زما ولس ساده زړی دی، هر چا چې ستا د كليمې په نوم پرې توره تېره كړې، ده ورته خپله غاړه نيولې ده، يا خدايه زما ولس له دغسې پر او مړ حالت څخه راوباسه، يا خدايه ستا په نعمتونو كې خو هېڅ كمی نه شته يا خدايه پر مور د اتفاق او اتحاد نعمت ولوروه. يا خدايه يو ځل بيا زما ملت وازمويه، يو ځل بيا يې د ازموينې ډگر ته داخل كړه، يا خدايه كه زما ولس كله كله تېروتنه كوي، نو دا يې له زړه څخه نه ده، فقر او جگړه ځپلې، فكر يې ورته مروړلی، خو به اعتقاد كې يې څه كمی نه دی راغلی، يا خدايه كه زما د ولس پر ځای هر څوك له دومره سترو كړاوونو سره مخ شوی وای، نو نن به يې خپل ځان نه پېژنده، زه پر دې وياړم چې زما ملت ستا په بندگۍ كې د سيالو سيال دی، نو اى د كايناتو ستره مالكه! يو ځل بيا د خپل نور او رحمت وړانگې زما پر ولس خورې كړه. زه ددې ولس يو عادي غړی يم، گناه گار يم، پر خپلې گناه او نيمگړتيا اعتراف

کوم، خو ولس مې ډېر غیرتي دي، ای زما ستره ربه! ما په خپله لورپینه وبنښه، یا ربه زه ستا د هېڅ سزا تاب نه لرم، خو که ماته د خپلو اعمالو سزا راکوې، نو دا به ستا رضا وي، ته ډېر لوی یې، خو زه د خپل ملت لپاره له تا څخه مرحمت او رحمت غواړم.

تر طواف وروسته مې د دعا پرمهال په ذهن کې په سوونو زاری تېرې شوې، چې ټولې دلته نه شم انځورولی او د خپل ولس لپاره مې د لوی خدای (ج) په دربار کې د زړه له تله دعا وکړه، خدای دې زما دعا قبوله کړي.

تر طواف او لمانځه وروسته زه او مولوي صیب نیازی، راغلو د مسجد الحرام د لومړي پور په یوه برخه کې کېناستو، ما خپل یادښتونه ولیکل او ده لږ تلاوت وکړ.

همدلته ناست وو چې د ماښام لمانځه وخت شو، د ماښام لمونځ مو د کعبې شریفې د امام په امامت ادا کړ، بیا موسنت وکړل او بیا مو د جنازې لمونځ ادا کړ او تر هغه وروسته هم همدلته په مسجد کې د ماسخوتن لمانځه د ادا کولو په نیت پاتې شو. مولوي صیب خپلې تسبیح اړوي الله (ج) یادوي او زه د خدای په کور کې د الله (ج) دربار ته دعاگانې کوم او هم خپل دا یادښتونه لیکم. د ماښام تر لمانځه دمخه او وروسته چې کوم ځای کې د لمانځه لپاره ناست وو، نو گڼ شمېر حاجي صاحبان زموږ څنگ ته راغلل، ټولو ویل یون صیب ته مو ولیدلې، ځکه دې لیدو ته راغلو، یوه وویل نږدې شکمن شوم چې یون صیب به وي که نه، نو وروسته مې جرئت وکړ، ټولو دومره مینه وښودله چې زه یې ځان دومره مستحق نه بولم. د ماښام تر لمانځه وروسته شل دقیقې تر اوو تېرې وې چې

دوه نور حاجي صاحبان راغلل، مخې ته مې کېناستل، ويې ويل يوه پوښتنه درڅخه كوم، ته چېرته كار كوي؟ ما ويل څه خاص كار نه لرم، دوى ويل چېرته مې ليدلى يې، زما عزيز مولوي صيب عبيدالله نيازي ورته وويل زه به يې پوره درته معرفي كړم، كله چې يې زه معرفي كړم، بيا يې ستري مشي وكړل، ويې ويل، موږ خو ويل چې دى به وي، خو بيا هم اشتباهي غوندې وو. دواړه كاكو او

د كندهار اوسېدونكي وو، يوه شېبه مو دوى سره مجلس وكړ، بيا د ماسخوتن د لمانځه وخت شو، لمونځ مو په مسجدالحرام كې په جماعت سره ادا كړ، د جنازې لمونځ مو هم وكړ، تر دې دمخه مې له مولوي صيب نيازي څخه پوښتنه وكړه، دلته خو د بېلابېلو مذهبونو خلك دي، لمونځ يې هم په شكلياتو كې څه ناڅه فرق لري، خو ماهيت د ټولو يو دى، دلته ځينې خلك د ماښام د لمانځه پر مهال كله چې اذان وشي او تكبير لانه وي ويل شوى، دوه ركعته سنت كوي، د شريعت له مخې دا جواز لري؟ او بله خبره داده چې

مور د ماښام لمونځ کوو، د اذان او تکبیر ترمنځ زماني واټن نه وي متصله جمع کوو، خو دلته یو څه وقفه وي، په دې باب څه وايي؟ مولوي صیب وویل: حضرت محمد (ص) ویلي؛ د دوو اذانونو ترمنځ تاسې سنت لمونځ کولای شئ دا مستحب دي، که څوک یې وکړي ثواب لري او که څوک یې ونه کړي، گناه نه لري، څرنگه چې اذان او تکبیر دواړه په حقیقت کې اذانونه دي، نو ځکه یو شمېر علما په

دې نظر دي که د اذان او تکبیر ترمنځ دوه رکعتنه لمونځ وشي، مستحب عمل دی. دلته دوی د ماښام د اذان او تکبیر ترمنځ د دوو رکعتونو په اندازه فاصله نیسي.

د ماسخوتن تر لمانځه وروسته زه او مولوي صیب د عمارې پر لوري او هغه نور ملگري د خپلو استوگنځیو پر لوري وخوځېدو. مولوي صیب ته مې وویل، نن ماسخوتن به دې ډوډۍ ماسره وي.

خوندوره کړایي

مولوي صيب عبیدالله نیازی ته مې وویل ماسخوتن ډوډۍ به ماسره خورۍ، په لاره کې یو پاکستانی هوټل دی، ډېره ښه چکن کړایي ورکوي، هلته به ډوډۍ وخورو، هغه وویل، بېخي مې خوبښه ده. دواړه پلي روان وو، یو وخت مولوي صيب راڅخه لادرکه شو، ګڼه ګڼه ډېره زیاته وه، تلفېون مې ورته وکړ، تېلفون رخ شو، بیا مې ورته وویل داسې دې نه شم پیدا کولای، پاکستانی هوټل ته راځه، هغه وویل نه مې دی لیدلی، ما ویل د لارې په سر کې دی. زه د (خلیج مطعم) تر مخې منتظر وم، دا هم پاکستانی هوټل و، خو هغه پاکستانی هوټل نه و چې حاجي عزت الله لیدلی و او ماته یې مخکې ترې هم چکن کړایي راوړې وه. دا مهال حاجي عزت الله هلته ولاړ و ماته یې زنگ وواکه چې زه خو د هوټل مخې ته ولاړم، ما وویل ما لکه چې پیدا نه شو کړای، ته درې تنو ته چکن کړایي راواخله راځه اتاق ته، دا مهال مولوي صيب نیازی له بل تېلفون څخه زنگ وواکه د خپل تېلفون چارج یې خلاص شوی و، راته یې وویل عزیزه هوټل مې پیدا نه شو کړای. ما ویل راځه اتاق ته هملته به ډوډۍ وخورو، په لاره کې مې لږ د لیمو جوس راواخیستل او اتاق ته لاړم. دا مهال څو نور ملګري حاجیان هم زما د لیدو په خاطر راغلل، څو دقیقې کېناستو، لږ وروسته حاجي عزت الله ډوډۍ راوړه، ډوډۍ کې پنځه تنه وو، ځینې حاجیان لارل او ځینې نور راغلل، مولوي محمد امین چې د کابل د حاجیانو ناظم هم دی او اصلاً د لغمان د الینگار ولسوالی دی، هغه هم زما لیدو ته راغی او څو تنه نور حاجیان هم، چا ډوډۍ خوړلې وه او ځینو مور

سره يوه مړۍ نيمه وخوړه، بيا په اتاق کې ناستو درې څلورو تنو مولوي صاحبانو ځينې ديني اختلافي مسایل مطرح کړل، يوه ويل په حرم شريف کې د طواف پرمهال د بنځو او نرو گډ طواف د شريعت مخالف دی، چا ويل يوه حلقه بايد د بنځو لپاره وای، نورې د نارينه وو لپاره، چا ويل چې دا هېڅ امکان نه لري، هر څوک غواړي، حجرالاسود بنکل کړي، دا به څنگه کېدل، مولوي صيب امين وويل د پيغمبر(ص) په زمانه کې خو طواف په دې ډول نه و، دې وخت کې يوه وويل چې هغه وخت خو د خلکو گڼه گونډه هم دومره نه وه، ده ويل که حکومت وغواړي دا هر څه جوړولای شي. دې وخت کې حاجي عزت الله وويل، موږ اميان خو د زړه له اخلاصه دلته راغلي يو، والله که خو مو يا بنځه په ياد وي يا نر، دلته سرې بېخي دا احساس نه کوي چې بنځه څه ده او نر څه شی دی، تاسې به کې دا ډول خبرې پيدا کوئ، موږ ته زړه کې شک را اچوئ، په همدې خبرو پسې مو په دې موافقه وکړه چې اختلافي بحثونو ته به نه ځو، پرېږدئ چې په ارامه خپل حج وکړو. مولوي صيب امين دا مهال د حج لپاره په يوه پاڼه کې ښه گټور معلومات راټول کړي وو، هغه يې موږ ته راکړل، ښه ضروري او گټور مواد وو. چای تيار شو، دا مهال درې تنه حاجي صاحبان چې يوه يې ږيره لرله او دوه نورو نه لرله، يو ملا و، يو قاضي او يو هم پخوانی صاحب منصب و، زما ليدو ته راغلل، قاضي او صاحب منصب ږيره نه لرله، يو ځل بيا د عمرې بحث پيل شو. مولوي صاحبانو موږ ته وويل چې نورې عمرې مه کوئ، طوافونه هم کم کړئ، ځکه د فرضي حج مراسم رانږدې کېږي، بيا به دومره ستړي شئ چې فرايض درڅخه پاتې نه شي. قاضي صيب نورالله وويل ما دا څو

عمرې کړي، سبا بل سبا مې زړه دی چې یوه بله عمره هم وکړم، د قاضي صیب نورالله ږیره کله خود سر وپښتان یې لږ لوی

بنسکارېدل، یانې داسې نه بنسکارېدل چې په څو ځلي عمره کې دې کل شوي وي. مولوي صیب عبیدالله نیازي چې ورته وکتل نو ورته ویې ویل، عمرې دې کړي، خود سر وپښتانو پر ځای دې ږیره کله کړې، قاضي صیب نورالله هم له خولې ډېر تېز و، ورته ویې ویل ته خو به وړوکی ملا یې یا به نه یې، خو ما د نړۍ له لویو عالمانو څخه اورېدلي او لوستي چې د وپښتانو کمول په کار دي، حتمي نه ده چې سر دې کل شي. په دې کې دومره سره گرم شول، چې خبرې بېخي سره ترخې شوې، خو موږ کونښن وکړ چې د مجلس فضا ارامه شي. مولوي صاحبان په نوبت سره له موږ څخه رخصت شول او په پای کې قاضي صیب نورالله او دده نور ملگري هم رخصت شول، دا مهال نو د شپې دولس نیمې بجې دي، تر هغه وروسته مو د خوب غېږې ته پناه وروړه.

اسلامیت او ټول بشریت ته طواف

د تلي يا ميزان (۶) مه د ذوالحجې (۴) مه د سپتمبر (۲۸) مه نېټه د يکشنبې ورځ وه، سهار پر (۵) بجو له خوبه پاڅېدو، څرنگه چې د شپې ناوخته ناست وو، نو د خوب غلبه زياته وه، سهار (۵) بجې پاڅېدو، عزت الله خان ته مې وويل مانځه ته خويوازي څو دقيقې پاتې دي، حرم شريف ته نه شو رسېدلای، همدلته مو لمونځ وکړ، تر لمانځه وروسته مې لږ خوب وکړ، بيا (۹) بجې پاڅېدم، پر خپلو يادښتونو مې پيل وکړ، يوولس بجې مو چای وڅښه، عزت الله خان ته مې وويل زه خو لمونځ همدلته کوم، يادښتونه مې نيمگړي دي، بيا مې هېرېږي، ماد ماسپښين لمونځ همدلته په اتاق کې وکړ، د ماسپښين تر لمانځه وروسته بيا يو شمېر حاجيان زما ليدو ته راغلل، درې بجې مې اودس تازه کړ، زه او حاجي عزت الله دواړه مسجدالحرام ته لاړو، هغه ته مې وويل چې تر لمانځه وروسته به ضرور طواف کوو، هغه وويل بېخي سمه ده.

دا زما يوولسم طواف و، زړه کې مې وويل چې ټولې اسلامي نړۍ او ټول بشریت ته يې وقفوم. د مازيگر تر لمانځه دمخه مو دوه رکعته لمونځ وکړ. کله چې مو مازيگر لمونځ په جماعت سره ادا کړ او ومو غوښتل بيا د ملك فهد دروازي له لارې طواف ته لاړ شو، سخته گڼه گڼه وه، بس پنځه لس دقيقې په دروازه، بيا څو دقيقې د دهليز په ټپل ماتپل کې حصار شوم. عزت الله خان همدلته راڅخه

لادرك شو، زه د طواف ساحې ته داخل شوم، تسييح راته مولوي صيب نيازي راكړې وې چې د طواف د پراوونو شمار راڅخه غلط نه شي. دا نو زما يوولسم طواف و، د چا خبره تنې راته وچه پاتې نه شوه، دومره گڼه گڼه وه چې حد يې تمام و، له نوک څخه نيولې تر وبنستانو ټول لوند خيشت شوم، کله چې مې طواف خلاص کړ، نو ځان مې (حطيم شريف) ته ورسوه، ما ويل چې دا ځل به څنگه هلته رسېږم، خو د خداي (ج) مهرباني وه، پرځان پوه شوی نه يم، د حطيم شريف ساحه کې هم راته د لمانځه بڼه چانس برابر شو، په تکليف نه شوم، دوه رکعته طواف لمونځ مې ادا کړ، د راوتو پر وخت لږ ټپل ماتپل په تنگ کړم، ځان مې د خلکو په مابين کتار کې لکه له اوبو څخه چې وچې ته ځان برابر وې، راساً يې ملک فهد دهلېز ته برابر کړم، دلته مې يو گيلاس زمزم اوبه وڅښلې د خداي شکر مې ادا کړ او دغه يادښت مې وليکه، د يادښت پرمهال زمور يو ملگري

(نثار احمد ناصري) راته زنگ ووايه چې زه (ابراهيم مقام) کې يم طواف مې خلاص کړ، ته چېرته يې؟ ما وويل د ملک فهد دروازي

په کتنۍ برخه کې درته منتظر یم، اوس چې شل دقیقې شپږو ته پاتې دي، نثار ورور ته منتظر یم، د ماښام لمونځ انشاالله همدلته کوو او بیا به د ماسخوتن ترلمانځه وروسته خپل نور پروگرامونه تعقیبوو. کله چې مې دا توري ولیکل، نو نثار احمد نصري او ملیار جبار خېل صیب مې په دهلېز کې ولیدل، کله چې ماته په ګڼه ګڼه کې رانږدې شول، نو مې غږ پرې وکړ، هغوی چې زه ولیدم نو زیات خوشاله شول. ما ویل همدلته به کینو، د ماښام لمونځ چې مو وکړ بیا به باندي لار شو، د ماسخوتن لمونځ به پرون انګړې کې وکړو، بیا به څو هلته زمور د لغمانیانو عمارې ته! دوی وویل سمه ده.

تر ماښام لمانځه پورې مو همدلته انتظار وویست، جمع تیاره شوه او بیا ورپسې د جنازې لمونځ و. تر هغه وروسته له

مسجد الحرام څخه ووتلو، په سخته ګڼه ګڼه کې مسجد الحرام ته مخامخ د ساعت برج لاندې هوټلو ته لاړو، دویم پور ته پورته شو، د ډوډۍ د تیارولو ځایونه ډېر وو، خو د ډوډۍ لپاره د ناستې او

خوراک ځایونه ډېر کم وو، نثار احمد او ملیار جبار خېل صیب ته مو وویل اول باید د ناستې ځای پیدا کړو، بیا به ډوډۍ راوغواړو، ډېر وگرځېدلو، خو هېڅ څوکۍ تشه نه شوه، دلته د دهلبز په شان یوه لاره ده، کړکیو ته یې یوه یوه څوکۍ ایښې، یو لا خلاص نه وي چې بل یې د څوکۍ څنگ ته ولاړ وي، د عربو او په تېره بیا د مکې معظمې د خلکو دا کلتور ډېر غلط دی چې ډوډۍ وي، خو د خوړلو ځای یې نه وي، دې کې نو ډېر تنگنظره دي، پر هغو خلکو به څه

تېرېرې چې ډوډۍ یې را اخیستې وي، ښه وږي هم وي، ډوډۍ یې په لاس کې وي او خالي څوکیو پسې گرځي، دا هوټلونه د ورځې په لسگونو زره ډالره عواید لري، خو ځای یې دومره تنگ وي چې که دا حالت زموږ په هېواد کې وای او کوم زورور مېلمه ورسره مخامخ شوی وای، نو د هوټلوالا سابه به یې په مالگه کړي وو، موږ تر ډېره وگرځېدو وروسته یو مېز ته ودرېدو چې ورته ناستو کسانو یې ډوډۍ نوره خلاصه کړې وه، هغوی جگ شول او موږ ژر ځای اشغال

کړ، د ډوډۍ تر خونده ددې ځای د نیولو خوند زیات و، بیا
نثار احمد او جبار خېل ډوډۍ پسې لاړل، ورته یې وویل لس دقیقې
وروسته تیارېږي، لس پنځه لس دقیقې وروسته ډوډۍ تیاره شوه،
نثار احمد ډوډۍ راوړه، زموږ ترڅنګ د مالیزیا څو تنه حاجیان هم
ناست وو، بڼه پوه کسان وو، ځانونه مو سره معرفي کړل، یو په کې
د پارلمان غړی او بل د پوهنتون استاد و، د افغانستان له حالاتو هم
څه ناڅه خبر وو، جبار خېل ورسره ډېر وپاندې لاړ، خو ما کې د

سیاسي بحث اوسپله نه وه، ډوډۍ کې وریجې او غوښه وه او یو یو
مرز هم په کې وو، خوندوره وه، خو ډېره نه، تر ډوډۍ وروسته چې
کله له هوتله راکښته شو، نو د ماسخوتن جمع تیاره وه، تر
مسجد الحرام باندې میدانونو کې هم د پښې ایښودلو ځای نه و، په
یوه صف کې مو ځان ځای کړ، په ډېر تنګسیا کې مو لمونځ ادا کړ،
تر لمانځه وروسته مې نثار احمد ته وویل چې عبدالرزاق ورور راته
منتظر دی، څو د لغمانیانو عمارې ته!

د لغمان د حاجيانو مېلمستيا

له مسجدالحرام څخه تر نږدې شل دقيقې پلي مزله وروسته خپلې عمارې ته ورسېدو، عبدالرزاق رفعت ورور تيار موږ ته منتظر و، هغه تېلفون وکړ چې زه درته ولاړ يم. عبدالرزاق رفعت سره تر ليدو وروسته مې نثار احمد او جبار خېل صيب هم وروپېژندل، هغه هم ورسره تيار پېژندل، يو واړه موټر ته، چې موږ ته تيار منتظر و، نږدې شو، د افغانستان بيرغ يې پرې رسم کړی و، يو شيخ زموږ هرکلی وکړ. ډرېور چې اوس زموږ له حکومت سره کار کوي، د کونړ اوسېدونکی و، خو دلته په سعودي کې اوسېدلی او زده کړې يې کړي، موږ ته هرکلی ووايه، عبدالرزاق هغه موږ ته

معرفي کړ. تر لس پنځه لسو دقيقو مزله وروسته په (عزيزه) عماره کې د لغماني حاجيانو عمارې ته ورسېدو، (۱۶)مه عماره وه، د

لغمان ټول حاجيان چې نږدې (۳۶۰) تنه کېږي او د کونړ او نورستان يو څه شمېر حاجيان هم همدلته اوسېږي.

د لغمان د حج او اوقافو رئيس (نجيب الله هاشمي) او څو تنو نورو حاجي صاحبانو زموږ هرکلی وکړ، په اتاق کې (۱۰-۱۲) حاجيان او زموږ سيمه وال زموږ هرکلي ته راغلل، زه نن ورځ سخت سوږ او تود شوی وم، زکام نيولی وم، د ډېرو خبرو نه وم، د حج پر سړني بهير، ځينو سياسي، مذهبي او ټولنيزو مسایلو پوره بحث وشو، له ماڅخه يې مننه وکړه چې د دوی احوال مې واخيست، څرنگه چې اتاق کې د ډېرو خلکو د ځايدنې امکان نه و او زما صحت هم ښه نه و، نو کوبښن مې کاوه چې ژر رخصت واخلو، خود جبارخېل صيب خبرو مجلس څه ناڅه اوږد کړ، هغه وويل، هرڅوک چې حج ته راځي، بايد هلته او دلته ورته پوره تعليم ورکړای شي، د

ساري په توگه وويل زما يو ملگري کيسه کوله چې زموږ يو کلیوال درې څلور ښځې حج ته راوستې وې، خپله وطني سړي و، ساده و، خپله هم نابلده و، زموږ په وطن کې خو ښځې په جماعت لمونځ نه کوي، نو دلته خو ښځې هم جمع کوي، ښځې بېچاره گانې خو په جمع نه پوهېږي، نو کله چې په جماعت ودرېدلې، سړي ترې مخکې

ولاز و، هغه خو خپله جمع نه کوله نورو خلکو ته به يې کتل کله چې به خلک سجدي ته کښته شول، نو ده به ښځو ته غږ کړ چې کېښئ او کله چې به قيام شو، نو ده به ښځو ته په زوره وويل چې پورته شئ، دا چې پر لمانځه به څومره پوهېدلې، پر هغه نو خدای خبر او بله خبره داده چې اکثره حاجيان پيسې يا په بغل جيب او يا يې کمربند

کې اچوي او تر شا يې تړي، زموږ يو کليوال تر شا کمربند تړلی و، پيسې يې هم ټولې هلته ايښې وې، خپله يې کيسه کوله کله چې مې حجرالاسود ښکل کړ، نو شا مې سسته شوه، لږه دمه راغله، ما ويل څه گناه گار سړی يې خدای دې دعا قبوله کړه، گناه دې تويه شوه، کله چې د حجرالاسود له ټپل ماتېدل څخه رابهر شوم، نو چې پر شا لاس وهم گورم چې کمربند مې نه شته، کيسه بر وهلی دی، نو دغسې بايد احتياط وشي. جبارخېل دېته ورته نورې خبرې هم لرلې خو ټولو ورته وويل چې څه نور بس دی، خپل حج دې کوه نورو خبرو پسې ډېر مه گرځه، بيا مو د لغمان له حاجيانو څخه خدای پاماني واخيسته او د خپلې عمارې پر لوري رهي شو.

يو ځل بيا د بغلان ځوانان

کله چې اتاق ته راغلم، نو څو شېبې وروسته د بغلان غيرت من ځوانان: نورالله، خال محمد، ناصر او نور ملگري يو ځل بيا زموږ ليدو ته راغلل، هغوی وويل: استاده تاسې چې دلته ياستئ، زموږ زړه غواړي چې هره شېبه درسره اوسو، ستاسو خدمت وکړو، خو لارې ډېرې سختې بندې دي اوس هم ډېر په تکليف راغلو، موږ ورته وويل تکليف ډېر مه باسئ، بيا هغوی وويل، که انټرنېټ ته

عکسونه پورته کوئ، نو زموږ په اتاق کې انټرنېټ ډېر تېز دی، شپې ته به هلته لاړ شو، موږ وويل نه شو تللاي، دلته رانه مناسبه پاتې کېږي، دې وخت کې ما خپل ټيب لیت وکوت د هغه حافظه ډکه شوې وه، ميموري کارت ته يې اړتيا لرله، هغه نه و، موږ درې تنه ورپسې باندي ووتلو، ډېر وگرځېدو، ټول دوکانونه تړلي وو، اتاق ته چې راغلو بڼه سترې وو، بيا دوی اجازه وغوښته او موږ د خوب پر لوري لاړو.

ناروغي او يادښتونه

د ميزان (۷) مه د ذوالحجې (۵) د سپتمبر (۲۹) مه د دوشنبې ورځ وه. د شپې تر ناوخته ناستې او د صحت ناسموالي بيا له كړاو سره مخامخ كړم، كه څه هم سهار وختي لمانځه ته پاڅېدم، خو د شل دقيقو پياده مزله د وهلو جوگه نه وم، لمونځ مې په خپل اتاق كې وكړ، بيا مې لږ آرام وكړ، د ستوني درد او ټوخي ډېر آرام ته پرېښودم، بيا مې قلم او كتابچه راواخيستل، خپل يادښتونه مې يو څه تكميل كړل، يوولس بجې مې چاى وڅښه او يوه بجه مې بيا د ماسپنين لمونځ هم همدلته وكړ، د ماسپنين تر لمانځه وروسته مې لږ آرام وكړ، درې بجې پاڅېدم، اودس مې وكړ، ښه تازه شوم او د مازيگر د لمانځه د اداكولو په نيت له اتاق څخه د حرم شريف پر لوري وخوځېدم.

كله چې اتاق څخه كښته شوم، حاجي عزت الله هم راسره و، نو لاندې د موټرو هېڅ پته نه شته، شل - پنځه ويشت دقيقې د

جماعت لمانځه ته پاتې دي، د پلي مزله لاره مې ونيوله، گرمي هم

ښه خوله لگوي، له عمارې څخه چې يو څو گامه وړاندې لارم، نو عزت الله خان راڅخه لادرکه شو، تلفون يې هم کار نه کاوه، دا مهال مې يو ځوان څنگ ته راغی، استاده ستړی مه شې، ما ويل خیر یوسې، جاينماز يې په بغل کې و، ما ويل لمانځه ته ځې، ده ويل هو، ما ويل څوک دي درسره؟ ده ويل اوس يوازې يم، مور او پلار مې هم راسره دي، خو هغوی دمخه تللي، بيا يې ځان رامعرفي کړ، استاده! زه اصلاً د بغلان يم خو دا لس کاله کېږي، د سعودي په (حایل) کې اوسم او دلته کار کوم، ما ويل حایل چېرې دی؟ ده وويل له دې ځايه (۹۰۰) کيلو متره فاصله لري. ده ويل استاده ډېره هيله مې وه چې تا وگورم، هغه شپه څو ملگرو سره اتاق ته درغلم، خو تشریف مو نه درلود، زموږ ملگري او ټول مسافر هيله لري چې تا وگوري، زموږ خو يو ارمان و، دا دی خدای (ج) دلته

پوره کړ. له دې ځوان سره مو په سعودي کې د مېشتو افغانانو په باب خبرې کولې او مزل مو هم واهه، د تونل له لارې د مسجد الحرام نوې جوړې شوې برخې ته ور داخل شو، د مسجد انگړ ته نه وو رسېدلي چې د تکبير غږ مو تر غوږو شو، دواړه ژر لارو په نوي جوړ

شوي صف کې ودرېدو، اول رکعت مو ونيو، لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ، بيا مو د جنازې لمونځ ادا کړ او تر هغه وروسته مې ده ته وويل، زړه مې و چې طواف ته لاړ شم، خو صحت مې بڼه نه برېښي او بله دا چې ملا صاحبانو ويل چې فرضي حج ته ځان تيار کړئ، هسې نه چې سنت ادا کوي او فرض درځخه پاتې شي. ده ويل استاده بڼه يې ويلي، فرض حج ډېر سخت دی، هسې نه چې تر هغه وخته ډېر ستړي شئ. بيا مې ده ته ويل راځه چې د ملک فهد دروازې او يا هم د کومې بلې نږدې دروازې له لارې حرم شريف ته داخل شو. کله چې گڼه گڼه لږه کمه شوه، نو هلته لاړو، د يوې ستنې ترڅنگ مو ځان ته ځای پيدا کړ، جاينمازونه مو اوار کړل، دواړه پرې کېناستو، يخې هوا يوځل بيا پرستوني خارښت راوست، خو دومره ډېر نه و چې ډېر مې په تکليف کړي. ځوان ته مې ويل چې تېلفون نمبر دې راکړه او نوم دې رانه له ياده ووته، نوم مې عبدالخير دی، د بغلان د کيله گي اوسېدونکی يم او دلته په حایل کې اوسېږم. ده ته مې وويل چې په حایل کې څومره افغانان دي، ده وويل افغانان خو په زرگونو دي، خو چې زه يې پېژنم، هغه به (۶۰۰-۹۰۰) تنو پورې وي، ده زياته کړه چې استاده موږ غواړو، د ملي تحريک غړي شو، زموږ اکثره ملگري دا غواړي، ما وويل د تحريک له فېسبوک پاڼې فورمې واخلي، ډکې يې کړئ او راويي لېږئ. ده له تحريک سره ډېره علاقه لرله، خو مانه غوښتل په مسجد کې ډېر سياسي او ټولنيز بحث وکړم، ما وويل دې مسجد کې يې ډېرې بڼې ډېرې لگولي، دا به د کوم ځای وي؟ ده ويل دا د سوريې دي، هلته يو ځای کې دا جوړېږي او د دوی له فرمايش سره سم دوی ته رالېږل کېږي. د مسجد الحرام په دې نوې جوړې شوې

برخه کې په سلگونو ټنه مرمر ډبره کارېدلې چې ټوله په یوشان ده، سپری حیرانېږي چې دومره ډبره به له کومه پیدا کېږي. واقعاً د معمارۍ یو شهکار په کې تر سترگو کېږي. د ماښام لمونځ مو همدلته وکړ، بیا مې عبدالخبیر ته وویل، لاړ به شوزه به خپل دې ټېبلېټ ته یو میموري کارت هم واخلم او بیا به د ماسخوتن لمونځ

د حرم شریف بله نوې جوړه شوې ودانۍ کې، چې زموږ عمارې ته هم نږدې ده، هلته وکړو او همغسې به څو. ده وویل بېخي مې خوښه ده، په ډېره ګڼه ګڼه کې تر تېرېدو وروسته، ساعت برج ته ورڅېرمه د مغازي دویم پوړ ته ورپورته شو، په (۱۲۰) ریاله مې میموري کارت واخیست، عبدالخبیر تر حده زیات ټینګ شو چې پیسې یې زه ورکوم خو ما پرېښود، د مزدور د لاس د خولو قیمت راته معلوم و. بیا ټینګ شو چې دلته ډوډۍ خورو، بیا مې هم پرې نښود، دواړه د خلکو په ګڼه ګڼه کې روان شو، د حرم نوې جوړې شوې برخې ته ورسېدو، په لاره کې څو ځایه حاجیانو ودرولو، سترې مشي یې راسره وکړل، هغوی زه پېژندلم، خو ما اکثره نه پېژندل، خو د هغوی مینې او خلوص ډېر خوشاله کړم، د نوې

ودانی. مخې ته ورسېدو، هلته بیا (۹-۱۰) حاجیان چې د مسجد په انگرې کې ناست وو، راجگ شول، سترې مشي يې وکړل، د احوال پوښتنه يې وکړه، تر هغو وروسته زه او عبدالخبير د مسجد ودانی ته ورداخل شو، دا ځای يې هم خورا ښکلی جوړ کړی، خو د تيرو رنگ يې له نورو برخو سره يو څه توپير لري، د سپين رنگ پرځای ډبرې شنې بخنې دي، گروپونه او د پاس پت معماري يې هم د مسجد الحرام له نورو برخو سره چې تر ده نسبتاً دمخه جوړې شوي، يو څه توپير کوي، دا معماري هم خورا ظريفانه او ښکلې ده. يو څو دقيقې ناست وو، چې درې نور بغلاني ځوانان چې عبدالخبير سره يې په تېلفون خبرې وکړې، راورسېدل، هغوی هم زما په ليدو ډېر خوشاله شول، ويې ويل چې اوس دلته ستا له راتگ څخه خبر شو، نو ځکه راغلو، هغوی بېچاره گانو هم په حایل کې مزدوري کوله او حج ته په پټه راغلي دي. هغوی وويل، موږ همدلته د حرم شريف په

حريم کې اوسېږو، دلته موږ سره پوليس غرض نه کوي، ډوډی هم همدلته خورو او ويده کېږو هم همدلته. دې ځوانانو چې د کوم زحمت او تکليف خبرې وکړې، د متکفل د باج او د حکومت د

ټكسونو داستان يې بيان كړ، نو د سړي له زړه ورته وينې څڅېدلې. دوى ويل د ځينو عربو دې رنگ ورك شي، يوه ورځ هم دلته د تېرولو نه ده، خو څه وكړو، مجبوري ده، خداى مو دې خپل وطن ارام كړي چې لاړ شو خپل وطن ته ارام او بې غمه شپې وكړو. د ماسخوتن تر لمانځه وروسته دا ځوانان موږ سره تر يوه ځايه راغلل او بيا بېرته وگرځېدل، ويې ويل چې كه نور وړاندې لاړ شو، پوليس موني سي او ان له سعودي څخه مو باسي. ما ورسره خداى پاماني وكړه او عبدالخبير راسره تر عمارې پورې راغى. كله چې اتاق ته راغلم، جامې مې بدلې كړې، چې بيا ډله ډله حاجي صاحبان زما ليدو ته راغلل، د كابل له هوتخېلو او نورو سيمو، لغمان، تخار او بېلابېلو سيمو څخه انډيوالان راغلل، مومند صيب ډوډۍ راوړه،

بيا د شپې تر يوې بجې پورې وينې پاتې شو، پر بېلابېلو مسايلو او بېلابېلو موضوعگانو مو بحث وكړ. كله چې ټول مېلمانان رخصت شول، نو بيا د خوب غېږې ته لاړم.

عبادت او د وطن احوال

د میزان (۸) مه د ذوالحجه (۶) مه د سپتمبر (۳۰) نېټه د سه شنبې ورځ وه، سهار لمونځ مې په اتاق کې وکړ، تر لمانځه وروسته مې لږ لیک وکړ، بیا د خوب لږ شان څپه راباندې راغله، لس بجې له خوبه پاڅېدم، ما او عزت الله په گډه چای وڅښه، د کمپوټري کارتونو چې په حقیقت کې د حاجیانو د هويت کارتونه گڼل کېږي او د حاجیانو د گرځېدو راگرځېدو لپاره د پاسپورت حیثیت لري او همدارنگه منی شریف ته د تگ یا دخولي کارتونو ترلاسه کونښین مو وکړ، د دواړو پته ونه لگېده، مولوي صیب عبيدالله نیازي وویل چې کېدی شي، نن شپه راشي تاسې خاطر جمع اوسئ، ما ویل زه گوره ماسپښین لمانځه ته ځم او بیا د ماسخوتن تر لمانځه وروسته راځم، هسې نه چې کارتونه پاتې شي، هغه وویل تاسې خاطر جمع اوسئ، زه او عزت الله خان لاړو لمانځه ته، د ماسپښین لمونځ مو د مسجد الحرام په نوې ودانۍ کې وکړ، عزت الله بېرته عماري ته لاړ او زه دلته په مسجد کې پاتې شوم، ددې یادښت تر لیکلو وروسته کېدی شي لږ شان ویده شم، تر لنډکي خوب وروسته اودس تازه کوم او بیا به د خپلو یادښتونو پر بشپړاوي پیل کوم او بیا به د مازیگر لمانځه وخت وي.

د مازیگر لمانځه ته لا وخت پاتې و، په دې وخت کې لس دولس افغان حاجیان همدلته سترې مشي ته راغلل، دلته څو دقیقې یو بل سره کېناستو، بیا د مازیگر د لمانځه وخت شو. مازیگر لمونځ او د جنازې لمونځ مو ادا کړ، بیا نثار احمد ناصري زنگ وواهه ادرس مې ورکړ، هغه هم راغی، عزت الله خان او ملیار جبارخېل

ټول په ترتیب سره پیدا شول، خو نور افغانان هم زموږ څنګ ته راغلل، تر ماښام لمانځه پورې مو په بېلابېلو مسایلو خبرې وکړې، د وطن حال احوال څخه خبر شو، نثار احمد د فیسبوک نوي خبرونه راواوړول، چې ښاغلی اتمر، د امنیت شورا او عبدالسلام رحيمي د چارو د ادارې د رئیس په توګه ټاکل شوي او له امریکا سره امنیتي تړون هم د ښاغلي محمد حنیف اتمر له خوا لاسلیک شو. پر دې وخت ښاغلي مالیار جبارخېل زیاته کړه چې که ما وس درلودلای نو

د بېوسه او ناچاره افغانانو لپاره مې دلته لارښود دفتر جوړوه او افغانانو ته مې د حج د مراسمو پوره لارښوونه کوله او ډېر به مې له لادرګۍ څخه هم ژغورلي وای. اوس یو زیات شمېر داسې خلک شته چې د حج د مراسمو تر پایه د حج پر مراسمو نه پوهېږي (د م) پرې لارښوونې. نور نو زیات بحث د حج پر مراسمو او د راتلونکو ورځو پر ترتیباتو څرخېده، د ماښام لمونځ مو دلته ادا کړ او اوس بیا هم همدلته ناست یو تر ماسخوتن لمانځه پورې به همدلته پاتې کېږو، بیا څو عمارې ته د منی او عرفات لپاره به کارتونه اخلو او بیا زموږ یو ملګري (حاجي صابر) مېلمستیا کړې، کېدی شي څو تنه ملګري له ما سره هلته لار شي.

د حاجي صابر صميانه مېلمستيا

د ماسخوتن تر لمانځه وروسته پلي عمارې ته راغلو، حاجي نثاراحمد ناصري او حاجي مليار جبارخېل راسره ملگري وو، کله چې عمارې ته راوړسېدو، نو حاجي صابر راته زنگ ووايه چې چېرته ياستئ، ما وويل تر عمارې لاندې، هغه وويل زه هم درته دلته ولاړ يم، سره پيدا مو کړل، ستړي مشي مو وکړل، زه خو هېڅ پاس اتاق ته پورته نه شوم، ځکه په لفت کې سخته گنه گوڼه وه، حاجي صابر وويل څه شول نور ملگري دې؟ ما وويل پيدا کېږي، حاجي عزت الله، حاجي نثاراحمد، حاجي مليار، حاجي شگيوال، مولوي صيب عبيدالله نيازی ورسره موټر کې پورته شولو. تر يو څو دقيقو مزله وروسته د حاجي صابر کور ته نږدې شولو. په لاره کې يې يوځای راوښود چې دې ځای کې (اکرمه) صحابي اوسېده، له پيغمبر(ص) سره يې په اکثرو غذاگانو کې شرکت کړی و. کله چې د خدای(ج) پيغمبر(ص) له مکې څخه مدينې ته، ته، نو ده هم ورسره د تللو تينگه اراده وکړه، دا وخت نو د (اکرمه) مېرمن وفات شوې وه، حضرت رسول الله(ص) ورته وويل چې ای (اکرمه) ته غذا ته مه ځه، ته اوس د خپل کور د ماشوم سرپرستي وکړه، دا مهال نو دده يو شپږ کلنی زوی پاتې و، د اکرمه له ډېر تينگار سره سره پيغمبر(ص) هغه ته د تللو اجازه ور نه کړه، کله چې پيغمبر(ص) لاړ، نو اکرمه په خپل سر له خپله کوره توره راوايستله او غذا ته لاړ، دومره وجنگېده چې په پای کې د مشرکينو له خوا شهيد شو. هغه وخت داسې رواج و چې کله به هم د خدای رسول له جهاد او غذا څخه راستنېده، نو صحابه کرام به يې تر شا راروان وو، کله چې به

د ښار له کوڅو څخه تېرېدل، نو د کلي ماشومان به يې هرکلي ته ورتلل، بيا به هر ماشوم خپل پلار په ليکه کې پيدا کاوه، له لاسه به يې نيوه او کور ته به په ډېره خوشالي ورته چې دا دی پلار يې له غزا څخه بېرته ژوندی راستون شو او د چا چې پلرونه شهيدان شوي وو، نو هغوی به د خپلو پلرونو د ليدو په هيله لاهم منتظر پاتې وو.

کله چې رسول الله مبارک له خپلو صحابه کرامو سره په لاره روان وو، نو د کلي د ماشومانو په ډله کې د (اکرمه) شپږ کلن زوی هم شامل و، هر ماشوم چې به خپل پلار وليد، نو په خوښۍ به يې ورمنډه کړه، په غېږه کې به يې ونيو، بيا به يې له لاسه ونيو او د کور پر لوري به روان شول، د (اکرمه) زوی ډېر انتظار وايست، خو خپل پلار يې د صحابه وو په صف کې پيدا نه کړ، اخري کس د خدای رسول و، چې د صف په وروستۍ برخه کې راروان و، کله چې د اکرمه زوی د خدای (ج) پر رسول سترگې ولگېدې، نو په چغو شو، په ژړا کې يې وويل، يا رسول الله زما خو څو موده دمخه مور وفات شوه، اوس مې پلار هم لارې، زه به څه کوم، د خدای رسول په غېږ کې ونيو، ورته يې وويل: ايا نه غواړې چې زه دې پلار شم او عايشه دې مور شي، دې سره د ماشوم زړه ډېر تسکين شو، زړه يې آرام شو، کله چې حاجي صيب صابر خبره دې حد ته ورسوله، نو زما په سترگو کې اوبنکې راغلې، زه هم يتيم وم، دا دوره پر ما هم تېره شوې، زه شپږم ټولگي کې وم چې پلار مې له حق سره يوځای شو، د پلار مرگ سخت وځورولم، تراوسه چې د نږدې (۴۷) کالو عمر لرم، بيا هم ځان راته کوچنی او يتيم ښکاري، د يتيمۍ شپې ورځې ډېرې سختې دي، خدای دې پر هېڅ ماشوم دا سختې شپې نه

راولي، پیغمبر(ص) هم یتیم پاتې شوی، نوځکه یې ویلي چې پر یتیم او یسیر ډېره مهرباني کوی! زما په سترگو کې اوبنکې راټولې شوې، خو ځان مې ډېر ټینګ کړ، خپله حاجي صیب صابر چې کله دا کیسه کوله، د هغه په اواز کې هم تغیر راغی، حاجي صیب بیا خپل کور ته بوتلو، بڼه لوی، لوکس کور و، په مکه مکرمه کې د یو افغان دومره لوی کور لرل، زه ډېر خوشاله کړم، پوښتنه مې وکړه، چې په کرایه دی که خپل دې دی، ده ویل خپل مې دی، زه پرې خوشاله شوم، حاجي صیب صابر د کار سرې دی، غټ کاروبار لري د ساختماني کارونو ټیکې یې په لاس کې دي، غټ غټ بلډنگونه یې جوړ کړي، لږه شېبه وروسته یې ډوډۍ تیاره کړه، بڼه افغاني

ډوډۍ د هر څه پرېماني وه، لکه یو رسمي سپري ته چې مېلمستیا کوي، ما ورته وویل چې حاجي صیب دومره تکلیف مې درباندي پېرزو نه و، هغه وویل، هر څوک چې دلته له افغانستانه راشي، زه یې په خدمت کولو خوشالېږم، کاشکې تاسره نور ډېر انډیوالان

راغلي وای، مور به ډپر خوشاله شوي وای، حاجي صيب سره مو مېوه هم وخوره، (يمني) او (مصري) انار يې هم راوړل، مصري هم تروه وو، هم خواره خو او بلن هم وو، يمني هم او بلن وو، هم خواره. تر تازه مېوي وروسته مو چای وڅښه، بيا مو اجازه واخيسته، حاجي صيب صابر په خپل موټر کې تر عماری راورسولو، کله چې

اتاق ته لاړو غوښتل مو چې خوب ته ځان برابر کړو، چې یو شمېر حاجیان بیا لیدو ته راغلل، خو ښه و، ډپر وخت کېنناستل، بېرته لاړل او مور خوب ته پناه یووړه.

د ښارونو او قومونو یوه پرتله

د میزان (۹) مه د ذالحجې (۷) مه او د اکتوبر (لومړۍ) نېټه د چهارشنبې ورځ وه، د سهار لمونځ مې به خپل اتاق کې وکړ، تر لمانځه وروسته مې خپلو یادښتونو ته دوام ورکړ، بیا مې لږ خوب وکړ، بیا یو شمېر حاجي صاحبان زموږ لیدو ته راغلل، په دې کې

د بېلابېلو ولایتونو حاجیان شامل وو، اکثره تر لیدو وروسته بېرته ستانه شول، حاجي ملیار جبارخېل او یو بل حاجي ولي الله (جبارخېل) چې د اوبو او برېښنا وزارت کې د تدارکاتو رئیس و، هغوی ساعت نیم ناست وو، پر

بېلابېلو مسایلو یې خبرې وکړې، سیاسي مسایل یې هم مطرح کړل، خو ما ورته غوږ نیولی و، ملیار جبارخېل صیب وویل، د عربو او پښتنو ترمنځ یو څه مشترک ټکي شته چې زه ورته دلته متوجه شوم، یو دا چې عرب هم ډېر سرزوري خلک دي او پښتانه هم، عرب هم د ښار پاکوالي ته چندان توجه نه کوي او پښتانه هم، هر څه یې چې مخې ته راغلل، پر لاره او سړک یې غورځوي، هغه

ورخ مې يو عرب پوليس وليد د اوبو ډك بوتل يې په لغته وواهه او د سړك منځ ته يې گوزار كړ، بيا يې ماته وكتل، چې څنگه و، ما

ويل ښه دې ونه كړل، يو تبسم يې وكړ، نور يې څه ونه ويل، مانا دا چې ته لا څوك يې؟ دلته مې چې د مكې ښار وليد او بيا بېلابېلې سيمې په هر ځاى كې پلاستيكونه، بوتلونه او د خوراكي توكو كڅوړې او نور شيان پراته دي، څوك ډېر د نظافت خيال نه ساتي، ما ورته وويل، دلته دې ښار ته درې څلور ميليونه خلك راځي، څه دوى مشكلات لري او څه د خلكو رش زيات دى، د ټول ښار پاكوالى اسانه كار نه دى، خو موږ چې څه اورېدلي تر مخكينيو كلونو خلك وايي چې اوس پاكې ښه شوې ده، گرمي او د اوبو كموالى هم بل عامل دى چې ددې ښار د ډېرې ښېرازۍ مخ كې خنډ شوي دي. دواړه جبار خېلان چې د تره زامن هم دي، يو څو دقيقې نور هم ناست وو، بيا يې رخصت واخيست، بيا زموږ يو ملگري (فهد پرواني) له پاكستاني هوټله چكن كړايي راوړه، ډوډۍ مې وخوړه بيا مو د ماسپنين لمونځ وكړ او يوه سترگه خوب.

منی شریف ته د تگ لارښوونه

کله چې مې د ماسپښین لمونځ په خپل اتاق کې وکړ او بیا یوه سترگه خوب نو تر هغه وروسته دوه دوه نیمې بجې د همدې ودانۍ په (P۲) منزل کې مسجد ته کښته شوو، هلته ملاصاحبانو (منی شریف) ته د تگ پلان تشریح کاوه او همدارنگه د حج مراسم او مناسک. یو ملاصاحب وویل، نن شپه به موږ او تاسې په خیر سره منی شریف ته ځو، غسل او اودس به وکړئ، بیا به احرام وتړئ،

احرام له لباس، نیت او تلبیه څخه عبارت دی، منی ته چې مو حرکت وکړ، نو بیا به په لاره کې تکرار تلبیه وایو. منی کې به ټول ذکر کوو، په کثرت سره به تلبیه وایو، موږ ټول مقیم یو، فرض لمونځ به ټول څلور رکعته پوره کوو، عرفات کې به ماسپښین لمونځ کوو، مازیگر لمونځ به هلته کوو، دا واجب دي، زموږ او تاسې ځای (۵۸) مکتب دی چې د منی شریف په اخره برخه کې

واقع دی، گوری که خوک ووتل، بېرته نه شي راتلای او خای غلطوي، نو احتیاط کوی، چې چېرته لار نه شی، هلته د اوداسه لپاره خای شته، د خوراک لپاره هم خوراکي شيان پیدا کېږي، د ماښام لمانځه ته بېرته له عرفات څخه مزدلفې ته ځو، ماښام او ماسخوتن لمونځ به یوځای هملته اداکوو. بیا به تیرې ټولوو (۷۰) وړې تیرې چې د نخود یا د لوبیا د دانو په کچه وي، که یې ووينځی که یې ونه وينځی پروا نه کوي، تیرې به په بوتلونو کې واچوی، د سهار لمونځ به هلته کوو، د اختر لومړی ورځ ده، بیا دعا کوو، تلبیه وایو په کثرت سره، د اختر پر لومړی ورځ غټ شیطان ولو، د ریل په واسطه هلته ځو، اوه تیرې پرې ولو، بسم الله، الله اکبر وایو، بیا قرباني کوو، بیا سر خړیو، تر هغه وروسته کولای

شو ځان حلال یانې له احرامه خلاص کړو، بیا فرضي طواف ته راځو، تر هغه وروسته هملته په حرم شریف کې دوه رکعته لمونځ کوو، ابراهیم مقام کې دا وخت لمونځ کول سخت دي، ګڼه ګڼه وي، بیا د صفا او مروه نیت کوو، بیا سعی کوو، بیا منی ته ځو، شپه هملته تېروو، بیا شیطانان ولو، درېیمه ورځ بیا شیطانان ولو،

که خوځ څپمه کې پاتې کېږي، هغوی کولای شي څلورمه ورځ هم شیطانون وولي، د ملا صاحب د خبرو لنډیز دا و، وروسته بیا بل ملا صاحب پورته شو، هغه وویل حج یوه مدرسه ده چې ډېر څه په کې زده کېږي، که چا د حج تر پایه داسې کارونه وکړل چې نه یې چاته بد وویل، نه یې کنځلې وکړې، نه یې څوک ازار کړل، نه یې چا سره جنګ وکړ، نو پوه شه چې حج یې قبول شو، په دې سړي کې حج یو کيفي بدلون او انقلاب راوستی دی او که تر حج وروسته هم

دې شخص دا حالت وساته، نو پر دې پوه شئ چې ددې سړي حج الله تعالی ته قبول شوی او که تر حج وروسته هم په چا کې بدلون رانغی، نو هغه دې پر خپل ځان او خپل حج شک وکړي. بیا د مازیگر لمانځه وخت راغی، لمونځ مو همدلته به جماعت سره ادا کړ او تر هغه وروسته خپل اتاق ته راغلو. د ما بنام لمونځ مو په خپل اتاق کې ادا کړ، تر هغه وروسته حاجي رضا خان او د هغه خوربې زموږ اتاق ته راغلل، حاجي رضا خان بیا زیاته تازه مېوه، انگور او

مالتې راوړي وو، لږه شېبه وروسته يې خوريې ډوډۍ پسې ولېږه، هغه وريجې او دوه سره کړي چرگان راوړل، مولوي صيب عبیدالله نیازی او ځینې نور حاجیان مو هم ډوډۍ ته راوبلل، همدلته سره ناست وو، دیني مسایل هم زیات مطرح شول، د حج فضایل او نور اخلاقي مسایل د مولوي صيب نیازی او مولوي صيب حسیب الله له خوا یو بل پسې بیان شول. د اسلام د اخلاقي نظام په باب نیازی صيب وویل چې پیغمبر(ص) د مور او پلار پر احترام ډېر ټینګار کړی دی، د خدای رسول د مور د عزت په باب ویلي، درې ځله يې د مور نوم یاد کړی، بیا يې د پلار، بیا يې د خور نوم یاد کړی او بیا يې د ورور، له دې څخه د اسلام عاطفي عظمت ټنګاري، ځکه چې میندې او خویندې ډېرې حقدارې دي او ډېرې عاطفي دي، نو ځکه يې اول د دوی یادونه کړې. نیازی صيب وویل مور ته د کعبې

امام کيسه کوله چې زه کوچنی وم، نو مور مې په څه خبره راباندې په قهر شوه، ما يوه ډبره واخيسته، هغه مې پرې وويشته، هغه

سخته خوږ شوه، ماته يې مخ راواړوه او ويې ويل خدای (ج) دې د کعبې امام کړه، کله چې زه لوی شوم درسونه مې ولوستل د کعبې امام شوم، خو کله چې د کعبې امام شوم نو مور مې وفات شوې وه، د کعبې امام وويل هغه ورځ چې مې د مابنسام په لمانځه کې د قرائت پر مهال ژړا راغله، نو مور مې ياد ته راغله، اوس هم چې کله مې مور ياد پرې، ژړا راځي، زه وايم کاشکې مور مې ژوندۍ وای چې زه يې په خپلو سترگو ليدلی وای چې د کعبې امام يم. د کعبې د امام وصيت او نصيحت همدا و چې د مور او پلار ډېر عزت په کار دی، مولوي صيب نيازي په ماشومتوب کې د خپلې مور د عاطفې كيسه هم وکړه چې ده ته يې دعا کړې وه، چې خدای دې د سپينې پگړۍ خاوند کړه، مانا خدای دې ملا کړه، هغه وويل: دا دی اوس د هغې دعا قبوله شوې ده او زه د دين عالم يم. خو هغه اوس نه شته.

د منی شریف پر لوري

منی یو مقدس ځای دی چې د مکې معظمې جنوب ختیځ ته په اوه کیلو مترې کې پروت دی، چې محترم حاجیان د ذوالحجې پر اتمه نېټه په احرامونو کې هلته ورځي او شپه په کې تېروي، سهار د عرفات پر لوري ځي، بیا مزدلفې کې تر شپې تېرولو وروسته د جمري (شیطان) ویشتلو او بیا تر زیارت کولو وروسته بېرته منی ته راگرځي او د ذوالحجې یوولسمه او دولسمه شپه همدلته تېروي او د ذوالحجې د دولسمې نېټې تر زواله پورې همدلته پاتې کېږي.

له (محسر کندي) څخه تر (عقبه) سیمې پورې چې عقبه جمره هم همدلته موقعیت لري او مکې معظمې ته نږدې ده، د منی سیمه گڼل کېږي. په عقبه منطقه کې رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مسلمانانو بیعت کړې و، د منی بل فضیلت دادی چې خیف جومات هم په کې واقع دی او الله (ج) همدغه ځای کې حضرت ابراهیم (ع) ته دده د زوی اسمعیل (ع) په بدل کې یو گډی ورولېږه. د حضرت ابن عباس (رض) په روایت په خیف جومات کې (۷۰) تنو پیغمبرانو لمونځ کړی او رسول اکرم (ص) هم په همدې جومات کې لمونځ ادا کړی دی.

د میزان یا تلې (۱۰) مه، د ذوالحجې (۸) مه او د اکتوبر (۲) مه نېټه د پنجشنبې ورځ وه، تېره ورځ یانې د چهارشنبې د ماسخوتن تر لمانځه وروسته مو غسل وکړ، احرام مې وټړه او منتظر وو چې زموږ نوبت راوړسي او منی شریف ته لاړ شو، خو تر ډېر انتظار وروسته خبره ان دولسو بجو ته ورسېده، بیا هم خبره زړه په زړه وه، پر ما ورو ورو د خوب غلبه راتله، مولوي صیب نیازي وویل، پروا نه کوي که خوب درباندي راهم شي بیا به موزه راوینن کړم، ډېر

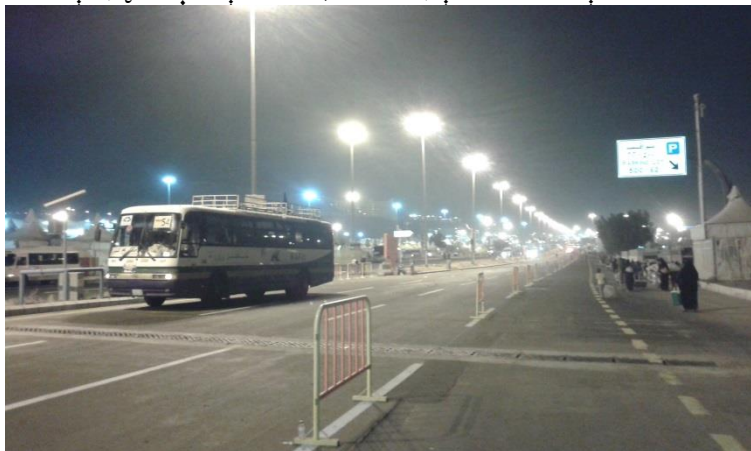
حاجيان په همدې انتظار کې وو، بالښت ته مې ډډه ولگوله او پښې مې لږ وغځولې، د خوب يولنډه خپه راباندې راغله، په دهلبز کې اوازونه شول، ما ويل لکه چې نوبت راغی، مولوي صيب نيازی اتاق ته راغی د هېواد ملي بيرغ يې په لاس کې و، ويې ويل ځی چې ځو، ژر لارم تشناب ته اودس مې وکړ، په لفت کې وروستي منزل ته کښته شو، ټول حاجيان لاندې منتظر دي، ټول په احرامونو کې، څوک ناست څوک ولاړ دي، لکه سپين گلونه، زمور نوبت (۵۸) مکتب لانه ښکارېده، بيا اتاق ته راوختو، مولوي صيب ته مې وويل، هر وخت چې پوخ نوبت راوړسېده، بيا مو خبر کړه. اوس ساعت د شپې يوه بجه او شل دقيقې دي چې دغه يادښت مې وليکه؛ دا مهال مې اودس وکړ، دوه رکعتنه نفل مې وکړل او بيا

مې نيت وکړ، منی شريف ته د تگ شرايط داسې دي چې حاجي د ذوالحجې پر اتمه ورځ د حج په اراده په مسجدالحرام يا په خپل استوگنځي (مکه) کې په داسې توگه احرام ترې چې اول دې غسل يا اودس وکړي، احرام دې واغوندي او دوه رکعتنه نفل لمونځ دې وکړي، بڼه ده چې په ژبه داسې نيت ووايي: ((الهم اني اريدالحج فيسره لي و تقبل مني)): اي الله ما د حج اراده کړې ده، نو ته يې راته اسانه کړې او له مانه يې قبول کړې، بيا دې تبليه ووايي. پر

همدغه (۸) ورځ به د لمر تر ختلو وروسته منی ته لاړ شي، د ماسپینین، مازیگر، مابنام، ماسخوتن او سهار پنځه واره لمونځونه دې په منی کې وکړي.

خو دقيقي وروسته يې په لوډسپيکر کې غږ وکړ چې (۵۸)

مکتب دې راکښته شي، موږ راکښته شو، خو مولوي صيب نيازی او نور حاجيان راڅخه پاتې شول، په موټر کې پورته شو، څه کم درې بجې منی ته ورسېدو، هلته په ډېر ترتيب د چای او ځای بندويست شوی و، موږ په (۲۷) مه کېږدی کې وو، خو خلك په ترتيب سره څېمو ته نه تلل، تورسري (پنځينه) په جلا او نارينه په جلا کېږدو کې ځای پرځای کېدل، زموږ ځينې ملگري په (۲۴) څېمه کې وو، هغوی وويل هلته موږ سره لاړ شئ، ځای شته، هلته لاړو، اکثره حاجيان پېژندگلو وختل، ټولو ماسره يادگاري عکسونه واخيستل، بيا مویو بل سره لږ خبرې اترې وکړې، ساعت شل کم څلور بجې دي چې دا يادښت مې وليکه، تر دې وروسته د سهار لمانځه ته ځو او بيا کېدی شي خوب وکړو. منی کې لومړنۍ ورځ د تلې يا ميزان (۱۰) مه د ذالحجې (۸) مه د پنجشنبې ورځ شوه، تېره شپه مو ټوله په ويښه تېره کړه، تر څلور بجو ويښ ناست وو. پنځه

شپږ دقیقې تر (۵) تېرې وې چې سهار لمونځ مو د کپړدۍ ترڅنګ په جماعت سره ادا کړې، بیا بېرته خپلو خپلو ځایونو ته راغلو، د شپې ځایونه ډېر تنګ وو، په ډېرې سختۍ دې ځان پر یو او بل اړخ اړولی شو، خو د نورو په اندول زما ځای بیا هم ښه و، د سهار تر لمانځه وروسته مې ټکنی ټکنی خوب وکړ یو وخت چې مې سترګې وغړولې نو د سهار (۹) نیمې بجې وې، ځینې لاهم ویده وو او

ځینې پاڅېدلي وو، زه هم د تشنابونو پر لوري لاړم، اودس مې وکړ او بېرته خپلې څمې ته راغلم، اوس شل کم لس بجې دي. لاهم یو کتار حاجیان پر خوب ویده دي او وینس یې په خپلو منځونو کې خپلو مجلسونو ته دوام ورکوي. څو شپې وروسته ځینو ملګرو چای، خرما او کشمش راوړل، هغه مو وخوړل، بیا مو په خپلو منځونو کې پر ځینو مسایلو بحث وکړ، دې بحث ان د ماسپښین تر لمانځه پورې دوام وکړ. حاجیان باید د عرفې شپه په منی کې په دعاگانو تېره کړي، د شپې تر تېرېدو وروسته د ذالحجې میاشتې پر نهمه ورځ چې د عرفې ورځ ده، تر لمر ختلو وروسته دې عرفات

ته ولاړ شي، هلته دې د زوال تر وخته پورې د ضرورياتو لکه خوراک، غسل يا اودس څخه ځان خلاص کړي، تر زوال وروسته کله چې د ماسپښين وخت داخل شو، موذن اذان کوي، امام د حج د احکامو خطبه وايي، نو د ماسپښين فرض لمونځ دې د يوه په امامت او جماعت کبرا (لوی امامت) سره ادا کړي او د مازيگر لمونځ دې هم له امام سره په جماعت وکړي، يانې دواړه لمونځونه دې د ماسپښين د لمانځه په وخت کې په مسجد نميره کې ادا

کړي، خو که له چا څخه له امام سره د جماعت کبرا لمونځ فوت شو، نو خپل لمونځ دې په خپلو خپلو وختونو کې وکړي. د لمونځونو تر ادا کولو وروسته دې د امکان په صورت کې جبل الرحمه ته لاړ شي او که قدرت يې نه درلود د عرفات په هرځای کې چې ودرېږي صحيح دی، دعاگانې دې وکړي.

منی شریف او د لومړي ماسپښین، مازیگر او ماښام لمونځونه

د ماسپښین لمونځ مو همدلته په کېږدی. کې په جماعت سره ادا کې، تر هغه وروسته بیا یو شمېر حاجي صاحبان چې زما ادرس یې پیدا کړی و، هغوی زما لیدو ته راغلل، له هغوی سره مې د هېواد د حال و احوال په باب د نظر تبادلې وکړه. ټولو د یادگاري عکسونو د اخیستلو غوښتنه کوله. دې کې اکثره هغه رسمي حاجیان شامل وو

چې موږ سره په دې (۵۸) مکتب کې وو او یا د ورڅېرمه مکتبونو وو، ځکه دلته له نورو ځایونو څخه راغلي افغانان چې په غرو او رغونو یې تر دې ځایه یانې منی شریف پورې ځانونه رارسولي شامل نه وو، هغوی ته دلته د داخلېدو اجازه نه وه.

د مازيگر لمونځ مو په خپمه کې د مولوي صيب عبیدالله نيازي په امامت ادا کړې، تر لمانځه وروسته بيا زه (يون)، حاجي نقيب او يو بل حاجي صيب زمور خېمې ته مخامخ غره ته پورته شو، هلته چې وختو نو گڼ شمېر افغانان، چې سپين احرامونه يې تړلي وو، پر مور راتول شول، ډېر تود هرکلی يې وکړ، دوی د دوو غرونو ترمنځ په ناو کې څادرونه او جاينمازونه اوار کړي وو، اکثره د ننگرهار د خوږيانو اوسېدونکي وو، يو په کې د بغلان شينوارۍ او بل د پښتونخوا د بونيز اوسېدونکي و، هغوی سره مو يوه ښه پنجه گپ

ولگاو، هغوی اکثره له (حایل) څخه چې له دې ځايه نږدې (۹۰۰) کيلو متره لرې دی، راغلي وو او اکثره يې (۷۵) کيلو متره پلي مزل وهلی و، پښې يې تناکې او شونډې يې وچې وې، خود ډېرې قوي ارادې خاوندان وو، ويل يې دوه تنه راڅخه په لاره کې په غره کې پاتې شول، شايد تلف شوي وي.

ماښام لمونځ موهم د کپردي ترڅنگ په جماعت سره ادا کړي،
بيا ملاصاحب د مني شريف په باب معلومات ورکړل، ويې ويل
حضرت محمد(ص) وفرمايل، په مني کې مسجد الخيف موقعيت
لري، په دې کې (۷۰) پيغمبرانو لمونځ کړي او همدلته دفن شوي
دي، ځيني نور روايتونه بيا وايي چې نه يوازې (۷۰) انبياوو دلته
لمونځ کړي، بلکې سرور کايئات هم دلته لمونځ کړي دي. ابراهيم
عليه السلام الله تعالیٰ څخه پوښتنه وکړه، چې د (خليل) او (حبيب)
ترمنځ څه توپير دی؟ الله تعالیٰ ورته وويل چې خليل هغه چاته ويل
کېږي چې خدای يادوي او حبيب هغه چاته ويل کېږي چې د الله
محبوب وي؛ الله تعالیٰ يې يادوي. بل مسجد (بيعه) هم همدلته
واقع دی، دلته (۸۳) انصارو پيغمبر(ص) ته دعوت ورکړ چې د
مدينې خلک تاسره مينه لري او ستا نبوت مني، تاته دعوت درکوي
چې مدينې ته تشریف راوړي، مدينې ته حضرت رسول الله(ص) دعا
کړې او مکې ته ابراهيم خليل الله دعا کړې، نو ځکه همدا اوس په
دې ځای کې د دنيا هر ډول نعمتونه موږ ته ميلاوېږي. يوه ورځ
پيغمبر(ص) له لارې تېرېده، يو يهودي يوه هوسۍ په خپل انگړ کې
تړلې وه، هوسۍ پر پيغمبر(ص) غږ وکړ چې درې بچي مې راڅخه
په ډاگ کې پاتې دي، زما تضمين وکړه چې له دې يهودي خلاصه
شم، خپلو بچو ته شيدي ورکړم او بيا به بېرته ورته راشم، د خدای
پيغمبر د يوه روايت له مخې د هوسۍ پيسې ورکړې او هغه خوشې
شوه، خپلو بچو ته يې شيدي ورکړې، د بل روايت له مخې د
خدای(ج) پيغمبر د هغې تضمين وکړ او هغه خوشې شوه، کله چې
هوسۍ په ډاگ کې گرځېده، نو ويل به يې لاله الا الله محمدرسول
الله.

د منی بل حرمت دادی چې (مسجد الکفش) په کې دی، ملا صاحب وویل د خدای پیغمبر وویل، که زما له امت څخه څوک یوه

حرامه مړې وځوري نو څلوېښت ورځې يې عبادت نه قبلېږي. د منی بل فضیلت دادی چې د اسمعیل علیه السلام د قربانی ازموینه دلته تېره شوې ده او د منی بل فضیلت دادی چې هره دعا دلته قبلېږي، نو تاسې باید خپل وطن افغانستان ته دعا وکړئ، بیا نورې دعاگانې وکړئ.

د ماښام او ماسخوتن د لمانځه ترمنځ مو د (۵۸) مکتب مخې ته پر غځېدلي سړک، لږ پلې مزل وکړ، ځان ته مې یوه جوړه پلاستیکی خپلکې واخیستې، پیسې یې هم یو ملگري ورکړې، لس ریاله. بیا بېرته راغلو، د ماسخوتن لمونځ مو په خپله څپمه کې ادا کړ او تر هغه وروسته مو یوځل بیا د ښې ډوډۍ د پیدا کولو په نیت د عمومي سړک غاړې ونیوې، هر چېرته دیگي بار وو، تور پوتکو مېرمنو په کې وریجې او غوښې خرڅولې، خو چې د هغو د نظافت حالت مو وکوت، له ما سره د تللو ملگرو یوه هم ورته اشتها

رانغله، د سړك پر سر بيا له گڼ شمېر افغانانو سره، چې له بېلابېلو
ناقانونه لارو منی شريف ته داخل شوي وو او سبا له همدې

ځايه عرفات شريف ته تلونكي وو، مخامخ شوو، اكثر و د عكسونو
د اخیستلو غوښتنه كوله، گڼو سره مو یادگاري عكسونه
واخیستل. لس لس نیمې بجې بېرته خېمې ته راستانه شو، دلته
مولوي صیب گل احمد صدیقی چکري د حج او د حج د راتلونكو
ورځو په باب یو لارښود راکړ چې دلته یې مهمې برخې را اخلم:

د حج لارښود:

د حج ډولونه:

حج په درې ډوله دی: ۱- قران حج ، ۲- تمتع حج ، ۳- افراد
حج. تر ټولو ښه قران حج دی. تر هغه وروسته تمتع حج ښه دی او
بیا افراد حج ښه دی. لکه څنګه چې په تمتع حج کې حاجیانو ته

اسانتياوې زياتې دي، نو له دې كبله د تمتع حج د اداكولو ترتيب بيانوو. په تمتع حج كې تر ټولو لومړۍ عمره اداكېږي، د عمرې د اداكولو طريقه په لاندې كلمو كې بيانېږي:

كه چېرې كوم حاجي د ذوالحجې اتمې ورځې څخه مخكې مكې مكرمې ته لاړ شي، بايد لاندې ټكي په نظر كې ونيسي (البته د عمرې د ادا كولو لپاره):

۱- د حج تر ورځو مخكې بايد غسل وكړي او احرام واغوندي.

۲- دوه ركعته نفل لمونځ په داسې طريقه اداكړي چې په اول ركعت كې دې سورة الكافرون ووايي او په دويم ركعت كې د سورة اخلاص لوستل بهتر دي.

۳- تر لمانځه وروسته دې سم لاسي سر لوڅ كړي او د عمرې نېت دې وكړي، نيت (ای الله تعالی زه د عمرې د اداكولو اراده لرم، هغه ماته اسانه كړې او زما له خوا يې قبوله كړې) اَللّٰهُمَّ اِنِّى اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهُ لِيْ وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّيْ.

۴- كله چې مو له باب سلام څخه پر بيت الله شريف باندې نظر ولگېد: الله اكبر لاله الاالله (درې ځله ووايي)

۵- له حجرالاسود څخه دې طواف په دغسې ترتيب شروع كړي چې چېرې خواته يې بيت الله شريف وي او هر ځل چې حجرالاسود ته رسېږي لاسونه دې پورته كړي او الله اكبر لاله الاالله دې وايي او اووه شوطه (دورې) دې پوره كړي.

۶- دوه رکعت له لمونخ دې په ابراهيم مقام کې په داسې طريقه ادا کړي چې په اول رکعت کې دې سورة الکافرون ووايي او په دويم رکعت کې سورة اخلاص لوستل ښه دي.

۷- د زمزم شاه ته دې لار شي او د زمزم اوبه دې وڅښي او پر ځان باندې دې هم د زمزم لږې اوبه واچوي.

۸- د صفا باب (دروازې) څخه دې صفا ته لار شي اووه دورې دې داسې پوره کړي چې له صفا څخه شروع او پر مروه ختمې شي.

۹- د سر وښستان دې وڅري او يا دې لنډ کړي او د احرام جامې دې وباسي خپلې جامې دې واغوندي.

عمره پوره شوه د ذوالحجې تر اتمې کولای شي هره ورځ نفلي طواف وکړي.

د حج نیت:

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ الْحَجَّ قَيْسِرَةً لِّيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ.

(ای الله (ج) زه د حج د ادا کولو اراده لرم، هغه ماته اسانه کړي او زما له خوا یې قبول کړي.

د حج لومړۍ ورځ- د ذوالحجې اتمه:

۱- غسل وکړي او که نه اودس هم کافي دی.

۲- د سهار تر لمانځه وروسته احرام وتړي چې په کوم تعمیر کې یاستي.

۳- دوه رکعت نفل لمونخ وکړي.

۴- د حج نیت وکړئ.

۵- د ماسپښین تر لمانځه مخکې منی ته لار شی.

۶- په کثرت سره تلبیه وایي.

۷- په منی کې د ماسپښین، مازیگر، ماښام، ماسخوتن او د سهار لمونځونه وکړئ.

۸- ټوله شپه په منی کې قیام وکړئ (واوسی).

د حج دویمه ورځ- د ذوالحجې نهمه:

۱- تر لمر خاته وروسته له منی څخه عرفات ته لار شی.

۲- د سهار او ماسپښین لمونځونه په عرفات کې وکړئ.

۳- تر لمر پرېواته پورې په عرفات کې قیام وکړئ (واوسی).

۴- په عرفات کې د ماښام لمونځ مه کوئ.

۵- تر لمر پرېواته وروسته مزدلفې ته لار شی.

۶- د ماښام او ماسخوتن لمونځونه یوځای په مزدلفه کې وکړئ.

۷- اويا (۷۰) کاني له مزدلفې څخه راواخلي.

۸- ټوله شپه په مزدلفه کې قیام وکړئ (واوسی).

د حج دویمه ورځ پوره شوه.

د حج درېیمه ورځ- د ذوالحجې لسمه:

۱- تر لمر خاته وروسته له مزدلفې څخه منی ته لار شی.

- ۲- غټ شيطان په اوو (۷) کابو وولئ.
  - ۳- قرباني وکړئ.
  - ۴- د سر وېښتان وڅړي او يا يې لنډ کړئ.
  - ۵- احرام مو خلاص کړئ.
  - ۶- په مکه مکرمه کې مسجد الحرام ته لاړ شئ.
  - ۷- د زيارت طواف وکړئ.
  - ۸- په ابراهيم مقام کې دوه رکعته واجب لمونځ د (فرضي طواف) لمونځ وکړئ.
  - ۹- د زمزم اوبه وڅښئ.
  - ۱۰- د صفا او مروه په منځ کې سعې (منډې) وکړئ.
د حج درېيمه ورځ پوره شوه.
- د حج څلورمه ورځ- د ذوالحجې يوولسمه:
- ۱- په مکه مکرمه کې قيام مه کوئ (مه اوسئ) بيا منی ته لاړ شئ.
  - ۲- تر زوال (غرمې) وروسته د درېو شيطانانو ویشتلو ته لاړ شئ.
  - ۳- درې واړه شيطانان په اوو، اوو (۷،۷) کابو وولئ (خوله وړوکی شيطان څخه يې شروع کړئ).
  - ۴- د عبادت کولو لپاره منی کې قيام وکړئ (واوسئ).

د حج څلورمه ورځ پوره شوه.

د حج پنځمه ورځ- د ذوالحجې دولسمه.

۱- تاسې په مني کې ياست.

۲- تر زوال (غرمې) وروسته درې شيطانانو ته لار شئ.

۳- درې واړه شيطانان په اوو، اوو (۷، ۷) کابو وولئ.

۴- تر لمر پرېواته مخکې مخکې مکرمي ته لار شئ.

۵- د وداع (رخصتي) طواف وکړئ.

۶- له مکې مکرمي څخه حرکت وکړئ.

حج پوره شو.

يادونه: د وداع طواف چې واجب دی هغه وخت کېږي، کله چې له مکې مکرمي څخه خپل هېواد ته راځئ او يا د مديني منورې په طرف حرکت کوئ.

***

د شپې ناوخته مې څو رکعته نفل لمونځ وکړ او بيا د خوب پر لوري لاړم.

د عرفات پر لوري

د تلې يا ميزان (۱۱) مه د اکتوبر (۳) مه او د ذوالحجې (۹) مه نېټه د جمعې مبارکه ورځ وه، د سهار درې بجې او شل دقيقې وې چې له خوبه پاڅېدم، اودس مې وکړ، بيا مې څلور رکعتنه نفل لمونځ وکړ، بيا سهار پنځه بجې او پنځه دقيقې مو د سهار لمونځ د څمې ترڅنگ په جماعت سره ادا کړ امام نن ورځ عرفات ته د تگ ټول پلان او جزيات څرگند کړل او بيا بېرته مزدلفې ته د راتگ جزيات، دا يې هم وويل چې نن شپه په مزدلفه کې تېروو او سبا ته غټ شيطان لو، نو ځان سره غټ بيکونه مه وړئ، هلته د شيطان د وېشتو پرمهال پوليس درڅخه بکسونه او بيکونه ټول اخلي، بيا به

حيران ياست چې څه وکړو؟ ما سره چې يو وړوکی بيک و او د يادښت کتابچه، چې د سفر ټول جزيات مې په کې ليکلي وو او دا مهال (۸۶) مخه ډک شوي وو. او همدارنگه تيب لپټ چې د سفر

ويدويي او نور عكسونه مې په كې اخیستي وو، حيران وم چې ځان سره يې يوسم كه نه؟ هلته يې د شيطان د ویشټو پرمهال پولیس وانخلي او كه دلته يې پرېږدم نو دلته خېمه كې يې څوك وانخلي، حج ته تر راتگ وروسته دا د حج په باب زما ټوله معنوي پانگه وه او بيا ليكل يې هم راته ممكن نه وو، ځكه چې تر دې مهاله مې گام پر گام خپل سفر تعقيب كړی و. توكل مې پر خدای وكړ، دواړه مې د غاړې په بيك كې كېښودل او د ورځني حالت په شان مې ځان سره راواخيستل.

د جمعې ورځ وه سهار (۶) بجې مو له خپلې خېمې څخه حرکت وكړ، تر نږدې (۴۵) دقيقې مزله او ځنډ وروسته ريل سټېشن (اورگاډي تمځي) ته ورسېدو، په ريل كې د گڼې گونې د طبيعي حالت په شتوالي كې عرفات ته راوړسېدو، ساعت (۸) بجې او

(۱۵) دقيقې وې، په خپلو خپلو خېمو كې ځای پرځای شو، كله چې

د خيمې په يوه کونج کې کېناستو نو د څو تنو حاجيانو بيا ماته پام شو، راغلل سترې مشي يې راکړل، ټول بلدي وو، د لغمان وو، بباغلی شاه اغا، حاجي خان، حاجي فرید، قاضي نورالله، عزت الله او نور دوستان په کې شامل وو، هغوی سره څو شېبې کېناستو، د

وطن د حالاتو په باب مو لنډې خبرې وکړې، د هېواد د ابادۍ لپاره مو دعا وکړه، بيا مو لږ چای وڅښه، تر هغه وروسته مې څلور رکعتہ نفل لمونځ وکړ. گرمي تر نورو ځايونو دلته ډېره وه، په خېمه کې برېښنا نه وه، خو کله کله په کې يخ شمال د گرمۍ تاثيرات راکمول.

عرفات او د جنت یوه وره ننداره

ملایان چې د جنت کوم صفتونه کوي او له کوچنیتوبه بیا تر دې دمه د هر مسلمان انسان په ذهن کې وي، هغه صفتونه اکثره د دې دنیا د نعمتونو په مقیاس د جنت تعریف او توصیف دی، خو د خدای تعالی شان دومره لوړ دی چې لاهم موږ د جنت د نعمتونو واقعي تصور نه شو کولای، کله چې د گرمې د ډوډۍ وخت شو، نو د عرفات په سره دښته کې د خدای د نعمتونو باران اورېده، یخې اوبه، ډول ډول جوس، ډول ډول کپکونه، وریجې، غوښې، کپنو،

مالتې، شیدې، مستې، کپلې او څه شی چې د ملایانو په ذهن کې گرځېدل، هغه ټول زموږ مخې ته ایښي وو، ملایانو رښتیا ویل چې په حج کې حاجیان د خدای مېلانه وي، رښتیا هم د خدای دسترخوان دلته دومره لوی او پراخ و چې د نعمتونو پرې حساب نه

و، نه یوازې د نعمتونو حساب نه و، بلکې کتاب یې هم نه و، په دې مانا چې چا پیسې نه ورکولې، دا ټول شیان وړیا وو، دا د هغو کسانو له خوا سییل (وړیا) و چې خدای (ج) پرې لاریات خپل نعمتونه لورولي وو، موټر بس موټر بس خوراکي مواد راتلل، په

میلیونو خلکو ته رسېدل، هېڅ تن وږی پاتې نه شو، ځینو کسانو چې سولې یې وږې وې، کارتن کارتن مواد د ځان ترڅنګ ایښي وو، خو کله چې ترې راتلل، همداسې ترې پاتې شول، خو څه شی کم نه شول، ما خپلو ملګرو ته وویل کولې چې دلته داسې حال دی نو جنت کې به څه حال وي؟ راځئ چې د خدای همغې لارې ته ځان سم کړو چې خدای پرې خوشالېږي.

د ماسپنين لمونځ او د عالمانو ترمنځ

د نظر اختلاف

په اکثرو کتابونو کې راغلي چې د عرفات پر ورځ به د ماسپنين او مازيگر لمونځونه په قصر اجرا کوي او يوځای به يې کوي، خو زموږ احنافو ملايانو بيا ويل چې موږ په مکه مکرمه کې مقیم يو او عرفات د مکې معظمې برخه ده، نو ځکه موږ لمونځ په

قصر نه کوو او يوځای يې هم نه کوو، پوره يې کوو او جلا جلا يې کوو. عیناً لکه په عادي ورځو کې چې د ماسپنين او مازيگر لمونځ جلا جلا په جماعت سره ادا کېږي. څرنگه چې د عرفې ورځ د جمعې له ورځې سره برابره شوه، نو د جمعې لمونځ خو هسې هم دوه رکعت په جماعت سره ادا کېږي، نو دې کې بيا هم ملا صاحبانو وويل چې په عرفات کې خو د جمعې لمونځ نه کېږي، د جمعې

لمونځ خو په بناریو او ابادیو کې کېږي، دا خو د بنسته ده، نو ځکه دلته د جمعې لمونځ هم نه شو کولای، تر اختلافاتو وروسته پرېکړه پر دې وشوه چې لمونځ به په جماعت سره د نورو ورځو په شان کوو، د ماسپینین لمونځ مو همدلته په عرفات کې د غوړېدلو څپمو تر سیوري لاندې په داسې ډول ادا کړ چې د څلورو پنځو څپمو څوړند ترپالونه یې سره لرې کړل، د یوې نوې کېږدی بڼه یې ورکړه چې

نږدې زر دولس سوه کسان په کې ځایېدل. لمونځ مو ادا کړ، په اکثره څپمو کې همدا بڼه غوره شوې وه، موږ د عرفات غونډۍ څخه لږ څه لرې وو، (نمیره مسجد) څخه هم موږ لرې وو، نمیره جومات د عرفات لویدیځه برخه کې موقعیت لري، رسول اکرم(ص) په کې د ماسپینین او مازیگر لمونځونه په قصر او جمعې سره ادا کړي دي، نه یوازې موږ، بلکې نور په لکونو حاجیان هم لرې وو. د عرفان غونډۍ (جبل رحمة) شاوخوا څپمې لگېدلې دي. د عرفات ساحه معلومه ده، ددې ساحې په داخل کې وقوف (ودرېدنه) معلوم دی. د عرفات د ساحې د داخل په هره ساحه کې وقوف اجرا کېږي، دا ساحه یې په مشخصو علایمو بېله او په نښه کړې ده.

د محشر يوه بېلگه

کله چې د ماسپينين لمونځ ادا شو، نو سملاسي ملا صاحبان واعظ ته پورته شول، ټولو مسنونې دعاگانې او همارنگه واعظونه پيل کړل. دوی وويل چې دا ځای خدای (ج) ته د زاريو، تضرع او دعا غوښتلو ځای دی، دلته هر ډول دعا قبلېږي، نو په ډله بيز ډول دعاگانې کوو چې خدای زموږ دعاگانې قبولې کړي. د مولوي صيب (عبداللہ) او مولوي صيب (گل احمد صديقي چکري) په خبرو او دعاگانو کې دومره قوت و، چې ولاړ ټول حاجيان يې داسې وژړول چې تا به ويل د محشر ورځ ده، هېڅوک په خود نه و،

هېڅوک نه پوهېدل چې چېرته دي، هر سړی له ځانه جلا شوی و، يوازې پورته يې کتل، د هر چا له سترگو د اوبنکو سېلاب راروان و، څوک نه پوهېدل چې گرمي چېرته ده او يخني چېرته ده، ما خو خپله دومره وژړل چې نه پوهېدل، چېرته يم، له کوچنيوالي بيا تر

دې دمه چې مې څه کړي وو، يوځل بيا مې په ذهن کې تېرو بېر شول، پر کړيو گناهونو مې توبه وايستله، پر هغه ورځ چې مې د خداي (ج) پر کور خپل تندي او زرگي کېښود او بيا دلته ډېر په زغرده مې وژړل، ما ونه ژړل، چا وژړولم، د قيامت ورځ راپه ياد شوه، هلته به هر سړي ځانته ځانته خپل غم ژاړي، هېڅوک د چا په درد نه خوري، هېڅوک له چا سره مرسته نه شي کولای، دلته هم همغه شان يوه شېبه وه، انسان دلته ځان داسې يوازې احساسوي، لکه چې هېڅوک نه لري، يوازې خداي يې ور په ياد وي او د خداي رسول. حضرت محمد (ص) همدلته د (حجة الوداع) وروستۍ خطبه وويله او همدلته يې بشريت ته خپل وروستۍ پيغام پرېښود. د خپل امت د بښنې لپاره يې الله تعالی ته د دعا لاسونه پورته کړل او ويې ويل چې زه به پر راتلونکي کال تاسو په منځ کې نه يم الله تعالی دا ايتونه نازل کړل: (الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا...) دا يې د خپل حبيب په خوله بشريت

ته اعلان کړل او د خداي رسول وويل چې ستاسو دين مڪمل شو او

حاضرینو ته یې وویل چې تاسې په دا پیغام غایبینو ته رسوئ او هغوی به یې نورو ته.

کله چې به واعضانو د مقبول رسول(ص) مبارک نوم واخیسته، نو له درود سره به د ژړا یوه خپه یوځای شوه، هېچا ځان نه شو

تینګولای، دعاگانو ان د مازیګر تر لمانځه پورې دوام وکړ، د هېچا ژړا نه ودرېدله، مازیګر لمانځه ته څو دقیقې پاتې وې چې ټولو د افغانستان د ابادۍ، سولې، امن او د افغانانو د اتحاد او اتفاق لپاره دعا وکړه، د اسلامیت د وینتابه او د دښمنانو له شر څخه د مسلمانانو د خلاصون لپاره دعا وشوه، کله چې دعا خلاصه شوه، نو زړه مې دومره سپک شو چې تا ویل د کلونو کلونو بار مې له اوږو اوچت شو، ځان مې ډېر راحت احساس کړ، لکه څوک چې یوې نوې نړۍ ته داخلېږي، یا هم له مورې نوې تولد شوی وي او نړۍ ته یې نوې نوې سترګې غړولې وي.

د مزدلفې شپه

د مازيگر تر لمانځه وروسته په عرفات کې تر هغه پاتې شو چې لمر ښه پرېوزي او تياره خوره شي، تر هغه وروسته د اورگاډي تمځي ته راغلو، ښه په تکليف او تر اوږده انتظار وروسته، تر اورگاډي ورسېدو، دلته بيا هم (۴۵) دقيقې معطل شو، کار منظم نه برېښېده ځکه چې دا د اورگاډي لومړی کال و چې فعال شوی و. ټول ښه ستړي وو، کله چې اورگاډي ته وختو نو تر (۱۵-۲۰)

دقيقو مزله وروسته مزدلفې ته ورسېدو، څوك چې په اورگاډي کې راغلي وو، نو د يوه غره څنډې ته په يوه نسبتاً اوار ډگر کې پلي شول، د ماښام او ماسخوتن لمونځ مو پر يوه وخت په ترتيب سره له كوم قصر پرته ادا كړ، مزدلفه هغه ځای دی چې حاجيان د عرفات تر اقامت وروسته ورته راځي، د ذوالحجې لسمه شپه په کې

تېروي، د ماښام او ماسخوتن لمونځونه په يو اذان او دوو اقامتونو ادا کوي او شپه هم دلته تېروي، لکه چې الله(ج) فرمايي: ﴿أَفَلَا إِذَا أَقْضَيْتُمْ مِنْ عَرَاقَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ﴾ ژباړه: ((کله چې تاسې له عرفاته راوگرځېدئ، نو الله(ج) به په مشعرالحرام کې له لازېوونې سره سم ياد کړئ.)) د مشعرالحرام حدود د لوحو په واسطه بنودل شوي دي، د مشعرالحرام مسجد هم همدلته موقعيت لري. زموږ د علماوو ترمنځ د لمانځه د اداکولو پر طرز هم اختلاف و، خو يو ملا دمخه شو او نورو ورپسې اقتدا وکړه. تر لمانځه وروسته د ځای د پيدا کولو په لټه کې شو. د پښې اينبودلو ځای نه و، د همدې ميداني په يوه کونج کې مو چې شاته يې غر او بل کونج ته يې د عرب حاجيانو لپاره يوه جلا کړې څنډه وه او پرده د پوالم ترې راتاو و، ځای پيدا کړ. دلته يوه سره غالي غورېدلې وه، يو پنجابي ناظم پرې ناست و، خلك يې خپلې خواته نه پرېښودل، شپه هم پخه وه، تياره هم وه. موږ هم ښه د مزې سترې وو، موږ سره يو پلاستيکي جاينماز و، کسان دوه وو، زه او عزت الله حاجي دواړه پر يوه نه ځايېدلو، هغه لار ډېر وگرځېد چې بل جانماز يا څکالی پيدا کړي، پيدا يې نه کړ، بيا زه لارم، زما مخې ته حاجي صيب (رسول هوتخېل) راغی، هغه وويل: څه کوي؟ ما ويل دغسې مشکل دی، هغه وويل زه خپل څادر درکوم، هغه له خپل ځايه څادر راکړ، کله چې د عزت الله څنگ ته لارم، هغه ته مې وويل دغه دی څادر مې پيدا کړ، هغه هم خوشاله شو، تر دې دمخه نو ما حاجي عزت الله ته وويل هغلته څه ښه سره غالي ده، پر دغه چې يې پرې ايښي وای، څه ښه خوب به مو کړی وای. عزت الله خان پنجابي ته وويل، خو هغه ورته وويل، نه دلته اجازه نه شته، په ډېره

قهرجنه لهجه يې وويل، کله چې هغه ته ما خادر يوړ، نو پر دې
غالی د پنجابي پرځای یو بل کس ناست دی، توره تیاره وه، ماته
رانږدې شو ويې ويل: یون صیب نه یې؟ ما ویل يم، بیا یې وويل

هله راځی پر دې غالی ویده شی، ما ویل نه همدا ځای سم دی. په
زور یې غالی ته بوتلو، دې وخت کې همغه پنجابی راغی، برگ
برگ یې وکتل، ده ورته ویل ته جگ شه هلته کېنه! له غالی یې
څنگ ته کړ، زموږ پر پلاستيکي جاینماز یې ځملاوه، ورته یې
وويل چې دا زما ملگري دي، بیا ژر لاړ یخې اوبه او جوس یې
راوړل، بیا یې کیسې راسره شروع کړې، چې زه د ننګرهار یم، نوم
مې (خیال ولي) دی، دلته عربو سره کار کوم، دا کمپ د هغو عربو
لپاره دی چې دلته حج ته راځي، زما کفیل د حج کارونه کوي، دا
وخت مې کتل چې یو ځوان عرب راغی، ده ویل دا زما کفیل دی،
هغه ته یې زه معرفي کړم، هغه ډېر خوشاله شو، ما ته یې وويل زما
مېلمه شه، ما ویل اول ته زما ډوډی وخوره بیا به زه درسره لاړ شم،

ما ويل زمور دود دی چې اول مورډوډی ورکوو، دې باندي هغه نور هم خوشاله شو، دې وخت کې بل عرب راغی، دې عرب زه هغه

بل ته معرفي کړم هغه لږ لږ په انگرېزي هم پوهېده، خو (خيال ولي) عربي ترجمه هم کوله، تر يوه وخته خيال ولي او عرب سره ناست وم، خيال ولي راته وويل هر کله چې دې خوب راغی، ويده شه دلته درته څوک مزاحمت نه شي کولای. په همدې کې راباندي د خوب څپه راغلې وه. خو تر دې دمخه مې (۷۰) کاني راټول کړي وو او په بوتل کې مې اچولي وو. ملايانو ويل کاني بايد د لوبيا تر دانې غټ او د نخودو تر دانې واړه نه وي.

د جمر و (شیطانانو) د ویشتلو تیاری

د میزان (۱۲) مه د اکتوبر (۴) مه او د ذوالحجې (۱۰) مه نېټه د شنبې ورځ وه، د سهار لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ، امام وویل چې تر لمانځه وروسته همداسې ورو ورو حرکت کوو، د اورگاډي د سټېشن پر لوري، د لمر له راختلو سره باید موږ هلته (د جمر ویشتلو ځای) ته تیار ځان ورسوو، لومړی غټ شیطان ولو او بیا

قرباني کوو، تر هغه وروسته بیا سر خړیو او ځان له احرامه باسو، بیا هر سړی کولای شي په شخصي لباس کې فرضي طواف او سعې اجرا کړي. سهار تر لمانځه وروسته ټول حاجیان راجمع شول، د افغانستان بیرغ مو مخکې و، موږ ټول ورپسې وو، تر شل پنځه ویشتو دقیقو مزله وروسته د اورگاډي تمځي ته ورسېدو خو دقیقې مو نور هم انتظار وکړ، بڼه په منظم ډول او په ترتیب سره اورگاډي ته پورته شو او د جمرات (د شیطانانو ویشتلو ځای) پر لوري مو

حرکت وکړ، تر لس پنځه لس دقیقې منزله وروسته (جمرات) تمځي ته ورسېدو، د شیطان ویشتلو لپاره یې منظم سیستم جوړ کړی، پنځه منزله، لویې لارې یا سرکونه چې په لکونو خلک په کې پر یوه

وخت تگ کولای شي، دخولي لاره یې یوه او خروجي یې بله وه. کله چې د جمرات تمځي ته ورسېدو، نو گورو چې په لکونو حاجیان د غټ شیطان د ویشتلو لپاره راروان دي. پخوا دلته دومره اسانتیاوې نه وې، دلته به د گڼې گونې او بې نظمۍ له امله هر کال په سلگونو حاجیان تلف کېدل، خو اوس ډېره اسانتیا رامنځته شوې ده.

د غټ شيطان ويشتل او بيا قرباني

عرفات کې د ورځې او په مزدلفه کې د شپې تر تېرولو وروسته لومړي مراسم د غټ شيطان ويشتل دي، چې د لمر تر راختلو وروسته پيلېږي او د لمر تر غروبه دوام کوي. موږ دويم پورته د غټ شيطان د ويشتلو لپاره لارو، که څه هم گڼه گڼه ډېره وه، خو کار

منظم و، له لومړي او بيا له دويم شيطانه تېر شو. له بوتله مې (اوه) پاڅه کاني راوايستل او کله چې غټ شيطان لعين ته ورنږدې شوم، نو په بسم الله او الله اکبر ويلو سره مې پرې گوزارونه پيل کړل، اوه گوزاره مې مسلسل وويشت، دا مهال نو دلته د کانو داسې باران و چې ته به وايې په بټۍ کې پولۍ پخېږي، تر هغه وروسته په خروجي لاره د مکې په طرف پر غځېدلي سړک لارو، مومند صيب ته مې زنگ ووايه چې له شيطان څخه مې دوږه پورته کړه، اوس قرباني وکړه، هغه وويل پنځه لس دقيقې وروسته احوال درکوم، پنځه لس دقيقې چې پوره شوې بيا يې وويل، لږ صبر وکړه، د قرباني ملگري راته احوال راکوي، دې کې نو ما د عمارې پر لوري خپل پلي مزله ته دوام ورکاوه، تر يوه ځايه چې لارم نو بنه ستري شوم،

نږدې (۱۵) دقیقې پلي مزل به مې کړې وي، موټروان نارې کړې حرم، حرم... دېرش دېرش رياله يې اخیستل، د حرم موټر کې ځکه وختم چې له هغه ځايه مې عماره پيدا کولای شوه، په احرام کې حرم ته ځکه د طواف لپاره نه ورتلو چې قرباني موندنه وه کړې او سر و نه موندنه وو خړيلې. له حرم نه پلي د عمارې پر لوري راغلم، کله چې

عمارې ته نږدې شوم، نو مومند صيب زنگ وواهه، قرباني وشوه، وپښتان وخریبه.

د قرباني ډگر ته خپله هم تللی شې او هم د خپل شريك له لارې قرباني کولای شې. نو ځکه خو مومند صيب زما لپاره قرباني وکړه.

مومند صيب راته وويل سلمايي ته به ووايې چې وپښتان دې له بني خوا څخه وخریې، زموږ عمارې سره نږدې لاندې د سړک پر سر د سلمايي دوکان و، هېڅوک نه و، بڼه فرصت و، ژر لارم، سر مې په چرې وخریبه ما ويل شو کېږي، ده وويل (عشرین) يانې شل رياله، شل رياله مې ورکړل، سلمايي ته ناستې مې لږه ستړيا هم وايستله او تر پنځه دقیقې پلي مزله وروسته عمارې ته ورسېدم، دلته نو داسې چوپتيا ده چې تر ما دمخه ايله که دوه درې حاجيان راغلي وي.

د ماسپښين لمونځ او فرضي طواف

کله چې اتاق ته راغلم نو ژر تشناب ته لاړم، ځان مې له احرامه خلاص کړ، غسل مې وکړ، جامې مې واغوستلې، خپل چپرکت کې مې پښې وغځولې، سترپا مې يوڅه ووته، نيم ساعت به ناست وم، چې ساعت ته مې پام شو يوولس بجې وې، ژر مې د حرم شريف پر لوري حرکت وکړ، پوره دولس بجې د ملک فهد دروازي له لارې مسجدالحرام ته داخل شوم، د مسجد داخل کې هوا يخه وه، سنت مې وکړل، جمع تياره شوه، لمونځ مې په جماعت سره ادا کړ، بيا مې د جنازي لمونځ وکړ، بيا مې سنت ادا کړل، بيا مې لږه دمه ووهله، دا ځل نو ما د غاړې بيک ځان سره نه و وړی، ځکه چې ويل يې هلته د گڼې گوښې له امله کڅوړې، بيکونه او نور نه پرېږدي،

يوازې د غاړې دسمال راسره و. تر لږې دمې وروسته مې د طواف نيت وکړ، خپلکې مې په لاس کې ونيولې، هېڅ شی نه پيدا کېدل، چې دا په کې واچوم، دې وخت کې يو سړي تش پلاستيک راکړ، چې دې کې دې خپلکې واچوه، دومره خوشاله شوم چې ډېره غټه تحفه يې راکړې وې، خپلکې مې پلاستيک کې واچولې د غاړې په دسمال کې مې غوټه کړې، تر شا مې ټينگې وتړلې او د خدای له

کوره مې طواف ته ځان تيار کړ، هوا سخته گرمه وه، گڼه گڼه هم زياته وه، په سخته گرمۍ کې مې اوه دورې پوره کړې، تر نورو طوافونو دا سخت ځکه و چې يو خو ډېره گرمي وه او بل زياته گڼه گڼه. تر طواف وروسته مې دوه رکعته لمونځ ادا کړ او بيا د صفا او مروا غونډيو خواته راغلم، دلته مې اوه شوطه (گردشه) پوره کړل،

دلته که څه هم هوا يخه وه، خو گڼه گڼه دلته هم ډېره وه، مرمړ ډبرې هم يخې وې، اوه شوطه مې پوره کړل خو بيا مې هم په زړه کې وسوسه پيدا شوه هسې نه چې کوم درنه په کې کم نه وي، نو يوه بله دوره مې هم پسې وکړه، ملایان وايي، که په شمار کې درته شک پيدا شو، نو کم عدد به حسابوئ او يو بل شوط به پسې زيات کوئ، په شپږم دور کې تېرى شوم، د اوبو خوا کې گڼه گڼه وه، نږدې د يوې دورې وخت يې نيوه، کله چې د اوبو ځای ته لږ نږدې شوم، يو تن له اوبو ډک گيلاس په لاس کې راته ونيو، اوبه مې وڅښلې د زړه له تله مې ورته دعا وکړه، وخت مې هېڅ ضايع نه شو. تر سعې او دعا وروسته له حرم شريف څخه خارج شوم او بېرته پلى د عمارې پر لوري لاړم.

ډوډۍ او خوب

په لاره کې مې له پاکستانی هټل څخه چکن کرایي واخیسته، یخې اوبه مې واخیستې، ساعت د ماسپینین دوه بجې و، عزت الله خان ته هم دا مهال قرباني شوې وه او د حرم پر لوري په حرکت کې و. کله چې اتاق ته راغلم، نو بڼه ستړی او وړی وم، ډوډۍ مې په بڼه

خوند وخوره، تازه مېوه مې پرې دپاسه وخوره او نور نو چپرکت ته پورته شوم، درانه خوب یوړم. تر څلورو بجو مې خوب وکړ، تر هغه وروسته مې د مازیگر او بیا د ما بنام لمونځ وکړ او بیا مې څو تنو انډیوالو سره وکتل.

منی شریف ته تگ او بېرته راتگ

د ماسخوتن څه کم نهه بجې وې چې له خپلې عمارې څخه کښته شوم، د عمارې مخې ته یو موټر ولاړ و، پلانکوچ ته ورته موټر، لس دولس کسان په کې ځایېدل، څو تنه افغانان په کې ناست وو، ما ویل چېرته ځئ؟ ویې ویل منی شریف ته ځو، خو معلومه نه ده چې رښتیا مو هم هملته وړي که نه؟ دېرش ریاله اخلي. ما ویل چا ورسره خبره کړې، دوی ویل دغلته شاته یو قاري صیب ناست دی، په عربي پوهېږي، دېرېر عربي و، هغه ته مې وویل، تا ورسره خبرې کړي، هغه وویل هو، دویم سیت کې زه هم کېناستم، لس پنځه دقیقې وروسته یې حرکت وکړ، رښتیا هم دېرېر مزل یې وکړ، تر فرعي سړکونو وروسته عمومي سړک ته ووت، دېرېر لاره یې ووهله بیا یې دا غبرگه کړه، نږدې (۳۰-۴۰) کیلو متره

مزل، لکه د کابل د څرخي پله له تنگي څخه د سروبي تر بازاره پورې لاره، هلته یې د ملک عبدالعزیز تر اوږده پله لاندې کښته کړو. دا ځای که څه هم د منی شریف له نورو برخو نسبتاً لرې دی، خو

زموږ (۵۸) مکتب چې کوم ځای کې پروت و، هغه ته نږدې و، دوه لارې ورته راغلي، خو نابنده سړي ته يې پيدا کول اسانه کار نه دی.

ما چې يوه شپه دمخه دا ځای او د هغه تر شا پاس غراو د غره له پاسه د اوبو زېرمه په نښه کړي وو، نو پر زېرمې مې سترگې ولگېدې، اصلي نښه مې پيدا کړه، خو دې نښې ته ځان رسول هم څه اسانه کار نه و، تر پنځه لس دقيقې پلي مزله وروسته مې خپل ځای پيدا کړ، دا مهال نو بناغلي (قاضي فضل غني) چې د ننگرهار د خوږبانيو د کوز بيار اوسېدونکی دی، متواتر زنگونه راووهل، چې موږ ډوډۍ تاسې ته معطله کړې ده، بايد زموږ څنگ ته راشئ، نور سپين ږيري او مشران هم تاسې ته انتظار باسي، ما ويل ما ډوډۍ خوړلې، تاسې ډوډۍ وخورئ، خو ليدو ته مو حتماً درځم.

له خوگيانو عزيزانو سره د ماسخوتن ډوډۍ

خوږيانو عزيزانو د خپل ځان لپاره زمور د خېمو شاته د دوو غرونو ترمنځ يوه تاله غوندي ځای ټاکلی و، بڼه يخ شمال په کې لگېده، عيناً لکه د ننگرهار د درونټې پر سر د دوو غرونو ترمنځ

ساحه چې په واقعیت کې د باد مقام گڼل کېږي. مخکې تر دې چې خپلې خېمې ته لاړ شم، دوی ته پورته شوم، پنځه لس شل کسان ټول يوځای ناست دي، غټ دېگي يې باندې کړي، ټولو له مخې ستړي مشي وکړل، سم له لاسه يې دسترخوان اوار کړ، بڼه گرمه غوښه، پيپسي او اوبه پر دسترخوان کېښودل شوې، ډېره د اخلاص او اتفاق ډوډۍ وه، که څه هم ما ډوډۍ خوړلې وه، خو د دوی له اخلاصه ډکې ډوډۍ ډېر خوند وکړ. ډوډۍ مو هم وخوړه او وطنی مجلس مو هم وکړ، د هوجرې او دېرې، مرکې او جرگې خبرې مو هم وکړې، دوی هم ډېر خوشاله شول او زه هم، دوی وويل کاشکې زمور ټول مشران تا غوندي وای هرې دېرې او هوجرې ته ورتللای له خلکو سره کېناستلای. دا چې د مسافری په دې ژوند او بيا په دې

مبارکه شپه کې ته د دې غره پر سر له موږ سره کېناستې، موږ له تاڅخه ډېر خوشاله يو. د مسافرو د وېزو د مشکلاتو په باب مو هم خبرې وکړې، ما ويل زه به ستاسو غږ حکومت ته ورسوم، خدای (ج)

دې وکړې چې هغوی دا مشکل حل کړي. د هغوی مجلس ډېر خوږ و، خو ما ترې اجازه واخيستله، بيا خپلې خېمې ته راکوز شوم، دلته نهه لس کسان حاجي صاحبان راټول شول، يوه شېبه سره کېناستو، چای مو وڅښه هر چا د نن ورځې د شيطان د ویشتو او حرم شريف کې د طواف خپلې خپلې کيسې وکړې. ساعت دولس بجې شوي، بيا حاجي صاحبان سره تیت شول، زه لارم، شل رکعته نفل لمونځ مې وکړ، يو ځل بيا مې له خپل ځانه نيولې، تر مور و پلاره، خپلوانو، عزيزانو او انډيوالانو پورې ټولو ته د زړه له تله دعا وکړه او بيا مې د لوی ارمان لپاره؛ د يوه لوی افغانستان د جوړېدو لپاره لويه دعا وکړه، ما ويل يا ربه ماته مې د خپل وطن طبيعي حدود په نصيب کړې، چې نه مې چا سره کش وي او نه چا سره پش،

د خپل هېواد د طبيعي حدودو لپاره مې د دېوال جوړولو يو نقشه هم په ذهن کې وگرځېده، د پخو سيمتي دېوالونو يوه نقشه چې له خپلو حدودو به راتاوه وي، هرې خواته به يې قانوني لارې تللې وي، هر ځای کې به د سرحد پوستې وي، نه به موږ پر چا يرغل کوو او نه

به بل څوک يرغل ته پرېږدو، ډېر خيالي رنگونه مې په ذهن کې تېر شول، خيال پلونه مې ډېر ووهل، خو زړه کې مې دې هيلو غځونې وکړې چې خدای (ج) خو ډېر مهربان دی، دا خو دده قلم ته هېڅ هم نه دي چې موږ خپل حد و برید ته ورسوي، په همدې ارمان مې د دعا لاسونه راټول کړل او خپلې خېمې کې خپل ځای ته داخل شوم او دغه يادښت مې وليکه. ساعت د شپې يوه بجه او څو دقيقې دي. دا مهال نو ځينې حاجي صاحبان په کېږدی کې ويده او لږ شمېر يې وينس دي. څو دقيقې نور هم وينس وم او بيا مې خوب ته پناه يوړه.

سعودي مېشتو افغانانو سره لنډه ناسته

د میزان (۱۳) مه، د اکتوبر (۵) مه او د ذوالحجې (۱۱) مه د یکشنبې ورځ وه، سهار وختي پاڅېدم د سهار لمونځ مو دخپلې کېږدې. (۲۴) مخې ته په جماعت سره ادا کړ تر لمانځه وروسته یوځل بیا د خوب څپې راباندې غلبه وکړه، ښه ښایسته خوب مې وکړ، ساعت نږدې نهه نیمې بجې وې چې حاجي خوشال هوتخېل له

خوبه پاڅولم. یون صیب پاڅه مېلمانته درته راغلي دي، مخکې تر دې چې د مېلمنو پوښتنه وکړم، تشناب ته لارم، بیا مې اودس وکړ او بېرته کېږدې. ته راغلم، هلته حاجي خوشال هوتخېل د هغه تره (حاجي عبدالرسول) او د تره زوی یې حاجي عزت الله درې واړه ناست دي دوه تنه نور انډیوالان چې زما لیدو ته راغلي وو هغه هم ورسره ناست دي. انبار غوښه یې پر دسترخوان ایښې، ډوډۍ یې پرېمانه راوړې، یخني غوښه یې برابره کړې وه، د خپلې قربانۍ

غوښه يې وه. ماته يې وويل چې له خوبه مو ځکه پاڅولې چې يو خو
دا مېلمانان حاجيان صاحبان ستا ليدو ته راغلي وو او بل ما ويل

چې دا چای نن موږ سره وڅښي، دا نو زموږ هوتخېل عزيزان دي
چې سخت ډوډۍ مار او جرگه مار دي. په زوره يې راباندې دومره
غوښه وخوره چې خپل دروندوالی مې له ورايه محسوس کړ. له
مېلمانو سره مې هم د زړه خواله وکړل. دا هغه افغانان وو چې په
سعودي کې اوسي او پر سختو لارو د حج مراسمو ته راغلي وو.

ماسپښين لمونځ او بيا

د شيطانانو ويشتل

د سهار تر لمانځه او هم د سهار تر چای وروسته ملا صاحبانو وويل چې نن د ماسپښين تر لمانځه وروسته يانې چې کله هم لمر مخ په زوال شي، د درېواړو شيطانانو د ويشتلو نوبت دی. کله چې مو د ماسپښين جمع همدلته وکړه، نو په گډه به حرکت کوو، د افغانستان بيرغ به مو مخکې او موږ به ورپسې يو. لومړی به وړوکی شيطان ولو، بيا به د کوچني او متوسط شيطان ترمنځ دعا کوو چې خدایه حج مو قبول کړې او د شيطان لعین له وسوسې مو وژغورې، بيا منځنی شيطان ولو د منځني او لوی شيطان ترمنځ بيا دعا کوو او بيا غټ شيطان ولو او نور بيا دعا نه کوو، همداسې بېرته د منی په طرف ځو او که څوک بل چېرته هم ځي کولای شي،

خو شپه به ضرور منی شريف ته راوړي او که رايې نه وړي نو (دم) پرې لږمېږي. تر لمانځه وروسته په منظم ډول د اورگاډي د تمځي

پر لوري و خوځېدو چې له دې ځايه د پلي مزله نږدې پنځه لس دقيقې واټن يې درلود، په اورگاډي کې په اسانۍ پورته شو او تر لس دولس دقيقې مزله وروسته هلته ورسېدو، دا ځل نو موږ بڼه بلد وو، په پنځم پوړ کې مو د شيطانانو د ويشتلو لپاره ځانونه برابر کړل، د شيطانانو د ويشتلو لپاره يې ډېر بڼه سيستم جوړ کړی دی، خلک د پخوا په څېر نه تکليفېږي، کوم بڼه مسلمان انجنير د شيطان له وروستي غضبه مسلمانان ژغورلي دي، پخوا به د شيطان د ويشتلو په دې ځای کې دومره گڼه گڼه شوه چې په لسگونه حاجيان به په کې مړه شول، خو اوس که د ورځې په مليونونو خلک تېر شي، نو چاته په کې ضرر نه پېښېږي. د هر چا کاني د شيطان پر تندي لگي. دخولي لاره يوه او خروجي بله ده، په پنځو وارو منزلونو کې همدا سيستم دی، شيطان هم د پخوا په څېر

کوم ډينډک نه دی، بلکې يو اوږد دېوال دی چې له دواړو لوريو ويشتل کېدی شي او خلک پر همغه لاره بهر ته وځي، موږ په ډېرې اسانۍ سره لومړی کوچنی بيا متوسط او بيا غټ شيطانان بڼه په زغرده وويشتل، له ما څخه خو هېڅ کاني خطا نه شو، د اول

شیطان تر ویشتلو وروسته مې دعا وکړه چې خدایه حج مې قبول او ټول مسلمانان او په تېره بیا افغانان د شیطان له غضبه خلاص کړې، بیا مې دویم شیطان وویشت دعا مې هم وکړه او بیا مې درېیم (غټ شیطان) څخه ډز پورته کړ. تر شیطان ویشتلو وروسته مې ولي سپک شول لکه چا مې چې له ولو څخه کوم دروند پېټی

لرې کړی وي. زه او عزت الله خان بېرته د اورگاډي ستېشن ته راغلو، تر هغه وروسته خپلې څېمې ته او دلته مې لږ شان استراحت او آرام وکړ. استراحت ډېره دمه راوسته، تر دې وخته پورې ټول مراسم په ښه ډول ترسره شول او هر څه له پلان سره سم روان دي.

د مازیگر او ماښام لمونځ او د ملا صاحب

د پند خو خبرې

د مازیگر لمونځ مو په منی شریف کې په جماعت سره ادا کړ، مولوي صیب عبیدالله نیازی ښه اوږده دعا وکړه چې له فرد څخه نیولې تر ټول ملت او امت پورې د ټولو خیر یې په کې وغوښت. بیا زه (یون)، نثار احمد ناصري، ملیار جبار خېل او څو تنه نور ملگري له څېمې څخه ووتو، شاوخوا مو قدم ووهلو، لږ تازه انگور مو پیدا کړل، ښه اوبلن او خواړه، هغه مو خوړل، په سړک پلي روان

وو او انگور مو خوړل، هلته د سړک پر سر خوراک نه یوازې د اچې شرم نه دی، بلکې ددې ځای د کلتور یوه برخه ده. عیناً لکه د پاکستان او هندوستان په ځینو ښارونو کې چې خلک د سړک پر سر خوراک او څښاک کوي او پاتې شوني یې بېرته د سړک پر غاړه

گوزاروي، دلته هم همغه حال و، د ماښام تر لمانځه لږ دمخه بېرته خپلې خېمې ته راغلو، تېلېفون مې له نثار احمد ناصري سره د چارج لپاره په خېمه کې کېښود، دلته نو غټه ستونزه هماغه د تېلېفون چارج و، يو چارجر ته پنځه شپږ تېلېفونونه منتظر وو، زه خپلې خېمې ته راغلم او دلته دا مهال د ماښام جمع تياره وه.

د ماښام تر لمانځه وروسته امام پورته شو، خلکو ته يې وويل، خو مهمې مسلې دي دا ايام تشرېق دي، نو که تاسو غواړئ چې اوس درته مسلې پيل کړم او که نه د ماسخوتن تر لمانځه وروسته، ټولو حاجيانو ورته وويل همدا اوس يې وکړه. مولوي صيب د حضرت عثمان(رض) د عدالت کيسې، پر هغه مهال د حمص د والي عدالت، د ځينو خلکو د ریا کاری، د حاجي نوم، د خدای(ج) نعمتونه او نورو مسایلو په باب خورا اوږدې کيسې او مسلې وکړې. د حضرت عمر(رض) د عدالت په باب يې وويل چې په هر

ځای کې به يې څوک والي او حاکم مقرر کړ، نو په خپله به يې د هغه څارنه او پلټنه کوله، د هغه د تقوا په باب يې وويل چې په لباس

(کالیو) کي يې (۷۲) پيونده وو، له بيت المال څخه يې د ځان په گټه کار نه اخیسته، په بېلابېلو سيمو کې يې د ځان په شان حاکمان ټاکل، ورته ويل يې چې د خدای قران، د حضرت پيغمبر(ص) وينا او عمل به دې د کار تگلاره وي، د حمص د هغه وخت د والي د عدالت او تقوا کيسه يې وکړه چې عدالت او محاکمه يې پر رڼا ورځ د خلکو په مخ کې وه، د شپې به ټوله شپه پر عبادت مصروف و او د خدای(ج) ذکر به يې کاوه، جمعه کې يوه ورځ دندې ته ځکه نه راته چې جامې يې نه لرلې، يوه جوړه جامې يې وې هغه به يې پر همغه ورځ وينځلې او دی به تر هغه پټ په يوه ځای کې ناست و چې جامې يې وچې شي او دی يې واغوندي، يو ساعت ناوخته دندې ته راته، هغه په دې خاطر چې مېرمن يې ناروغه وه، د کور کار يې خپله کاوه، هغې ته به يې چای دماوه، او کور به يې پاکاوه، محرم يې نه لاره، دې کې به وظيفې ته ناوخته

شو، خلك چې دده له دې مجبوری څخه خبر نه وو، نو حضرت عمر(رض) ته يې دده له حکومتوالی څخه شکایت وکړ، حضرت عمر(رض) هغه راوغوښت مخکې تر دې چې هغه سره خبرې وکړي

هغه ته يې وويل چې اول د خلكو ځواب وركړه. خلك په عام بازار كې راټول شوي وو. كله چې د حمص والي خپل مجبوريتونه بيان كړل، نو خلك د هغه تقوا ته حيران شول او تر هغه وروسته حضرت عمر(رض) هغه په غېږ كې ونيو او د هغه پر تقوا يې افرين ووايه. مولوي صيب حاجيانو ته د ربا عبادت په باب هم ښايسته بيان وكړ، هغه وويل حج د ربا عبادت نه دی، حاجي د شرعيت له مخې حق نه لري چې په خپله ځان ته حاجي ووايي يا په كارت او پاڼو كې د خپل شهرت لپاره ځان ته حاجي وليكي؛ حاجي يا الحاج پلانكي، دا ټول په تظاهر كې راځي او اسلام د تظاهر دين نه دی، د ربا عبادت نه قبلېږي، حضرت رسول اكرم(ص) فرمايي چې تاسې چاته صدقه او خيرات وركوئ، نو په داسې حالت كې يې وركړئ چې څوك حاضر نه وي، په دې شكل يې وركړئ چې يو لاس په بل خبر نه شي.

له ځان سره د حاجي د كليمي د نه ليكلو خبرې ماته ډېر خوند راكړ، ماته دا مهال زموږ د يو انډيوال (ډاکتر مخان شينواري) خبره راياده شوه، هغه چې له حج څخه بېرته خپل كور ته ستون شو، نو يو چا ورته د حاجي خطاب وكړ، هغه ورته وويل چې ماته حاجي مه وايه، ځكه ما حج د خداى د رضا په خاطر كړى، نه د تظاهر لپاره، مقابل طرف يو ځل بيا ټينگار وكړ، په تبسم سره يې وويل، حاجي صيب په خير، حج دې مبارك شه! حج دې كړى نو ضرور به درته حاجي صيب وايو، نو ډاکتر مخان شينواري هم هغه ته په ټوكه كې وويل، ته هم دا څوارلس كاله كېږي، بې لمانځه گړځې، ما تاته كله بېلماځه صيب وويل، چې ته ماته په دې يوه حج حاجي صيب وايې، د ډاکتر مخان شينواري خبره كه څه هم د ټوكې په بڼه وه، خو مانا يې د ملا صيب له توصيې او نصيحت سره برابره وه. مولوي صيب

نورې هم ډېرې بڼې اوږدې مسلې وکړې، د پيغمبر(ص) د رحلت کيسه يې ډېره دردونکې وه، ناست ټول حاجيان يې بڼه وژړول، د امام مسلې دومره اوږدې او خوږې وې چې د ماښام تر لمانځه وروسته پيل او ټيک د ماسخوتن تر لمانځه پورې وغځېدې او تر دې وروسته مو راساً د ماسخوتن جمع وکړه او بيا خپلو خپمو ته داخل شو. د ماسخوتن تر لمانځه وروسته ژر ډوډۍ تياره شوه، ډوډۍ خپله د مکتب له خوا هم وه او زموږ يو شمېر ملگرو هم ډوډۍ تياره کړې وه. تر ډوډۍ وروسته يو شمېر ملگري زما ليدو ته راغلل، څو کارتنه تازه مېوه، کپنو او نور يې راوړي وو، هغه مو پر ټولو حاجيانو ووېشل، موږ مېوه هم خوږه، خبرې مو هم کولې، د افغانانو د دردونو او کړاوونو په باب خورا تفصيلي خبرې وشوې،

تر ډېره سره ناست وو. ان تر دې چې اکثره حاجيان ويده شول، يوازې موږ څو تنه ناست وو او مجلس مو کاوه، زما ملگرو که څه هم زړه نه کېده چې مجلس ختم کړي، خو په دې خاطر چې د نورو حاجيانو استراحت ته مزاحمت پېښ نه کړي، له ماڅخه يې رخصت واخيست او زه هم د خوب پر لوري لږم.

په منی شریف کې وروستی ورځ

د تلې یا میزان (۱۴) مه د اکتوبر (۶) مه او د ذوالحجې (۱۲) مه د دوشنبې ورځ وه دا په منی شریف کې زموږ وروستی ورځ وه. د سهار لمونځ مو د خپلې خېمې مخې ته په جماعت سره ادا کړ، بیا مو لږ استراحت وکړ، نهه بجې شاوخوا به وې چې زموږ ملگرو حاجیانو چای تیار کړ، ټولو په ګډه چای وڅښه، ملا صاحبانو وویل چې نن ماسپښین به تر لمانځه وروسته شیطانان ولو او بیا به

مکې معظمې ته ځو، مکې ته باید تر لمر لوېدو دمخه لاړ شو، بیا نو هلته یوازې وداعي طواف پاتې کېږي. کله چې له مکې څخه وځو، دا طواف باید ترسره کړو.

د ماسپښین لمونځ مو بیا په خپله خېمه کې په جماعت سره ادا کړ، لمونځ مو ځکه په خپله کېږدی چې وکړ چې د باندې سخته گرمي وه. تر لمانځه دمخه ملا امام وویل چې څه شی مو پاتې نه شي، تر لمانځه وروسته مستقیماً د اورګاډي سټېشن ته ځو او بیا

څو جمراتو ته، هلته درېواړه شيطانان ولو او بيا څو مکې مکرمې کې خپلو خپلو ځايونو ته. د ماسپښين ترلمانځه وروسته بيا د اورگاډي د تمځي پر لوري لاروو، تر لس پنځه دقيقې پلي مزله وروسته له کوم خاص خنډ پرته په اورگاډي کې پورته شو، څو دقيقې وروسته جمرات (د شيطانانو د وپشتلو ځای) ته ورسېدو، زه (يون)، استاد حسيب الله او حاجي عزت الله يوځای وو، په ترتيب سره مو شيطانان وويشتل يوه تيرپه هم راڅخه خطا نه شوه. دا ځل مور په دويم پوړ کې وو، همداسې د حرم شريف پر لوري وخوځېدو. په لاره کې گرمي زياته وه، د خلکو سېلاب د مکې پر لوري ورمات و، تېري شوي هم وو، په لاره کې مو يوځای نيم لږې اوبه وڅښلې،

پلي مزل زيات و، په لاره کې مو تر نه پيدا کېدل، يوځای کې يو موټر چې د افغانستان بيرغ پرې رسم و، هغه ته مولا س ورکړ، موټر يې ودروله، ډرېور يې ډېر بدسترگي و، نه يې مور ته لاره وښوده او نه يې پورته کړو، ان له خپل اسلاميت او افغانيت څخه هم منکر شو، حاجي عزت الله له گړپوانه راوښوه، غوښتل يې له موټره يې راگوزار کړي، خو ما ورته وويل حج دې مه خرابوه، پرېږده يې، که نه د حاجي عزت الله اوسپله دومره ختمه شوې وه چې سل په سلو

کې يې د وهلو نیت ورته کړې و. نور هم پلي لارو، اوبه هم نه پیدا کېدې، نه په دوکان او نه په لاره، یوځای کې حاجي عزت الله او استاد حسیب الله لږې اوبه پیدا کړې، لږه دمه راغله، بیا مویو تکسي موټر پیدا کړ، هغه سل ریاله وغوښتل، ورسره ومو منل، هغه خپلې عمارې ته څېرمه کښته کړو. ښه ستړي وو، مازیگر

او ماښام لمونځ مو په خپل اتاق کې وکړ، لږه دمه مو ووهله، بیا مو ډوډۍ وخوړه، تر هغه وروسته مو د ماسخوتن لمونځ وکړ او بیا څو تنه ملگري زموږ لیدو ته راغلل، له هغو سره تر مجلس وروسته نو نور د خوځېدلو نه وو، دوستانو رخصت واخیست او موږ دواړو د سبا ورځې لپاره خپل پلان برابر کړ.

سهار لمونځ او جبل الثور

د تلې (۱۵) مه، د اکتوبر (۷) مه او د ذوالحجې (۱۳) مه نېټه د سه شنبې ورځ وه، د شپې مو پلان جوړ کړ چې سبا سهار وختي به جبل الثور ته ځو، نورالله ورور سره مو وعده کېښوده، د سهار لمونځ مو په خپل اتاق کې وکړ، له خپلې عمارې کېښته شو، پنځه بجې او پنځه لس دقیقې وې، تر لږ ځنډ وروسته ټکسي کې کېناستو، ټکسي وان په لاره کې موټر ودراره، د سهار لمونځ ته کېښته شو، موږ ورته وویل موږ لمونځ کړی، فرض یې وکړل، ډر بېرته راپورته شو. تر پنځه لس شل دقیقو مزله وروسته د جبل الثور

غره بېخ ته ورسېدو، جبل الثور د مکې مکرمې په جنوب کې پروت دی، اوس ساعت پنځه لس کم شپږ بجې دي او موږ نورالله ورور ته منتظر یو چې هغه راشي او غره ته پورته شو. لکه څنګه چې دمخه مو هم یادونه کړې ده. جبل الثور هغه ځای دی چې رسول اکرم (ص) ورته له مشرکینو او کفارو څخه پناه راوړې وه. حضرت ابوبکر صدیق (رض) هم ورسره ملګری و، دلته یو غار دی حضرت پیغمبر (ص) او حضرت ابوبکر صدیق (رض) همدې غار ته ورننوتل،

کله چې ورننوتل نو غنيې د غار په خوله کې خپل تارونه وځغلول، داسې بنکاره شوه چې دلته څوک نه دي ورننوتي، کله چې مشرکين راغلل، ويې کتل چې دا خو پخوانی غار دی، څوک په کې

نه شته، وگورئ د غنيې جال پرې خور دی که څوک ورننوتي وای، نو د غنيې تارونه خو حتمي شلېدل. کله چې حضرت رسول اکرم(ص) او حضرت ابوبکر صدیق(رض) په غار کې و، نو حضرت ابوبکر صدیق(رض) خپل زنگون کېښود او پیغمبر(ص) پرې خپل مبارک سر کېښود، خوب پرې راغی دا وخت حضرت ابوبکر صدیق(رض) متوجه شو چې غار کې سوري دي. په دې خاطر چې له دې سوريو څخه مار، لړم، غونډل او يا بل څه راونه وځي، حضرت ابوبکر صدیق(رض) خپل دواړه لاسونه پر سوريو کېښودل، دې وخت کې يو لړم حضرت ابوبکر صدیق(رض) په لاس وچيچه، هغه په دې خاطر چې د خدای جل جلاله رسول(ص) له خوبه راويښ نه شي او د ناراحتۍ احساس ونه کړي، ځان يې درد ته ټينگ کړ، يو وخت درد

دومره زیات شو چې د هغه مبارک له سترگو اوبنکې تویې شوې، یوه اوبنکه یې د پیغمبر(ص) پر مخ تویه شوه، هغه مبارک له خوبه راوینن شو، پوه شو چې لرم حضرت ابوبکر صدیق(رض) چيچلی دی، نو فوراً یې خپلې لارې له چيچلي ځایه راتاوې کړې او دې سره

د حضرت ابوبکر صدیق(رض) درد آرام شو او خدای شفا ورکړه. اوس ساعت دوه دقیقې کم شپږ بجې دي، تر موږ دمخه یوازې څو تنه غره ته پورته شول، موږ لاناورالله ورور ته منتظر یو، دلته یوه وړه سوپه ده، مسجد یې پرې جوړ کړی، پر همدې ناست یم، دا یادښت لیکم، سخت ماشي لگېږي، د هرې کلمې په لیکلو راڅخه په لسگونو ماشي تاوېږي. لیک ته مې هم نه پرېږدي، مجبور یم کتابچه وټرم او له دې ځایه پورته شم.

د جبل الثور پر لوري

پنځه لس دقيقې تر شپږو تېرې وې چې نورالله خان ورور هم راورسېده، مستقيماً غره ته پر غځېدلې لاره و خوځېدو، لاره اواره بڼکارېده، خو غر ډېر جگ و، زمورډ لومړی ځل و، نورالله هم کله نه و راغلی، سل یو نیم سل متره به چې لاړو، مورډ ویل اوس به نو نږدې شوي یو، خو څومره چې تلو غر لوړېده، زمورډ ملگری عزت الله خان هم چې جبل النور ته د ختلو تجربه ورسره وه، دا ځل ورو ورو خته، دمې مو ډېرې وکړې، سپین ږيري، مېرمنې، ځوانان ټول راروان وو، څرنگه چې د ټولو اول ځل و، نو ځکه په امید ختل، داسې زړې حاجیانې مې ولیدې چې ډېرې زهیرې وې، خپلکې یې په لاس کې نیولې وې، هغوی هم ختلې، سترې ستومانه، خولو

نیولې خوشاته یې د عقیدې زور و، لاره کې د دمې ځایونه وو، څوک چې به سترې شول نو پر یوې تیرې به کېناستل او یا به یې کومې تیرې ته ډډه ولگوله، ما چې د غره مزلونه ډېر کړي، دا ډول مزلونه راته ډېر سخت نه وو، خو (۱۳) کاله کېږي چې د موټر

متواتر تگ له پلي مزله ایستلی یم، یو ځل چې څوک د موټر پر نرمه څوکی کېناست او یا یې شا بادپکي او ایرکنډېشن ته واړوله له هغه څخه نور د غره مزلونه نه کېږي، خوزه بیا هم د کلي او ښار، د غره او کلي څه ناڅه گډ خصوصیات لرم، ځان مې نازولی نه دی

بلد کړی، که د طبیعي ملگري راسره وي، نو د خدای (ج) په فضل له کابله تر جلال اباده پورې هم پلی تللی شم. له پلي گرځېدو سره زما مینې او لېوالتیا ماته دا گټه ورسوله چې په جبل النور او جبل الشور کې تر نورو حاجیانو نسبتاً ښه وم، البته تر ما بیا ځینې نور لا ښه وو، داسې افغان حاجیان مې ولیدل چې په دوو دمو او یو نیم لا یوازې په یوه دمه پورته شول. موږ به اوه اته دمې ایښې وي، خو ځینو شل دېرش گامه وروسته دمه کوله. تر نږدې یو ساعت زیات پلي مزله وروسته د شور غار ته ورسېدو. هغه ځای ته چې رسول الله مبارک پناه وروړې وه، غټ غټ گټونه دي، له یوې خوا دخولي لاره او د کعبې طرف ته خروجي لاره ده. البته خروجي لاره داسې ښکاري

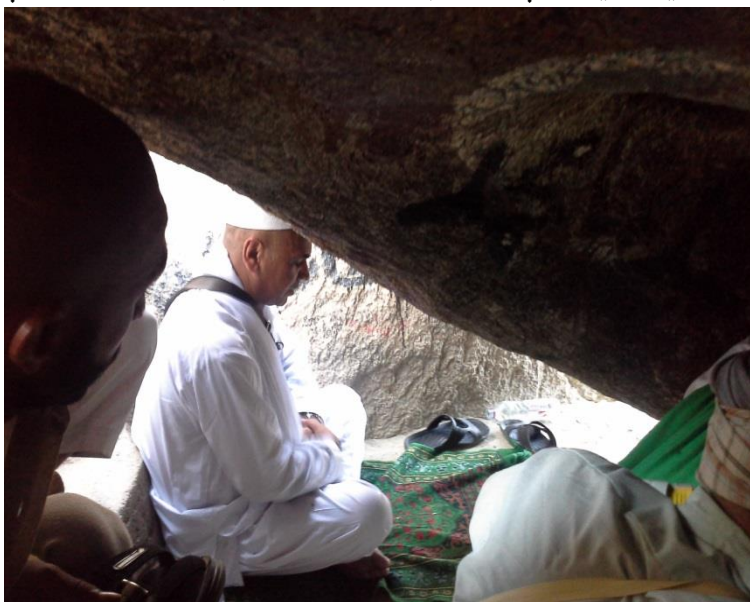

چې وروسته لږ لويه شوې وي. پنځه شپږ تنه په کې په ناسته ځايېږي، دا غر رښتيا هم د مکې تر نورو شاوخوا غرونو يو څه لوړ دی. ټوله مکه او د حرم شريف شاوخوا ټولې ودانۍ ورڅخه ښکاري. دلته خلک د لنډ وخت لپاره کېږي، څوک لنډ تلاوت کوي او څوک دوه رکعته نفل لمونځ کوي. يوازې دوه کسان چې څنگ په څنگ کېږي نو سجده لگولای شي او په ناسته لمونځ کولای شي. څنگ ته يې يو دوه درې نور داسې ځايونه دي چې جاينماز په کې اوار بدلای شي، سړی په کې کېناستلای شي، خو د سجده لگولو امکان په کې نه شته، مخې ته يې لپاسه د غټې تيرې برخه راتيټه شوې، ما همدلته په اشاره دوه رکعته لمونځ وکړ. موږ سره له دې

چې سهار وختي ورغلي وو، خو تر موږ لانور هم وختي ورغلي وو او موږ پسې لانور هم ډله ډله خلک راروان وو، په غار کې گڼه گڼه ډبره وه، ټولو غوښتل چې د لنډ وخت لپاره دلته کېږي ځکه چې

نورو خلکو ته نوبت ورسېږي او د غار په خوله کې منتظرو خلکو هم غالمغال کاوه، مور به لس دولس دقیقې په غار کې پاتې شوي یو، عکسونه مو واخیستل او بیا د کعبې پر طرف له وتلې لارې چې همدا خروجي لاره گنجل کېده ووتلو، په غار کې پاتې کېدو لږ دمه راوسته، کله چې ووتو نو همدلته غار ته ډېر ورڅېرمه، یوه څپره جوړه ده، لکه د لارې د سر هوټل، سوپه ده، فرشونه په کې غوړېدلې دي، چای، شیدو چای، یخې اوبه، بسکېټ او ځینې نور خوراکی توکي په کې پیدا کېږي. یو زوړ کوچ هم هلته چپ لاس کې

د غره ډډې ته ایښی و، گټ ته یې تکیه کړی و، سیوری پرې خور و، پر هغه کېناستم، خورا خوند یې وکړ، مخې ته یې یوه سوپه وه، شاته یې د څپرې دېوالگۍ، ښه سیوری په کې و، دوه درې افغان حاجیان همدلته ناست وو. نورالله خان یخې اوبه راوړې، دې ځای کې یې نو ډېر خوند وکړ، بیا یې شین چای راوړ، هغه مو چې

وځېنه نو خورا خوند يې وکړ، وجود مې آرام شو. دې وخت کې نو د سويې پر سر د افغان حاجيانو ډله زياته شوه، وردگ ماماگان هم په کې څو تنه وو، خپل گپ شپ او د سياست په باب بحث پيل شو، يوه ويل له خيره سره نوی حکومت به وطن جوړ کړي، اشرف غني به

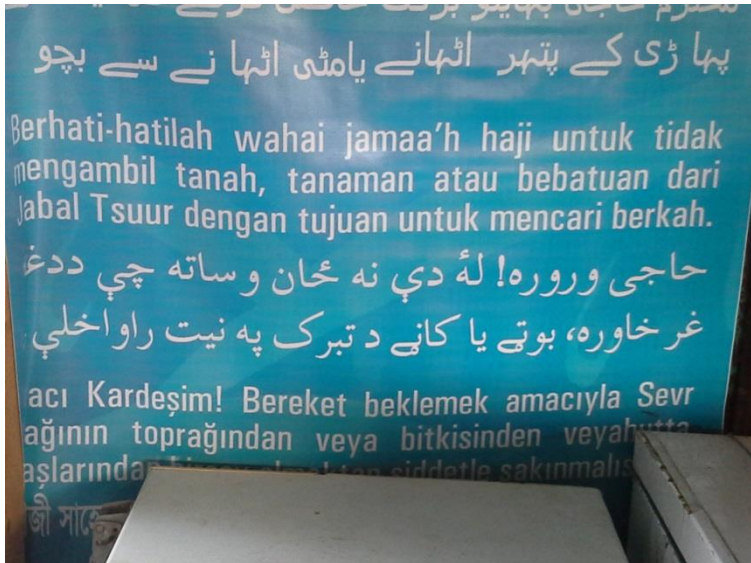
فساد وړک کړي، ډېر تکړه سپی دی، دا به وکړي دا به وکړي، خو يو وردگ حاجي چې د نرخ ولسوالۍ اوسېدونکی و، هغه به ورو وويل: ((ياره گومان مې نه شي)) دلته نږدې شل پنځه ويشت دقيقې ناست وو، ځينو زه وپېژندلم ستري مشي يې راسره وکړل بيا چې نورالله خان ټولو ته معرفي کړم، نو ټولو بيا له سره ستري مشي وکړل، دې ډله کې يو ملا هم و، ځينې حاجيان د هغه ترڅنگ په لمانځه ولاړ وو، زموږ ملگري عزت الله خان له ملا صيب څخه پوښتنه وکړه چې په شور غار کې نفل کول څه حکم لري او همدارنگه تلاوت وشي بڼه ده او که ونه شي؟ ملا صيب وويل: دا ځای اصلاً د عبادت لپاره نه دی، دلته خلک په دې خاطر راځي چې خلک د رسول مقبول(ص) له زحمتونو او کړاوونو خبر شي او له هغو څخه عبرت واخلي. رسول مقبول(ص) دلته عبادت نه دی کړی، هر

کار چې پیغمبر(ص) کړی وي هغه سنت دی. اصلي خبره داده چې اسلام د سهولت دین دی، نه د مشکلاتو، نو دلته که موږ عبادت پیل کړو، ته لمونځ وکړې بل یې وکړي او بیا پسې بل، دا عادت دلته په عبادت بدلېږي او بیا یو دود گرځي او دلته چې کوم په سوونو خلک راروان دي، هغوی ټول مجبور دي چې همدا عادت تکرار کړي، نوره نو دلته سخته گڼه گوڼه جوړېږي او خلکو ته زیات مشکلات پیدا کېږي، نو دا مشکل بیا ددې سبب گرځي چې د اسلام اساسي اصل ته چې هغه په دین کې اسانتیا او سهولت دی، هغه ته زیان اړوي. د نفلو، سنتو، فرایضو او مستحباتو ځای او

وخت معلوم دی، ولې هلته یې نه کوي چې دلته خلکو ته مزاحمت پېښوي. د غار خروجي دروازو ته مخامخ په اصطلاح په څلورو ژبو لوحې لگېدلې وې، چې ددې غار کاني او خاوره د تیرک لپاره مه کاروئ، پښتو هم په کې شامله وه. خو شېبې دلته نور هم ناست وو، بیا ټولو په گډه د افغانستان د ابادۍ او د افغان ولس د سوکالۍ لپاره ډله ییزه دعا وکړه او له دوی څخه مو رخصت واخیست.

د کښته کېدو تکل مو وکړې، بېرته کښته کېدل خو اسانه دي،
عزت الله او نورالله ته مې وويل، په پښو مو اوبه واچوئ، ډېره گټه
لري، ما او عزت الله په خپلو پښو اوبه واچولې ماته خو يې ډېره
دمه راوسته، يوازې يوه دمه مو په لاره کې وکړه، هغه هم د عزت

الله خان په خاطر. بېرته همغه ځای ته ورسېدو چې سفر مو پیل کړی
و، ساعت دا مهال نهه بجې او لس دقیقې دي. یانې زموږ ټول
سفر، پورته کېدل، کښته کېدل او هلته دمه کول، نفل دې ټول بهیر
پنځه دقیقې کم درې ساعته وخت ونيو.

د سهار چای او استراحت

د نورالله خان انډیوالنوپه خپل اتاق کې د چای بندوبست کړی و. نورالله دوی په جبل النور پورې اړوند سیمه کې اوسېږي. له دې ځایه بیا تر جبل النوره د موټر تقریباً نیم ساعت لاره ده. نورالله خپله موټر چلاوه، بڼه گړندی لاړ، نیم ساعت کې هلته ورسېدو، تشناب ته لاړم، مخ او لاس مې ووینځل، تر لږې دمې وروسته، تازه مېوه،

ترکاري، سره کړې غوښه او وچه ډوډۍ راوړل شول، دسترخوان وغورځېده، ډوډۍ مو په ډېر خوند سره وخوړه، کله چې ډوډۍ خلاصه شوه، نو د خوب ښاپېرۍ تیارې په کمین کې ناستې وې، ایرکنډېشن کوټه بڼه یخه کړې وه، کمپله مې په پښو راکاږله، د خوب وزرې راباندې خورې شوې. یو وخت چې له خوبه پاڅېدم، څه

کم دوه بجې وې، عزت الله خان هم پاڅېد، ژر لږم تشناب ته اوبه مې پرځان تېرې کړې اودس مې وکړ او بیا مې لمونځ وکړ. بیا (ناصر) ورور چې له فیسبوک او کمپیوټر سره زیات اشنا دی، هغه ته مې وویل چې زما له تېلفونه او ټیبلېټ څخه ټول عکسونه په منظم ډول میموري او فلش ته انتقال کړه، خپل کمپیوټر کې یې هم خوندي کړه، دا له کابله بیا تر دې دمه د ټولو عکسونو ټولگه ده چې شمېر یې په ترتیب سره سوونو بېلابېلو عکسونو ته رسېږي او زما د ټول یونیک هغه مصوره او حیاتي برخه ده. هغه هم ټول تصویرونه خپل کمپیوټر ته انتقال کړل، هم یې میموري ته او هم یې فلش ته، نو درې ځایه مو خوندي کړل او (۱۵) عکسونه مو ضیاء الرحمن ضیاء ورور ته په فیسبوک کې د نشر لپاره وروپېرل. دې کار ډېر وخت ونیو، مازیگر او ما بنام لمونځ مو هم دلته وکړ او بیا مو له دوی څخه رخصت واخیست. نورالله تر ټکسي پورې ورسولو او تر نږدې نیم ساعت مزله وروسته عمارې ته راغلو، دلته نو زموږ هوتخېلو عزیزانو حاجي خوشال، حاجي عزت الله او د هغوی تره (حاجي رسول) ماته ډوډۍ کړې وه، اصلاً یې غرمه ډوډۍ کړې وه، خو هغه مهال موږ نه وو، زما برخه یې بیا ساتلې وه، په یوه غټه مجمه کې وریجې او دوه غټ غټ کبان ایبني وو، یو مولوي صیب، حاجي عزت الله او ما ډوډۍ په گډه وخوره، دا مهال نو دوه نور ملگري، حاجي خان پاچا او یو بل ملگری زما لیدو ته راغلي وو، ژر مو له حاجي صیب رسول څخه اجازه واخیسته، خپل اتاق ته راغلو، حاجي خان پاچا نو دومره جوسونه او خوراکی مواد له ځان سره راوړي وو، چې فکر یې کړی و، دلته په لسگونو کسان ناست وي، حاجي خان پاچا همدلته په حرم شریف کې ساختماني

کارونه کوي، د اوبو ټانکرونه لري او دلته چې د ساختماني چارو لپاره څه اوبه په کارېږي، يوه برخه يې دی راوړي، دی له خپله کاره راضي دی او وايي چې دا دلته اسانه کار دی، خان پاچا وويل، مدينې منورې ته به زه درسره لاړ شم، دولتي موټر کې مه ځئ، زه مو خپل وړوکی گاډي کې بيايم، په لاره کې به بېلابېل ځايونه هم

وگورو، ساعت به مو هم تېر شي، مدينه ډېر بنکلی ځای دی او دا به زما لپاره د خوشبختۍ خبره وي چې زه ستاسو عزت وکړم. زما به هم درسره ساعت تېر شي.

حاجي خان پاچا ته مې وويل د جمعي ورځې سهار به که د خدای (ج) رضا وه، حرکت کوو، خو که کومه مهمه خبره پيدا شوه چې سفر يې ځنډاوه بيا به يو بل ته احوال ورکړو. همدې خبرې سره حاجي خان پاچا او ملگري يې د خپل استوگنځي او موږ د خوب پر لوري لاړو.

پرله پسي طوافونه

د تلې (۱۶) مه، د اکتوبر (۸) مه او د ذوالحجې (۱۴) مه د چهار شنبې ورځ ده، د سهار لمونځ مې خپل اتاق کې وکړ، تېره ورځ مې له ځان سره پرېکړه وکړه چې د عمرو د طواف په گډون به شل طوافونه پوره کوم، شل طوافونه ځکه چې (شل) عدد په پښتو کې د مکمل شي مانا ورکوي، وايي دا دنيا چا نه ده شل کړې، خو

پلانکي شل کړه. سهار چای مې په خپل اتاق کې وڅښه، تقريباً څه باندې (۹) بجې حرم شريف ته داخل شوم، طواف ته لارم، لومړی طواف مې تر لسو بجو او لسو دقيقو پورې خلاص کړ، ډېره گرمي او ډېر رش و، دا مې په پرله پسي ډول ديارلسم طواف و. زما

د ارادې له مخې (۷) طوافونه لانور هم پاتې دي. نن مې نيت دی چې تر څلورو زيات طوافونه وکړم. سبا پنځه، د عمرې نيت هم لرم، يو طواف خو په هغې کې هم شامل دی. نننۍ طواف هم خوندور و او هم سخت و، هډوکي يې راته ښه نرم کړل، جامې مې تر بېخه پورې لمدې شوې، تر طواف وروسته مې د خداي (ج) د کور (بيت الله

شريف) دروازي ته مخامخ دوه ركعته لمونځ ادا كړ، دا طواف مې خاص د خدای د رضا لپاره وكړ، بيا راغلم په مسجد الحرام كې مې زمزم اوبه وڅښلې، لږه دمه مې ووهله، جامې مې لاهم لمدي دي، يوازي پنځه دقيقې نور هم كېنم او بيا ځم بل طواف ته!

اوس لس بجې او (۱۷) دقيقې دي. تقريباً (۲۲) دقيقې تر لسو تېرې وې چې بيا طواف ته داخل شوم، دا ځل هم سور لمر او گڼه گڼه، بڼه د مزې گڼه گڼه وه، خو ما بيا هم د ابراهيم د مقام او كعبې شريفې ترمنځ طواف پيل كړ، دا ځای ډېر سخت او گڼه گڼه په كې زياته وي، خو سړي ژر طواف كولاى شي، په گڼه كې هم يوه دوره تر (۶-۸) دقيقو پورې چې تكړه سړى وي، وخت نيسي، دا

طواف مې درې څلور دقيقې كم يوولس بجې خلاص كړ، ډېر تېرى وم، اول مې طواف لمونځ وكړ بيا مې يو گيلاس اوبه وڅښلې او بل گيلاس مې پر سر واړوه. پوره يوولس بجې بيا طواف ته داخل شوم،

دا ځل مې ځان بڼه گړندی کړ (۲۵) کم دولس بجې ترې راووتلم اول مې د خدای کور ته مخامخ دوه رکعته طواف لمونځ وکړ، بیا مسجد الحرام ته راپورته شوم، یو گیلان اوبه مې وڅښلې او د ماسپښین لمانځه لپاره په مسجد کې انتظار کاږم اوس ساعت پنځه لس کم دولس بجې دي، په دې ډول مې نون د سهار له (۹) بجو څخه تر (۲۵) کم دولسو بجو پورې درې بشپړ طوافونه وکړل، الله(ج) دې په خپل دربار کې قبول او منظور کړي.

اوس ساعت (۲۵) کم یوه بجه ده د ماسپښین لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ، جامې مې لاهماغسې لمدې خيشتې دي، که د مسجد کومې بلې یخې برخې ته لاړم، نو حتمي د مریضۍ احتمال شته، د مسجد دا برخه چې بیت اله شریف ته ډېره نږدې او مخامخ ده، ډېره یخه نه ده، دا برخه د پخوانۍ مسجد پاتې ودانۍ ده، چې په نوي پلان کې به یې نوې ودانۍ ځای نیسي. زړه مې دی چې د خلکو په کمېدو سره یوځل بیا طواف ته لاړ شم، گرمي به وي، خو دا مهال د خلکو گڼه گڼه په انډول کمه وي، نو که د خدای(ج) رضا وه یو ځل بیا طواف ته ځم، وړی نه یم، خو تېری یم، خو که یوځل یخ ایرکنډ پشن ته کېناستم د تېرو تجربو پر بنسټ فکر نه کوم بیا په اسانۍ پورته شم. دا مې د نن ورځې څلورم طواف دی پنځه لس کم یوه بجه طواف ته داخل شوم. ما ویل څه گرمي ډېره ده خلک به کم وي خو چې ورغلم نه د سړیو کمی و، نه د مېرمنو او نه د گرمیو بیا مې ځان د بیت الله شریف نږدې ساحې ته ورسوه، د ابراهیم مقام او د کعبې خونې ترمنځ طواف سخت دی خو دورې ژر ژر پوره کېږي. په هره دوره کې به مې د دسمال څنډې ته یوه غوټه

اچوله، اتلس دقيقي تر يوې تېرې وې، چې طواف مې بشپړ کړ، بيا مې د بيت الله شريف دروازې ته مخامخ د طواف له ليکو بهر دوه رکعته لمونځ وکړ، بيا پاس مسجد ته راغلم، دلته مې لومړی دوه گيلاسه زم زم اوبه وڅښلې بيا دلته په مسجد کې د يوې ستنې ترڅنگ کېناستم، ددې ځای هوا ډېره مناسبه وه، ډېره يخه نه وه، چې سرې ناراحت کړي، نو دلته يوه شېبه کېناستم چې خولې مې لږ وچې شي او لږه دمه راشي، خداى مهربانه دى چې د بل طواف توفيق راکړي. نن مې صحت ډېر بڼه دى، زما عادت دى چې کله ډوډۍ وخورم د ماسپښين لمونځ وکړم، نو خوب راته تيار په دروازه

کې ولاړ وي، خو نن نه ډوډۍ خورم او نه راته خوب راځي، خداى دې وکړي چې تر نن ماسخوتنه همداسې پاتې شم او خپل هغه طوافونه پوره کړم چې په ذهن کې مې د هغو تعهد کړى دى. اوس ساعت يوه نيمه بجه ده. لږه دمه راغله نو له دې څخه مې گټه پورته کړه، د څو ملگرو تېلفونونو ته مې ځواب ووايه او همدارنگه کابل کې مې ډاکتر صيب خوشال روهي او ډاکتر صيب فيض محمد ځلانده ته زنگ ووايه او د هغوى د احوال پوښتنه مې وکړه، دغه راز

مې هغوی ته وویل چې د هويت په تذکرو کې د افغان کلمې د لیکلو مخالفینو هڅه پیل کړې چې پر ډاکټر اشرف غني احمدزي باندې هم د ملي هويت د مسخه کولو پلان عملي کړي. هغوی دواړو ژمنه وکړه چې موږ به ضرور دا مسله تعقیبوو، تر دې دمخه مې د سرحدونو چارو وزیر (ډاکټر اکرم خیلواک) او د مخابراتو وزارت مرستیال (ایمل مرجان) ته هم په دې اړه جلا جلا تېلېفونونه کړي وو. اوس ساعت پنځه کم دوه بجې دي، یو ځل بیا طواف ته داخلېږم، خدای (ج) دې توفیق راکړي چې دا طواف هم په خیر سره ترسره کړم.

پنځم طواف هم په خیر ترسره شو، دا طواف نو ډېر اسانه او خورا

ارام و، تراوسه مې (۱۷) طوافه کړې، تر دې مې په کې اسانه طواف نه و کړی. له دوه رکعتو لمانځه سره یې ټول نیم ساعت وخت ونیو، لمونځ مې بیا د بیت الله شریف دروازې ته مخامخ ادا کړ، بیا مسجد الحرام ته راپورته شوم، ډېر تېری هم نه وم، خو یو گیللاس اوبه مې د ثواب لپاره وڅښلې، په مسجد کې مې لږه دمه هم ووهله

او کابل ته مې یو دوه ټلېفونونه هم وکړل، دلته په مسجد کې ټولو سره ټلېفونونه دي، ټلېفون څه کوي چې یو زیات شمېر په کې خوبونه هم کوي، ان د لمانځه په وخت کې هم د ځینو ټلېفون چالان وي، اوس ساعت (۱۵) کم درې بجې دي، لس کم درې بجې د نن ورځې د شپږم طواف لپاره ځم، خدای دې راته قبول او منظور کړي.

شپږم طواف مې هم په ډېرې اسانۍ او بڼه ډول سرته ورسوه، (۲۵) دقیقو کې، د لمونځ زمينه هم په ابراهیم مقام کې مساعده شوه، دلته لس دولس تنه نور هم پر لمانځه ولاړ وو، د لمانځه او

طواف ټول وخت تقریباً (۲۹) دقیقې شو. ډېر په آرامۍ سره تصور مې هم نه کاوه، له طوافه رابهر شوم، اوس د طواف په وروستۍ لیکه، چې څو شپې وړاندې به خلکو طواف کاوه او اوس یې د لمانځه لپاره لیکه جوړه کړې، همدلته ناست یم، مخ مې د خدای د کور پر لوري مخامخ د کعبې شریفې پر دروازه لگي، د مازیگر

لمانځه لپاره صفونه ورو ورو په جوړېدو دي، که د مازيگر تر لمانځه وروسته قوت پاتې و، نو زړه مې دی چې تر ما بنام پورې دوه طوافه نور هم وکړم. خدای دې توفیق راکړي، اوس درې نیمې بجې دي، دا شېبه خوښ پر دې يم چې خدای پاک ډېر عادل دی. درې طوافه يې له سهاره د ماسپښین تر لمانځه پورې او درې نور يې د ماسپښین له لمانځه څخه د مازيگر تر لمانځه پورې راته په نصیب کړل. د دواړو وخت یو شان و دواړو کې مې درې درې طوافه وکړل.

د مازيگر جمع مو وکړه او بیا د جنازې لمونځ، بیا مسجد ته راپورته شوم، دوه گیلایه اوبه مې وڅښلې، تونده مې ماته شوه، غواړم څلور بجې او لس دقیقې بېرته طواف ته کښته شم، خدای دې د نن ورځې دا اووم طواف هم راته اسانه او په خپل دربار کې قبول کړي. اوس پنځه کم څلور بجې دي. د مازيگر او ما بنام ترمنځ په طواف کې ډېره گڼه گڼه وي. اووم طواف هم په خیر سره پای ته ورسېد، خو په ډېر تکلیف، داخل نو گڼه گڼه دومره زیاته وه چې د نن ورځې په ټول بهیر کې نه وه، هوا ښه وه خو رش ډېر زیات و، هر چا زور واهه خو هر چا بې ځایه زور واهه ما چې د طواف ښه مهارت زده کړی و، د خلکو په مخالف جهت کې هېڅ وخت حرکت نه کوم، نو ډېر نه په تکلیف کېږم، خو هغه خلك چې په مخالف جهت کې حرکت کوي او یا غواړي ځان له طوافه وباسي هغوی هر چاته مزاحمت پېښوي. دې طواف بیا لمونځ او بیا تر مسجدته راتگ تقریباً (۵۰) دقیقې وخت ونیو، لمونځ مې بیا په ښه ځای کې ادا کړ، اوس چې دا یادښت لیکم درې دقیقې کم پنځه بجې دي، اوس

يو ځل بيا طواف ته کښته کېږم، خدای دی ددې طواف توفیق هم راکړي. گڼه گوڼه تر حده تېره ده.

دا ځل نو دومره گڼه گوڼه وه چې د غنم دانه دې له پاسه اچولې وای، نو د چا خبره ځمکې ته به نه وه غورځېدلې، په ډېر مهارت په مایل ډول د طواف دې بلې نقطې ته مې داسې ځان برابر کړ چې د ابراهيم مقام او د بيت الله شريف ترمنځ شوم، دلته هم د کعبې دېوال ته درې څلور لیکې خلک راڅخه وړاندې وو، په همدې لیکو کې تاوېدم، گڼه گوڼه تر حده زیاته وه، د ټولې پښې داسې خولې او

بنويې شوې وې، لکه کب، د چا پر پښه چې به د بل چا پښه ولگېده، نو لکه د کب په شان به بنويې شوه، ټولو درودونه لوستل، د هېچا چاته پام نه و، هر سړي او هر څوک په خپل غم کې ډوب و، مېرمن له خپل خاوند سره تر پايه په يوځای نه شوه تللی، ټول شیطاني هوسونه مړه وو، هر سړي ته د خپلې تېرې ماضي نيمگړتيا او تېرې هېرې خاطرې يوه په بل پسې يادېرې، ټول د بښنې لپاره لاسونه پورته کوي، بسم الله، الله اکبر، اللهم ربنا او نورې مسنونې دعاگانې وايي، د هر چا په لاس کې د دعاگانو واړه واړه کتابونه

وي، دا اتم طواف مې په ډېر تکليف خو په خیر سره خلاص کړ،
طواف لمونځ مې بيا د بيت الله شريف دروازې ته مخامخ د طواف د
ليکو تر شا په داسې حال کې ادا کړ چې د کعبې شريفې پر دروازې
مې مخامخ سترگې لگېدې.

تر لمانځه وروسته بېرته مسجد ته پورته شوم، خو دا ځل د
مسجد يوه بله څنډه کې اوس لس دقيقې کمې شپږ بجې دي. دغه
يادښت مې وليکه، اوس د ماښام لمانځه ته لږ وخت پاتې دی، تر
دې ځايه خو خدای دومره توان را کړ چې زما په تصور کې هم نه
گرځېده چې په يوه ورځ به زه اته بشپړ طوافونه وکړم، کېدی شي

ډېرو کمو خلکو پر يوه ورځ دومره طوافونه کړي وي، ممکن ډېرو
تر دې ډېر کړي وي، خو په داسې گرمۍ او گڼه گوڼه کې کېدی شي
ډېر کمو خلکو دومره طوافونه کړي وي، هغه هم د اکبر حج په
موسم کې چې ويل کېږي سږ کال لږ تر لږه له بهر، عربي هېوادونو

او په خپله له سعودي څخه اته نیم میلیونه کسانو په رسمي او نارسمي ډول د حج په مراسمو کې گډون کړی دی. سعودیان او په مجموع کې عرب چې کله هم د اکبر حج خبره واورې نو بیا بنځه او نر، ځوانان او بوداگان حج ته راروان وي، دوی ته څوک ممانعت هم نه شي کولای او همدارنگه نور عربان او پانگوال. ماغوندي عاجز

او کمزوري انسان ته چې په دې سخته گرمۍ کې خدای(ج) پر یوه ورځ د اتو بشپړو طوافونو توان راکړ، نو هر سړی دې په دې پوه شي چې د دې نړۍ تر شا د داسې یو ځواکمن ذات واك چلېږي چې د هرې ذرې ذرې حساب او کتاب ورسره دی. دادی ساعت شپږ بجې شو، لږه شېبه وروسته د ماښام جمع تیارېږي.

دوه دقیقې تر شپږو تېرې وې چې د ماښام جمعه تیاره شوه، تر جماعت وروسته د جنازې لمونځ و، تر هغه وروسته مو سنت ادا کړل، ساعت شپږ نیمې بجې و، یوځل بیا مې طواف ته زړه وشو، ما ویل راځه خدای به انرژي درکړي، هډوکي دې هم تیار نرم شوي، راځه یو بل طواف هم وکړه. همداسې د ملک عبدالعزيز باب له لارې

بیا وړ داخل شوم، په ډېر مایل ډول چې هېڅ چاسره مې ټکر هم رانغی، بیا مې د ابراهیم مقام او د کعبې شریفې ترمنځ ساحې ته ځان ورسوه. طواف مې پیل کړ، دا ځل مې بین الرکین هم بنکل کړل او هم مې پرې خپل لاسونه او تندي وموښل، گڼه گڼه ډېره وه، خو طواف مې په ښه ډول ترسره کړ، تر طواف وروسته مې بیا د کعبې شریفې دروازې ته مخامخ د طواف د وروستۍ لیکې ترڅنګ دوه رکعته لمونځ وکړ، تر هغه وروسته چې مې ساعت ته وکتل نو

پنځه دقیقې تر اوو تېرې وې، یو طواف بل هم کېده، خو لږ راته حیا راغله، ما ویل خدای پاک به وایي چې څه دې غوښتل تر هغه مې درته زیات توان درکړي، ته څه د نورو عبادت ته هم پام وکړه، گڼه گڼه مه جوړوه، هغوی چې کمزوري، معیوب، یا سپین ږیري او معذور دي، هغوی به څه کوي، که نه صحت مې ډېر ښه و، پرېمانه اوبه مې څښلې او پرېمانه خولې راڅخه تللې، تراوسه پورې په ټول عمر کې زه تر دې حده نه وم خولې شوی، نهه ځله طواف په یوه ورځ کې. هغو خلکو چې د حج په داسې گڼه گڼه کې طواف کړی وي، هغوی پوهېږي، چې پر یوه ورځ نهه طوافونه اسانه کار نه دی. له

سهاره بيا تر دې دمه مې جامې وچې نه شوې. په مسجد الحرام کې د عبدالعزيز باب له لارې راووم او د مسجد الحرام بلې نوې جوړې برخې ته چې زموږ عمارې ته هم ډېره نږدې او بنايسته يې جوړه کړې وه، راغلم دلته د بنځينه وو او نارينه وو برخه جلا ده، ډېر لوکس او ډېر آرام دی. اوس ساعت پنځه ويشت کم اته بجې دي او د ماسخوتن تر لمانځه وروسته به په خير سره خپلې عمارې ته ځم، نن له سهاره بيا تر دې دمه هېڅوک راسره نه شته، هېڅ حاجي ملگری، يوازې خدای راسره ملگری دی او پر سر مې ولاړ دی، دا

دی د ماسخوتن د لمانځه اذان يې هم وکړ، خو شېبې وروسته جمع تيارېږي او تر لمانځه وروسته به عمارې ته ځم، تېلفون مې چارج خلاص کړی، کېدی شي ډېرو دوستانو زنگونه وهلي وي او ځينې يې عمارې ته د ليدو په خاطر هم راغلي وي، خدای دې زما دا طوافونه د ټول افغان ولس او مسلمان امت د سوکالی- لپاره په خپل دربار کې قبول کړي.

د سوکالی احساس او مېلمانه

کله چې د ماسخوتن تر لمانځه وروسته عمارې ته لاړم، لومړی مې تېلفون چارج کې کېښود، بیا مې پرځان اوبه تېرې کړې، لږه دمه راغله، تر دې دمخه په لاره کې عبدالخبیر، چې څو ورځې دمخه راسره په مسجد الحرام کې آشنا شو او څو تنه نور حاجیان هم راسره ملګري شول، د عمارې مخې ته مې افغاني ډوډۍ ولیده، هغې ته ودرېدم، د عبدالخبیر ملګري ژر راته ډوډۍ راواخیستې، پیسې یې ورکړې، ښه د مزې سترې وم، عزت الله خان هم تېلفون په اتاق کې پرې ایښی و، حیران وم چې ډوډۍ به څنگه راوړم، حاجي رضاخان چې هر وخت راځي، نو یو پنډ ډوډۍ، مېوه او جوسان ورسره وي، کله چې مې تېلفون روښانه کړ، نو د هغه زنگ راغی، ویل یې در روان یم څه د خوراک دروړم؟ ویل یې یو بل ملګری حاجي هم راسره دی، ما ویل چې راتلې دلته یو پاکستانی هویل دی، له هغه څخه چکن کړایي راوړه، دې کې لاڅو دقیقې نه وې وتلې چې زموږ د لغمان څو تنه اوسېدونکي چې دلته له کلونو کلونو راهیسې په طایف کې اوسېږي زما لیدو ته راغلل، ښاغلی حاجي عبدالکافي او څلور تنه نور مشران ورسره وو.

تر عبدالکافي او ملګرو وروسته یې عبدالخبیر اتاق ته راغی، ډک پلاستيکونه یې لاسونو کې وو، چکن کړایي، تازه مېوه او

جوسان يې بار کړي وو، مېلمنو او ما ورته ويل دا څه کوي؟ ده ويل ما فکر وکړ چې ته به ستړی يې نو ځکه مې دا راوړل، ما ويل ما خو چاته دمخه ويلې وو، ما عبدالخبير او نورو مېلمنو ته د ډوډۍ

ست وکړ، خو دوی ويل موږ ډوډۍ خوړلې ده، دا وخت حاجي رضا خان او ورسره ملگری حاجي يې رانوتل، ډک پلاستيکونه، تازه مېوه، جوس پيپسي او کی اف سي (K.F.C) چرگان ورسره دي، ويل يې چکن کړايي مې پيدا نه کړه دا مې راوړل، ما ويل هغه ده چکن کړايي هم يو ملگري راوړې ده. دوی يوه هم ډوډۍ ونه خوړه موږ مولوي صيب عبیدالله نیازی او مولوي حسیب الله راوغوښتل هغوی مړی نیمه وخوړه خو ما (يون) او عزت الله ځانونه ښه ماږه کړل. بیا له طايف څخه راغلو حاجي صيب عبدالکافي او نورو ملگرو اجازه واخيسته او ما ته يې بلنه راکړه چې طايف ته لاړ شم او له ټولو هېوادوالو سره هلته وگورم، هغوی وويل ستا راتگ حتمي دی او زموږ د زړونو د خوشالی سبب گرځي، دا زموږ لپاره وياړ

دی چې د مسافری په ژوند کې خپل یو داسې مشر گورو چې له کلونو کلونو مو ارمان و. زما دومره ټلوپزیوني مرکې او خبرې د حاجي عبدالکافي په یاد وې چې زما په خپله هم هغومره یاد کې نه دي پاتې، حاجي عبدالکافي وویل د ژوندون ټلوپزیون لیدل اوس زموږ داسې عادت گرځېدلی لکه یو عملي سپری چې نسوار اچوي او چې یو وخت یې ونه گورو نو فکر مو خراب وي، همدا ژوندون ټلوپزیون دی چې به مجموع کې ټول افغانان او په تېره بیا ویده پښتانه یې راوینس کړل، حاجي عبدالکافي وویل، په طایف کې ډېر افغانان او په تېره بیا د لغمان خلك اوسېږي، ټول درته په طمع دي، نو هیله کوو چې ضرور راشې. د مدينې منورې لاره هم له همدې ځایه تېرېږي، غرمه به دې موږ سره وي، بیا به په خیر سره مدينې منورې ته ځي، ما ویل که کارونه مو د جمعې تر ورځې پورې جوړ شي نو ضرور به درځو. بیا هغوی خدای پاماني وکړه، زه چې دا مهال ښه ستړی وم، د خوب پر لوري لاړم.

وروستی عمره

د میزان (۱۷) مه، د ذوالحجې (۱۵) مه او د اکتوبر (۹) مه نېټه د پنجشنبې ورځ وه، سهار وختي پاڅېدم، اودس مې وکړ، زه او عزت الله د سهار لمانځه لپاره حرم شريف ته لاړو، تر لمانځه وروسته بېرته اتاق ته راغلو، استراحت مو وکړ، تر استراحت وروسته مو چای وڅښه دا مهال نو، لس بجې شوې، بیا مې د انډيوالاتو ټلېفونونو ته ځواب ورکړ، کابل کې ژوندون ټلوېزيون ته مې زنگ ووايه، يوه لنډه مرکه مې وکړه د ملي هويت او په برېښنايي تذکرو د اسلام او افغان کلمو د ليکلو په باب مې مرکه وکړه او د عمرې پلان مو ترتيب کړ.

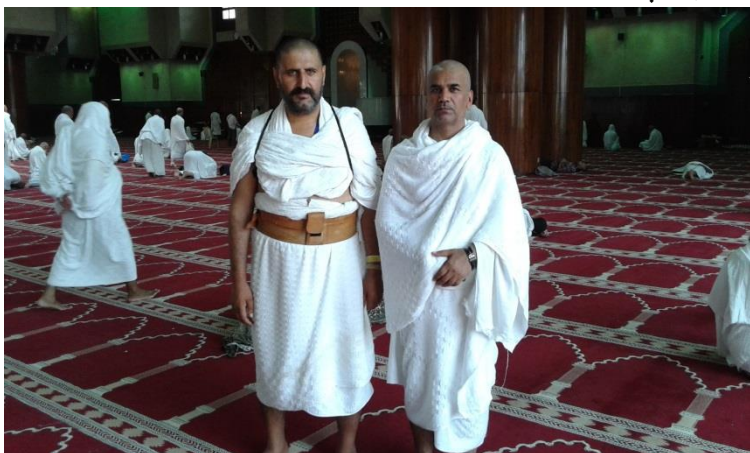
د ماسپښين لمونځ او عمره: اودس مو وکړ يوولس نيمې

بجې له اتاقه رابهر شو، حاجي صيب نيازمحمد ناصري چې دا مهال مدينې منورې ته زموږ د سفر د برابرولو پر چارو مصروف دی او په بعثه کې کار کوي، هغه راته احرام په اساسي ډول وټړه او بيا

د حرم شریف پر لوري و خوځېدو، ټيک د لمانځه وخت ته ورسېدو، د ماسپښين تر لمانځه وروسته د بي بي عايشې جومات ته لاړو، دا جومات چې د (تنعيم مسجد) په نامه هم يادېږي د مسجد الحرام په اوه کيلو مټيرۍ کې د مکې مکرمې او مدينې منورې پر سرک چې د هجرت سرک په نامه هم مشهور دی، پروت دی او هغه ځای دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم بي بي عايشې ته هدايت وکړ چې له همدغه ځايه عمرې ته احرام وتړي، اوس حاجيان او هغه کسان چې په مکه مکرمه کې دي، له همدغه ځايه احرام تړي. احرام تړلو لپاره بل ځای (جعرانه) جومات دی، دا مسجد د مکې مکرمې او طائف ترمنځ پروت او مکې مکرمې ته نږدې دی. رسول الله صلى الله عليه وسلم چې کله د مجاهدينو ترمنځ د (هوازن) غنيمتونه وپشل، نو

همدلته مېشت شو، همدارنگه کله چې له (حنين) غزا څخه راوگرځېد، نو همدلته ته کوز شو او له همدغه ځايه يې د عمرې لپاره احرام وتړه. دا مسجد د مکې مکرمې اوسېدونکو لپاره د احرام تړلو بڼه ځای دی. ټکسيوان راڅخه تر بي بي عايشې جوماته

پورې (۳۰) ريباله واخيستل، موږ درې تنه وو، حاجي عزت الله او حاجي مولوي حسيب الله هم راسره وو. په احرام كې بي بي عايشې جومات ته لاړو، د عمرې نيت له همدې ځايه كېږي. لومړی مو هلته په تشنابونو كې غسل وكړ، بڼه وو پر تشنابونو ډېره گڼه گوڼه نه وه، بيا د بي بي عايشې جومات ته لاړو، لومړی مو دوه ركعته تحية المسجد لمونځ وكړ او بيا مو دوه ركعته عمرې لمونځ ادا كړ، تر هغه وروسته ما د افغانيت، اسلاميت او انسانيت لپاره د خپلې دې عمرې نيت وتړه، له الله رب العزت څخه مې وغوښتل چې ددغو درېو سترو ارزښتونو د لوړاوي، ساتنې، پالنې او جگړونې لپاره زما دغه عمره قبوله كړي او ماته يې اسانه كړي. تر هغه وروسته همغه ټكسيوان چې موږ يې بي بي عايشې مسجد ته رسولي وو، بېرته په (۳۰) ريباله حرم شريف ته راوستلو، د ملك فهد دروازي له لارې

مسجد الحرام او بيا طواف ته داخل شو. ما حاجي عزت الله او حاجي مولوي حسيب الله ته وويل چې د كعبې شريفې ترمنځ دېوال

ته نږدې به طواف کوو، دا ځای لږ سخت دی خو طواف ژر خلاصېږي، هملته درې واړه ورغلو، زه مخکې او دوی راپسې وو، عزت الله زما پر اوږو او مولوي صيب د هغه پر اوږو لاسونه ايښي وو، لومړی دور مو په دې ډول بشپړ کړ، د دويم دور په پای کې حاجي عزت الله وويل، زه مخکې کېږم، تا خلك په عزابوي، ته زما پر اوږو لاسونه کېږده، عزت الله چې د خدای په فضل وجود کې ښه دی، دمخه شو ما يې پر اوږو لاسونه کېښودل، گڼه گڼه ډېره وه، خو دی لکه زغروال تانک دمخه او ما يې پر اوږو لاسونه ايښي وو، پراوونه مو په ښه ډول ترسره کړل، په (۳۵) دقيقو کې مو ټولې دورې پوره کړې، خو مولوي صيب حسيب الله راڅخه په نيمايي کې لادرکه شوی و، تر طواف وروسته ما او عزت الله خان دوه رکعته لمونځ ادا کړ، د کعبې شريفې دروازې ته مخامخ، بيا د صفا غونډې مخې ته راغلو، وعده مو داسې وه چې که هر يو د طواف پر وخت لادرکه شو، وروستی ادرس به مو دا ځای وي او بيا به ددې مقدسو ځايونو شوط پوره کوو. لږه شېبه وروسته مولوي صيب حسيب الله هم زنگ وواهه موږ خپل ادرس ورکړ، پنځه دقيقې وروسته هغه هم راوړسېد، له جيبه يې کتاب راوويست له صفا غونډۍ څخه مو په مسنونو دعاگانو خپل عبادت پيل کړ. طبيعي خبره ده چې د حج د ټولو مراسمو او به هر ځای کې هغه اړونده دعا د ټولو حاجيانو په حافظه کې نه وي د بېلابېلو هېوادونو حاجيانو په ځانگړو پاڼو او وړو وړو کتابگوټو کې مسنونو دعاگانې چاپ کړې وي، ځينو سره يې د هغوی د خپلو ژبو ژباړه هم مل وي، اکثره د کاغذ له مخې دعاگانې لولي. نو زموږ مولوي صيب هم د واړه کتاب له مخې دعاگانې لوستلې، ددې لپاره چې راتلونکو حاجي

صاحبانو ته مویوه څه اسانتیا برابره کړې وي، بنه به وي چې دلته مسنونه دعاگانې او د هغو اړوند ځایونه راوړو چې په کومو ځایونو

کې د کومو دعاگانو لوستل په کار دي:

تلبیه:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ
لَكَ وَالْمَلِكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ.

جومات ته د ننوتو دعا:

اللهم افتح لي ابواب رحمتك.

د طواف د پیل دعا:

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ، وَتَصَدِّيقًا بِكِتَابِكَ، وَوَفَاءً
بِعَهْدِكَ، وَإِتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ.

د یمانې رکن دعا:

الهم انى اسئلك العفو والعافية فى الدنيا والاخرة، ربنا اتنا فى الدنيا حسنة و فى الاخرة حسنة و قنا عذاب النار.

د طواف پر مهال دعا:

سبحان الله والحمد لله و لاله الا الله والله اكبر، ولا حول ولا قوة الا بالله.

د رحمت ميزاب دعا:

اللهم اظلنى تحت ظلك يوماً لا ظل الا ظلك، اللهم اسقنى بكاس محمد صلى الله عليه وسلم شربة هنية و مرينة لا اظما بعدها ابدا.

د زمزم اوبو د خنبلو پر مهال دعا:

اللهم انى اسئلك علماً نافعاً و رزقاً واسعاً و شفاءً من كل داء.

د صفا او مروه دعا:

ان الصفا والمروة من شعائر الله، فمن حج البيت او عتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما، ومن تطوع خيراً فان الله شاكر عليم. لا اله الا الله وحده لا شريك له، له الملك و له الحمد و هو على كل شىء قدير.

د صفا او مروه ترمئخ دعا:

رب اغفرلى و ارحم، انك انت الاعز الاكرم.

د شيطان ويشتلو دعا:

بسم الله الله اكبر، رغماً لشیطان و رضا للرحمن، اللهم اجعله حجاً مبروراً و ذنباً مغفوراً و سعياً مشكوراً.

د عرفات میدان دعا:

اللهم لك الحمد كالذى نقول و خيراً مما نقول، اللهم لك صلاتى و نسكى و محياى و مماتى و اليك ما بى و لك رب تراثى، اللهم انى اعوذبك من عذاب القبر، و سوسة الصدر و شتات الامر، اللهم انى اعوذبك من شر ما تجيى به الريح، اللهم انى استلك من خير ما سالك به عيدك و نبيك و اغوذك من شر ما استعاذ به نبيك، ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفرلنا و ترحمنا لنكونن من الخسرين، ربنا اتنا فى الدنيا حسنة و فى الاخرة حسنة و قنا عذاب النار. (سل خله). (لااله الاالله وحده لاشرىك له، له الملك و له الحمد و هو على كل شىء قدير). (قل هوالله احد (سل خله). (پر حضرت محمد(ص) درود شريف ويل).

اوه پراوونه مو ووهل، هر كله چي به د صفا او مروه غونډيو سرته ورسېدو، مولوي صيب حسيب الله به دعاگانې لوستلې او موږ به تکرارولې، ان يو نيم بل شخص به هم دا دعاگانې تکرارولې، په دې ډول مو خپلې سعې (هڅې) پوره کړې.

کله چې د وروستي (اووم) شوط لپاره د مروه غونډۍ سرته ورسېدو، دعا مو وکړه، نو يوه دقيقه وروسته د مازيگر اذان وشو، لږه شېبه چې تېره شوه، لمونځ مو په جماعت سره ادا کړ او بيا مو د جنازې لمونځ وکړ، له همدې ځايه د عمارې پر لوري په دولتي موټر کې راغلو، دوى دواړو وويل، موږ خو يو بل ته سر خړيو ما ويل زه خو ځم سلماڼي ته، زه لارم سلماڼي ته، گڼه گونډه نه وه، سلماڼي ته کېناستم همغه سلماڼي ته چې د اختر پر لومړۍ ورځ يې د شيطانانو تر ويشتلو وروسته ماته سر په شل ريال خړيلی وو، نن يې په لس

رياله كل کړې، اتاق ته راغلم، دوی لاخليل سرونه نه وو خريلي، تشناب ته ننوتم، بيا مې پر ځان اوبه تېرې کړې اودس مې وکړ او ځان مې له احرامه خلاص کړ، جامې مې واغوستې، لږ وروسته حاجي عزت الله او مولوي صيب حسيب الله دواړه سر خريلي راښکاره شول او هغوی هم ځان له احرامه خلاص کړ.

لږه دمه مو وکړه، يخچال کې چې مې له راتگ سره سم لږه انرژي او جوس ايښي وو، تيار څښاک ته برابر وو، ما او عزت الله هغه وڅښل او بېرته د ماښام د لمانځه لپاره د حرم پر لوري راغلو. د ماښام لمونځ مو د صفا او مروه غونډې ترمنځ په دويم پور کې ادا کړ او بيا تر دې وروسته د حرم شريف د نوې ودانۍ پر لوري

وخوځېدو، چې دلته اکثره وخت موږ د ماسخوتن لمونځ ادا کوو او بيا د عمارې پر لوري پلي ځو. د ماښام تر لمانځه وروسته نيازمحمد ناصري ورور راته زنگ ووايه چې د وزير صيب په همکارۍ مو درته د سفر امکانات انشالله برابر کړل، د اکتوبر پر (۲۲) به مو له مدينې څخه پرواز وي. په (فلايت دوبي) الوتکه کې،

سبا پورې به انشالله د سفر کاغذونه درته راوړم، مدینې ته به لاړ
شی.

خپل (۴۰) لمونځه به پوره کړئ او بیا به له همغه ځایه کابل ته
ځئ، دا نو د پر بنه زېری و، چې له خو ورځې راهیسې مې ورته
انتظار درلود او هر چاته دا سهولت نه برابرېږي. د ما بنام تر لمانځه

وروسته مې په مسجد کې دغه یادښت ولیکه، دادی اوس ساعت
(۲۵) کمې اته بجې دي د ماسخوتن د لمانځه اذان یې وکړ، خو
شېبې وروست جمع تیارېږي او تر جماعت وروسته به بیا عمارې ته
ځو او پاتې کارونه به تعقیبوو.

د حج او اوقافو وزارت له وزير سره ملاقات

کله چې د ماسخوتن له جماعته خلاص شو، نو د عماري پر لوري مو حرکت وکړ، نږدې شلو دقیقو کې ورسېدو، خان پاچا ورور راته زنگ وواکه چې ډوډۍ گوره رانه وړې، زه ډوډۍ راوړم، کله چې اتاق ته ورسېدو، نو خان پاچا، بیا له یو پنډ ډوډۍ او ډول ډول جوسونو سره اتاق ته رانوت، نیازمحمد ورور چې مې تېره شپه کتلی و او هغه وزیر صیب (یوسف نیازی) ته ویلي وو چې نن شپه به زه (یون) ورځم، نو هغه هم راته په طمع و، خو ویل، زه خپله درېسې درځم او ځان سره دې راولم، هغه ته مې زنگ وواکه، ویل یې دادی پنځه لسو دقیقو کې در رسېږم ما ویل ډوډۍ به دلته موږ سره خوري، هغه ویل نه وزیر صیب درته په طمع دی، ما هغه ته ویلي، ما ورته وویل د وزیر صیب مېلمانه زیات دي، هغه سره به چای وڅښو، نیازمحمد ورور چې راغی، نو ډېر تینگ شو، چې ډوډۍ هلته خورو، خو موږ مجبور کړ، چې همدلته ډوډۍ وخوري، ساعت نهه نیمې بجې وې چې د وزیر صیب د استوګنځي پر لوري مو، چې خپله د بعثې په پنځم منزل کې و، حرکت وکړ، خو مخکې تر حرکتې عبدالکافي ورور چې په سعودي کې د یو زیات شمېر لغمانیو له مخورو سره دی او ماته یې وار دمخه ویلي وو، چې قومي مشرانو او سپین ږيرو سره به یو ځانګړی ملاقات کوو او هغوی به ماته یوه مېلمستیا کوي، خو دا مېلمستیا به په طایف کې وي. حاجي عبدالکافي وویل چې موږ اوس دا ښه وګڼله چې سپین ږيري د شنبې پر ورځ ټول (۷۰-۸۰) تنه دلته مکې مکرمي ته راشي، دلته به په یوه پارک کې کېنو، د سړک غاړې ته خپله

افغاني ډوډۍ او کبابونه به تيار کړو او همدلته به مجلس وکړو. ما ورته وويل دا دی د بعثې مشر دلته ناست دی، نن شپه له وزير صيب سره غږېږم، چې مدينې ته زموږ د تگ دقيق وخت معلوم شي، بيا تر هغه وروسته به له تاسې سره د مجلس وخت او ځای ټاکو، خو تر هغه دمخه تاسو سپين ږيرو او مشرانو ته تکليف مه ورکوئ، ده ويل خیر نو اوس ماته اجازه راکړه چې طایف کې د وطندارانو واده دی که لاړ نه شم، نو ټول به خفه شي، ضرور بايد لاړ شم، عبدالکافي ورور له موږ څخه اجازه واخيسته، ډوډۍ يې هم ونه خوړه، ويل يې واده ته ځان رسوم او موږ د وزير صيب پر لوري لاړو. حاجي ډاکتر اسدالله او خان پاچا هم راسره ملگري شول، هلته چې ورسېدو، نو نياز محمد نصري ورور پنځم پوږ ته پورته کړو، د وزير صيب (يوسف نيازي) د کوټې مخې ته لکه د طالبانو د وخت دفتر د رنگارنگ خپليو گڼه گڼه و، کله چې ورننوتم نو گڼ شمېر

خلک ناست وو، سترې مشي ته راپورته شول، په ولسي جرگه کې د هرات وکیله اغلي (جامي) خور هم په کې وه، د وزير صيب په گډون مو ټولو سره سترې مشي وکړل، وزير صيب د گڼو کاغذونو منځ

کې ناست و، هرې خواته لستونه او کاغذونه پراته وو، قلمونه د بالښت لپاسه ایښي وو، دا مهال نور مېلمان له اتاقه ووتل، د وزیر صیب په گډون مورځو تنه پاتې شو، ما لومړی له وزیر صیب نه مننه وکړه چې کارونه یې ښه او منظم روان دي، د افغانستان بیرغ هر چپرته رپېرې او خوند خو دا کوي چې د افغانستان بیرغونه د پاکستان تر بیرغونو ډېر او هر چپرته لوړ وو. وزیر صیب زما له راتگ څخه مننه وکړه او ویې ویل کاشکې چې ټول ستا غونډې حاجیان وای چې مورځو نه په عذابوي، نه یې په ډوډۍ جنجال وي، نه په موټر او نه په نورو شیانو، وزیر صیب وویل، تاسو د حج اوسنۍ پروسې ته له مثبت نظر کتلي، ځکه درته ښه ښکاري، خو اوس هم لا ډېر کارونه نیمگړي دي، خدای (ج) دې مورځو ته توفیق راکړي چې د حاجیانو خدمت وکړو، ما ورته وویل، مورځو ته هغو حاجیانو، چې په تېرو کلونو کې راغلي وو، کیسه کوله چې سړي د تېر کال او تېر کال د نورو کلونو په تناسب ښه وو. وزیر صیب سره څو دقیقې نور هم ناست وو، بیا مو ترې اجازه واخیسته هغه چای او ډوډۍ ته ډېر ټینگ شو، ما ویل ډوډۍ مو خوړلې، له هغه مو اجازه واخیسته، بیا لاندې د نیازمحمد ناصري دفتر ته راکښته شو، هغه په دویم پوړ کې و، نیازمحمد ناصري اصلاً د لغمان د کرغیو ولسوالۍ اوسېدونکی دی او دلته په سعودي کې د یو پوهنتون محصل دی او د افغان حجاجو مشري هم پر غاړه لري، ډېر وینښ، تکړه، دلته ښه بلد او د رانه ضمیر او فکر څښتن دی. په لاره کې یې راته وویل چې ماته د ملي تحریک غړیتوب راکړی، زما په شان دلته په سلگونو افغانان د ملي تحریک له تگلارې سره ټینگه علاقه لري، زه به دلته یوه څانگه هم پرانیزم او نور ډېر کار به وکړم. ما ورڅخه

مننه وکړه، امیري بیا زما د ټکټ او پاسپورت پوښتنه وکړه، هغوی ورته وویل، سبا (۸) بجې باید د (۵۸) مکتب (دفتر) مخې ته

راشي، له دې ځايه يې موږ خپل موټر کې وړو، خو پاسپورت دوی ته لاس کې نه ورکوو، نیاز محمد ورور څخه مو خدای پاماني واخيسته، ساعت تقريباً د شپې (۱۱) بجې وې. دا مهال مې خان پاچا ته وويل طایف پورې څومره لاره ده؟ هغه وويل (۹۰) کیلو متره شاوخوا ده، ما ويل ما خو عبدالکافي ورور سره د شنبې پر ورځ وعده ايښې ده چې د لغمان او ځینو نورو سیمو مشرانو سره به دلته په مکه معظمه کې گورم، دا خو چې زموږ سفر رالنډ شو، هغه خلك خفه نه شي، که ته ستړی نه يې نو راځه چې هلته لاړ شو، څو سپين ږيري به په همدې شپه کې وگورو بنسټه به ترې وغواړو چې له موږ څخه خفه نه شي. هغه وويل تر دې ښه خبره چېرته ده، ما باندي هسې هم د شپې خوب نه راځي، راځه چې څو په خير سره.

د طایف پر لوري

له خان پاچا سره تر مشورې وروسته مې فوراً حاجي عبدالکافي ته زنگ وواهه، هغه ته مې وويل که ستا خوبنه وي مور به حرکت وکړو، هلته خو تيار واده هم دی، کېدی شي يو څو تنو سپين ږيرو سره وگورو، بښنه ترې وغواړو چې راڅخه خفه نه شي، شنبې ته مور نه پاتې کېږو، سفر مو دغسې لنډ شو، عبدالکافي سخت خفه شو، هغه وويل د شنبې پر ورځ به دې مور مدينې منورې ته بوځو، له بعشي او مکتب څخه بېخي تېر شه، ما ورته وويل چې پاسپورتونه هغوی سره دي او هلته د عمارې غم هم دوی خوري هېڅ بله چاره نه شته، بيا عبدالکافي وويل زه لاهم تراوسه د واده ځای ته نه يم رسېدلی، خو چې داسې ده نو راځئ همدا د شپې حرکت

وکړی. خان پاچا ته مو وويل چې نور کش ورکړه. هغه اکسلېټر ته پښه ورکړه، لومړی مو حاجي ډاکتر اسدالله د خپلې عمارې مخې ته کښته کړ او بيا مو د طایف پر لوري حرکت کې شو.

خان پاچا لاره کې وويل زما يو خپلوان ترورزی (احمدشاه) هم ستا د ليدو سخت ارمانجن دی، څنگه دې خوبنه ده چې هغه له ځان سره واخلو، تيار په لاره کې دی، ساعت به مو تېر شي د هغه ارمان به هم پوره شي، بيا خو تا نه شي ليدی، ما ويل بېخي سمه ده، هغه ته يې زنگ وواهه، تر شل دقيقې مزله وروسته هلته

ورسپدو، هغه نو تيار په دروازه کې ولاړ و، تر سترې مشي وروسته يې ټينگ ست وکړ، ما ويل ناوخته دی ځان رسوو، درې واړه موټر ته پورته شو، په لاره کې مو بڼه گپ ولگاوه، احمدشاه او خان پاچا دواړه بڼه د گپ ځوانان وو، دواړو دلته ډېر وخت تېر کړی، کاروبار يې هم بڼه دی. په عربي ژبه او د عربو په کلتور هم ډېر بڼه پوهېږي. احمدشاه د عربو کلتور په باب ډېرې جالبې او اوږدې خبرې وکړې،

د عربو بېلابېل قبایل يې موږ ته معرفي کړل. تر يو ساعت مزله وروسته (طایف) ته ورسېدو، د طایف ښار خورا ښایسته و، د سعودي د نورو ښارونو په اندول ډېر شين او بڼه تفريحي ښار و، مېوې هم په کې ډېرې کېږي، هوا يې هم یخه ده، هلته د ښار په يوه څنډه کې حاجي عبدالکافي او څو تنه نور ملگري تيار د سړک پر سر موږ ته منتظر وو. کله چې مو وليدل نو ډېر زيات خوشاله شول حاجي عبدالکافي موږ سره په موټر کې پورته شو، ځکه چې لاره ورته معلومه وه، تر لس پنځه لس دقيقې مزله وروسته هدف ته ورسېدو.

د لغمانيو واده

دلته نو د يو لغماني ځوان واده و. دلته نږدې (۳۵۰) كوره لغماني اوسېږي، ټول په اتفاق دي، دا هغه لغماني دي چې له نږدې دېرشو كلونو راهيسې دلته په طايف كې اوسي. كله چې د واده ځای كې كېښته شو، ټول واړه، زاړه او ځوانان زموږ هركلي ته ولاړ وو، پر ما وړو او تنكيو ځوانانو گلان شيندل او لويانو غېږه

راکوله، هر چا خپل ټېلفونونه د عكاسۍ لپاره نيولي وو، حاجي عبدالکافي په دې ترڅ كې يو يو مخور هم راعرفي كاوه. (شاه يا زوم) هم په ليكه كې ولاړ و، سترې مشي مې ورسره وكړه او مبارکي مې وركړه. تر گرم هركلي وروسته يې بيا يو صالون ته پورته كړو چې نږدې دوه سوه تنه به په كې ځايېدل، هلته كېناستو، ځوانان او ماشومان مخې ته ولاړ وو او مشران ما سره څنگ ته كېناستل. ټولو ډېره خوشالي وكړه، هر يو ويل دا زموږ لپاره يو خوب او خيال و، په ټلوېزيون كې مو ډېر ليدلی يې، خبرې مو دې ډېرې خوښې شوي، خو دا مو ارمان و چې كله به دې له نږدې وگورو، د لغمان

ددې ځای مشرانو ویل، مور دلته یوه شورا لرو، ټول په اتفاق یو، یو بل سره مرسته او همکاري کوو، په غم او درد کې یو بل سره شریک یو، شکر د خدای فضل دی هر څه بڼه ډېر دي، خود وطن

درد او مساپري مو کړوي. دا مهال ډوډۍ راوړل شوه، ما ورته وویل ما خو ډوډۍ خوړلې، دوی ویل چېرې کېږي چې ډوډۍ ونه خوړې، مور هم خوړلې، تاسره یې بیا خورو، پنځه لس شل کسان بیا ډوډۍ ته کېناستو، د وریجو، غوښو او تازه مېوو پرېمانې وه، دلته دا رواج دی چې وریجې په لویو مجموعو کې باسي، لپاسه پرې غوښې ږدي، وچه ډوډۍ ورسره نه ږدي، خو افغانان بیا پر دې سربیره وچه ډوډۍ هم ورسره راوړي، ډوډۍ مو په خوند وخوړه، مېوه مو هم لپاسه پسې وخوړه، انگور، کښو او نوره مېوه، خودې منځ منځ کې مو خبرې هم کولې او ځوانانو خپل خپل عکسونه هم اخیستل. تر ډوډۍ وروسته بیا ټول راټول شول، ترڅنگ مې کېناستل، د ټولو تندي ورین وو، په شونډو او مخونو کې یې د خدا احساس له ورايه بنکارېده یو به غږ کړ، دا ټول دې گوره وطنداران دي، یو نیم په کې زموږ د نورو قومونو دي، هغوی هم

واده ته راغلي دي، دلته ډېر خلك راغلي وو. كله چې نور خلك لارل، نو دا خلك پاتې وو، په دې كې ستا احوال راغی چې راځي، نو

دا خلك ځای پرځای دلته پاتې شول او دوه ساعته يې درته انتظار وويست، هغه نور خلك كه خبر شي چې ته راغلی يې او موږ نه دي خبر كړي، نو سخت به خفه شي، موږ خپله پنځوس شپېته كسه درتلو، خو دا چې ته راغلي پر موږ دې ډېر ډېر غټ احسان واچوه، بيا ما ورته وويل ما خو په لغمان كې هم په يو ځايي ډول دومره لغماني نه دي ليدلي، له هغه ځايه خو دلته ډېر زيات ياست، دوی وويل موږ دلته نږدې څلور سوه كوره يو، ټول په اتفاق يو، مشران سره كېني يوه خبره غوټه كړي، كشران يې مني، نورو خلكو سره هم مرسته كوو، ما ويل څه خدای مو په اتفاق لره، لغماني خو په لغمان كې اتفاق نه لري، دا چې تر وطن بهر يې لري دا هم غنيمت او د شکر ځای دی. ما ورته وويل لغماني په لغمان كې سره وران دي، خو تر درونتيې اخوا په جلال اباد او تر ماهيپير دېخوا په كابل كې

سره جوړ دي، دوی هم سخت وخنډل بیا لږه شپبه وروسته حاجي صیب عبدالکافي ورته وویل، یون صیب دادی په خیر سره ځي، تاسې که څه غوښتنې لرئ، یا مشکلات نو دی یې په خپله هم او د تلوېزيون له لارې هم حکومت ته رسولای شي، دې وخت کې یو

شمېر سپين رږيرو همغه خبره تکرار کړه چې د پاسپورتونو په باب وه، که څه هم دوی وویل چې دوی دلته ډېر مشکل نه لري، خو نور افغانان اکثره د پاسپورت او اقامو مشکل لري، بیا یو مشر پوښتنه وکړه چې دا نوی حکومت به څه وکړي او که نه دا به هم همغسې وي لکه د کرزي صیب! ما ورته ورته وویل یو څه امیدشته، یو څه به تر هغه ښه وي، خو داسې تقاضا هم باید ونه شي او یا داسې هیله، چې ټول مشکلات به حل کړي، په ځینو برخو کې لکه د فساد د مخنیوي د ځینو خاصو ډلو د واک کمښت، اداري اصلاحاتو او ځینو نورو برخو کې به یو څه مثبت تغیر راشي، خو نه په ډېره غټه کچه، بیا هم یو څه امید په کار دی. ددې ځای (طایف) مېشتو افغانانو بیا دلته په طایف کې د یوه افغاني مکتب د جوړېدو غوښتنه هم وکړه چې درسونه یې باید په پښتو او دري ژبو وي،

دوی وویل زموږ ماشومان ټول اوس په عربي خبرې کوي، په عربي ژبه لیک لوست کولای شي، خو په پښتو او دري ژبو یې لیک لوست نه دی زده. ځوانانو وویل په ټلوېزیون کې باید موږ ته د هندي پروگرامونو او ډرامو پرځای پښتو ډرامې نشر شي، موږ په هندي کلتور څه کوو؟ دوی د نورو خپرونو د زیاتونې غوښتنه هم وکړه. دلته له افغان اوسېدونکو سره خبرې دومره اوږدې او خوندورې

وې، چې یو وخت مې ساعت ته کتل، څو دقیقې درېو ته پاتې وې، له دوی څخه مې په ډېر تکلیف اجازه واخیسته، په پای کې ټولو یادگاري عکسونه واخیستل، د (شاه) په گلډون ټول راسره تر موټره پورې بدرگه راغلل، له مینې او خلوصه ډکې شپې وې او ټولو ویل د بیا لیدو په هیله دې یو.

وداعي طواف

د میزان (۱۸) مه د ذوالحجې (۱۶) مه او د اکتوبر (۱۰) مه نېټه د جمعې مبارکه ورځ ده. کله چې مو د لغمانیو د خوښۍ له محفله حرکت وکړو او عمومي سړک ته برابر شو، نو ساعت پوره درې بجې و، خان پاچا اکسیلتیر ته پښه ورکړه. په لاره کې احمدشاه د حضرت پیغمبر (ص) د تکلیفونو او کړاوونو خورا زیاتې کیسې وکړې، د طایف پر لاره یې یوې ډبرې ته هم اشاره وکړه چې مشرکینو پر پیغمبر (ص) د قران کریم د تلاوت پر مهال له لوړې راخوشې کړې وه، خو د خدای (ج) په حکمت او مرسته ده مبارک ته تر رارسېدو دمخه ځای پرځای ولاړه پاتې شوه. طایف ته ځکه طایف وایي چې له دې ځایه د خدای تعالی پیغمبر د عمرې او طواف احرام تړلی و او مکې معظمې کې د خدای کور ته تللی دی.

موږ تر یو ساعت مزله وروسته مکې معظمې ته ورسېدو، خان پاچا خورا تېز راغی، څلور بجې شاوخوا وې چې حرم شریف ته نږدې راوړسېدو، په لاره کې مو او د سونه تازه کړل. حرم شریف ته نږدې یوه دوکان کې مو (۱۲۰) جوړې تسبیې واخیستې چې د خدای دکور پر دېواله یې د تبرک لپاره وموښم، دا نو د خدای له کوره زموږ وروستی لیدنه ده.

تسبیې مو واخیستې، موټر مو په سختۍ یوځای کې ودراره، حرم شریف ته چې داخل شو، نو یوازې یو څو دقیقې جماعت ته پاتې وې، نیت مو وکړو او د مروه او صفا غونډیو ترمنځ مو د سهار

لمونخ په جماعت سره ادا کړ. بیا د ملک فهد باب له لارې طواف ته داخل شو. زما خپلې احمدشاه واخیستې، له خپلو خپلیو سره یې په پلاستیک کې تاوې کړې. تسبی نیمې خان پاچا او نیمې احمدشاه واخیستې، هغوی وویل موږ یې د بین الرکنینو ترمنځ موبنو، ته خپل طواف ته ځه.

ما په ډېر مهارت سره په داسې حال کې چې تر انتها زیاته گڼه گڼه وه، د ابراهیم مقام او بیت الله شریف ترمنځ طواف پیل کړ، دومره گڼه گڼه وه چې له نوکانو نیولې تر وبنستانو پورې ټول په

خولو کې ډوب شوم، اخري او وروستی وارې طواف و، د خدای له کوره د خدای پامانۍ طواف، داسې خدای پاماني چې بیا به دې امید وي یا نه وي چې دلته به راځې او د خدای پر کور به دې سترگې لگي، اوه ځله د خدای له کوره تاو شوم، د طواف پرمهال مې یوځل بیا خپله تېره ماضي له نظره تېره کړه، گناهونه، خطاگانې، تېروتنې، غلطۍ، هوسونه او نورو هر څه مې په ذهن کې لکه د تلوېزیون د پردې په شان تېر شول، خپل ټول مړي او ژوندي را

په یاد شول، مور، پلار، خویندې، خپلوان، انډیوالان، دوستان، لاسنیونکي او نور چې د عمر په ټول بهیر کې یې راسره مرسته کړې وه، یو یو مې په سترگو کې وگرځېدل، بین الرکنین ته خدای ورسولم، دواړه لاسونه مې پرې کېښودل، د ژړا بهیر رامات شو، تندې مې پرې وموښود، لاسونه مې پر مخ راکاږل او نور نو د خلکو خپو ورو ورو د طواف له ساحې څخه څنډې ته کړم، لکه یو نېزه وړی چې د سېلاب څپې یې ورو ورو څنډې ته پورې باسي. کله چې د طواف له لیکو ووتلم، نو د خدای د کور دروازې ته مخامخ مې دوه رکعت له مونځ ادا کړ. خپل ځان، مور و پلار خپلو ټولو دوستانو، افغانانو، مسلمانانو او انسانانو ته مې د زړه له تله دعا وکړه، یو ځل بیا مې د لوی خدای (ج) له دربار څخه وغوښتل چې خدایه زما خپل وطن خپلو طبیعي حدودو ته ورسوي، داسې یو هېواد راته جوړ کړې او د داسې یو هېواد جوړولو وس راکړې چې لکه ستا د دین په شان د تور او سپین، قوم او قبیلې، لوړ او ټیټ، غریب او بډای، امیر او فقیر توپیر په کې نه وي، توپیر یې یوازې په تقوا او لیاقت پورې اړه ولري، نه پر چا ظلم وکړي او نه څوک ظلم ته پرېږدي، په داسې حال کې چې سترگې مې د خدای پر کور څښې کړې وې، ورو ورو مې اجازه واخیسته، یو ځل بیا مې پر سترگو لاسونه کېښودل، سترگې مې له اوبنکو ډکې وې، اوبنکې پر سپینو ډبرو تویې شوې، د تندي خوله هم پر مرمر ډبرو وڅښېده، په خپلو اوبنکو کې مې د خپلې ماضي د گناهونو تصویر ولید، انسان څومره کمزوری دی، انسان څومره بدرانگ دی، د خدای د رحمت په هیله مې ورو ورو ځان خروجي دروازې ته برابر کړ، خپل ملگري مې خان پاچا او احمدشاه چې دا مهال راته د صفا غونډۍ ترمنځه

منتظر وو، د تېلفون په ليکه پيدا کړل، دا ځای خورا يخ دی، هغو ته مې وويل چې له کومې دروازې وځو؟ ما وداعي طواف کړی، هغوی وويل پروا نه کوي، له هرې دروازې چې وځو، ما ويل په کتابونو کې راغلي چې له سلام باب يا دروازې څخه به ووځئ، خان پاچا دا مهال له يوه شيخ څخه پوښتنه وکړه هغه وويل له هرې

دروازې چې وځئ پروا نه کوي، زړه کې مې وسواس و، مولوي صيب عبيدالله نيازي ته مې زنگ وواهه، ما وويل وداعي طواف مې خلاص کړ، له کومې دروازې بهر شم، هغه وويل ماشالله مبارك! له هرې دروازې چې وځئ پروا نه کوي، که باب سلام وي که بله، درې واړه له مسجد الحرام څخه راوتلو، تر راوتو وروسته مې خان پاچا ته وويل چې ددې دروازې پوښتنه دې ونه کړه چې کومه يوه ده، هغه وويل همدا باب السلام ده، که نه! ما ويل نه به وي، ده وويل ده، زه خو همدلته کار کوم، همدغې دروازې ته باب السلام وايي، باب السلام لويه دروازه ده چې بيا څو نورې دروازې هم د

هغهې مربوطې دي، همداسې د ملك فهد او عبدالعزيز دروازې هم دي چې هغه هم خوځو نورې دروازې لري، نو دا ټول باب السلام دی، لاس يې ورته ونيو، دې سره مې زړه نور هم خوشاله شو.

د حرم شريف له ساحې چې ووتو، نو اتاق ته لاړو، ساعت د سهار (۷) بجې وې او ښه د مزې ستړي وو، په تېرو څلورو يشتو ساعتو کې مې سترگه هم نه ده پټه کړې.

د سهار چای او د مکتب پر لوري

سهار اوه بجې دي، خان پاچا او احمدشاه ډپر شله شول چې چای څښو او بیا به د مکتب پر لوري ځو، احمدشاه وویل دلته ډپر بڼه (لری) پخېږي، خان پاچا به ورپسې لاړ شي، ما ویل هېڅ چای نه څښو چې لږه دمه وکړو، دا تر هر څه بڼه ده، خو خان پاچا لاړ لري پسې، ډپر گرځېدلی و، لری یې نه و پیدا کړی، بیا یې ځیگر راوړ، چای مو وڅښه، تقریباً (۸) بجې او پنځه لس دقیقې شوې، غوتې مو تیارې کړې، دا مهال مې وحیدالله مومند ته زنگ وواهه، هغه ته مې وویل موږ سره خپل گاډی شته که دا مکتب (دفتر) راپسې

پاسپورتونه راولېږي، موږ به دې خپل گاډي کې مديني ته لاړ شو. هغه وویل (۹) بجې راشئ، زه به خپله درسره مکتب (دفتر) ته لاړ شم، نهه بجې هلته بعثې ته ورغلو، مومند صیب تيار د دروازي په خوله کې منتظر و، څو نور هېوادوال هم هلته زموږ لیدو ته راغلي

وو، مومند صيب راسره د مکتب پر لوري لار، هلته چې ورسېدو مسول کس سره مو تماس ونيو، هغه وويل هېڅ امکان نه لري چې تاسې خپل موټر کې لارښی، دلته لوی گاډي منتظر دي، تاسې سره يو مسول کس ځي، هلته مو گاډي ته پورته کوي، پاسپورتونه ډرپور ته ورکوي، تاسې ته يې نه شو درکولای. مور وويل سمه ده پاسپورتونه دې هغه سره وي، مور به تر هغه دمخه لار شو، په هغه موټر کې به نه ځو، ويل يې نه دا هم نه کېږي، مور وويل بيکونه به

هغه موټر کې کېږدو او مور به خپل موټر کې لار شو، ويل يې دا هم نه کېږي، مور ويل نو څه کېږي؟ ده ويل تاسې کولای شئ زموږ له خوا په يوه وړوکي موټر کې لار شئ، خو تاسې به د هغه کرایه ورکوی. مور وويل څو ده کرایه يې، ويل يې (۶۳۰) ريال، مور وويل کمېږي نه، ده وويل نه، مور ټوکه وکړه، ورته مې وويل داسې نه کېږي چې دوه سوه ريال تاسو ته درکړو او نور مور په خپل گاډي

کې لار شو، ویل یې پاسپورتونه له عرب پرته بل چاته نه ورکوو، دا مهال یو افغان هم هلته ناست و، دوی سره یې کار کاوه، هغه هم ډېر بحث ورسره وکړ، خو خیره یې ونه منله، اخر هغه افغان ماته وویل زه دا خو کاله کېږي دوی سره کار کوم، دا خلک د چا خبرې ته ارزښت نه ورکوي، دا واره موټر چې دوی پرې ټینګار کوي، دا ټول دوی سره قرارداد لري، په ګټه کې ورسره شریک دي، نو ځکه دوی

حتمي هغوی ته کار پیدا کوي. تر ډېر بحث وروسته مو پرېکړه پر دې وکړه چې لار به شو، د موټرو تمخي ته، هلته به وګورو که څه ګاډی تیار و او مسترح و، هغه کې به لار شو او که نه بیا به وړوکی موټر ونیسو. زه او مومند صیب له دې افغان سره په موټر کې کېناستو، یو بل تور پوټکی چې زموږ پاسپورتونه ورسره وو او د همدې مکتب (دفتر) کارکوونکی و، هغه په مخکې سیت کې کېناست، افغان ته مې وویل ته ده ته ووايه چې تاته به څه شیرینې درکړو یو دوه سوه ریا له، موږ پرېږده، چې خپل موټر کې لار شو، هغه ورته په شفر کې وویل، دده زړه او ساړه دواړه کېدل، خو د تائید سر یې ونه خوځوه، افغان ماته وویل دده زړه کېږي، خو ډارېږي، موږ وویل څه دوه سوه یې نور، خو دی بیا هم وډار شو، تر

لس پنځه لس دقیقو مزله وروسته هډې ته ورسېدو، لوی او واړه موټر دواړه ولاړ دي. لوی موټر کې د بېلابېلو هېوادونو حاجیان خپري، هر څوک چې موږ ته ورته کیس لري هغوی ته منتظر دي، دا چې څه وخت به ډکېږي ددې نو پته نه لگي. خبره مو په دې راتوله کړه چې وړوکی گاډي کې ځو، (کیمري) ټکسي موټر یې

راوغوښت، هغه تور پوټکي زموږ کاغذونه او پاسپورتونه هغه ته ورکړل، څو دقیقو کې موټر تیار شو، خپل بیکونه او سامان مو د خان پاچا له موټره راکښته او دې کې مو ځای پرځای کړل، له مومند صیب، خان پاچا او احمدشاه څخه مو خدای پاماني واخیسته، هغوی ته مو وویل چې تاسې لاړ شئ استراحت وکړئ، هغوی ټینګار کاوه چې موږ هم درېسې درځو ما وویل نه! همدومره بس دی، هغوی ټکسيوان ته وویل چې دوی په ژبه نه پوهېږي، هر چېرې چې دوی غوښتل ته به ودرېږي، هغه لږ لږ په انګرېزي هم پوهېده، ما ویل څه مشکل حلېږي. له دوی څخه مو رخصت واخیست.

د مدينې منورې پر لوري

د مدينې ليدل مې د زړه يو ارمان و، حاجي عزت الله د موټر مخکې سيټ او زه په شاتني کې کېناستم، ساعت لس نيمې بجې دي، د جمعي مبارکې ورځ ده، موټر د مکې معظمې له ښاره په راوتو شو، ما تصور کاوه چې د مکې مکرمې او مدينې منورې ترمنځ پر غځېدلې لاره به لکه د نورې نړۍ د سرکونو په شان شني ونې وي، واره ښکلي ښارگوټي به وي، د تفریح لپاره به ښه ښه تمځايونه وي او نور تصورات مې وو، خو څومره چې د مکې معظمې له حدودو وتلو، سپېره دښته، وچ غرونه چې له تورو او سرو ډبرو او کايو ډک وو، نور څه نه ليدل کېدل، شنه ونه خو به کله

کله داسې رانښکاره شوه، لکه د پېغلي پر تندي چې خال

رامعلومپري، سرکونه يې که څه هم نوي جوړ شوي وو، خو د اروپا له سرکونو سره يې سيالي نه شوه کولای، سره له دې چې سعودي عربستان تر اروپايي هېوادونو زياتې پيسې لري، خو شرقي کلتور او عامه ذهنيت لاهم د سرکونو پر فضا خور دی.

دا چې په څلورويشت ساعتونو کې مې يوه شېبه هم سترگه نه وه پټه کړې، نو کله به مې سترگه پټه کړه او چې بېرته به مې رڼه کړه نو بيا به همغه غر و او هماغه کروبوړی، هر څومره چې مې چورت واهه چې دا دښتې، غرونه رغونه به څنگه اباد شي، فکر مې ورته کار نه کاوه، ځکه چې نه اوبه وې او نه يې خاورې. د ابادۍ او زرغونتيا اساسي عناصر درلودل، په ټول سعودي کې روانې

اوبه نه شته، پخوا چې کومې سيمې شنې وې هغه هم د څاه گانو د اوبو په واسطه شنې شوې وې او اوس خو د سعودي حکومت له کلونو راهيسې د بحر تروې اوبه تصفيه کوي، هم يې څښاک ته

برابروي او هم يې کرنې ته، نو په دې وجه اوبه په سعودي کې تر هر څه قيمته دي، دوه ليتره تېل په يو ريال، خو يو وړوکی بوتل اوبه هم په يو ريال دي، په دې ډول نو تېل تر اوبو څو برابره ارزانه دي. نو ځکه خو په سعودي کې د يوه شنه بوتې پالل اسانه خبره نه ده، څومره چې د سعودي حکومت وسه کېږي تر هغې يې زياتې پيسې پرې لگولې دي، خو بيا هم شنه ځايونه ډېر کم دي. په غرونو او رغونو کې ځينې طبيعي وړې ونې او بوتې شته چې هغه هم ډېر سپره بربښي، له مکې مکرمې څخه تر مدينې منورې پورې ټوله لاره تقريباً يو شان ده. دوه دوه نيم ساعته منزل به مو کړي وي چې ډرېور موټر يوځای کې ودراره، سوپر مارکېټ و، لارم د څښاک او خوراک يو څه مې راواخيستل، حاجي عزت الله خان ښه دروند خوب وکړ، هغه هم تېره شپه په طواف کې تېره کړې وه، ښه سترې و، ډرېور سره په ژبه هم نه پوهېده، نو په داسې يو حالت کې خوب تر ټولو ښه لاره وه. کله چې مې د څښاک او خوراک شيان موټر کې کېښودل، نو ډرېور ته مې وويل: صلواة صلواة (لمونځ لمونځ) هغه اشاره وکړه ويل يې هغه مسجد دی. (مسجد عبدالستار قاسم ايمني) نومی مسجد و، اودس مې وکړ، بيا دې مسجد ته ورغلم دوه رکعته مسافرانه لمونځ مې ادا کړ، عزت الله خان هم راغی او لمونځ يې وکړ، بيا مو د مدينې منورې پر لوري حرکت وکړ. په لاره کې مو مدينې منورې ته د پاتې واټن لوحې کتلې، فاصله ورو ورو کمېدله، موږ لا خپله لاره وهله چې احمدشاه راته زنگ ووايه، موږ هم درپسې يو، حرکت مو وکړ، ما ويل ولې مو دا کار وکړ، ده وويل طاقت مو ونه شو، داسې يو يونيم سل كيلومتره شاته درپسې

روان یو، ما احمد شاه ته وویل تاسې دواړو خو خوب هم نه دی کړی، هسې نه چې موټر چېرته ټکر نه کړی، هغه وویل موږ بل ډرپور هم ځان سره راخیستی، هغه هم ستا ډېر علاقمند و، نو ځکه مو هغه ځان سره راواخیست، موږ وویل ته په لاره کې ډرپوري کوه.

اوس خان پاچا ویده شو، د هغه خوب چې پوره شو بیا زه ویده کېږم، هملته به انشاالله سره وگورو. موږ د مدینې ښار ته ورنږدې شو، څومره چې نږدې کېدلو، شنې ونې او شنه ساحه زیاتېدله، د ښار څنډو ته چې ور داخل شو، نورښتیا هم د یوه پاک ښار څرکونه یې ورکول، د ښار منځ ته لاړو، اباد ښار، پراخه سړکونه او تر مناسب حده شنه ساحه، بیا د افغان حاجیانو مرکز ته ورسېدو، درې بجې وې، ډرپور موږ ته خپل پاسپورتونه راکړل او له موږ څخه

یې لاسلیک واخیسته، ما ویل چې دا مو دومره په اسانۍ راکول، نو دومره په تکلیف مو ولې کړو. بعثې ته ننوتو، پاس دویم پور ته

وختو، هلته مامورين ناست وو، سوږ چلند يې وکړ، مکتوب لری موږ وویل دغه دی، ده وویل نه دا نه دی چا معرفي کړي یاست؟ موږ وویل مرکز څخه نیاز محمد ورور، نه وروره موږ ته مکتوب په کار دی. زه پوه شوم چې دا میرزا قلمي کوي، هلته مخامخ روغ

لېونی (د زابل امنیه قومندان) هم ناست دی، تېلېفون کې خبرې کوي کله چې يې ماته پام شو، نو راجگ شو سترې مشي يې وکړل، بيا مې عطا محمد ته چې له مکې معظمې څخه نیاز محمد نصري سره په تماس کې و، تېلېفون وکړ، هغه وویل ته دلته اوسه زه ډېر ژر درځم. په خو دقیقو کې راغی، له هغه سره په موټر کې کېناستو، روغ لېونی هم راسره موټر کې کېناست روغ لېونی ته مې د بل روغ لېونی (وزیر محمد روغ لېونی) کیسه وکړه.

هغه کیسه داسې وه چې یو شپه ظاهر الکوزي موږ مېلمانې کړي وو، نور گڼ شمېر مخور کسان يې هم دعوت کړي وو، وزیر محمد روغ لېونی هم هلته و، هغه له نږدې شلو کلونو راهیسې له الکوزي شرکت سره کار کوي، ددې شرکت منشي دی. وزیر محمد روغ

لېونې راته وويل، يون صيب دلته يوڅوك پيدا شوى د لوگر د امنیې قومندان دى، ځانته روغ لېونى وايي، والله كه يا روغ لېونى وي يا بل څه، روغ لېونى خوزه يم، تاته خو معلومه ده چې اصلي روغ لېونى زه يم، له دې تېرو پنځو ويشتو كلونو مې دا تخلص دى او شل شعري مجموعې مې هم چاپ شوي، په هغو ټولو كې زه روغ لېونى يم. اوس يون صيب ته راته ووايه چې زه څه وكړم څارنوالۍ ته عريضه وكړم كه كوم بل څه وكړم؟ ما به مجلس كې ناستو خلكو د (د وزير محمد روغ لېونى) په گډون ټولو ته وويل: موږ هم عجيبه خلك يو، په نورو ځايونو كې د خلكو پر كورونو، مالونو او ملكيتونو جنجال او دعوه وي، زموږ پر لېونتوب دعوه ده، يو وايي زه لېونى يم، بل وايي زه يم، دې سره ټولو وخنډل او بيا مونږ د لېونتوب بحث بند كړ. غلام سخي روغ لېونى ته مې دا كيسه وكړه، هغه هم سخت وخنډل، هغه لاپه كې دا هم وويل، خو ورځې وړاندې موږ اشرف غني دعوت كړي وو، هلته چا ورته زه معرفي كړم چې دا د زابل قومندان غلام سخي روغ لېونى دى، هغه چې زه وليدم لاس يې راكړ په خدا شو راته يې وويل، ته روغ لېونى يې كه زه؟ كه زما لېونتوب دې وليد خپل به دې له ياده وځي. دا وخت نو ماته نوره هم خدا راغله، زړه كې مې وويل خداى دې د هغه ولس پر حال ورحمبږي، چې شاعر يې هم روغ لېونى وي، قومندان يې هم او ولسمشر يې هم. هر يو يې د پوره روغ لېونتوب دعوه كوي، له داسې يو حالت څخه دې خداى دا ولس ساتي. دا خبرې مې ټولې په زړه كې تاوې راتاوې شوې، تر يو څو دقيقو مزله وروسته، عطا محمد لومړى روغ لېونى كېنسته كړ او بيا يې موږ (البدیي

الياس) عمارې ته راوړسولو، له رسپشن (هرکليوال) څخه يې کيلي واخيسته (۹) پور کې (۱۳) کوټې ته ورغلو چې مسلسله شمېره يې (۹۱۳) وه. پنځه چپرکټه په کې ايښي وو، اتاق که څه هم لوی و، خو دپنځو تنو د استوگنې لپاره مناسب نه و. ما عظامحمد ته وويل که دلته درې تنه نور راشي سخته به نه شي؟ هغه وويل، نور څوک نه راځي، تاسې دواړه به په کې اوسېږئ، هر څه مشکل چې و، ماته به تېلفون وکړئ! څو شېبې وروسته هغه له مورې څخه اجازه واخيسته. مازيگر نږدې و لومړی زه تشناب ته لاړم، پرځان مې اوبه تېرې کړې اودس مې وکړ، بيا عزت الله خان لاړ اودس يې وکړ، هغه ته مې وويل لومړی به لاړ شو، لمونځ به وکړو او بيا به خپل کالي سره منظم کړو. کله چې له عمارې څخه کښته شو، نو ډلې ډلې خلک د حرم شريف پر لوري روان دي، مورې ورسره حرکت وکړ، درې څلور دقيقو کې ورسېدو، پر نبوي مسجد مو سترگې ولگېدې، ډېر ښه يې جوړ کړې په ښکلې فضا او ارام رنگ د سړي زړه خلاصوي او فکر ته سکون ورکوي. د مازيگر لمونځ مو ادا کړ، بېرته اتاق ته راغلو، کالي مو سره منظم کړل، لږه دمه مو ووهله د ماښام لمونځ مو په همدې ترتيب سره ادا کړ، د ماښام او ماسخوتن ترمنځ مو خپلو دوستانو او انډيوالاتو ته تېلفونونه وکړل، بيا د ماسخوتن لمانځه ته لاړو، تر لمانځه وروسته احمدشاه زنگ وواهه چې موقعيت مو چېرته دی؟ مورې وويلې لمونځ مو خلاص کړی، اوس پنځم نمبر تشناب سره چې باب شارع السلام ته مخامخ موقعيت لري ولاړ يو، هغوی ژر راغلل پيدا يې کړو، احمدشاه، خان پاچا او يو بل ډوډی پسې لاړل، ډوډی يې راوړه، ډوډی مو

وځوره. ځان مو خوب ته برابروه، دا مهال يو شمېر ملگري راغلل، د شپې (۱۲) بجې وې چې څلور تنه نور ځوان ملگري له (حاييل) څخه ستري ستومانه زموږ ليدو ته راغلل، هغوی سره څو شپې

کېناستو تر هغه دمخه څو تنه نور ملگري وو. کله چې مېلمانه رخصت شول، نو موږ ته خوب تيار منتظر وو، د خوب غېږې ته مو ځان وسپاره.

د حضرت رسول الله(ص) مبارکه روضه

د تلې يا ميزان (۱۹) مه د ذوالحجې (۱۷) او د اکتوبر (۱۱) نېټه، د شنبې ورځ سهار وختي لومړي لمانځه ته لاړو، د سهار لمونځ مو په نبوي مسجد کې په جماعت سره ادا کړ، بيا بېرته اتاق ته راغلو، لږه دمه مو ووهله، سهار اته بجې خان پاچا چای تيار کړ، چېرته يې (لری) پيدا کړې و، هغه يې ښه خوندور په هوتلي پوخ کړې و، دلته يې راوړ، سهار چای مو په خوند وڅښه، بيا د حضرت رسول الله مبارکې روضې ته لاړو، هلته مو دوه رکعته لمونځ ادا

کړ، د هغه ممبر مخې ته چې حضرت پيغمبر(ص) به پرې کېناسته، دوه رکعته لمونځ پر ثواب لري، دلته مې دوه رکعته لمونځ ادا کړ، دا داسې ځای دی چې يو مسلمان ويلاى شي چې ما په جنت کې لمونځ ادا کړ، ددې ځای خاوره د جنت خاوره ده، دې ته (رياض الجنة) وايي. يوازې څو گامه وړاندې چې لاس ته د حضرت رسول

الله مبارک مقبره ده، چې د پنجري تر شا يې د وړې کړکۍ له لارې سړی ليدلای شي، همدلته خلک د خدای رسول ته سلام کوي، نبي لاس ته په دېوال کې يوه کړکۍ بنکاري چې د (وحې کړکۍ) په نامه

يادېږي، له همدې کړکۍ څخه به پر حضرت رسول اکرم (ص) وحې نازلېدله، د حضرت محمد (ص) د مقبرې تر څنگ د حضرت ابوبکر صديق (رض) او بيا د حضرت عمر (رض) مقبرې دي، د دنيا ټول مسلمانان لومړی د خدای رسول ته سلام کوي او بيا د هغه يارانو ته او همداسې په خروجي درازه وځي، د حج په شپو ورځو کې دلته ډېره گڼه گوڼه وي. خلک ژر ژر دوه رکعته لمونځ کوي او بيا د خپل پيغمبر سلام او احترام کوي او همداسې له روضې مبارکې څخه خارجېږي. ساعت تقريباً لس بجې وې چې موږ له روضې مبارکې څخه بهر شو.

د احد غراو د شهيدانو زيارت

کله چې له روضې مبارکې څخه ووتو، نو احد غره ته لاړو. هلته د احد د شهيدانو هديره ده، دا سيمه اوس د (شهادا) په نامه يادېږي. د احد غزا کې مسلمانان د غنيمت د مال د وېش له امله د کفارو له حملې سره مخامخ شول، سره له دې چې پيغمبر (ص) مسلمانانو ته ويلې وو، چې تاسې به دغه ځای کې کېنئ، د بنمن به څارئ خو هغوی د غنيمت د مال د وېش په فکر کې شول له بلې خوا پرې کفارو حمله وکړه او ډېر مسلمانان يې شهيدان کړل. د رسول الله (ص) مبارک غاښ هم په همدې غزا کې شهيد شوی و. د حضرت محمد (ص) تره (امير حمزه) هم همدلته شهيد شوی، د حضرت امير حمزه (رض) تر مقبرې گرد چاپېره يو دېوال او کتاره راتاو دي. سړی د کتارې د سوريو له لارې د هغه قبر کتلاي شي، پر قبر يې يوازې څو ډېرې ايښي دي، د يو ستر انسان ډېر ساده قبر چې له

ځمکې سره اوار ښکاري، که دا ډېرې نه وای، نو فکر نه کېده چې دلته به قبر وي، په زرگونو مسلمانان هره ورځ دلته راځي او د دې ځای ليدنه کوي، په څو ټوټو يې مخې ته لوجې ولاړې دي، د عربو دا يو دود دی چې د قبر قدر نه کوي، د حضرت امير حمزه قبر هم له ځمکې سره اوار دی. تر دې وروسته بيا د احد غونډۍ ته وختو، هغه ځای مو وکوت چې د حضرت پيغمبر (ص) له خوا مسلمانانو ته

ویل شوي وو چې دلته کښی او څارنه کوی، دا مهال ځینی یې هلته پاتې وو او ځینی نور یې د غنیمت مال پسې کښته شوي وو چې کفارو پرې حمله وکړه او هغوی یې شهیدان کړل. غرونه په ژړا

شول حرکت یې وکړ، هلته یو غر دی له نورو غرو راجلا شوی، داسې یو روایت دی چې دا د خدای (ج) د رسول د ملاتړ لپاره وڅوځېد.

د احد له غره څخه څه کم دولس بجې راروان شو. خان پاچا او احمدشاه ته مو ویل چې موږ خو لمانځه ته څو تاسو نور ځی خپلو دندو ته موږ سره ډېر په تکلیفېږئ.

هغوی مو په زوره رخصت کړل او موږ د ماسپینین لمانځه ته لاړو. تر لمانځه وروسته اتاق ته راغلو او لږ استراحت مو وکړ، مازیگر او ماښام لمونځونه مو بیا په جماعت سره ادا کړل، د ماسخوتن تر لمانځه وروسته بیا یو زیات شمېر انډیوالان زموږ اتاق ته د لیدو په خاطر راغلل، دلته د بعثې مشر او نورو انډیوالانو، ټولو سره د شپې تر ناوخته پورې ناست وو. پر بېلابېلو مسایلو مو خبرې وکړې او بیا دوی رخصت شول.

د مدینې منورې خو نور سپېڅلي او

تاریخي ځایونه

د تلې یا میزان (۲۰) مه د ذوالحجې (۱۸) مه او د اکتوبر (۱۲) مه نېټه د یکشنبې ورځ ده. سهار لمونځ مو ادا کړ، کله چې له جماعت څخه اتاق راغلو ته نو لږ خوب مو وکړ، (۸) بجې وې چې زموږ د لغمان یو تن ملگری چې دلته له یو عرب سره کار کوي (عمران) تېلفون وکړ، زه درته لاندې منتظر یم، اودسونه مو وکړل،

ورکښته شو، هغه سره مو تیر کې کښاستو، لومړی د (قبا) مسجد ته لاړو، قبا مسجد کې دوه رکعت له مونځ د یوې عمرې په اندازه ثواب لري، د خدای رسول به هره شنبه هلته ته او لمونځ به یې کاوه. قبا هغه مسجد دی چې نبي علیه السلام یې په جوړولو کې په خپله برخه اخیستې ده او جبرائیل علیه السلام د هغه قبله ټاکلې ده، له

همدې امله ددې مسجد په باب روايت دى چې بنسټ يې په تقوا ايښودل شوى لكه چې په قران عظيم الشان كې راغلي دي: {لَمَسْجِدَ اَسَسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ فِيهِ} همدا راز له سهيل بن احنف خخه روايت دى چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: ((خوك چې خپل كور ، خپله خونه كې اودس وكړي، قبا مسجد ته راشي او دوه ركعته لمونځ وكړي د يوې عمرې په اندازه ثواب او اجر به ورته وركول كېږي.)) هلته لاړو، دوه ركعته لمونځ مو ادا كړ. پر قبا مسجد سربېره (ميقات) يا (ذوالحليفه) مسجد هم د تاريخي جوماتونو له جملې څخه دى، دې مسجد ته تر هغه وروسته (شجره مسجد) هم وايي. دې ته ځكه شجره مسجد وايي چې دا تر هغې ونې لاندې جوړ شوى، چې نبي عليه السلام وړاندې ناست و او لمونځ يې كړى دى. دا مسجد د ذوالحليفه په نامه هم يادېږي ځكه چې دا سيمه ذوالحليفه نومېږي. څرنگه چې دغه مسجد د مدينې خلكو لپاره ميقات دى، نو د ميقات مسجد په نامه هم يادېږي. پر ميقات مسجد سربېره جمعه مسجد هم تاريخي مسجد دى چې له قبا مسجد څخه (۵۰۰) متره واټن لري. رسول الله صلى الله عليه وسلم له قبا څخه مدينې منورې ته د راتلو پر مهال د جمعي لمونځ همدلته ترسره كړى دى، وروسته بيا صحابه كرامو همدې ځاى كې مسجد جوړ كړ، دا مسجد په نورو نومونو هم ياد شوى دى، لكه وادي مسجد. په قبا جومات كې تر لمانځه وروسته (قبلتين) جومات ته لاړو، دا يو تاريخي جومات دى، چې د مدينې منورې په (بنې سلمه) منطقه كې موقعيت لري، هلته مو هم دوه ركعته لمونځ وكړ. قبلتين هغه جومات دى چې په همدې جومات كې د ماسپښين لمانځه پر وخت پر پيغمبر(ص) د خداى(ج)

له خوا امر وشو چې قبله وگرځوه، رسول الله مبارك له بيت المقدس څخه چې تر دې وړاندې د موحدينو او مسلمانانو قبله وه، د مكې

معظمې پر لوري بيت الله شريف ته مخ وگرځاوه، ده سره (لسو تنو صحابه كرامو چې عشره مبشره ورته ويل كېږي) مخ وگرځاوه، نورو ونه گرځاوه، پر دې كسانو پر دنيا د جنت زېرى وشو، تر دې دمخه (بيت المقدس) لومړۍ قبله وه، هلته په مسجد كې د لومړۍ قبلې د تثبيت لپاره د دېوال په دويم پوړ كې محراب رسم شوى او مخامخ ورته اوسنى محراب دى. تر دوه ركعته لمانځه وروسته له دې ځايه لاړو، اوو مسجدونو ته چې په عربي كې ورته (سبعه مسجد) وايي، دا د (سلع) غره په سيمه كې موقعيت لري او د خندق مشهوره غزا هم په همدې سيمه كې ترسره شوې ده. خندق ورته ځكه وايي چې رسول الله مبارك له كفارو سره د مقابلې په خاطر يو اوږد او ژور خندق وايسته چې د هغوى پلي او سواره په كې حصار شي او بيا مسلمانان پرې بريد وكړي، اوس نويو ودانيو د پخواني خندق اكثره

نښې نښانې له منځه وړي دي. د اوو مسجدونو له جملې څخه یوازې درې یې پر خپلو ځایونو ودان دي چې هغه هم په پخوانۍ بڼه نه، بلکې په راوروسته بڼه. دلته د صحابه کرامو بېلابېل ټولې وو، هر ټولې له خپلې سیمې دفاع کوله نو کله چې غزا پایته ورسېدله

او کفارو ماتې وخوړه، نو دوی پر هر ځای یو جومات جوړ کړ، او ه جوماتونه شول. په کتابونو کې راغلي، چې د هجرت پر پنځم کال د مدینې د دفاع لپاره د صحابه کرامو او سلمان فارسي په مستقیمې مشورې په (سَلْع) غره کې د دفاعي کندو یا خندقونو لپاره چې یو بل سره تړلي وو، د هر خندق لپاره یو ساتونکی وټاکل شو او خندق هم د هغه په نامه ونومول شو، بیا د عمر بن عبدالعزیز د مشرۍ پر مهال په هر خندق کې یو وړوکی مسجد جوړ شو او د هغه د ساتونکي په نامه ونومول شو. په دې کې دغه لاندې جوماتونه شامل دي:

فتح مسجد: په اووگونو یا سبعة مسجدونو کې لوی جومات دی چې د غزا پرمهال رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په کې لمونځ کاوه او ددې غزا د بري لامل شو.

سلمان فارسي مسجد: له اووگونو مسجدونو څخه یو دی، چې اوه متره طول او عرض لري او د فتح مسجد په شل مترۍ کې واقع دی.

ابوبکر صدیق مسجد: دا هم له اووگونو مسجدونو څخه یو دی او د سلمان فارسي مسجد د جنوب لويديځ په پنځلس مترۍ کې واقع دی چې اوس هم شته.

عمر فاروق مسجد: دا هم د اووگونو مسجدونو له جملې څخه دی، چې د ابو بکر صدیق مسجد په لس مترۍ کې د یوې مستطیلي برنډې په بڼه موجود دی.

علي بن ابي طالب مسجد: د اووگونو مسجدونو له جملې څخه دی چې د بي بي فاطمې مسجد ختيځ ته پروت دی، پنځه متره مربع مساحت لري او د حضرت علي کرم الله وجهه په نامه په دې خاطر ونومول شو، چې ده غټ کافر (عمرو بن عبدود) چې کله له خندقه راواوښت په همدې ځای کې يې وژلی و.

فاطمة الزهرا مسجد: دا په سبعة مسجدونو کې تر ټولو کوچنی مسجد دی چې درې پر څلور متر مربع مساحت لري او ځینو سرچینو دغه مسجد د (سعد بن معاذ) په نامه هم یاد کړی دی.

ددې مسجدونو له جملې څخه څلور يې چې سره څنگ په څنگ وو، څو کاله وړاندې يې شهيدان کړل او پرځای يې ورته يو لوی جومات جوړ کړ، دا جومات خورا بنايسته آرام او سکون بڼونکی و، دوه رکعته لمونځ مو په کې وکړ، له دې ځايه د سپري زړه نه کېږي چې په اسانۍ رخصت واخلي، ښکلي فرش او ښکلې هوا يې

د سپري زړه ته آرامي بڼي، دا چې د خندق د غزا تاريخي نښې نښانې اوس نه ښکاري، پر دې نو زيات خفه شوم. له دې ځايه راووتو، نږدې (۱۲) بجې وې چې اتاق ته راغلو، بيا د ماسپښين لمانځه ته لاړو، تر هغه لږ وروسته مو خوب وکړ، بيا مو د مازيگر او ماينام لمونځ وکړ او ورپسې د ماسخوتن لمونځ، ټول مويه نبوي جومات کې ادا کړل. د شپې چې کله اتاق ته راغلو، نو بيا څو تنه ملگري زمور ليدو ته راغلل، حاجي صيب محمد نعيم له خپله هوتله ډوډۍ راوړې وه، ډوډۍ مو په گډه وخوړه او بيا نو د خوب پر لوري لاړو.

د بدر پر لوري

د تلې يا ميزان (۲۱) مه د ذوالحجې (۱۹) مه او د اکتوبر (۱۳) مه نېټه د دوشنبې ورځ ده. د سهار تر لمانځه وروسته اتاق ته راغلو کله چې اتاق ته راوړسېدو لږ وروسته محترم ورور (عبدالکریم) او محترم ورور (سیار) اتاق ته راغلل، تېره شپه مو حاجي صيب نعيم سره وعده کړې وه، هغه وويل سبا سهار به هلکان راشي، زما تر ځايه به مو راوړي او بيا به د بدر غزا ځای ته ځو، بدر له مدينې منورې څخه تقريباً (۵۰) کيلو متره لرې دی، که خدای کول ماسپښين لمانځه ته بېرته راځو. شل کم شپږ بجې مو له اتاق څخه حرکت وکړ، د مدينې ښار په سهار او ماښام کې ښکلی ښکاري، سړکونه يې پراخه، د سړک تر غاړې زينتي ونې يې هم ښې شني دي او د سعودي د نورو ښارونو په اندول ډېرې دي. مدينې منورې ته يې پخوا (يثرې) ويلې، حمزه بابا هم په خپل يو شعر کې د يثرې کلمه او محتوا کارولې ده:

ما حمزه ته يثرې باده خاونده

په ښاغلي پيمانه کې د افغان را

يثرې کې پخوا (تر اسلام دمخه) هم باغونه وو او دا ساحه نسبتاً زرغونه ساحه وه. د مدينې ښار سړکونه د مکې په اندول پراخ دي، خو بيا هم د ستر اسلامي مرکز په توگه هغه څه چې زما په تصور کې و چې تر اروپايي ښارونو بايد لوکس، ښکلي او پراخ وي، هر څه په کې تر کنټرول لاندې وي، لکه د زرو موټرو چک، ځمکلاندې

لازې، شنې ساحې، پارکونه، پلې لازې په هغه کچه نه وو چې د اوسنۍ اروپايي او پرمختللي نړۍ نور ښارونه يې لري. دلته د پيسو کمې نه شته، خو د نوي ژوند د تفکر کمې په کې محسوس و.

په مدينه منوره کې په لکونو بهرنيان چې دوی ورته اجنبيان وايي، کار کوي، د بېلابېلو کلتورونو او بېلابېلو مذهبونو، قومونو او د سيمو خلک دلته اوسي، تر داخلي اوسېدونکو ددې ډول خلکو شمېر زيات دی، مشکله هم ده چې ټول د تمدن تر يوه لور کلتور لاندې راوستل شي، ما سره چې په ذهن کې د مدينې منورې کوم تصور و چې دا بايد د نړۍ تر ګردو ښارونو ښايسته وي، هغه

تصور له واقعيت سره سمون نه درلود. البته په مدينه منوره کې هم د ترقۍ کارونه په ډېرې چټکۍ سره روان دي او دا هيله کېدې شي چې دا به يو وخت د نړۍ يو ستر او ښکلی ښار وي. ساعت (۷) بجې دي، عبدالکريم وويل چې دلته د عربو يوه کمزوري دا ده چې

بنځو ته د ټينگې نه دي، کله چې د سړک پر غاړه تور ټيکري وگوري نو دوی ورته ځان نه شي ټينگولای، خو دا کارونه اکثره هغه اجنيان کوي، چې (۳۰-۴۰) کاله دمخه راغلي او ددې ځای تابعیت يې اخیستې وي. لس دقیقې وروسته (خضر) سيمې ته ورسېدلو، دلته يو روايت داسې دی چې دلته د خضر عليه السلام کور و، يوه کنډواله دلته شته چې د پخوانۍ دورې بنکارندويي کوي، خو نه د ډېرې پخوانۍ دورې چې خضر عليه السلام ته يې ريښه ورسې، خو دلته اوس د همغه په نامه مشهوره ده.

همدلته حاجي صيب نعيم هم موږ ته منتظر و، د هغه په موټر کې پورته شو، زه، حاجي عزت الله او عبدالکریم او حاجي صيب نعيم، په يوه موټر کې کېناستو او سيار صيب خپلې وظيفې ته لاړ،

په لاره کې مو له حاجي صيب نعيم سره د اسلام د تاريخي ځايونو د له منځه وړلو په باب اندېښنه ونښوده، ده وويل دا خلك تاريخي

ځايونو سره ډېره علاقه نه لري، دوى وايي موږ نوى ژوند غواړو. په لاره كې عبدالكريم ورور د نعتونو يوه كيسته وړ واچوله.

كلي كوڅې دې په بنو جaro كومه - درغواړه مې - وگرانه حبيبه روضې ته!

له مدينې څخه مو د (هجرة) پر لويې لارې حرکت وکړ، دې لويې لارې ته ځکه (هجرت) لاره وايي چې پيغمبر (ص) له مكې څخه مدينې ته پر همدې لاره سفر كړى و. تر لس دولس دقيقو مزله وروسته (بدر) ته پر غځېدلې لارې نبي لاس ته وگرځېدو، لاره كې د تورو او وچو غرونو يو اوږد تسلسل و، كوم ځاى كې چې اواره ځمكه وه، نو هلته د نويو بناړگوتو د جوړونې چارې له ورايه څرگندېدې. په لاره كې د مېلو لپاره وړې وړې خېمې په دښتو كې ولاړې وې، ځينو د لرگيو څپرې جوړې كړې وې، حاجي نعيم وويل

چې عربان راځي دلته پسونه او واړه مالونه راوړي، همدلته يې حلالوي، پخوي يې او خوري يې. شل دقيقې تر (۸) تېرې وې چې د د (دبيره طلحه) ته ورسېدو، دا هغه ځاه وه، چې پخوا يې اوبه ترڅپي

وي، خو کله چې د خدای رسول هلته ورسېد، نو په هغې کې يې خپلې لارې توکړې، تر هغې وروسته يې اوبه خوړې شوې، دا څاه

ډېره ژوره نه ده، نږدې شل پنځه لس متره به ژوره وي، کله وچه وي، کله کله په کې اوبه وي، موږ ورغلو ډولچه مو ورکېسته کړه، لږې اوبه په کې راپورته شوې، اوبه مو وڅښلې رښتیا هم خوړې اوبه

وي، د څاه عزت نه کېږي، لکه د نورو تاريخي اسلامي ابداتو په شان دا څاه هم په همغه پخوانۍ بڼه پرته ده، يوازې شاوخوا يې چا

سمنت کړې او لپاسه یې پرې یوه پنجره غوړولې ده، د شاه داخل کې لاندې د پوالونه تر نیمايي سنگکاري شوي بنکاري او نوره برخه یې په همغه پخواني شکل ده، لږ وروسته (دیره المازیمې) کلي ته ورسېدو اوس ړنگ شوی، خو د پر پخوانی بنکار بده.

تر نیم ساعت مزله وروسته (بدر) بنارگوتی او بیا د بنار په یوه گوت کې د بدر د شهیدانو هدیرې ته لاړو هلته مو دعا وکړه او بیا له هغه ځایه د شگو هغه ځای ته راغلو چې خدای پاک د بدر په غزا کې خپل محبوب ته د مرستې په خاطر ملایکې را نازلې کړې وې.

د رڼو شگو یو جگ غردی، یانې تر غونډۍ لوی او جگ دی، څوک یې په اسانۍ سره سرته نه شي ورختلای، شگه یې داسې ده چې کالیو پورې نه نښلي، یو ډول موټرسایکلونه دي چې کله کله پرې عربان د مېلو پر وخت په هغو، د شگو دې غر ته خېژي. (۹)

نیمې بجې بېرته د مدينې پر لوري وخوځېدو. په لاره کې راباندې د خوب څپې خو ځله غلبه وکړه، لږ ویده شوم، ستوني مې لږ شان خاښت او درد کاوه اواز مې هم ناست و، موټر ډېر تېز راغی، لس نیمې بجې دي چې د حاجي نعیم هویل (مطعم تراسل بخاري) هویل ته ورسېدو، حاجي صیب نعیم تیار د سهار چای فرمایش ورکړی و، سره کړې غوښه تیاره شوه، چای مو وڅښه او غوښه مو ښه په خوند وخوړه، دا هویل په (النوش) سیمه کې دی، د بدر او مدينې ترمنځ ساحه ده.

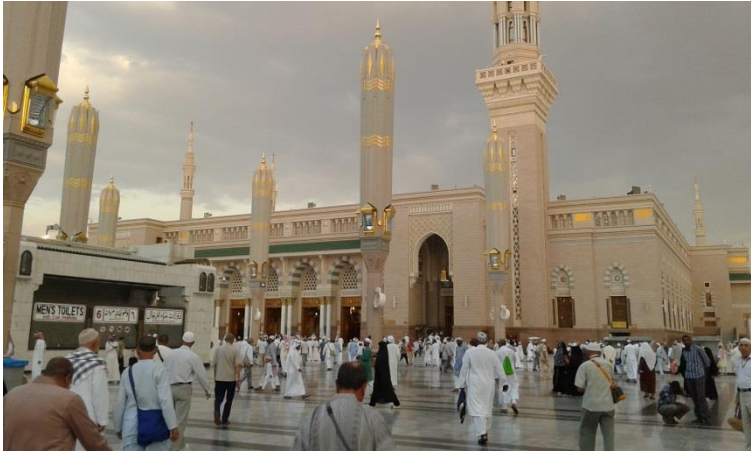
اوس ساعت (۱۱) بجې او لس دقیقې دي، غواړو د مدينې پر لوري حرکت وکړو او ځان نبوي مسجد ته د لمانځه لپاره ورسوو.

یوولس نیمې بجې موله (النوش) څخه د نبوي مسجد پر لوري حرکت وکړ (۱۲) بجې او پنځه دقیقې وې چې مسجد ته داخل شو،

لږه شېبه وروسته اذان وشو او پنځه لس کم یوه بجه لمونځ خلاص شو او د اتاق پر لوري وخوځېدو، بڼه سترې یم، د ستوني درد او زکام لپاره مې یوه گولۍ وخوړه او نور نو غواړم لږ استراحت وکړم، ټول وجود مې هم درد نیولی دی. لږه شېبه وروسته راباندې خوب غلبه وکړه، کله چې له خوږه پاڅېدم، نو ساعت درې بجې دي، تر درې نیمو بجو مې اودس وکړ، عزت الله خان هم بڼه درانه خوب وړی و، کله چې مې هغه ته وویل، جگ شه چې لمانځه ته ځو، هغه فکر وکړ چې شپه یې تېره کړې سهار لمانځه ته ځو، ماته یې وویل وخت ډېر دی پنځه بجې لمونځ کېږي، ما ویل د مازیگر لمونځ کوو، څلور بجې شاوخوا لمونځ کېږي، هغه ویل بڼه بښنه غواړم، ما فکر وکړ چې سهار دی، درې نیمې بجې له اتاقه ووتو، د مازیگر لمونځ مو ادا کړ، بیا بېرته اتاق ته راغلو، په کابل او نورو ځایونو کې مې گڼو دوستانو ته ټلېفونونه وکړل، د کور، ژوندون ټلوږیون او دوستانو حال و احوال مې واخیست، بیا بېرته د ماښام لمانځه ته لاړو، ماښام لمونځ مو د نبوي مسجد په بېروني سوپه کې چې بڼه هوا په کې لگېدله او په لسگونو زره کسان پر یوه وخت په کې لمونځ کولای شي، هلته ادا کړ او بیا بېرته د خپل اتاق پر لوري راغلو او دغه یادښت مې ولیکه. اوس ساعت (۱۵) دقیقې کمې اوه بجې دي. تر دې وروسته بیا لږم تشناب ته اودس مې تازه کړ، لږه شېبه وروسته زه او عزت الله خان دواړه د لمانځه لپاره مسجد ته لاړو، پر دې وخت حاجي فیض الله مزارې زنگونه ووهل که چېرې وخت لری، نو موږ سره نن ماسخوتن مېلمستیا ته لاړ شي، هغه وویل نور ملگري هم ځان سره راولی، خو ما نور څوک پیدا نه کړل. زموږ مېلمه پابل چې له څو ورځو راهیسې موږ پسې

تینگ وو، راته ویلی وو چي لس تنه مېلمانه به خان سره راولی، ما

ورته ویلی چي مور دوه تنه یو، هغه راته ویلی: «بیادر ازبک یک گپ
میزنه حالا از دهن ما برآمده و درخانه گفتیم که انجا مارا
نشرمانی، ما گفتم کتی یون صیب ده نفر است...») نو ځکه زه یو
بل مېلمه پسې گرځېدلیم.

يوه ښه خونډوره افغاني ډوډۍ

کله چې د ماسخوتن له لمانځه څخه خلاص شو، نو حاجي صيب فيض الله مزاری راته له پخوانۍ وعدې سره سم، شارع السلام په عمومي خروجي دروازه کې ولاړ و، ستري مشي مو وکړل ډېر خوشاله شو، ماته يې وويل: ((کجا است ديگه رفيقايت)) ما ويل همدا يو ملگري دی نور نه شته، ده وويل: ((او بابا ما گفتم که حالا چند نفر باشد ما هر شب در خانه چند نفر مهمان دارم.)) حاجي

فيض الله مزاری په خټه ازبک او ښه نر افغان دی، زما د يو ملگري مطيع الله ساپي پلار (حاجي نعيم) سره يې انډيوالي ده، هغوی ورته له کابله زنگ وېلی او زما د پالنې سپارښتنه يې کړې وه، زه لاپه مکه مکرمه کې وم چې ده څه کم شل زنگونه راته ووهل، کور ته يې لاړو، چای يې راوړ، تر ډوډۍ پورې يې د کابل او دلته د خپل مسافرانه ژوند خوږې ترخې کيسې وکړې. بيا ډوډۍ تياره شوه، رښتيا هم د لسو کسانو څه چې د پنځه لسو کسانو لپاره وه، قابلي پلو، منتو، غوښه، شوروا، کله و پاچه او څه نه وو چې نه وو،

هر څه پرېمانه وو، زموږ يې ډېر زيات عزت وکړې، د گپ او شپ
سړې و، داسې يو سړی و چې سړی ورسره هېڅ نه تنگېده، د ځوانۍ
له وخته رانيولې بيا تر دې دمه يې ټولې کيسې وکړې، زامن يې
کار او لوبې يې تحصيل کوي، اوس يې هم زامن په کور کې نه وو،
کار پسې تللي وو، يوازې دوه واړه زامن يې دلته په کور کې وو،

چې د مېلمنو عزت يې کاوه، حاجي مزارې راته د عربو او عجمو د
اخلاقو ټولې کيسې په زور او زېر سره وکړې، ځينې يې دلته د کولو
نه دي، خو خدای دې هېڅ انسان د عربو مزدورۍ ته نه مجبوروي،
حاجي مزارې، د عرب کفيلانو د چلند او کلني باج او همدارنگه د
افغانانو لپاره د اقامې اوږد او غمجن داستان هم بيان کړ چې خورا
ځوروونکی و. کيسې اوږدې وې، بيا يې کابل کې مطيع الله خان او
د هغه پلار (حاجي صيب نعيم) ته زنگ وواژه، هغوی سره مو خبرې
وکړې، بيا مو له ده څخه په ډېر تکليف رخصت واخيست، موږ يې
تر عمارې پورې راوړولو او دی بېرته خپل استوگنځي ته لاړ، کله
چې خپل اتاق ته پورته شوم، نو د شپې (۱۲) بجې وې، يوه ستوني
درد گولۍ مې وخوړله او نور نو د خوب پر لوري لاړم.

د پېريانو دره

د تلې (۲۲) مه، د ذوالحجې (۲۰) د اکتوبر (۱۴) مه نېټه د سه شنبې ورځ ده. د مدينې منورې مربوط يوه سيمه (واډي جن) يانې د پېريانو دره ده. ډېر خلك يې ليدو ته ورځي، وايي چې دلته ډېر عجايب او غرايب دي. حاجي صيب نعيم سره مو پرون خبره كړې وه، چې كله وزگار شوې، نو دې درې ته مو بوځه، سره له دې چې پېريان خو چاته ځان نه بښي، خو دلته به يې له كمالاتو خبر شو. د سه شنبې ورځ چې كله د سهار له لمانځه څخه راغلو، نو هم مې ستونې سخت درد كاوه او هم بڼې گرمې تېې نيولې وم، شپه مې نارامه تېره كړه، سهار لمانځه ته هم يو ساعت دمخه پاڅېدم. كله چې اتاق ته راغلو نو عزت الله خان دې خير يوسي، اگمنتين او

پاناډول گولۍ يې راكړې، گرم چای يې راته گيلاس كې واچوه، چای مې وڅښه گولۍ مې وخوړې، ما ويل لږه دمه به ووهم، دا

مهال حاجي نعيم زنگ وواهه ويې ويل هلکان راغلي، وادي جن ته به لاړ شو، بيا به وخت پيدا نه کړی، ما ويل سمه ده، دا وخت دروازه ټک ټک شوه، بناغلی (عبدالکریم) رانوت ما ويل دومره ژر؟ ده ويل لاندې ولاړ وو، پنځه ويشت کم اوه بجې مو له هوټله حرکت وکړ، لومړی مو حاجي صيب نعيم خان سره واخيست بيا د پيريانو درې پر لوري وخوځېدو، په لاره کې ځای نيم شنه باغونه چې اکثره د خرما په ونو پوښلي وو، ښکارېدل، يوځای په کې د باران اوبه هم راټولې شوې وې، لکه يو وړوکی ډنډ، خو دا ډنډ هم په سعودي غونډې وچ ډاگ کې غنيمت ښکارېده، حاجي صيب نعيم راته وويل چې دلته ډېر ښه کبان پيدا کېږي، خلک راځي نيسي يې، ما ورته وويل کبان بېچاره گان به له دې اوبو پرته نور چرته لاړ شي،

سيند خو غير له هغې هم دلته نه شته، يو چا له چا څخه پوښتنه کړې وه چې که دا سيند اور واخلي نو دا کبان به چرته لاړ شي؟ هغه ورته ويلي وو چې ونې ته به وخېږي، هغه بل ورته ويلي وو څه

غوايان خونہ دي چې ونې ته په وڅپړي، نو دا کبان به له دې وړو کي ډنډ پرته نور چېرته لاړ شي؟ نږدې نيم ساعت څلوېښت دقيقې مزل به مو کړی وي، چې د پېريانو درې لومړۍ برخې ته ورسېدو، تر موږ دمخه څو موټره نور هم ولاړ وو، هغوی هم ددې ځای ننداره کوله. سړک پوخ دی، دا ځای نسبتاً ژور دی نږدې (۱۰- ۱۵) سانتي به د سړک له برې او کوزې برخې ژور وي، دلته چې موټر ودروي، نو بيا شاته مخ په لوړ راکاږل کېږي، موږ موټر څو ځله تجربه کړ، رښتيا هم موټر له ژورې څخه نسبتاً برې خواته چې موږ پرې راغلي وو، کش شو. بيا مو د اوبو يو بوتل کېښود، هغه هم کش شو، سخت کولې شو، وار په واريې سرعت زياتېده، يوځل مو موټر له ډرپور پرته ودر او، ډرپور مو ورته شاته لږ لرې ودر او، موږ ويل که چېرې تېز لاړ شي چې بل چا سره ټکر نه شي. سخت سپيد (سرعت) يې واخيست، ژر عبدالکريم خان راغی، دروازه يې

خلاصه کړه، موټر ته کېناست بريك يې ونيو، څو ځله مو دا تجربه تکرار کړه، نورو خلکو هم دلته تجربې کولې، دا چې ساينس څه وايي يا يې نه وايي، خو څرنگه چې اوس دا ځای د پېريانو د درې په نوم نومول شوی موږ هم په همدې نيت او نظر دلته راغلي وو،

اصلاً ددې ځای نوم بل څه دی، خو څرنگه چې په دې دره کې داسې کمالات دي، نو اوس د پېریانو د درې په نامه مشهوره شوې ده. حاجي نعیم راته وویل چې مولوي صیب عبدالحق (د لغمان یو مخور شخصیت) دلته راغلی و، زه دا مهال په کابل کې وم، چې زنگ راغی راته یې وویل چې پنجشنبه ځان رارسوه کور ته، ما ویل څه خبره ده، ویل یې څه هلته به خبر شي، ډېر وارخطا شوم کله چې یې په تایمېني کې کور ته ورغلم، نو د دوی کور څو منزله دی، په دویم منزل کې چت داسې ټکپېري، لکه څوک یې چې په تیرو ټکوي، بنځې او ماشومان ټول وارخطا دي، ټولو ویل پېریان دي، بیا ما لږ هډوکي پاس بام ته ورگوزار کړل، ټکههار غلی شو، ما حاجي صیب نعیم ته وویل مخکې به دې ویلي وو چې ما هم کور ته زنگ وهلی وای چې هلته راپیدا نه شي، هغه هم سخت وځنډل، بیا

په همدې دره کې لږ نور هم پورته لاړو، هلته نور هم څو داسې ځایونه شته چې موټر کشوي، غرونه یې هم له نورو غرونو سره څه

ناخه توپیر لري، تیرې يې اکثره سوری سوری دي. ځینې خلک دې غرو ته ختلي او د خپل هېواد بیرغونه يې هلته په ډبرو رسم کړي دي، د افغانستان بیرغ هم دوه ځایه د لوړ غره په لمن کې پر دوو ډبرو رسم شوی و. هلته مو هم یوه تجربه وکړه، دلته یوه هدیره هم وه. تر دې هدیرې چې بېرته راوځي او موټر پرېږدي، نو تر هغه لومړي ځای پورې چې موږ لومړی تجربه په کې کړې وه، د موټر سرعت په ساعت کې (۱۲۰) کیلو مترو ته پورته کېږي. ځینو خلکو د همدې تجربو په بهیر کې خپل موټر هم ټکر کړي او یو ځل خو (۷) تنه هندي مسلمانان په کې وژل شوي هم دي، له هغه ځایه بېرته د خپلې عمارې پر لوري وخوځېدو، په لاره کې مو غوښتل، د حضرت عثمان (رض) شاه هم وگورو، خو هغه ته لکه د نورو اسلامي تاریخي

ځایونو په څېر د ورتگ اجازه نه وه، حاجي نعیم او حاجي عبدالکریم د سهار چای لپاره ډېر ټینګ شول، خو موږ ویل سترې هم یو، مریضان هم، خو اتاق ته لږ خوب کوو، هغوی موږ خپل اتاق ته راوړسولو، بیا حاجي عزت الله یوه کاشوغه اگمنتین شربت او یوه پاناډول گولی راکړل، چای یې راته دم کړی و، کور یې ودان لږه دمه راغله، د خوب څپه راته تیاره منتظر وه، همدې سره ویده شوم، پوره یوولس بجې وې چې له خوبه پاڅېدم.

د ماسپښين لمونځ او پرهبزانه

کله چې له خوبه پاڅېدم، نو تشناب ته لارم اودس مې تازه کړ، حاجي عزت الله يو کاشوغه اگمتين شربت هم راکړ او نور نو د لمانځه لپاره نبوي مسجد ته لاړو، تر لمانځه وروسته بېرته د اتاق پر لوري راغلو. تر عمارې لاندې د ترکانو يو هوټل دی حاجي عزت الله وويل زه به درته يو څه د خوراک لپاره راواخلم، چې غوړونه لري، ته څه اتاق ته! زه اتاق ته پورته شوم. کله چې وره ته ورسېدم، نو گورم چې حاجي عبدالکریم له يو پنډه ډوډۍ، نوشابې او تازه مېوې سره د اتاق په خوله کې ناست دی. وه حاجي صيب دا څه کوي! هغه وويل ته مريض يې پرهبزانه مې درته راوړې، موږ يې په

زحمت سخت خفه شو، دسترخوان يې وغوړاوه، سور کړی چرگ، وريجې او اش ته ورته غذا، تر دې دمخه چې لمانځه ته تللو، نو عزت الله خان وويل کاشکې چې اوس په خپل کور کې وای او اش يې پوخ کړی وای نو څه خوند به يې کړی وای، حاجي کریم، په

سپینو جوش کړیو وریجو کې شرومبې ورخوشې کړې، داسې خوند
یې کاوه لکه په لغمان کې چې به مو پخوا نری اوگره خوړله، نانا،
شینشوی او نور شیان یې هم په کې اچولي، گرمه نرمه مې وخوړه
وجود یې راته خولې کړ، ډېره دمه یې راوسته، ډوډۍ مو په خورا
خوند وخوړه، تر ډوډۍ وروسته عبدالکریم له موږه رخصت
واخیست ویې ویل تاسې ستړي یاست استراحت وکړئ، خو بېگه
ته زما مېلمانه یاست چې بل چا سره وعده ونه کړئ! د هغه تر
رخصت وروسته زه خپل چپرکت ته پورته شوم او ښه سترگه خوب
مې وکړ. تر دریو بجو پورې ویده وم، لږه دمه راغله، بیا لارم اودس
مې وکړ او بیا لږ وروسته زه او حاجي عزت الله د مازیگر لمانځه
لپاره نبوي مسجد ته لاړو.

جنت البقيع

د جنت البقيع د فضيلت په باب مو په کتابونو کې ډېر څه لوستي او له ملايانو مو ډېر څه اورېدلي دي، خو په خپلو سترگو مې نه ده ليدلې، جنت البقيع هغه ځای دی، چې له ډېرو پرته نرمه خاوره لري او د مدينې منورې هديرې په نامه هم يادېږي، دا هديره د نبوي مسجد په ختيځه برخه کې موقعيت لري. دا د هر حاجي ارمان وي چې په نبوي مسجد کې تر عبادت وروسته دا هديره وگوري، دې هديرې ته هر وخت خلك نه پرېږدي، كله چې كومه

جنازه خاورو ته سپاري، نو دا مهال ډېر خلك ورځي كله چې مو د مازيگر لمونځ وکړ نو بيا ورپسې د جنازې لمونځ و، د جنازې لمونځ چې خلاص شو، نو حاجي عزت الله وويل چې جنت البقيع ته نه ځو؟ ما ويل څه چې ځو، تر درې څلورو دقيقو پلي مزله وروسته د هديرې دخولي دروازې ته ورسېدو. ورتگ ازاد و، په زرگونو خلك وروان وو، د جنت البقيع له هديرې يو لوی دېوال راتاو و، هديره نبوي مسجد سره متصل موقعيت لري، ټوله ساحه به يې

نږدې (سل جریبه) ځمکه وي، دلته د اسلام ستر خادمان، صحابه کرام او همدارنگه تر دې دمه پورې ډېر متدين او بختور خلك دفن شوي دي، د دين عالمان وايي چې څوك په جنت البقيع كې دفن شي هغوی جنتيان دي. جنت البقيع كې تر (۱۰) زيات صحابه كرام دفن دي، تراوسه پورې دوه ځله جنت البقيع ته پراختيا وركړل شوې، نور هم احتمالات شته چې دا مقبره لويه شي، يوازې حضرت عثمان(رض) ته منسوب قبر په كې معلوم دی، نور د هېچا قبر معلوم نه دی او نه لوحه لري، د حضرت عثمان(رض) مقبره مخكې تر جنت البقيع بهر په باغيچه كې وه، وروسته هغه هم د جنت البقيع ساحه كې داخله شوه، دلته له نورو ځايونو خاوره راوړل كېږي او نوي قبرونه په كې جوړېږي، اوس دا ځای دومره لوړ شوی چې د

يوې غونډۍ بڼه يې خپله كړې ده. د هديرې بېلابېلو برخو ته په مشخصو خېستو پوښل شوې لارې غځېدلې دي او خلك د هديرې هرې برخې ته تگ راتگ كوي. همدلته په هديره كې وو چې په مدينه كې د افغان حاجيانو يو تن مسول ښاغلي عطا محمد زنگ راواوه، ماته يې وويل چېرې ياست؟ ما ويل جنت البقيع كې يو،

لس دقيقي وروسته خپل اتاق ته ځو، هغه وويل زه هم لس دقيقي وروسته در رسېږم. کله چې اتاق ته لاړم، نو عظامحمد ورور هم راغی، هغه دلته په مدينه کې زموږ ډېر عزت وکړ، هم يې راته ځانگړی اتاق ونيو او هم يې راته د الوتکې ټکټونه ژر برابر کړل. دوه ټکټونه يې را وايستل ويې ويل دادی د اماراتو په الوتکه کې

مو ټکټونه دي، ټول (۵۰) کيلو گرامه مال ځان سره وړلای شئ، د شنبې ورځ د شپې (يوه) بجه مدينې هوايي ډگر ته لاړ شئ، بيا له هغه ځايه دوبي ته ځئ او د يکشنبې ورځ د ماسپښين يوه يوه نيمه بجه کابل ته په خيږ سره رسېږئ، له عظامحمد ورور څخه مو ډېره مننه وکړه او کور ودانی مو ورته ووايه، بيا هغه وويل زما مېلمانه ياست راسره لاړ به شئ، موږ وويل نن شپه د بل چا مېلمانه يو، بيا به فرصت کې سره وگورو، هغه خدای پاماني وکړه او ما دا مهال څو څو ټلېفونونو ته ځواب ورکړ.

د اسلام د انحصارولو يوه بېلگه

کله چې عظامحمد ورور رخصت واخيست، نو د ماښام لمانځه ته څو دقيقې پاتې وې، زه او عزت الله لمانځه ته لاړو، تر لمانځه لږ دمخه احسان الله ورور چې همدلته په سعودي کې اوسي او په تېرو انتخاباتي کمپاينونو کې کابل ته راغلی و، راته زنگ ووايه چې موږ راغلي يو ته چېرته يې؟ ما ورته وويل د نبوي مسجد په بهرنۍ

برخه (انگړې) کې يم، لږه شېبه وروسته يې زه پيدا کړم، درې تنه نور ملگري: يو يې ورور بل يې هم خوربې او يو يې ماما ورسره و، راته يې وويل، ډېر خوشاله شو چې څنگه په اسانۍ مې پيدا کړې، کله چې احسان الله زما ترڅنگ کېناست او همدا يې وويل يون صاحب خوشاله شوم چې ډېر ژر مې پيدا کړې، شاته صف کې يو بل شخص ناست و، هغه وويل زه هم يون صيب تاپسي گرځېدم، زه له اتریش (ويانا) څخه راغلی يم، لږه شېبه سره ناست وو چې د ماښام جمع تياره شوه. تر لمانځه وروسته مو دوی ټولو ته ويل چې څو اطاق ته،

احسان الله او خوریی یې قاري صیب وویل تاسې ځی، مورډ درپسې درځو، هغوی ته مې وویل که ډوډی پسې ځی، مه ځی، ځکه مورډ مېلمانہ یو، خو هغوی وویل مورډ بل کار لرو، ژر بېرته راځو، دا مهال دوه تنه نور ملگري چې همدلته په مدینه کې کار کوي او زما د لیدو په خاطر راغلي وو، تر لمانځه وروسته راته زنگ وواهه چېرته یاست، ما ویل شارع السلام باب مخکې درته ولاړ یو. یو تن یې باچا خان نومېده او د بل ملگري د نامه پوښتنه مې ونه کړه، ټول راغلو اتاق ته، دلته یوه شېبه ناست وو، د احسان الله خان ماما

بنې خوندورې خبرې وکړې، ده دلته په سعودي کې ډېر وخت تېر کړی، پر عربي ژبه او ديني مسايلو ښه پوهېږي. ده وویل عربان ډېر تنگنظره خلق دي، یوه ورځ امام نه و، زه خلکو مخکې کړم او جمع مې ورکړه، ملا ناوخته راغی، یو دم پر ما په قهر شو چې تا ولې جماعت ورکړ، ما ویل ولې څه گناه ده؟ هغه وویل تاسې حق نه لرئ چې دلته جمع ورکړئ، هېڅ اجنبي حق نه لري، ډېر زیات جنجال یې راسره وکړ، تر هغه وروسته جمع نه ورکوم دلته ټول امامان د سعودي حکومت د ارشاد د وزارت تر کنټرول لاندې دي، بهرنيانو

ته حق نه ورکوي، چې امامت وکړي. هر څه چې حکومت وايي، دوی مجبور دي همغه شان وکړي. ده د سعوديانو او بهرنيانو ترمنځ روابط په ډېر بڼه ډول تشریح کړل، ويې ويل له افغانانو پرته چې سرزوري خلک دي، پيسې ورکوي خو د خپل کفيل غلامي نه کوي،

نور ټول بهرنيان، بنګاليان، پاکستانيان، هنديان او نور ټول د دوی د غلامانو غوندې دي، بېخي د سړي د زامنو په سترګه ورته نه ګوري، افغانان سختي پرځان مني خو د عرب غلامي نه کوي. د حاجي صيب په خبرو کې خورا جالب ټکي نور هم وو. دا مهال احسان الله او قاري صيب هم راغلل، په لاسو کې يې د ډاليو کڅوړې نيولې وې، ويل يې دا مې تاسو ته ډالۍ راوړې، هيله ده قبول يې کړې، ما ويل ګوره بڼه کار دې ونه کړ، مورڅخه دې په څه پلمه اجازه واخيسته او داسې دې وکړل، احسان الله يو سيکو ۵ ساعت ماته راکړ او ويل يې چې دا به حتماً په لاس کوي، څو شېبې همدلته سره ناست وو، بيا د ماسخوتن د لمانځه وخت شو، ټول په بېره د مسجد پر لوري لاړو.

د افغانانو يوه بله صميمانه مېلمستيا

د ماسخوتن په جمع کې احسان الله او نور ملگري يې ټول سره يوځای وو، تر هغه وروسته مو له هغو څخه اجازه واخيسته، هغوی موږ ته تر ټينگ ست وروسته رخصت شول، بيا پاچا خان او ورسره ملگري يې وويل، سبا ته چا سره وعده ونه کړئ، زموږ مېلمانه ياست، موږ ورته وويل وعده نه کوو، خو سبا ماښام به همدلته په جومات کې تر لمانځه وروسته سره وگورو، هغوی ډېر ټينگ شول، خو موږ ورته وويل، تکليف مه کارئ، ژمنه درسره نه کوو، که څه مشکل نه وو، همداسې درځو گپ درسره لگوو، خو نه د مېلمستيا په بڼه، هغوی بيا وويل خیر سبا ماښام راځو، خوتاسې چا سره وعده مه کوئ، هغوی چې رخصت شول نو دوه تنه نورو ملگرو راسره ستړي مشي وکړل، يون صيب له فيسبوکه خبر شوم چې مدينې ته راغلی يې، څومره بڼه شو چې ژر مې پيدا کړې، ځان يې

معرفي کړ و يې ويل زما نوم عزت الله دی، سيول انجنير يم، دلته له يو عربي شرکت سره کار کوم، ترڅنگ ملگري يې هم وويل زه هم له

يوه شرکت سره کار کوم، انجنیر عزت الله سملاسي وويل سبا شپي ته زما مېلمانہ ياست، چا سره وعده ونه کړي، ما ويل همدا اوس مې يو تن بل ملگري ته وويل وعده نه کوو، خو دلته د مازيگر، ما بنام او ماسخوتن تر لمانځه وروسته گڼو دوستانو سره گورم، نو که تاسې هم راځئ، دلته به سره وگورو، هغه وويل هېڅ امکان نه لري چې ما سره لاړ نه شئ، ما ويل ژمنه نه شو کولای، هغه وويل څه سبا لمانځه ته راځم، بيا به سره وگورو د تېلفونونو نمبرې مو سره تبادلہ کړي، خپل اتاق ته پورته شو، دا مهال نو عبدالکریم زنگ ووايه چې زه درته منتظر یم زموږ هوټل ته راځئ، دده تېلفون لا خلاص نه و چې حاجي صيب نعیم زنگ ووايه، زه لاندې د تعمیر دروازي په خوله کې درته منتظر یم راځئ چې ځو، لفت کې کښته شو، حاجي نعیم تيار په دروازه کې ولاړ و، تر څو دقیقو پلي منزله وروسته د هغه موټر کې سپاره شو، يو بل ملگري هم راسره پورته

شو، لس دقیقې منزل به مو کړي وي، چې د عبدالکریم هوټل ته

ورسېدو، د هغه هوټل وړوکی خو پاک او منظم دی، نهه لس تنه کارکوونکي لري، د افغاني ډوډۍ په گډون عربي او نور ډول ډول طعامونه هم تیارولای شي، موږ یې په ځانگړې خونه کې کښولو، ډوډۍ ډېره ژر تیاره شوه، زما لپاره یې یخني پرهبزانه تیاره کړې وه، د وریجو، غوښو او تازه مېوو هېڅ کمی نه و، ډوډۍ مو په

خوند سره وخوړه، بیا د هوټل کارکوونکي راغلل، حاجي عبدالکریم وویل، دا دې سخت علاقمندان دي، په تا سر ماتي ولاړ دي، هغوی سره مو یادگاري عکسونه واخیستل، عبدالکریم بېرته خپلې عمارې ته راوړسولو او دلته مې دغه یادښت ولیکه، د ستوني درد یوه گولۍ مې وخوړله، اوس ساعت د شپې پنځه لس کم دولس بجې دي، دغه یادښت مې ولیکه او تر دې وروسته د خوب غېږي ته پناه وړ وړم.

يادښتونه او د غزني ملگري

د میزان (۲۳) مه د ذوالحجې (۲۱) مه د اکتوبر (۱۵) مه د چهارشنبې ورځ ده، د سهار تر لمانځه وروسته بېرته اتاق ته راغلو، لږ استراحت مو وکړې، بيا مو تريخ چای وڅښه، گولۍ مې وخوړه او د خپلو يادښتونو ليکلو ته مې دوام ورکړ، دا مهال نوښه وخت و چې د خپلو پاتې يادښتونو ليکلو ته يې وقف کړم، له څو ورځو راهيسې چې کوم يادښتونه پاتې وو، هغه مې اکثره وليکل. له کابلې او نورو ځايونو چې کوم تېلفونونه راغلل، هغه مې ټول ځواب کړل، خپل کور، ژوندون ټلويزيون او نورو دوستانو ته مې تېلفونونه وکړل، د ختم او خيرات لپاره مې ډاکټر مروان، ضياء الرحمن ضياء، حاجي محمد زمان، وفالرحمن او نور انډيوالاتو ته زنگونه ووهل. ضياء الرحمن ضياء تيار د ختم او خيرات بلنليک ليکلی و، ورته مې وويل چې ماته په کې الحاج يا حاجي ونه ليکې، چې تظاهر په کې رانه شي، بيا د ماسپښين لمانځه ته لاړو تر لمانځه وروسته بيا اتاق ته راغلو، لږ استراحت مې وکړې، بيا مې بېلابېلو ملگرو ته تېلفونونه وکړل، ځينو دوستانو راته د شپې د مېلمستيا وويل خو ما وويل، وروسته به پلان جوړوو. بيا مې ځينې يادښتونه بشپړ کړل، همدې کې د مازيگر د لمانځه وخت رانږدې شو، اودس مې تازه کړ او د لمانځه د ادا کولو لپاره مسجد ته لاړو.

کله چې د مازيگر له لمانځه خلاص شو، نو يو ملگري راته زنگ ووايه (احساس) يم، استاده دروازه کې درته منتظر يم. (۷) مه دروازه له شارع السلام سره متصله ده او همدا لاره زمورې د استوگنې عمارې ته غځېدلې ده. هغوی سره مې روغبړ وکړ، حاجي

هاشم او يو بل ملگری يې رامعرفي کړل، درې واړه د غزني اوسېدونکي او په خټه اندر وو، اتاق ته راسره لاړل، ډېر ټينگ ست يې وکړ چې شپې ته زموږ مېلماننه شئ، ما ويل بيا بل وخت سره گورو، اوس مو بل چا سره وعده کړې. تر ډېره وخته هغوی سره ناست وو، د هېواد په تېره بيا د غزني ولايت د حالاتو په باب مو هغوی سره هراړخيزې خبرې وکړې، يادگاري عکسونه مو

واخيستل، بيا هغوی له موږ څخه رخصت واخيست، دا مهال نو حاجي رضا خان له مکې معظمې څخه موږ ته ځان راوړساره، موږ بيا د ماښام لمانځه ته لاړو. تر لمانځه لږ څه دمخه پاچا خان چې اصلاً د پکتيا ولايت اوسېدونکی او تېره ورځ مو ورسره کتلي وو، راته زنگ ووايه، استاده چېرته يې؟ ما ويل مسجد کې يو، لمانځه ته لاړو. ده وويل زه خو د اتاق په مخکې درته منتظر يم، لږ سامان راسره دی، ما ويل تر لمانځه وروسته درځو کله چې مو لمونځ خلاص کړ، نو بيا له څو تنو هېوادوالو سره مخ شوم، هر کلی،

ستري مشي او ډپر ٽينگ ست يې وکړ، اتاق ته لازم، پاچا خان د اتاق مخې ته منتظر دی، گورم چې دوه کمپلې او څه خوراكي توکي؛ زيتون او نور ورسره دي، وه پاچا خان دا څه کوي؟ هغه وويل

زه د زيتونو په دکان کې کار کوم دا مې تاسې ته راوړي دي، درې ډوله زيتون وو، څه کلچې وې او دوه کمپلې، ما ويل دا خوراكي توکي به دې وخورو خو دا کمپلې دې بېرته ځان سره يوسه، تاخه ډېره مننه، ما ويل کمپلې خو هلته هم شته اړتيا ورته نه شته، دادی زيتون مې درخه واخيستل، هر څومره چې ټينگ شوم سړي کمپلې بېرته وانه خيستي، لږ ژغونى هم شو، اخر حاجي عزت الله وويل خیر دی پرېرډه يې، پاچا خان وويل ما خو تاسې ته راوړي دي، هر چاته چې يې ورکوى وري يې کړى، بيا مو کمپلې هم دلته پر چپرکت کېښودې، پاچا خان موږ خفه کړو، بيا مو ترې مننه وکړه خو شېبې ناست وو، بيا يو بل ملگرى انجنير عزت الله هم راغى، هغه سره هم څو شېبې کېناستو، دا وخت د ماسخوتن لمانځه ته ډېر کم

وخت پاتې شو، ټول لارو لمانځه ته، تر لمانځه وروسته پاچا خان او انجنیر عزت الله رخصت واخیست، کله چې پر لاره راتلو نو یو څو تنه افغانان چې دلته په مدینه منوره کې اوسېدل، له هغوی سره مخامخ شو، ستړي مشي مو سره وکړل، یوه وویل زه مکې ته درپسې درتلم خو اجازه راته نه وه، دا دی دلته مې ولیدې، پرځان نه پوهېږم چې والوزم که څه وکړم؟ څه چې اتاق ته ځو، ډوډۍ به مو ماسره وي، ما ویل ډېره مننه، دا سپین ږیری زما په لیدو دومره خوشاله شو، چې زه یې له ورايه د خوشالی په جذبه پوه شوم، له دوی څخه مو اجازه واخیسته په لاره کې یو بل ځوان مې څنگ ته روان و، ډېر په ځیر ځیر یې راکتل نور یې زړه تنگ شو، مخامخ

شو راته، لاس یې راکړ، یون صیب په خیر، ما ورسره هم داسې ستړي مشي وکړه چې له کلونو راهیسې یې پېژنم، مخکې تر دې چې خبرې پیل کړو، ماته یې وویل ما سره به لار شئ، تېلفون یې راواخیست، خپل اتاق ته یې زنگ واهه، ما ورته وویل ته تېلفون

پرېږده، اول ځان راته معرفي کړه، تېلېفون نمبر دې راکړه، بيا بل وخت سره وعده کوو، ويل يې نوم مې عبدالرحمن دی، د پکتيا اوسېدونکی يم، بيا مې ورسره يادگاري عکس واخيست، ورته مې وويل چې که دلته بيا وو، ضرور درسره ځو، له هغه مو په تکليف

خداى پاماني واخيسته، حاجي رضا خان له موره ځان لادرکه کړ، لږه شېبه وروسته يې راته زنگ وواهه چې زه ډوډۍ راوړم گوره چې ډوډۍ رانه وړئ؟

خو شېبې وروسته حاجي رضاخان، وريجې، چرگان او خوراکي توکي راوړل، ډوډۍ مو په گډه وخوړه، تر چای وروسته حاجي رضاخان بيا لږه ماته يې د زکام گولۍ راوړې، اوس د شپې لس بجې دي، چې زه، حاجي رضاخان او عزت الله خان په خپل اتاق کې ناست يو او ما دغه يادښت وليکه.

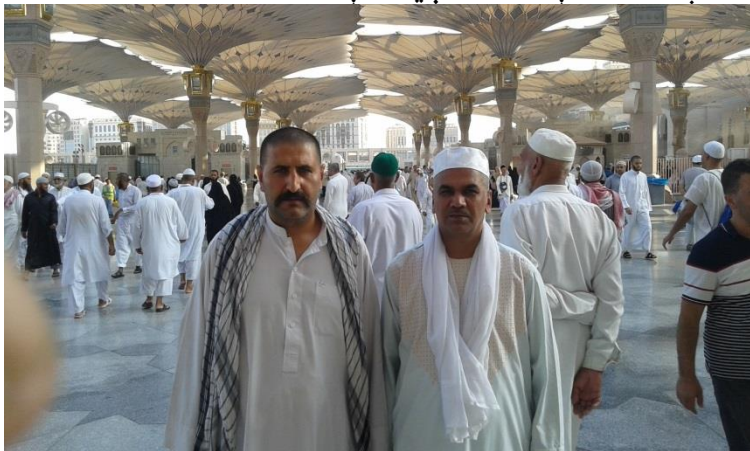
تر نبوي مسجد چاپېره دوره

د میزان (۲۴) مه د ذوالحجې (۲۲) مه د اکتوبر (۱۶) مه نېټه او د پنجشنبې ورځ ده. سهار وختي لمانځه ته لاړو، کله چې تر لمانځه وروسته بېرته خپل اتاق ته راغلو، نو د خوب يوه څپه راباندې راغله، زما ملگری عزت الله هم خوب وړی و او حاجي صيب رضاخان هم. اته بجې دروازه ټک ټک شوه، کله چې مو دروازه بېرته کړه، نو حاجي عبدالکریم او ورسره يو بل ملگری يې دواړه ولاړ وو، په لاس کې يې ډوډۍ او دېگۍ وو، ويل يې سهار ناشتا مې درته برابره کړې ده. ترمخ او لاس وينځلو وروسته دسترخوان اوار شو، ډېر ښه جیگر يې پوخ کړی و. عبدالکریم خان لکه څنگه چې دمخه مې یادونه کړې، خپل هوټل لري، اشپزان يې هم ښه مسلکي دي، تنکی ځیگر يې له ښې مسالې سره پوخ کړی و، سهار چای مو په ډېر خوند سره وڅښه، ډېر خوند يې وکړ. هغوی بيا له مورڅخه رخصت واخيست ما خپل درمل وخورل، لږ شان استراحت مې وکړ او وروسته مې خپلو ټېلفونونو ته چې مس کړي مې وو، ځواب

ورکړ، هر يو ته مې بېرته زنگونه ووهل، د کابل او وطن احوال مې واخيست او کور ته مې ټېلفون وکړ، بيا د ماسپښين د لمانځه

وخت رانډې شو، بيا لمانځه ته لاړو، تر لمانځه وروسته بېرته اتاق ته راغلو. لږه شېبه وروسته حاجي صيب رضاخان وويل زه به لاړ شم ډوډۍ به تياره کړم، خو موږ ورته وويل چې هېڅ اشتها نه شته، کله چې اشتها راغله نو بيا به ډوډۍ وخورو، دا مهال خو ټلېفونونه راغلل او همدارنگه يو نيم انډيوال مو ليدنې ته راغی. بيا د مازيگر لمانځه ته راغلو، تر لمانځه وروسته مې حاجي رضاخان او حاجي عزت الله ته وويل، راځئ د نبوي مسجد شاوخوا يو دوره ووهو، چې څومره ساحه لري. له (۷) نمبر دخولي دروازې څخه مو، چې موږ پرې هر وخت داخلېږو، خپل پلى مزل پيل کړ. پنځوس شپيته متره وړاندې بنځو ته ځانگړې ساحه بېله شوې او تقريباً د ټول مسجد يوه پر څلورمه برخه بنځو ته ځانگړې شوې، حمامونه، تشنابونه يې هم جلا دي او د لمانځه برخه يې هم، خو د مسجد دا برخه هم لکه د نورو برخو په شان ده، هېڅ توپير ورسره نه لري، يوازې په لوحو يې توپير کېږي، چې دا بنځينه برخه ده او د لرگيو

يا تيم پرده دېوال يې مخې ته ودرول شوی دی. بنځې په ډاډه زړه او ډېر عزت سره خپل لمونځونه کوي، نارينه دې خواته نه راځي، البته له عمومي لارو څخه ټول گټه اخلي. هغه چا سره چې خپلې مېرمنې، خویندې يا ميندې حج ته راغلي دي، هغه هغوی تر دې

ځايه رسوي او بيا خپله د نرينه وو برخې ته داخلېږي، د بنځو لپاره واره سر لوڅي بسونه چې د نړۍ په ځينو هوايي ډگرونو کې هم گرځي راگرځي، هغه شان موټر کار کوي او مسجد ته له بېلابېلو دخولي دروازو څخه مېرمنې، د مسجد بنځينه برخې ته انتقالوي، خصوصاً هغه مېرمنې چې معذوره او کمزورې وي، نورې اکثره بنځې چې صحت يې ښه وي، په خپله د مسجد دې برخې ته ځان رسوي، مور چې د مسجد له (۷) دروازې څخه منزل پيل کړې و آرام د مسجد چاپېره وگرځېدو، د مسجد ټولې دروازې يو شان نما ورکوي، تر شل دقيقې منزله وروسته بېرته اوومې دروازې ته ورسېدو، په دې ډول مو له مسجد څخه د گرځېدو يوه دوره بشپړه کړه، حاجي عزت الله خان اتاق ته، زه او حاجي رضاخان سودا اخیستلو پسې لاړو، ځينې شيان مو پيدا کړل، لس ليتره اوبه مو په کار وې، خو لس ليتره بوتلونه مو پيدا نه کړل، بيا مو يو بنځينه حجاب او د خپلو خپلوانو لپاره (۱۲۰) دانې ترکي ساخت ټيکري واخيستل، درې غټې بوجۍ او ورسره مل رسۍ مو هم واخيستي

چې بيا خپل سامان په کې ځای پرځای کړو. اتاق ته لاړو دا شيان مو اتاق کې کېښودل، بيا د ماښام د لمانځه لپاره مسجد ته لاړو. کله چې ماښام لمونځ خلاص شو، نو حاجي صيب عبدالکافي او ورسره

خو نورو ملگرو چي له طایف خخه زما د لیدو لپاره راغلي وو، راته وویل چې موږ راغلي یو، د ماسخوتن تر لمانځه وروسته به موږ سره لاړ شی، دلته مېشت لغمانیان درته په تمه دي. ما ورته وویل چې موږ خو نن شپه د غزني ځینې ملگري دي هغوی مېلمانه کړي وو، نو هلته به تگ ونه شي، خو د ماسخوتن تر لمانځه وروسته به سره وگورو. اتاقته لاړو او لږ وروسته بیا بېرته د ماسخوتن د لمانځه لپاره مسجد ته راغلو. کله چې لمونځ خلاص شو، نو حاجي صیب عبدالکافي او ورسره ملگري مو پیدا کړل، عبدالرحمن ورور او هغه سره بل ملگري (مبارک) مو پیدا کړل، تر

روغېر وروسته هر یو ویل چې موږ سره لاړ شی. ما ورته وویل چې دغسې ملگرو مېلمستیا کړې ده، له هغوی خخه مو رخصت واخیست.

مدینه منوره او غزنیچی بنوروا

له دوو ورځو راهیسی د حاجي احسان الله احساس او څو نورو ملگرو دا غوښتنه وه، چې یوه شپه به زمورځای ته ځی او یوه بنوروا به راسره خوری، دا وعده نن شپه پوره شوه، کله چې ماسخوتن تر لمانځه وروسته بېرته خپل اتاق ته لاړو، نو احسان الله احساس او انجنیر عزت الله راته منتظر وو، هغوی سره په موټر کې سواره شو، تر نږدې نیم ساعت مزله وروسته د هغوی استوګنځي ته، چې د مدینې منورې هوایي ډگر ته ورڅېرمه واقع و، ورغلو. کله چې اتاق ته ورننوتو، نو ټولو مورځه سره تود هرکلی وکړ، ډېر زیات خوشاله شول، څو شېبې وروسته هر یو راته خپل ځان معرفي او د خپل کار او دلته د اوسېدو داستان بیان کړ. دا داسې داستانونه دي چې هر یو یې یو ځانګړی کرکتر او کړلېږنه لار لري.

دا داستان د غم په تار تړلی او د کړلېږ زیاتې غوټې لري، بیا دوی د افغانستان د حالاتو په باب له ما څخه پوښتنه وکړه، ما د هېواد د

تازه حالاتو په باب خپل نظر دوی ته څرگند کړ، سره له دې چې دوی وخت پر وخت افغاني رسنۍ تعقیبوي او همدا شېبه یې هم په اتاق کې ژوندون ټلوپزیون لگېدلی و، دوی ډېر احسان منونکي خلک وو، موږ چې په تېرو څو کلونو کې د خپل هېواد لپاره ډېر واره کارونه هم کړي وو، دوی هغو ته د سترو کارونو په سترگه کتل. دوی وویل دا زموږ یو ارمان و چې کله به یون صیب سره وگورو، زموږ اکثره ملگري وايي چې کله کابل ته لاړ شو، نو یون صیب ته

به موږ څوک پرېږدي او که نه؟ هلته به باډیگاردان وي، وسلوال به ولاړ وي او تلاشي به وي. کله چې ما ورته وویل لکه څنگه چې دلته گورئ، همدغسې په هرځای کې یم، نه وسلوال شته، نه بندیزونه او نه هم تلاشي، هر کله چې کابل ته راغلی، مولا مو راوله، پر همغه ساعت سره کتلای شو، بیا ډوډۍ تیاره شوه، پرېمانه ډوډۍ، بنسوروا او وریجې، غزنیچۍ بنسوروا یې زما مخې ته کېښوده، ډوډۍ یې په کې تیاره میده کړې وه او ماته یې د شپاړسو کلونو مخکې هغه خاطره رایاده کړه چې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال، زه

(يون)، زرين انځور صيب او اسدالله غضنفر صيب كندهار ته تللي وو، هلته مو د غزني - كندهار په لاره كې غزني ښار ته نږدې يوه ښوروا وخوړله، ژمی و، د جدي مياشت وه، د لمر څرك سره مو گرمه ښوروا وخوړه، خورا خوند يې وكړ. دا ښوروا مې چې وخوړه، نو همغه خاطر ه يې رايا ده كړه.

د ډوډۍ پر مهال گڼ شمېر تېلفونونه راغلل، يو شمېر افغانان چې (حایل) او د سعودي له ختيزې برخې راغلي وو، موږ ته په حرم شريف كې منتظر وو او همدارنگه عبدالکافي ورور هم راته ويل چې كله د غزنيوالو ورونو له پروگرامه را اوزگار شوې، راساً به د

لغمانيو غونډې ته راځئ، هغوی درته منتظر دي.

له غزنيوالو ورونو څخه مو تر ډوډۍ وروسته خدای پاماني واخيسته، هغوی موږ ته تحفې هم برابرې كړې وې، په ډېر اخلاص يې رخصت كړو، بيا يې تر افاقه په خپل موټر كې راوړسولو.

د افغانانو اوسپلي

کله چې ناوخته د غزنيوالو وروڼو له مېلمستيا څخه راستانه او اتاق ته پورته شو، نو جمیل ورور د سعودي له ختيزې برخې څخه، چې له دې ځايه نږدې یو زر کیلومتره واټن لري، راغلی و، اتاق ته راننوت، تر روغې وروسته يې راته وويل دغه یوه لونگی مې درته راوړې دا به حتماً په سروې او بل کوم رنگ دې خوښېږي چې جامې درته راوړم، جامې مې ځکه وانه خيستې چې ما ويل هغه رنگ به دې خوښ نه شي.

ما ويل جامې مې ډېرې دي، تانه مننه، اوس راته کیسه کوه چې څنگه راغلي، هغه وويل دا خو ورځې مې درته زنگ واهه، اخر مې په زنگ تونده ماته نه شوه، ما ويل چې یون صيب ونه گورم نو دا به مې زړه کې یو ارمان وي. نو ځکه مې له کفيل سره چې هغه هم دپخوا ته تيار راته نوزه هم ورسره ملگری شوم، په لاره کې مو موټر ټکر کې، خوښه و، موټر د کفيل په نامه و، که چېرې زما په نامه وای، نو غرق وم. دلته چې افغان ټکر وکړي نولاړ، تباه شو. جمیل وويل، مخکې زما کفيل بل څوک و، هغه يې د داعش په نامه ونيو، مړی او ژوندی يې ورته ورك کې، بيا مې چې دې بل کفيل ته ځان اړوه، نو دې کې يې راڅخه خو زره ريالو واخيستل، همدومره پیسې پیدا کوو چې بېرته يې کفيل ته ورکوو. زه، پلار او يو ورور مې کار کوو، څو کاله مو کار وکړ چې ايله مو يو ورور ته واده وکړ، خوست کې ولور (۱۲) لکه افغانی دی، جمیل وويل زما زيريه او بربت نه وو راغلي چې زه دلته راغلم، دا مې څلورم کال دی چې خپل وطن ته نه يم تللی. په پاکستانی پاسپورت راغلی يم، په دې پاسپورت لومړی په پاکستان کې ډېر په تکلیف شوم، يوځل بندي شوم، اوس پرې نه پاکستان ته تللای شم او نه افغانستان ته!

همدلته پراته يو د خدای هیلې ته! جمیل گرمیو سوی و، ډېر دردونکي داستانونه یې لرل، دا مهال دوه ملگري: اخترمحمد او یو تن بل ملگري ورسره راننوتل، هغوی له حایل څخه، چې له دې ځایه

نږدې څلورنیم سوه کیلو متره واټن لري راغلي وو، هغوی افاق ته راغلل، تر روغې وروسته هغوی هم داسې د غم داستانونه درلودل.

دا مهال ما عبدالکافي ورور ته ټلېفون وکړ چې هلته نه شو درتلاي، سبا د ماسپښين تر لمانځه وروسته به انشالله وگورو، هغه وويل سمه ده اخترمحمد او جمیل سره د شپې تر یوې بجې کېناستو، هغوی بیا اجازه واخيسته او ویې ويل تاسې به نور ویده کېږئ، اخترمحمد او ملگري یې په افاق کې یوه کڅوړه پرېښوده، په هغه کې جاینمازونه او څه دیني چاپي پانې وې، ويل یې دا مې تاسو ته تحفه راوړې ده، ما که هر څه ورته وويل، خو ده یې د بېرته اخیستلو مخالفت وکړ. هغوی رخصت شول او موږ خوب ته پناه یوړه.

د جمعې لمونځ او د لغمانیو مېلمستیا

د تلې (۲۵) مه د ذوالحجې (۲۳) مه د اکتوبر (۱۷) مه نېټه او د جمعې مبارکه ورځ ده. د سهار تر لمانځه وروسته بېرته اتاق ته راغلو، لږ خوب مو وکړ او بیا عبدالکریم ورور یوځل بیا سهارنۍ راوړه، بل ملگري (عبدالرحمن) هم سهار ناشتا تیاره کړې وه، هغه هم سهار وختي سهارنۍ راوړې وه، لس لس نیمې بجې وې چې د سهار چای مو وڅښه، عبدالرحمن او جمیل وروڼه هم په چای کې راسره ناست وو، کله چې مو چای وڅښه نو عبدالرحمن وویل چې

نن د جمعې ورځ ده، وختي به جومات ته لاړ شو، ځکه وروسته نه بهر کې ځای وي، نه په جومات کې، دلته یو شمېر داسې عربان شته چې یوه جمعه او بله جمعه د جمعې لمانځه ته راځي او بس! همدارنگه گڼ شمېر بهرنيان چې دلته کاروبار کوي، هغوی هم د جمعې لمانځه ته ځان رارسوي ان د باندې پر سرکونو هم خلک ولاړ وي. اودس مې وکړ، جامې مې بدلې کړې او مسجد ته لاړو، یوولس بجې د نبوي مسجد په داخل کې په مناسب ځای کې

کېناستو، لومړی مو دوه رکعتہ تحیة المسجد لمونځ وکړ او بیا مې له دې موقع څخه گټه پورته کړه د تېرې ورځې پاتې یادښتونه مې پسې ولیکل. صفونه ورو ورو بشپړېدل دا مهال یو سړي په زوره زما ترڅنګ ځان ځای کړ، ما وویل ځای خو نه شته په زوره ځان ځایوې که څنګه؟ هغه لومړی دوه رکعتہ لمونځ وکړ او بیا وروسته یې زما تر څنګ ملګري ته وویل یون صیب نه دی؟ بیا یې ماسره سترې مشي وکړل، ځان یې معرفي کړ. زړه کې مې وویل ښه دی چې اول کې تېز ورسره نه یم تللی. دی خو افغان و، د تخار ولایت اوسېدونکی و او دا شل پنځه ویشت کاله کېږي چې دلته په

مدینه منوره کې اوسېږي په (قبا شریف) کې د افغانانو یو ځانګړی جومات دی او دی د احنافو ملا دی. ده وویل دلته یې د احنافو لپاره ماته ځانګړې اجازه راکړې، د جمعې لمونځ مو ادا کړ، پر دې ورځ سخته گټه ګوښه وه، کله چې اتاق ته راغلو، نو لږ وروسته عبدالکافي ورور او ورسره نور ملګري راپسې راغلل او د تېرې وعدې مطابق هغوی سره لاړو، هلته زموږ د لغمان یو اوسېدونکی (عبدالقیوم) ورور له ډېرو کلونو راهیسې اوسېږي، د هغوی کور ته

لاړو، هغه ډېره لوکسه ډوډۍ تیاره کړې وه، د نږدې شلو کسانو لپاره یې ډوډۍ کړې وه، خو موږ ایله پنځه شپږ تنه وو، یوزه (یون)

او نور له عبدالکافي ورور سره له طایف څخه راغلي انډیوالان وو. ډوډۍ مو وخوړه، ډېره خوندوره او اخلاصمنده ډوډۍ وه، بیا حاجي عبدالقيوم موږ خپل اتاق ته راوړسولو، د مازيگر او ماښام لمونځونه مو وکړل، تر هغه وروسته د تېرې ورځې د وعدې مطابق زموږ یو شمېر افغانان چې دلته د سعودي په بېلابېلو سیمو کې کار کوي او تېره ورځ په یوځایي ډول زما لیدو ته راغلي وو، هغوی راته زنگ ووايه چې ډوډۍ ستا اتاق ته راوړو او که زموږ اتاق ته راځي؟ دلته زموږ ډېر ملگري ستاسو انتظار دي، ما وویل نه موږ به هلته درشو، دا مهال ماته پته ولگېده چې دوی په دې خوشالېږي چې موږ هلته ورشو. د ماسخوتن تر لمانځه وروسته د دوی له جملې څخه یو تن موږ پسې راغی، خپل موټر یې راوړ. زه (یون)، حاجي رضاخان، جمیل، عبدالرحمن او حاجي عزت الله هغه سره لاړو. اتاق یې د بدر غره سره نږدې سیمه کې موقعیت درلود.

د اخلاص ډوډۍ او د عزت الله لوندۍ

کله چې ددې مسافرو افغانانو استوګنځي ته ورسېدو، نو ټول ملګري افغانان سره راټول شول، لومړی یې زموږ هرکلی وکړ او بیا یې خپل اتاق ته بوتلو، د غریبۍ، د کاریګرۍ او مسافری اتاق، کله چې کېناستو، نو د اتاق څلورو دېوالونه او چت مې له نظره تېر کړل، د سختۍ، ګرمۍ، زیار او زحمت بېلابېل تصویرونه مې په ذهن کې تېر شول. دا افغانان دلته اوسي، اکثره یې موټر چلوونکي دي، ډېر سخت او ستړي کوونکي کارونه ترسره کوي او اکثره یې

لوی باربري موټر چلوي. د دوی په تندي کې که څه هم د زحمت نښې له ورايه ښکارېدې، خو نن زما په راتګ سره ډېر خوشاله وو، ټولو په ګډه کار کاوه، ډېر ژر یې ډوډۍ تیاره کړه، دسترخوان یې وغورځاوه، څه چې د دوی په وس کې وو،

ټول یې پر دسترخوان وغورځول، ډېره د اخلاص او مینې ډوډۍ وه، ډوډۍ مې د درد له تصویر او د اخلاص له خوړلنیو سره یوځای تر ستوني تېره کړه، ټولو زما دومره عزت وکړ چې زه یې هغومره

مستحق نه یم، تر ډوډی وروسته چای تیار شو او بیا ټولو په گډه یوه لونگی راوړه، ماته یې په سر کړه، راته یې وویل موږ خو دلته مسافر یو، ستا ډېر عزت نه شو کولای، نو دا زموږ د اخلاص او عزت نښه وگڼه، ما ورته کور ودانی ووايه او د لوی خدای (ج) له

درباره مې ورته د سوکالی او بېرته په خپل وطن کې د استوگنې او ښه ژوند هیله وکړه. سره له دې چې زړه مو نه کېده چې رخصت ورڅخه واخلو، خو ناچار وو اجازه مو ورڅخه واخیسته، دوی ټول له خپل اتاقه راووتل، موږ یې په موټر کې کېښلو او تر خپل اتاقه یې راوړسولو.

د خدای (ج) رسول ته وروستی سلام

او خدای پاماني

کله چې د کارگرو او مسافرو افغانانو له عزتناکې مېلمستیا راستانه شو، نو خبره د شپې تر دولسو بجو اوښتې وه، فکر مو وکړ سبا ته کېدی شي هېڅ وخت پیدا نه شي او یا هم گڼه گوڼه وي، نو ښه به وي چې همدا اوس د پیغمبر(ص) وروستی او وداعي سلام ته ورشو، بیا به دلته راشو که رانه شو، د خپل زړه دا ارمان به پوره کړو. حاجیان چې کله هم له مدینې منورې څخه رخصت اخلي، نو د حضرت محمد(ص) وروستی سلام کوي او بیا ځي. عزت الله

خان، عبدالرحمن، جمیل، رضاخان او نور ملگري چې راسره وو، ټولو زما خبره تائید کړه، ټول نبوي مسجد ته لاړو، گڼه گوڼه وه، خو دومره ډېره نه وه، ځان مو رياض الجنة ته ورساوه، دلته لمونځ دا

مانا لري لکه په جنت کې چې حاضر يې، هلته مې دوه رکعته لمونځ وکړ، گڼه گڼه ډېره وه، خوماته عمران او نورو دوستانو د لمانځه زمينه برابره کړه، لمونځ مې ادا کړ، يو ځل بيا مې خپلې تېرې گناوې او خطاوې په ذهن کې تېرې راتېرې شوې، له خداي (ج) څخه مې د هغه د محبوب په وساطت د مغفرت غوښتنه وکړه، خپلې مور، پلار، دوستانو ته مې د زړه له تله دعاگانې وکړې، د

خپل هېواد او خپل ولس د ابادۍ او سوکالۍ لپاره مې د دعا لاسونه پورته کړل، بيا له رياض الجنت څخه ووتم، کين لاس ته د حضرت پيغمبر (ص) مبارکه روضه ده، په اوسپنيزې کرکۍ کې د هغه د مبارکې مقبرې لپاره يوه گرده دريځه ده، چې هغې ته سر ورنږدې کړې، نو د پيغمبر (ص) پر مبارکه مقبره دې سترگې لگېدې شي، لومړی ځل مې له همدې دريځې څخه د حضرت پيغمبر (ص) پر مبارکې مقبرې سترگې ولگېدې، خو دا ځل پوليسو کرکۍ ته څوک نږدې نه پرېښودل، له نږدې واټن څخه مو د خداي رسول ته

سلام او درناوی وکړ او د هغه مبارکو یارانو ته. دا مهال نو د هېچا زړه نه کېږي چې له دې ځایه لاړ شي، خو د خلکو ګڼه ګڼه او د

پولیسو ډېر
تینګار ددې سبب
ګرځي چې دلته
درته د ډېر وخت
لپاره د پاتې
کېدو مجال در نه
کـړي، د
پیغمبر(ص) له
مبارکې روضې
څخه په وتو شو،
خو د خروجي
دروازې په خوله
کې بیا تم شو.
دلته خو دقیقې
و درېدو، زړه مو

نه کېده چې لاړ شو، خو د خلکو ګڼه ګڼه خورا زیاته وه، بیا د
نبوي مسجد بېروني انګرې کې وګرځېدو، هلته مو له بېلابېلو
دوستانو سره عکسونه واخیستل، ما د مسجد د بهرنۍ فضا څو
انځورونه واخیستل، هوا او فضا دواړه ښایسته معلومېدل، زړه مو
نه کېده چې د مسجد له ساحې ووځو، خو چاره نه وه، د اتاق پر
لوري مو حرکت وکړ او پنځه شپږو دقیقو کې اتاق ته ورسېدو.

په مدینه منوره کې وروستی شپه

او د سفر تیاری

د تلې (۲۶) مه د ذوالحجې (۲۴) د اکتوبر (۱۸) مه نېټه د شنبې ورځ ده. سهار وختي لمانځه ته لاړو دا ځل مو لمونځ د نبوي مسجد په تخت بام کې ادا کړ. کله چې بېرته اتاق ته راغلو، نو لږ خوب مو وکړ، لس بجې له خوبه پاڅېدو، عبدالکریم او ملګري یې تیار سور کړې ځیګر تیار کړې و، ډېر خوندور و، د لس پنځه لسو کسانو

لپاره وو، جمیل هم سهار وختي راغلی و، چای او ناشتا یې تیاره کړې وه، چای مو په ګډه وڅښه، وروسته حمدالله (عمران) او دده ملګري اختر محمد او یو بل ملګری له مکې معظمې څخه چې د عمرې لپاره تللي وو، هغوی هم راغلل، ټولو ته چای تیار شو، تر یوولس نیمو بجو ټول دلته ناست وو، بیا مو د ماسپښین لمانځه

لپاره تیاری و نیو. تر لمانځه دمخه اختر محمد ورور ورسره ملگري یې، حاجي رضا خان او جمیل ټولو زموږ د غوټو په برابرولو او تړلو کې مرسته وکړه، درې غوټې مو تیاري کړې، هر چا دومره تحفې راوړې وې چې تر اصلي او قانوني وزنه زموږ وزن ډېر زیاتېده، غوټې مو به منظم ډول سره وتړلې، هره غوټه تقریباً دېرش، اته

ويشت او اوه ويشت کيلو شوله، يوه غوټه مو لا بېخي سرخلاصې پرېښوده چې تر مازيگره نور څه راځي هغه په کې ځای پرځای کړو، اوبه مې لس ليتره په کڅوړه او لس ليتره نورې په لاس کې برابرې کړې، يو يو لاسي بکس مو هم ځان سره جلا برابر کړ. بيا ماسپښين لمانځه ته لاړو، لمونځ مو په جمع ادا کړ، بيا بېرته اتاق ته راغلو، يوه سترگه خوب مو وکړ، بيا د مازيگر لمانځه ته لاړو، هلته مو بيا يو شمېر نويو افغان حاجيانو سره وکتل، يو تن چې زما ترڅنگ په صف کې ناست و، وويل: يون صيب يې؟ ما ويل هو! او څومره ارمان مې و، دلته زه اوسېږم دا څو ورځې مې هيله وه چې دلته دې

پیدا کړم خو امکان برابر نه شو، له ما سره مور او پلار هم حج ته راغلي دي، هغوی سره ډېر بند وم، خو خدای مې سوال قبول کړ دا دی دلته مې وکتلې، خپل ځان یې هم راته معرفي کړ، گرمه ستړي مشي یې وکړه، بیا یې جیب ته لاس کړ خپله بخشګۍ یې راوايستله، پیسې راوکاږلې هه دا واخله ځانته پرې کالي وکړه، ډېر ټینگ ست یې وکړ له صمیمیت څخه ډک ست، ما وویل ماته راورسېدې، ډېره مننه پیسې مې بېرته په زوره ورته جیب کې کېښودې، بېرته اتاق ته لاړو، حاجي رضا خان راته وویل د تحریک ملګرو ته ځینې شیان اخلم، ما ویل بار خو درته خپله معلوم دی، بل تحریکوال ښه دي، بیا چې کله خپله راتلې هغه وخت به بیا پرې غور وکړې. حاجي رضاخان ویل خیر لس کیلو هجوه خرما خو درته

ضرور اخلم، ما ویل هېڅ امکان نه لري، بار مې ډېر دروند دی. په زوره زوره مې درې کیلو ته راکښته کړ، ماته یې درې کیلو خرما او مطیع الله ساپي ته، چې نوی یې واده کړی و، عطر واخیستل، اتاق ته راغلو، بیا د ماښام د لمانځه وخت شو. د لمانځه لپاره نبوي مسجد ته لاړو ماښام او ماسخوتن لمونځونه مو هملته اداکړل، تر

لمانځه وروسته پېرته خپل اتاق ته راغلو، دا وخت نو عبدالرحمن هم له وظيفې څخه فارغ شوی و، اتاق ته راغی، د هغه ورور راسره له ناروې څخه هم خبرې وکړې او همدارنگه په دې منځ کې يو گڼ شمېر هېوادوالو چې دلته په سعودي کې اوسېږي، حاجي رضاخان وويل چې نن به لاړ شو، کوم بڼه افغاني کباب به چېرته پيدا کړو. دا مهال شيخ حاجي نعيم يو ځل بيا زنگ وواهه، گوره چې چېرته لاړ نه شئ، نن شپه زما مېلماننه ياست، زه هملته اتاق ته ډوډۍ درورم. د شپې تقريباً نهه بجې وې چې حاجي نعيم، عبدالکريم، نعمت او يو تن بل حاجي ورسره هم ملگري وو، اتاق ته راغلل، يو پنډه ډوډۍ، مېوه او نوشابه ورسره وو. دوه قسمه کباب، وريجې او نور خوراكي شيان، ډوډۍ، مو وخوره، د شپې تر (۱۲) بجو پورې مو

گپ ولگاوه، خپلې غوټې مو ټولې پوره کړې، څلور غټې غوټې، دوه بوشکې اوبه، دوه لاسي بيکونه زمور ټول شيان شول، د ټولو وزن نږدې (۱۵۰) کيلو گرامه ته رسېده، په دو کسانو، پنځه لس

پنځه لس كيلو مو بيكونه شول، لس لس ليتره اوبه شوې او تقريباً (۱۱۶) كيلو غوتې. تر (۱۲) بجو دمخه عمران خان (حمدالله) هم راغی، خپل موټر يې هم راوست، هغه وويل زه به مو ميدان ته ورسوم. لکه وړاندې چې مې معرفي کړ عمران خان دلته يو عرب سره ډرپور دی اصلاً د لغمان دی، خورا خدمتگار سړی دی، دا څو ورځې کېږي چې موږ سره دی هم ډېر ستړی دی، هر ځای ته مو رسوي.

(۱۲) بجې له اطاقه کښته شو، غوتې مو ټولې د عمران په موټر کې بار کړې. نورو ملگرو، حاجي رضاخان، حاجي نعيم، عبدالکريم، نعمت او جميل ټولو ويل چې موږ هم درسره ميدان ته ځو، بل موټر هم تيار ولاړ دی، خو موږ وويل يوازې عبدالرحمن به راسره لاړ شي، دی هلته کوم څوک پېژني، که مرسته يې وکړای شوه، ښه ده که نه هر څومره بار چې زيات شو، د هغو محصول ورکوو.

مازيگر مهال راته چا وويل چې يو كيلو اضافه بار باندي (۷۵) ريال له اخلي، ما تيار (۳) زره ريال له جلا کړل، ما ويل هسې نه وي چې بيا وشرمېږو او مايل مو کم کړي، که څه هم موږ سره ځينې داسې شيان هم وو چې قيمت يې ددې نيمايي هم نه کېده، خو که هلته څومره ټکس راته، ورته حاضر وم چې ور يې کړم.

هوايي ډگر

دولس بجې مو د میدان پر طرف حرکت وکړ، (۲۰) دقیقې وروسته هلته ورسېدو، حاجي عمران او عبدالرحمن دوه لاس گډاي راوړل، سامان يې په کې بار کړ، کونټر (شمېرونکي) ته ودرېدلو، نږدې (۴۵) دقیقې انتظار مو وکړ، دا مهال عطا محمد (د افغان حاجيانو مسول) او خوتنه نور ملگري هم راغلل، عطا محمد ته مې وويل زموږ د هر يوه د کاليو وزن تر اصلي باره نږدې (۱۵-۲۰) کيلو زيات دی، نو اوس له خپل مهارت څخه کار واخله چې دا مال تېر کړو، که چېرې يې جنجال کاوه، نو پسې گرځه مه،

محصول ورکړو. هغه کاونټر ته ودرېد، ټکټونه برابر او پاسپورټونه چک شول، زموږ بار تقريباً (۱۶) کيلو زيات شو، البته دې کې لاد غاړې بېکونه شامل نه وو چې هغو هر يوه خپل خپل وزن درلود. هغوی غږ ونه کړ موږ هم ځان غلی کړ. هر څه په خیر تېر شول،

عطا محمد ته مې وويل ځان غلى كړه. واسطه دې بل چاته وساته، كله چې مو خپلې غوټې تحويل كړې، نو موږ پاس منزل ته د ترمينل په لوري وختو، له بناغلي عمران او عبدالرحمن څخه مو رخصت واخيست او موږ تر امنيتي چك وروسته د ترمينل انتظار خونه كې كېناستو، تر (۴۵) دقيقو زيات و كم انتظار وروسته د بورډينگ

كارت د چكولو وخت راوړسېد، د انتظار په شېبو كې يو شمېر افغان حاجيان زما ليدو ته راغلل، حاجي صيب گلاب، حاجي زين الله او يو بل ځوان تر اوږدو خبرو او مركو وروسته يادگاري عكسونه راسره واخيستل. د مشرانو جرگې مشر فضل هادي مسلميار صيب مو هم دلته وليد او بيا د بورډينگ كارت تر چك وروسته لومړی موټر او بيا الوتکې ته پورته شو. د اماراتو الوتکې په نړۍ كې د سهولت له امله بڼه شهرت لري، په سوونو مسافر په دې الوتکه كې ځايېدل، تقريباً اكثره څوكۍ ډكې وې، كومه يوه كه په كې خالي پاتې وي، كېدی شي څو دقيقې وروسته الوتکه الوتنې

ته چمتو شي. تر الوتنې وړاندې د الوتکې د تلوېزيون پر سکرين

ليکل کېدل، چې ټوله فاصله (۱۵۸۱) کيلو متره ده او الوتکه د ځمکې له سطحې (۶۵۰) ميله ارتفاع کې الوتنه کوي، اوس ساعت څلور نيمې بجې دی، تراوسه د الوتکې درک معلوم نه دی. دا دی اوس پيلوټ اعلان وکړ چې دوی هوابی ډگر مصرف دی. الوتنه تر ټاکلي وخت وروسته هم يو څه ځنډ پري.

دا دی اوس چې شل کم پنځه بجې دي الوتکې د ځمکې پر ځغاستليکې خپل حرکت پيل کړ او همدارنگه يې د الوتکې ضروري معمول اعلانونه خپاره کړل، خو دقيقو کې به که خدای کول الوتکه د ځمکې له سطحې پورته شی. مدينه منوره د شپې له الوتکې څخه منوره بنسکاري د بنسار د هرې برخې رنځگانو، بنسار بنایسته کړی، په سکرين راغلل چې دوه ساعته او (۵) دقيقو کې

به دوبي ته رسېږو. دادی اوس پنځه لس کم پنځه بجې الوتکه له ځغليکې څخه پورته شوه، د الوتکې داخلي گروپونه هم گل شول.

شل کم شپږ بجې يې الوتکه کې سهار چای راوړ، شپږ او لس دقيقې يې اعلان وکړ چې مور دوبي ته نږدې کېدونکي يو، پنځه لس کم اوه بجې وې چې الوتکه د دوبي پر نړيوال هوايي ډگر راکوزه شوه، البته د سعودي پر وخت، محلي وخت اوه بجې او پنځه څلورېننټ دقيقې دی. کله چې له الوتکې کوز شو، نو د ترمينل د دخولي دروازې په خوله کې د اماراتو هوايي ليکې دوه تنه بنځينه کارکوونکې ولاړې وې او ((کابول کابول)) نارې يې وهلې، کله چې

ټول خلك دلته راټول شول، نو دې وويل ما تعقيبوى، يوه مخکې وه، يوه شاته، تر پنځه لس دقيقې پلي مزله وروسته امنيتي چک ته ورسېدو، تر هغه چې تېر شو بيا څو دقيقې مزل و اخر ۳۷، ۳۸، ۳۹ نمبر انتظار خونې ته ورسېدو، تر لږ ځنډ وروسته بورډينگ

کارتونه او پاسپورتونه چک شول، بیا په یوه هال کې کښاستو، تر هغه وروسته له ترمینله ووتلو، په یوه بس گاډي کې یې چې نږدې لس پنځه لس دقیقې مزل به یې کړی وي د الوتکې تر سینې پورې راوړسولو، (۷) دقیقې لسو ته پاتې وې چې الوتکې ته پورته شو، اوس چې لس بجې او درې دقیقې دي، لاهم خلک خپلو ځایونو ته راځي، کېدی شي نیم ساعت شاوخوا کې الوتکه الوتنه وکړي. دا یادښت چې مې تر دې دمه راوړساره، نو ساعت لس بجې او پینځه دقیقې دي. لس او پنځه لس دقیقې وې چې الوتکې ځان ځغلیکې ته برابر کړې، اوس لس نیمې بجې دي، الوتکه پر عمومي لیکه ولاړه ده او ځان الوتلو ته تیاروي، لس دقیقې وروسته الوتکه ووتله، دا مهال نو پر ما د خوب یوه څپه راغله، نه یوازې پر ما، بلکې پر اکثره نورو مساپرو، یوه سترگه خوب مې وکړ، کله چې مې سترگې رڼې کړې، نو د ډوډۍ د وېش وخت و، ډوډۍ مو وخوړه، خو چندان ښه راباندې ونه لگېده، یو گیللاس چای مې پسې وڅښه، هغه لښه و خوندور و، تر چای او ډوډۍ وروسته لاره هم په لنډېدو وه. اوس نو کابل ته ایله نیم ساعت یا څلوېښت دقیقې شاوخوا لاره پاتې ده.

پر دې مهال یې اعلان وکړ چې پر محلي وخت پر یوې بجې او څلوېښتو دقیقو کې کابل ته رسېږو.

کابل کې هرکلی

د میزان یا تلې (۲۷) مه د ذوالحجې (۲۵)، د اکتوبر (۱۹) مه نېټه د یکشنبې ورځ وه. یوه بجه او څلوېښت دقیقې وې چې الوتکه د کابل پر هوایي ډگر راکښته شوه، د خپل وطن هوا مې حس کړه. له الوتکې څخه د راوتو پرمهال حاجي شېرشاه ستور چې اصلاً زموږ د لغمان له یوې مخورې کورنۍ څخه دی او په اریانا افغان هوایي شرکت کې کار کوي، تر هرچا لومړی ماته هرکلی ووايه، د الوتکې له دروازې څخه چې رابهر شوم، نو د (وي ای پي) کسانو لپاره ځانگړي شوي موټر کې یې کېنولم او د وي ای پي (VIP) له لارې له

هوایي ډگره رابهر شوم، دلته گڼ شمېر دوستان او د تحریک ملگري زما لیدو ته راغلي وو، حاجیانو ته د هرکلي له معمول سره سم یې راته گلان غاړه کې واچول، تر روغېر او مبارکۍ وروسته په خپل

گادې کې کېناستم، نور ملگري راسره څنگ ته کېناستل، کله چې له هوايي ډگره راووتو، نو د هوايي ډگر په څلور لارې کې راسره نور دوستان هم ملگري شول، خو دقيقې وروسته تلوېزيون ته ورسېدو،

هلته راته نورو ملگرو هرکلی ووايه او په دې ډول د حج سفر دلته پایته ورسېد، خو د ختم او خيرات مراسم لاپاتې دي.

ختم او خيرات

د حج تر مراسمو دمخه لکه چې هر حاجي د ختم و خيرات هوډ لري، ما هم دا هوډ درلود، د ژوندون ټلو بزيون مالي او اداري مسول ډاکتر مروان، ضياء الرحمن ضياء او نورو تحريکوالو ته مې ويلي وو، چې د خيرات لپاره خپل ترتيبات ونيسي، د حج د مراسمو په بهير کې مې هم څو ځله ورته د خيرات په باب وويل، دوی وويل، موږ هر څه ترتيب کړي، کله چې ستا د راتلو نېټه معلومه شي، نو تر هغه يوه ورځ وروسته به ختم و خيرات ونيسو، د زمزم د اوبو په شمول، جاينمازونه، تسبي، خرما او ځينې نور ضروري شيان ما ځان سره راوړل، خو دلته دوی هم پوره شيان اخیستي وو. ضياء الرحمن ضياء او وفا الرحمن وفا کارتونه مخکې تر مخکې

بیک اللهم بیک لا شریک لک بیک ...

بانلیک

له تاسې ښاغلي/اغلي څخه په خورا درنښت هیله کېږي، چې د قران عظیم الشان په ختم او خیرات کې چې د پوهنوال محمد اسمعیل یون د حج فریضې د ادا کولو په موخه نیول شوی دی، له موږ سره گډون وکړئ.

په درنښت

د پوهنوال محمد اسمعیل یون د کورنۍ له خوا

ځای: د ژوندون راډیو ټلوېزیون مرکزي دفتر، یکه ټوټ درې لارې، کابل

نېټه: د ۱۳۹۳ ل کال د تلې (۲۹) مه.

وخت: سه شنبه، د سهار (۱۰) لس بجې.

اړیکشمېره: 0777400116

چاپ او اکثره دوستانو ته وپشلي وو، د خيرات ورځ مو په ټلېفون کې ورته ويلي وه. يانې کابل ته زما تر راتگ د يوې ورځې په واټن، همداسې وشول. د ميزان پر (۲۷) نېټه زه کابل ته راوړسېدم، تر يوې ورځې وقفې وروسته، د تلې پر (۲۹) مه نېټه د (سه شنبې) پر

ورخ مو ختم و خیرات وکړي. په خیرات کې ټول ټال نږدې درې زره کسانو گډون کړی و، امیرانو او فقیرانو ټولو ته بلنه ورکړل شوې وه، د ټولو دې کور ودان وي، په اخلاص یې په خیرات کې گډون وکړي، ټولو خپله مینه بنسکاره کړه، تر خیرات یوه ورځ دمخه چې

دوستانو د پسونو د راوړلو بهیر پیل کړ، بیا دوه درې اوونیو پورې دوام وکړ، یو وخت داسې راغی چې د ژوندون ټلوپزیون په انگرې کې د پسونو یوه لویه رمه جوړه شوه. په دې ډول د حج مبارک هغه سفر چې زما د نیت او هوډ پر بنسټ د سنبلې میاشتې پر (۲۸) نېټه پیل شوی و، په دې ختم و خیرات سره په خیر پای ته ورسېد.

نيوليك

مخ	سرليک	گڼه
۱	د تحريك يادښت	•
۲	بناغلی استاد يې غوښتی و...	•
۷	د خدای (ج) تر کوره او يو خو نورې خبرې	•
۱۰	د حج هيله	•
۱۴	د حج پوخ نيت او تياری	•
۱۶	له کوره تياری	•
۱۸	دوه ساعته په کور کې	•
۲۰	يو ساعت په عيدگاه کې	•
۲۲	درې ساعته په هوايي ډگر کې	•
۲۵	په الوتکه کې د عمرې نيت	•
۳۲	د جدې هوايي ډگر	•
۳۴	د افغانانو انتظام	•
۳۶	له جدې خڅه د مکې مکرمې پر لوري	•
۴۰	عمار ه يا استوگنځی	•
۴۳	د لومړۍ عمرې لپاره تياری	•
۴۳	د مکې مکرمې مکرم ځايونه	•
۵۸	عمره، احرام او طواف	•
۶۸	د لومړۍ عمرې پر لوري	•
۸۰	د طوافونو پيل	•
۸۴	لمونځونه او طوافونه	•
۸۷	سعودي مېشتي افغانان	•
۹۰	عرفات ته لومړی سفر	•

- ۹۷ د طوافونو دوام
- ۱۰۲ د افغانانو مېلمستيا
- ۱۰۵ جبل النور ته د تگ هوډ
- ۱۰۷ جبل النور ته د ختلو تکل
- ۱۱۶ د بغلان ځوانان او سهار چای
- ۱۱۸ مسجد الحرام او د جماعت هیله
- ۱۲۱ لمونځ، خوب او طواف
- ۱۲۴ د پلار لپاره طواف
- ۱۲۸ د ماښام او ماسخوتن لمونځونه او دروند خوب
- ۱۲۹ لمونځ، خپلې مور او خپلوانو لپاره طواف
- ۱۳۳ اتم طواف او خپلې مېرمنې ته د روغتیا هیله
- ۱۳۵ د افغانانو مېلمستيا
- ۱۴۲ د جمعې لمونځ او سور لمر
- ۱۴۷ تحریرکوالو او ټولو افغانانو لپاره طواف
- ۱۴۹ د بغلان ځوانان او د عزت پگړۍ
- ۱۵۴ خپل استوگنځی او یادښتونه
- ۱۵۶ طواف او یوځل بیا خپل هېواد ته دعا
- ۱۶۴ خوندوره کړایي
- ۱۶۷ اسلامیت او ټول بشریت ته طواف
- ۱۷۲ د لغمان د حاجیانو مېلمستيا
- ۱۷۵ یوځل بیا د بغلان ځوانان
- ۱۷۶ ناروغي او یادښتونه
- ۱۸۲ عبادت او د وطن احوال
- ۱۸۴ د حاجي صابر صمیمانه مېلمستيا
- ۱۸۸ د ښارونو او قومونو پرتلنه

- ۱۹۰ منی شریف ته د تگ لارښوونه •
- ۱۹۵ د منی شریف پر لوري •
- ۲۰۰ منی شریف او د لومړي ماسپښين، مازیگر... •
- ۲۱۰ د عرفات پر لوري •
- ۲۱۳ عرفات او د جنت یوه وره ننداره •
- ۲۱۵ د ماسپښين لمونځ او د... •
- ۲۱۷ د محشر یوه بېلگه •
- ۲۲۰ د مزدلفې شپه •
- ۲۲۴ د شیطان ویشتلو تیاری •
- ۲۲۶ د غټ شیطان ویشتل او بیا قرباني •
- ۲۲۸ د ماسپښين لمونځ او فرضي طواف •
- ۲۳۰ ډوډۍ او خوب •
- ۲۳۱ منی شریف ته تگ او بېرته راتگ •
- ۲۳۳ له خوگیانو عزیزانو سره د ماسخوتن ډوډۍ •
- ۲۳۶ سعودي مېشتو افغانانو سره لنډه ناسته •
- ۲۳۸ ماسپښين لمونځ او بیا د شیطانانو ویشتل •
- ۲۴۱ د مازیگر او ماښام لمونځ او د ملاصاحب د... •
- ۲۴۶ په منی شریف کې وروستی ورځ •
- ۲۴۹ سهار لمونځ او جبل الثور •
- ۲۵۲ د جبل الثور پر لوري •
- ۲۵۹ د سهار چای او استراحت •
- ۲۶۲ پرله پسې طوافونه •
- ۲۷۴ د سوکالی احساس او مېلمانہ •
- ۲۷۷ وروستی عمره •
- ۲۸۶ د ارشاد، حج او اوقافو وزارت له وزیر سره... •
- ۲۹۰ د طایف پر لوري •

- ۲۹۲ د لغمانیو واده
- ۲۹۷ وداعي طواف
- ۳۰۲ د سهار چای او د مکتب پر لوري
- ۳۰۶ د مدینې منورې پر لوري
- ۳۱۴ د حضرت رسول الله (ص) مبارکه روضه
- ۳۱۶ د احد غر او د شهیدانو زیارت
- ۳۱۸ د مدینې منورې خو نور سپېڅلي او تاریخي...
- ۳۲۴ د بدر پر لوري
- ۳۳۳ یوه بڼه خوندوره افغاني ډوډی
- ۳۳۵ د پېریانو دره
- ۳۴۰ د ماسپینین لمونځ او پرهبزانه
- ۳۴۲ جنت البقیع
- ۳۴۵ د اسلام د انحصارولو یوه بېلگه
- ۳۴۸ د افغانانو یوه بله صمیمانه مېلمستیا
- ۳۵۱ یادښتونه او د غزني ملگري
- ۳۵۶ تر نبوي مسجد چاپېره دوره
- ۳۶۰ مدینه منوره او غزنيچې بنوروا
- ۳۶۳ د افغانانو اوسېلي
- ۳۶۵ د جمعې لمونځ او د لغمانیو مېلمستیا
- ۳۶۸ د اخلاص ډوډی او د عزت لونگی
- ۳۷۰ د خدای (ج) رسول ته وروستی سلام او...
- ۳۷۳ په مدینه منوره کې وروستی شپه او د سفر...
- ۳۷۸ هوایي ډگر
- ۳۸۳ کابل کې هرکلی
- ۳۸۵ ختم او خیرات

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
بناغلي (نثار احمد ناصري) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر
چاپ ته يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي اثارو د
چاپ لړۍ يې پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو
هېوادوالو څخه په خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او
مادي وس د کتابونو د چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا ددې اثر له ژباړونکي او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه
کوو چې ددې اثر د ژباړلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

UP TO

BAITULLAH

“Hajj Travel log”

By: M.Ismael Yoon

د خپرونو لړ: ۹۲

د لیکوال د خپرونو لړ: ۳۷

د افغانستان ملي تحریک

www.melitahrik.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**